

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YAHYALI FOLKLORU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Serhat ÇELİKKANAT

Niğde
Şubat, 2021

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YAHYALI FOLKLORU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Serhat ÇELİKKANAT

Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Namık ASLAN

Üye : Prof. Dr. Nedim BAKIRCI

Üye : Prof. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

Niğde
Şubat, 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**YAHYALI FOLKLORU**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullandığım kaynaklara, kullanıldıkları yerlerde atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 02.03.2021

Serhat ÇELİKKANAT

ÖN SÖZ

Kültür; bir milleti, bir toplumu oluşturan gruplar ve insanlar arasındaki sosyal ve kurumsal ilişkileri düzenleyen, değer yargılarını oluşturan kurallar bütünüdür. İnsan hayatına etki eden, inançlar, davranışlar ve değer yargıları zamanla ve bulunduğu toplumun kültürünün etkileri ile değişir. Kültür, insanların birbiri ile olan sosyal etkileşimleri sonucunda çevreye yansır ve bir zaman sonra o çevrede kendine ait bir kimlik kazanır. Bu sebeple kültürün yöreden yöreye ve bölgeden bölgeye farklılık göstermesi doğaldır.

Uzun bir süreç içerisinde, yaşanmışlıklarla oluşan ve içerisinde tecrübe barındıran halk kültürü unsurlarının derlenip kayıt altına alınması, incelenmesi, değerlendirilmesi ve yeniden yorumlanması çok önemlidir. Aksi hâlde kültürel öğeler, değişen zaman şartlarından ve çağın gereklerinden etkilenip, değişip, aslı kaybedebilir veya tamamen yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Halk kültürü, insanoğlunun geçmişten gelen, gelenek, görenek ve adetlerini, tecrübelerini, kısacası geçmişini içinde barındırdığı için bu unsurların yok olması demek kişinin kimliğini, tarihini ve bilincini kaybetmesi demektir.

Milli kültür, yöresel olmaktan çıkmış, yurt genelinde özümsemiş, toplumun ortak değer yargılarını, ortak yaşam tarzını ve toplumsal kaygılarını kapsamaktadır. İnsanın yaşam tarzını, psikolojisini ve hayatın kritik dönemlerini oluşturan doğum, evlenme, ölüm gibi geçiş dönemleri etrafında oluşan toplumsal inanç ve değerler kültür içerisinde yer almaktadır. Bu geçiş dönemlerinde insanın karşılaştığı birçok olguya karşı vereceği tepkiyi, sergileyeceği davranışı, kişinin benimsemiş olduğu milli kültür önemli derecede etkilemektedir.

Çalışmada Yahyalı yöresinde günümüze kadar taşınmış olan ve kaybolmaya yüz tutmuş, gelenek, görenek, örf, adet, inanç vs. gibi halk kültürü öğelerini kayıt altına alarak yok olmamasını ve yeni kuşaklara bu kültürü aktarmayı amaçladık. Çalışma esnasında olabildiğince çok kaynak kişi ile yüz yüze görüşerek sözlü kaynaklardan faydalanarak yöre kültürü ile ilgili doğru tespitlerde bulunmaya çalıştık. Ayrıca yöreyle ilgili yazılmış çeşitli yazılı kaynaklardan da faydalanılarak, günümüze kadar gelen ve yok olmuş halk kültürü öğelerini tespit etmeye çalıştık. Yapılan çalışmanın yöre kültürüne ve Türk kültürüne az da olsa bir katkısının olacağını ümit ediyoruz.

Çalışmam esnasında yüz yüze görüştüğüm ve bilgilerinden istifade ettiğim kaynak kişilere, yüksek lisans eğitimime başladığım ilk günden, tez çalışmamın tamamlanmasına kadar her aşamada emeği geçen ve engin bilgileri ile beni yönlendiren ve ışık tutan, yardımlarını benden hiç esirgemeyen değerli hocam Dr. Namık ASLAN'a, bu süreçte benden hiçbir desteğini esirgemeyen eşime, anneme, babama, çalışma arkadaşlarım Asım KARABAKLA'ya, Mehmet KILAVUZ'a, Hüsnü ÜNGÜR'e, Şinasi KIZILELMA'ya, Güllü KILIÇ'a sonsuz teşekkür ederim.

Serhat ÇELİKKANAT

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAHYALI FOLKLORU

ÇELİKKANAT, Serhat
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Namık ASLAN
Şubat 2021, 300 sayfa

Bu çalışmada Kayseri'nin Yahyalı ilçesinde, geçiş dönemleri arasında yer alan doğum, evlenme, ölüm âdetleri ile bu geçiş dönemlerine bağlı halk inançları, dini ve milli bayramlar, törenler ve kutlamalar, halk mutfağı hakkında bilgiler ve yöresel yiyecek içecek ve yemekler tanıtılmış, halk hekimliği ve anonim halk edebiyatına ait ürünler ve halk kültürü üzerinde incelemeler ve derlemeler yapılmıştır.

Birinci bölümde yöreye ait doğum, evlenme, ölüm, gibi geçiş dönemleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, konu ile ilgili makalelerden ve yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler sunulmuş, kaynak kişilerden derlenen, İlçe kültüründe yer alan gelenek, görenek, örf-adet ve inançlar, maddeler halinde aktarılmıştır. Sözlü kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında yöredeki inançlar ve bu inançlar etrafında oluşan adetlerin eski Türk halk kültürü ile olan benzerlikler ortaya konmuştur. İkinci bölümde bayram, tören ve kutlamalar üzerinde durulmuş. Resmi ve dini bayramlarda, bereket törenleri, yağmur duası, koç katımı gibi tören ve kutlamalarda Yahyalı'da ne gibi uygulamaların olduğu, kaynak kişilerle görüşülerek aktarılmıştır. Bu uygulamaların halk arasında hala devam edip etmediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Yahyalı'da halk inanışları ile ilgili bilgilere ve uygulamalara yer verilmiştir. Yatırlar, ziyaret yerleri, bölgede var mı? Varsa bunlar etrafında ne gibi inanç ve uygulamaların olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda, adak, büyü, uğur-bereket, tabiat olayları, cansız varlıklarla ilgili yöredeki halk inançları tespit edilmiş ve maddeler halinde sunulmuştur. Dördüncü bölümde Yahyalı mutfağına ait yiyecek ve içecek türleri, bunların hazırlanışı ve yapılışı ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Mutfak araç gereçleri ve bu araç gereçlerin kullanılışları hakkında bilgi verilmiş, bu araç gereçlerden bu güne kadar gelen ve hala etkinliğini koruyan araç gerecin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Beşinci bölümde Yahyalı'da halk hekimliğine ait uygulamalar incelenmiş, yöreye özgü tespit edilen uygulamalar üzerinde durulmuştur. Altıncı

bölümde Yahyalı'da anonim halk edebiyatı ürünleri ele alınmış, manzum, mensur, manzum-mensur karışık, halk edebiyatı ürünleri üzerinde durulmuş ve kaynak kişilerden alınan örneklere yer verilmiştir. Örneklerden önce konu ile ilgili yazılı kaynaklar incelenmiştir. Çalışmamızın sonucunda Yahyalı halk kültüründe, Orta Asya Türk Kültürü ve Anadolu Türk kültürünün izlerinin bulunduğu, bazı ortak yönlerinin olduğu tespit edilmiştir. Bütün bu izler, İslamiyet'in kabulü ile birlikte, yeni kabul edilen dinin özellikleri ve rengi ile yoğrularak yeni bir format almış, bazıları tamamen değişmiş, bazı inanç ve uygulamalar unutulmuş, bazı inançlar ve adetler de değişmeden günümüze kadar gelerek, günümüzdeki Yahyalı halk folklorunu ve kültürünü meydana getirmiştir.

Anahtar sözcükler: Yahyalı, Anonim Halk Edebiyatı, Hayatın Geçiş Dönemleri, İnançlar, Halk Kültürü.

**ABSTRACT
MASTER THESIS**

FOLKLOR OF YAHYALI

**ÇELİKKANAT, Serhat
The Turkish Language and Literature Department
Supervisor: Dr. Öğretim Üyesi Namık ASLAN
February 2021, 300 pages**

In our study, in the Yahyalı district of Kayseri, the customs of birth, marriage, death between the transitional periods and the folk beliefs related to these transition periods, religious and national holidays, ceremonies and celebrations, information about the folk cuisine and local food, beverages and meals were introduced, studies and compilation on folk medicine and anonymous folk literature products and folk culture have been made.

In the first part, transition periods such as birth, marriage and death of the region are emphasized. In this section, information obtained from articles and written sources on the subject is presented, and the traditions, customs, traditions and beliefs in the district culture, compiled from the resource persons, are conveyed in items. In the light of the information obtained from oral resources, the similarities of the beliefs in the region and the customs formed around these beliefs with the ancient Turkish folk culture were revealed.

In the second part, feasts, ceremonies and celebrations are emphasized. and what kind of practices were in Yahyalı during official and religious holidays and during ceremonies and celebrations such as, fertility ceremonies, rain prayers, coaching, were explained by interviewing with the resource people. It was tried to be determined whether these practices still continue among the public or not.

In the third part, information and practices about folk beliefs in Yahyalı are given. Are there entombed saint, places to visit, in the area? if any, it has been tried to determine what beliefs and practices exist around them. As a result of the interviews made with the resource people, the folk beliefs of the region regarding vows, magic, luck-abundance, natural events, inanimate beings were determined and presented in items

In the fourth chapter, the types of food and beverages belonging to Yahyalı cuisine, their preparation and cooking are presented. Information was given about the kitchen tools and their use, and it was tried to determine whether there were any tools that still remain effective from these tools.

In the fifth chapter, the practices of folk medicine in Yahyalı were examined, and the practices determined specific to the region were emphasized.

In the sixth chapter, the products of anonymous folk literature in Yahyalı are handled, poetic, prose, verse-prose mixed, folk literature products are emphasized and examples taken from resource persons are given. Written sources on the subject were examined before the examples.

As a result of our study, it was determined that there are traces of Central Asian Turkish Culture and Anatolian Turkish culture and some common aspects in Yahyalı folk culture. With the adoption of Islam, all these traces have taken a new format by kneading with the characteristics and color of the newly accepted religion, some have completely changed, some beliefs and practices have been forgotten, some beliefs and customs have come to the present day without changing, has created the current Yahyalı folklore and culture.

Key Words: Yahyalı, Anonymous Folk Literature, Transitional periods of life, Beliefs, Folk Culture

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışma İle İlgili Genel Bilgiler	1
1.1.1. Konu	1
1.1.2. Amaç.....	1
1.1.3. Kapsam ve Sınırlar	2
1.1.4. Yöntem	2
1.2. Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler	3
1.2.1. Araştırma Alanının Tarihi	3
1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri	5
1.2.2.1. Dağlar.....	6
1.2.2.2. Ovalar.....	6
1.2.2.3. Akarsular.....	7
1.2.2.3.1. Zamantı Irmağı.....	7
1.2.2.4. Göller	7
1.2.2.5. Aladağlar Millî Parkı	8
1.2.2.6. Hacer Ormanı.....	8
1.2.2.7. Sultan Sazlığı Millî Parkı (Kuş Cenneti)	9
1.2.2.8. Zamantı Vadisi.....	9
1.2.2.9. Kapuzbaşı Şelalesi	10

1.2.2.10. Elif Şelalesi	10
1.2.2.11. Yeşilköy Şelalesi.....	10
1.2.2.12. Derebağ Şelalesi.....	11
1.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	11
1.3. Yahyalı'da Geçim Kaynakları.....	11
1.3.1. Tarım	12
1.3.2. Hayvancılık.....	12
1.3.3. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı	12
1.4. Yahyalı Halk Kültüründe Yaptırımlar ve Davranış Türleri	12
1.4.1. Örf.....	12
1.4.2. Âdet	14
1.4.3. Moda.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

YAHYALI'DA GEÇİŞ DÖNEMLERİ İNANÇ VE UYGULAMALARI

2.1. Doğum.....	16
2.1.1. Doğum Öncesi	17
2.1.1.1. Kısırlığı Gidermek İçin Alınan Tedbirler	17
2.1.1.2. Gebelikten Korunma.....	19
2.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması.....	20
2.1.1.4. Aşerme	23
2.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme.....	24
2.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınması Gereken Uygulamalar.....	26
2.1.2. Doğum Sırası	27
2.1.2.1. Doğum Hazırlığı/Doğum Olayı	28
2.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama	28
2.1.2.3. Çocuğun Eşi/Göbeği	29

2.1.3. Doğum Sonrası	30
2.1.3.1. Lohusa Bakımı/Lohusa Ziyareti/Lohusa Şerbeti	30
2.1.3.2. Lohusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme.....	31
2.1.3.3. Albasması.....	32
2.1.3.4. Kırk Basması.....	34
2.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler.....	35
2.1.3.6. Ad Koyma.....	37
2.1.3.7. Çocuğun İlk Dişi / İlk Saç Kesme / Tırnak Kesme / Kulak Delme	39
2.1.3.8. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk/Aydaş Çocuk	40
2.1.3.9. Huy Kesme.....	43
2.1.3.10. Sütten Kesme	43
2.2. Evlenme.....	43
2.2.1. Evlendirme Biçimleri	44
2.2.2. Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme.....	46
2.2.3. Evlilik Öncesi	48
2.2.3.1. Gelin-Güvey Seçimi.....	48
2.2.3.2. Kısmet Açma	50
2.2.3.3. Güveyi Bağlama.....	51
2.2.3.4. Görücülük/Kız İsteme	51
2.2.3.5. Tatlı/Söz Kesme.....	53
2.2.3.6. Nişan (Geze)/ Yüzük.....	54
2.2.3.7. Davet/Okuntu	56
2.2.4. Düğün	57
2.2.4.1. Bayrak Dikme/Sağdıç/Yiğitbaşı	58
2.2.4.2. Çeyiz/Cehiz.....	59
2.2.4.3. Kına Yakma	60

2.2.4.4. Gelin Alma.....	62
2.2.4.5. Özne Övme	64
2.2.4.6. Nikâh/Gerdek.....	65
2.2.5. Düğün Sonrası	67
2.2.5.1. Duvak.....	67
2.3. Ölüm.....	68
2.3.1. Ölüm Öncesi	69
2.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler.....	69
2.3.2. Ölüm Sırası.....	71
2.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler.....	71
2.3.2.2. Ölümün Akabinde Yapılan İşlemler	72
2.3.2.3. Ölünün Bekletilmesi	73
2.3.2.4. Yıkama ve Kefenleme.....	73
2.3.2.5. Cenazenin Taşınması	75
2.3.2.6. Cenaze Namazının Kılınması	76
2.3.2.7. Defin İşlemleri ve Mezarlıkta Yapılan Uygulamalar.....	77
2.3.3. Ölüm Sonrası	79
2.3.3.1. Cenaze Evi	79
2.3.3.2. Belirli Günler/Ölü Yemeği	81
2.3.3.3. Ölünün Eşyaları	83
2.3.3.4. Devir-İskat	83
2.3.3.5. Yas Tutma.....	84
2.3.3.6. Mezar Ziyaretleri	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAHYALI'DA BAYRAMLAR, TÖRENLER VE KUTLAMALAR

3.1. Askerlik İle İlgili Adet ve İnanmalar	87
--	----

3.2. Dini Bayramlar	88
3.3. Milli Bayramlar	91
3.4. Bereket Törenleri.....	92
3.4.1. Yağmur Duası.....	92
3.1.2. Koç Katımı	94

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAHYALI'DA HALK İNANIŞLARI

4.1. Yatırlar, Ziyaret Yerleri İle İlgili İnanışlar.....	96
4.1.1. Türbe.....	98
4.1.2. Meryem Ana	98
4.1.3. Şehitler Mezarlığı	98
4.1.4. İçme	99
4.2. Kurban/Adak	100
4.3. Büyü	102
4.4. Uğur-Bereket.....	103
4.5. Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar.....	104
4.6. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar	106

BEŞİNCİ BÖLÜM

YAHYALI'DA HALK MUTFAĞI

5.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları.....	108
5.2. İçecek Türleri ve Yapılışları.....	123
5.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması	123
5.4. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler	123
5.5. Mutfak Araç ve Gereçleri, Kullanılışları.....	124
5.6. Sofra Gelenek ve Göreneklere	124

ALTINCI BÖLÜM

YAHYALI'DA HALK HEKİMLİĞİ

6.1. Ocaklar	128
6.2. Nazar-Nazarlık	130

YEDİNCİ BÖLÜM

YAHYALI'DA ANONİM HALK EDEBİYATI

7.1. Manzum Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri	133
7.1.1. Türkü	133
7.1.2. Mani	163
7.1.3. Ninni	181
7.1.4. Ağıt	185
7.1.5. Tekerleme	194
7.2. Manzum-Mensur Karışık Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri.....	198
7.2.1. Bilmece	198
7.2.2. Atasözü	205
7.2.3. Deyim	227
7.2.4. Alkış-Kargış.....	256
7.3. Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri	261
7.3.1. Masal	261
7.3.2. Fıkra.....	263
7.3.3. Efsane	266
7.3.4. Halk Hikâyesi	270
7.4. Çocuk Oyunları	279
SONUÇ.....	288
KAYNAKÇA.....	291

KISALTMALAR

ANS:	Ansiklopedi
BL:	Büyük Larousse
c:	Cilt
DTCF:	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
K:	Kaynak Kişi
ML.:	Meydan Larousse
s. :	Sayfa Sayısı
TDEA:	Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDK:	Türk Dil Kurumu
TDV:	Türkiye Diyanet Vakfı
TFA:	Türk Folklor Araştırmaları
THŞÖS:	Türk Halk Şiiri Özel Sayısı
TS:	Türkçe Sözlük
TTK:	Türk Tarih Kurumu
YA:	Yahyalı Ağıt
YAL:	Yahyalı Alkış
YAS:	Yahyalı Atasözü
YB:	Yahyalı Bilmece
YÇO:	Yahyalı Çocuk Oyunları
YD:	Yahyalı Deyim
YE:	Yahyalı Efsane
YF:	Yahyalı Fıkra
YH:	Yahyalı Halk Hikâyesi
YKA:	Yahyalı Kargış
YM:	Yahyalı Mani

YMA: Yahyalı Masal
YN: Yahyalı Ninni
YÖK: Yükseköğretim Kurulu
YT: Yahyalı Türkü
YTE: Yahyalı Tekerleme

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışma İle İlgili Genel Bilgiler

1.1.1. Konu

Tezin ana temasını Yahyalı ilçesinin folkloru ve halk edebiyatı oluşturmaktadır. Çalışmada söz konusu yöredeki anane, gelenek-görenek, örf ve âdetler, halk inanışları, halk hikâyeleri, yörede söylenen türküler, ağıtlar, fıkralar, tören ve kutlamalar, hayatın geçiş dönemleri, farklı taraflarıyla ele alınarak incelenmiştir.

Yahyalı ilçesi, coğrafi yapısı ve bulunduğu konum olarak Kayseri'den uzakta kalmıştır. Bu sebeple bölge insanının Kayseri merkezi ile etkileşimi az olduğundan bazı yönleriyle farklılık göstermektedir.

Bir topluluğun, millet olabilmesi için en önemli unsurlardan biri ortak kültür değerleridir. Herhangi bir kültür değerinin, ortak kültür değeri olabilmesi için, zaman içerisinde tüm toplum tarafından benimsenir bir hal alması ve kullanılması gerekmektedir. Bu ortak değerler bir önceki nesil tarafından, bir sonraki nesile miras olarak aktarılmakta ve milletleşmeyi becerebilmiş toplumlar, bu aktarımla, millet olma bilincini kaybetmemektedir. Kültür bu sebeple toplumun ortak yaratısı ve davranışları sonucu ortaya çıkmış, davranışsal, bilişsel, duygusal ürünlerin bütünüdür. Bu nedenle çalışma alanımız olan Yahyalı yöresindeki halk kültürü ile Türk dünyası kültürü ve Türkiye'deki diğer bölgelerin halk kültürü arasındaki benzer yönleri, farklı yönlerini, günümüze kadar varlığını devam ettiren ve günümüzde değişime uğramış yönlerini ortaya koyulmaya çalışıldı.

1.1.2. Amaç

Çalışmamızda Yahyalı ilçesinin âdet, inanç, halk folkloru, halk edebiyatı ürünlerini inceleyip, kayıt altına alarak gelecek nesillere ulaşmasını ve birçok uygulamanın unutulmamasını amaçladık. Daha önce Yahyalı üzerine yazılmış kitaplardan da olabildiğince faydalanılarak, Yahyalı kültürünün tanıtılmasını ve geleceğe taşınmasını gaye edindik. Böylelikle Yahyalı kültürünün geçmişten günümüze kadar gelmiş, geçmişte olup da günümüzde artık uygulanmayan ya da unutulmuş, halk folkloruna ait bazı uygulama, inanç ve adetlerin de yeni nesile

aktarılmasını istiyoruz. Yapmış olduğumuz bu çalışmamızla bizden sonra Yahyalı İlçesi üzerine çalışma yapacak kişilere yol göstermesini ve fayda sağlamasını umuyoruz.

1.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Çalışma alanımız; Yahyalı ilçesinin merkezde bulunan ve önceden köy iken, günümüzde dış mahalle olarak anılan yerler ile sınırlıdır. Mahalle ve dış mahalleler; Gazibeyli mahallesi, İsmet mahallesi, Yüzüncü Yıl mahallesi, Fetullah mahallesi, Çiğilli mahallesi, Dağbağlı mahallesi, Seydili mahallesi, Yenice mahallesi, Kavacık mahallesi, 100. Yıl mahallesi, 75. Yıl mahallesi, Fevzi Çakmak mahallesi, Köyler ise; Avlağa, Delialıuşağı, Yeşilköy, Karaköy, Kuzuoluk köyü, Çavdaruşağı, Büyük Çakır, Derebağ, Çamlıca (Faraşa).

1.1.4. Yöntem

Yapılan bu çalışmada, halk bilimi alan araştırmalarında faydalanılan; yüz yüze görüşme, gözlem, örnek olay, yazılı kaynak taraması, kaynak kişiler gibi yöntem ve tekniklerden yararlandık. Araştırma alanımızdaki kaynak kişilerin görüşme esnasında daha rahat olmaları ve doğal bir ortam oluşturabilmek için bazen görüntü kayıt cihazı kullanmadan, sadece ses kaydı alarak derleme yaptık. Yüz yüze görüşme öncesinde, kaynak kişimiz hakkında kısaca bilgi edinip, kaynak kişimizin bize anlatacağı konu üzerine önceden hazırlamış olduğumuz soruları, mülakat yaptığımız kaynak kişimizi yormadan, bunaltmadan sorarak cevaplar almaya uğraştık. Araştırma konumuzla ilgili bilgi edinebileceğimiz kişileri belirlemek için bölgeyi iyi bilen kişilerden ve bazı köylerde muhtarların kılavuzluğundan faydalandık. Çalışmamızın daha orijinal bilgiler içermesi için, günümüz teknolojisinden nispeten daha az etkilenmiş, ilçe merkezinden uzakta bulunan köylere giderek, orada yaşlı kişilere ulaşmaya çalıştık. Çalışmamızda derlemeler için kamera ve ses kayıt cihazları gibi teknolojik aletleri teknik malzeme olarak kullandık. Kaynak kişilerle yapmış olduğumuz mülakatı cihazlarımızla en doğru ve güzel şekilde kayıt altına almaya çalıştık. Milli Kütüphane arşivinden, YÖK Dokümantasyon Merkezi'nden, Yahyalı ilçesi üzerine yayınlanmış çeşitli yazılı kaynaklardan olabildiğince faydalandık.

1.2. Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler

Bu bölümdeki bilgiler, Yahyalı Belediyesi arşivinden, Yahyalı üzerine yapılmış sempozyum kitaplarından ve Yahyalı belediyesi internet sitesinden alınmıştır.

1.2.1. Araştırma Alanının Tarihi

Orta Anadolu'yu Çukurova'ya bağlayan dört önemli yol, Gülek Boğazı, Çakıt Boğazı, Göksun ve Saimbeyli(Haçın) dağlık kesimlerinden Kozan'a ulaşan yol ve Develi-Karaköy-Çamlıca hattını takiben Zamantı ırmağına giden yollar, Yahyalı'dan geçmektedir. Bostanlık, Aşırılık, Kavak ve Gerzile bölgelerinde bulunan ve gözetleme, haberleşme amacıyla kullanıldığı kesin olan yapılar Kürsiyen, Köşkeresi, Aladağ üzerinden Niğde ve Pozantı'ya da bir yol indiğini işaretlemektedirler.

Ortaçağda Yahyalı henüz yerleşim merkezi değilken Faraşa(Çamlıca) önemli bir sanayii ve maden kentidir. Tarihi vesikalardan Faraşa demir madeninin asırlarca işletildiğini (Roma-Bizans-Selçuklu-Osmanlı dönemlerinde) hatta Kayseri'de bulunan demir malzemelerinin buradan temin edilmiş olduğunu öğreniyoruz. Cumhuriyetin ilk yıllarında bile saban demiri, kazma, balta, dahra vs. demir aletleri Faraşalı Rumlar tarafından yapılıyor, Yahyalı ile birlikte Kapadokya bölgesinin de ihtiyacı karşılanıyordu. Bu demire “pulat” demiri deniyordu ve çok meşhurdu. Seki dağı, Belen, Ayvan, Akbaş, Tahrana, Dönbere bölgelerinde bulunan kösürelikleri günümüzde, Türkiye'nin en büyük demir rezervlerine sahip olup halen işletilmekte olan Attepesi ve Kızıl maden ocakları tamamlamaktadır. Kavak ve Dutlu Musluk'ta rastlanan yeraltı seramik künkleri ile kaleler arasında su şebekeleri, ayrıca İnbaşı'ndaki Zebil tapınak sütunları, Köşk'teki su teknesi, Kavak ve Göğoluk'ta bulunan sunaklar, Kale'de ortaya çıkarılan mermer lahit ve talan edilmiş yüzlerce maşatlık, höyük ve tapınak kalıntıları bölgenin, ilk çağ-ortaçağ boyunca devamlı uygarlıklara sahne olduğunu göstermektedir. Dünyanın en iyi aşı boyalarının üretildiği Aladağ ve civarından aldıkları boyaları Batı Anadolu sahillerinde satan Sinop'lu tüccarlardan dolayı bu boyaya “Sinoplu” adı verilmiştir.

Günümüze ulaşan rivayetlere göre Gözbaşı suyu etrafında kurulan Gazibeyli mahallesine adını veren zat Benli Gazi(Gazi Bey) olup, Yahyalı'nın kurucularındandır. Zaten Yahyalı'nın bir diğer adı da Gazibeyli'dir. Bazı kaynaklarda Gazibenli şeklinde geçmektedir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Yahyalı

bölgesinde, Gazi Bey adında bir şahsa rastlanılmamaktadır. Danişment Ahmet Gazi'nin yerine geçen Melik Gazi'nin bir diğer adı da Gazi Bey'dir. Fakat bu şahsın o zaman için ücra bir köşe olan Yahyalı bölgesiyle ilgisi olabileceği ihtimali yoktur. Ancak Yahyaloğulları aşiretine adını veren Yahya Gazi'ye, aynı zamanda Gazi Bey denmesi de muhtemeldir. Yukarıdaki bilgiler ışığında, yarı göçebe vaziyetteki Yahyaloğulları'nın, bu günkü Gözbaşı suyu etrafına konduktan sonra medreselerini kurduklarını söyleyebiliriz.

11. YY. sonlarında Türkiye Devleti'nin idari yapılanmasına göre Kayseri bölgesinde oluşturulan Kayseri Beyliği; Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Nevşehir, Niğde bölgelerini içine alıyordu. Daha sonraları Selçuklu Devleti yedi ana bölgeye ayrılmıştır. Bunlardan biriside Kayseri bölgesiydi ve buraya bağlı dört belde mevcuttu. Bu beldeler Kayseri, Niğde, Ereğli, Ermenek idi. Yahyalı'ya yerleşen küçük Türkmen grubu daima Niğde etki sahasına dahil olmuş, ikinci derecede de Kayseri bölgesi içinde yer almıştır. Anadolu'da Selçuklu-Bizans mücadelesi başladığında Ermenilerin çoğu Selçuklulara vergi ödeyen, Bizans'la da iyi geçinen küçük prenslikler kurmaya başlamışlardır. 1083 yılından sonra Antakya, Maraş, Adana, Niğde, Kayseri yörelerinde Bizans etkisi tamamen kalkmıştır. Kilikya Ermeni Krallığının ise geçici hakimiyetinin bu günkü Habip köprüsüne kadar ulaştığını görüyoruz. Zebil(Zabil) adını taşıyan mağara-mezar da bizi doğrulamaktadır. Bu günkü adı inbaşı olan bölge Zebil ismini, Kilikya Ermeni Kralı I. Hetum'un karısı Kraliçe İzabella'dan almıştır. Burada Bir kral kızının yattığı yöre halkı arasında da halen söylenmektedir.

Yahyalı'nın dağlık köylerinde ve Aladağ yaylalarında yarı göçebeliği halen devam ettiren Varsaklar, Şehzade Cem-II. Beyazıd mücadelesinde Cem'i desteklemişlerdir. Cem Sultan Hicaz'dan Karaman'a döndüğünde Turgud Oğlanları ve Varsak boy beyleri ittifak ederek Sultan Beyazıd ile savaşmışlardır. Varsaklar Karamanoğulları'na tabi oldukları gibi yine Karamanoğulları'nın politikaları doğrultusunda zaman zaman Memlükler ile de iş birliği yapmışlardır. 1487 de Osmanlı kuvvetleri bölgeye gelirler. Üç kapı yaylasının yakınındaki Koca kalesinde (Aladağ-Yedigöller bölgesinde olup Niğde sınırı dâhilindedir) ordu kurulur ve Dulkadiroğlu Alaüddeve Bey'in de yardımı alınarak üç koldan Turgut ve Varsak Aşiretleri üzerine gidilir. Osmanlı'nın hedefi Karamanoğullarına tabi bu Türkmen aşiretlerini yola getirip, kendine boyun eğdirmektir. Neticede Yavuz Sultan Selim İran

seferi dönüşünde tüm Dulkadir Beyliği topraklarıyla birlikte Kayseri ve civarını da Osmanlı Devleti'ne kattı.

Osmanlı döneminde uzun süre Develi Karahisar'a bağlı bir karye olarak varlığını sürdüren yahyalı, 19. Yüzyılda zaman zaman Niğde ile Kayseri arasında el değiştiren bir kaza(Kadılık) durumundadır. 1870 yılında Niğde Vilayetine bağlı bir belde iken 1913 yılında belediyeleğe dönüştürölür. 1927'de Develi İlçesi'ne bağlı bir bucak merkezi(nahiye) olarak gördüğümüz Yahyalı 1954 yılında, 6324 sayılı kanun ile ilçe yapılarak Kayseri'ye bağlanmıştır (Köşker, 1994:19) .

1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Erciyes Dağı'nın güney kısmında bulunan ova ile Aladağlar arasındaki vadide yer alan ilçenin yükseltisi 1210 m dir. Derebağ şelalesi ve Gözbaşı adı verilen kaynak sularının beslediği Koca Çay denen derenin kenarında kurulan ilçenin yüz ölçümü 1225 km² dir. Çamardı, Feke, Yeşilhisar ve Develi ilçelerine komşu olan Yahyalı'da İç Anadolu'nun tipik karasal iklimi görölmektedir. İlçenin güney kısmında yer alan Kapuzbaşı şelaleleri ve şelaleye yakın kesimlerde bu karasal iklime rastlanılmamakta, Akdeniz iklim özellikleri görölmektedir.

İlçe yazları 20 °C, kışları ise -18 °C sıcaklık ortalamasına sahiptir. Yıllık maksimum yağış ortalaması 500 mm'dir. Bir çöküntü ovası olan Develi ovasının devamı olan Yahyalı, üçüncü derece deprem kuşağındadır. Ovalık alanda bol miktarda elma bahçesi bulunmakta, İlçenin güney kısımları dağlık olmakla birlikte Adana sınırlarına yakın olan güneydoğusunda 11.674 hektar verimli, 33.034 hektar bozuk olmak üzere 44.709 hektar ormanlık alan mevcuttur.

İlçenin akarsular ve kaynakları olarak, İlçenin Gözbaşı mevkiinden ve Derebağ Mahallesi Çağlayan şelalesinden, Büyük Pınar mevkiinden çıkan suların birleşmesi ile oluşan ve güneyden Ağçaşar Barajı'na ve kısmen Sultan Sazlığı'na dökülen Yahyalı Çayı(Kocaçay) ile, ilçe sınırları içinden çıkan ve Ağçaşar Barajı'na dökülen çınar kaynağı, Kocahacılı Mahallesi ve Yerköy Mahallesi ortak sınırlarından çıkan Sultan Sazlığı'na dökülen Karaboğa kaynağı ile, Göynük mevkiinden çıkan Esiri Kaynağı, Özbek mevkiinden çıkan Özbek Kalın kilise kaynağı ile irili ufaklı bir çok su kaynakları mevcuttur. Yine ilçe sınırları içersinden çıkan ve Zamantı ile birleşen Ulupınar-Kapuzbaşı Çayı, Kapuzbaşı şelaleleri ile Büyükçakır Mahallesi içinden çıkan Büyük şelale de önemli su kaynaklarıdır (Köşker, 1994:14).

Bölgenin coğrafi yapısına damgasını vuran Toroslar, çok yüksek bir sıradağ kuşağıdır. Silifke Göksu ile Yahyalı arasında uzanan asıl Toroslar (Orta Toroslar) kuşağın hem en düzgünü hem de en yükseğidir. Blumenthal'ın ölçüsüne göre Aladağ'da birçok zirve 3900 m. yi bulur (Saraçoğlu, 1989:13).

Aladağlar güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda uzanır. Yükselti 1000 m. ile 3000 m. arasında değişir. En yüksek doruklar güneybatıda, en düşük seviyeler de kuzeyde ova kesiminde yer alır. Dağ şekilleriyle su yapısı, jeoloji birimlerine bağlı olarak gelişmiştir. Kışın yağışları, bahar ve yazın da kar ve buzullarının erimesiyle beslenen yer altı ve yer üstü suları önemli bir su potansiyelini oluşturur. Yer üstü kaynaklarının çoğunluğu ova ve yaylalarda gözüktür (Köşker, 1994:14) .

1.2.2.1. Dağlar

İlçe, güneyde Orta Toroslar silsilesine mensup 2140 rakamlı Elmalı, Horoz, güneydoğuda Feke, Kuzeydoğuda Develi dağları, batıda Seki dağları ile çevrilidir. İlçe merkezini yakından kuşatan iç halkayı ise doğuda Belen, batıda Göbelli ile Seki dağlarının etekleri, güneyde Çalmardı oluşturur. Aladağlar Adana, Niğde, Kayseri üçgeninde, Yahyalı'nın güneybatı kesimlerinde yüksek tepeleriyle kendini gösterir. Yılın büyük bölümünde kar ve buzullarla kaplı, sarp ve yüksek dorukların bulunduğu bu yöre görüntü ve yapı olarak Alpler'i anımsatır. Önemli doruklardan biri olan Büyük Demirkazık Tepesi (3796 m.), Engin Tepesi (3723 m.), Kızılkaya (3725 m.), Güzeller Tepesi (3461 m.), Gürtepe (3474 m.), Vayvay Tepesi (3565 m.) ve Cebel Tepesi (3640 m.) Aladağlar'ın dağcılık bakımından önemli gözükten öteki doruklarıdır(Köşker, 1994:14) ..

1.2.2.2. Ovalar

Erciyes Dağı'nın güney yönünde kalan Sultan Sazlığı'nın devamı olan büyük ova, Seki Dağları'nın doğu yamaçlarını takiben 7-8 km. lik bir vadi şeklinde daralarak Çalmardı eteklerinde son bulur. İlçenin yerleşimi bu eteklerden başlayarak Erciyes'e doğru gelişme gösterir. Yahyalı'nın 9 köyü bu ovada yer almaktadır.

Akbaş ise ilk çağlardan beri yerleşim merkezi olma ihtimali güçlü ovalardan olup maşatlık, höyük ve mağara evler ile kaplıdır. Adını Varsak Beyi Akbaşoğlu'ndan almış olabilir. Akbaş Ovası günümüzde, buğday ve nohut başta olmak üzere hububat ekimi yapılan önemli tarım sahalarındandır. Göynük ovası da tarım sahası olarak

kullanılan tarihî yerleşim birimlerinden olup ovada bulunan kilise ve mezarlıklar, Türklerin iskânından evvel de kullanıldığının canlı delilleridir (Köşker, 1994:14) .

1.2.2.3. Akarsular

1.2.2.3.1. Zamantı Irmağı

Pınarbaşı (Aziziye) ilçesinden itibaren Zamantı (Tzamantos) adını alarak Pazarören (Yabanlu Pazarı) ve Fraktin'den geçen 308 km. uzunluğundaki ırmak Denizovası, Süleymanfakılı ve Taşhan köyleri sınırlarından devamla Karaköy ve Avlağa (Torun) yakınlarında Kapız denilen yüksek kayalıklar arasına girmektedir. Habib köprüsünden itibaren Çamlıca (Faraşa) köyüne kadar gelir ve köyün aşağısında batar. 200 km. ilerde tekrar açığa çıkan ırmak 50 m. kadar bir mesafe üzerinde yeniden batar. Zaman zaman 3 m. ye kadar daralan kısıklar arasından akarak Büyükçakır köyünün kuzeydoğusundan gelen Kapuzbaşı Şelalesi'nin suyunu alır. Yine Aladağ'dan çıkan Aksu deresi ile Küpköy'den (Adana) çıkan Karapınar dereleri sayesinde suyu oldukça çoğalan Zamantı Irmağı, Adana sınırlarına girdikten sonra Göksü Nehri'ne karışarak Akdeniz'e dökülür. Kocaçay: Kaynağını ilçenin güneybatısında, Derebağ Kasabası sınırlarındaki bir karstik mağaradan çıkan Çağlayan ile Dereköy suyu oluşturmaktadır. Yenice Mahallesi'nden başlayarak güney-kuzey yönünde ilçenin ortasından geçen Kocaçay, Gözbaşı kaynak suyunu da alarak Sultan Sazlığı'na akar. Geçmişte önemli felaketlere sebep olan seller, dere yatağı ve çevresinin düzenlenmesinden sonra pek görülmemiştir. Yağış rejiminin düzensizliğini dikkate aldığımızda gerek Zamantı gerekse Kocaçay'ın düzensiz akarsular olduğunu belirtebiliriz. Kocaçay'ın suyu, 24 Aralık 1986 tarihinden itibaren Ağcaşar Barajı'na akmaktadır (Köşker, 1994:16)

1.2.2.4. Göller

Son yıllarda dağ turizmi ile adından söz ettiren Yahyalı Yedigöller, Aladağ'ın ötesinde Niğde sınırında olup Yahyalı bölgesi konar-göçer aşiretlerinin de uzun süre yerleştikleri sahalardandır. Güney Anadolu'nun en yüksek noktası olan Demirkazık (3796 m.) zirvesinin hemen kuzeyinde iki göl vardır. Birisi Dipsiz Göl diğeri ise Yıldız Gölü'dür. Bunlar hemen üstündeki buzul teknesinin eriyen, çakıllar arasında kaybolarak gölde açığa çıkan sularıyla beslenir. Yazın suyu azalan bu çok soğuk göllerde canlıdan iz yoktur. Demirkazık Tepesi'nin 4 km. kadar güney-doğusunda, geniş bir buzul teknesinin dibini işgal eden, birbirine yakın Yedigöller de beş dönüm

kadar genişlikte olup diğerleriyle aynı özelliklere sahiptir. Bunların suları Pos Ormanı'na kadar iner. Demirkazık zirvesinin kuş uçuşu 12 km. kadar kuzeyinde Göktepe'nin dibinde Göğgöl, diğeri daha kuzeyde Dişdöken Dağı'na yakın Alagöl olmak üzere birkaç dönüm genişliğinde önemli iki göl vardır. Bu dağlarda yazın hayvan sulamasında aşiretlerin istifade ettiği Yedigöller'in diğerleri ile aynı özelliklere sahip bir gölü de Yıldız Gölü'nün hemen kuzeyindeki Sarımahmutlu Gölü'dür. Ağcaşar Baraj Gölü: 1986'dan itibaren tatlı su balıkları ile ekonomiye de katkısı olan, Yahyalı'nın kuzeyinde Develi karayolunun 10. km.sinde Ağcaşar Köyü sınırlarında yer almaktadır. Sulama amacıyla yapılan barajın doğu-batı yönleri yüksek tepelerden oluşur. Şimdiden önemli bir mesire hâline gelen baraj gölü Yahyalı'nın iklimini bile az da olsa etkilemiştir(Köşker, 1994:16).

1.2.2.5. Aladağlar Millî Parkı

Kayseri, Adana ve Niğde il sınırlarının kesişim noktasında bulunan ve Milli Park olarak ilan edilmiş, Toros dağlarının devamıdır. Milli Park olarak ilan edilen bölgenin yüzde altmışa yakın kısmı Kayseri sınırları içerisinde yer almaktadır. Doğa Turizminin ve tırmanış sporlarının yapıldığı Aladağlar, turizm açısından ülke genelinde tam olarak tanıtılmamış, gizli bir hazine olarak durmaktadır. Son zamanlarda bazı özel girişimciler ve belediyenin de çabası ile doğa turizmi açısından yavaş yavaş bölgeye yatırımlar yapılmaktadır. Milli Park içerisinde doğa harikası olan Kapuzbaşı şelaleleri, buzul gölü olan Yedigöller, Hacer Ormanı yer almakta ve turizm açısından önem arz etmektedir(Köşker, 1994:16).

1.2.2.6. Hacer Ormanı

Hacer Ormanı Aladağlarda yer alan yedi göller ve kapuz başı şelaleleri arasındaki bölgede yer alır. Sarp yamaçlarla çevrilidir. Yaban hayatının olduğu ve koruma altında bulunan hacir ormanı bölge turizmi açısından da önemlidir. Yedi göller, ağ su vadisi ve Kapuzbaşı şelalerinin birbirine bağlandığı yerde oluşan hacir ormanları, post ormanı özelliği taşıması bakımından da önemlidir. Yahyalı ve Ulupınar köyü sınırlarında bulunan hacir ormanının yükseltisi 2210 metre ile 3000 metre arasında değişmektedir. Bölgede yaban keçilerinin bulunması da bölgede av turizminin gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Yaz aylarında bölgede doğa gezisi ve kamp turizmi de yapılmaktadır. 2750 hektar bir alana sahip Hacer Ormanı'nın florasını; göknar, meşe, sedir, ardıç, gürgen, titre kava ve karaçam

oluşturmaktadır. Hacer ormanının yer aldığı vadide birçok doğa güzelliklerinin yanında mağaralarda bulunmaktadır. Yöredeki insanlar tarafından, en sıcak yaz aylarında bile serin olması nedeniyle depo olarak kullanılan Toprak' taş mağarası da bulunmaktadır. Hacer Ormanı, Yedigöller, Ağsu, ve Şelaler ile Aladağlar keyfedilmeyi bekleyen gizli bir cennet gibidir(Köşker, 1994:16).

1.2.2.7. Sultan Sazlığı Millî Parkı (Kuş Cenneti)

Son günlerde avcılık, turizm, çevrecilik açısından Türkiye'nin sayılı kuş cennetleri arasında yer alan ve gün geçtikçe önemi artan Sultan sazlığı hemen yanı başında tuzlu eko sisteme sahip Yay Gölü ile birlikte 17.200 hektara sahip bir kaynak değeridir.

Erciyes Dağı, Aladağ tabiat parkı, Kapadokya millî parkı arasında yer alması ve onların kendine has özellikleriyle bütünleşmesi, Sultan sazlığı ve Yay Gölü'nü bölgede daha dikkate değer bir konuma getirmektedir. İdari bakımdan Yahyalı Orman İşletme Müdürlüğü Av Koruma ve Üretim Şefliğine bağlı olması nedeniyle bu kuş cennetinin Yahyalı ile ilgisi doğrudan ortaya çıkmaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 1072 m olan Sultan sazlığının göl derinliği en fazla 1,5 m'dir. Yahyalı'ya 23 km mesafededir. Tatlı su eko sistemi bünyesinde tutan Yay Gölü bitki ve hayvanlar için adeta bir cennet oluşturmaktadır. Bölgede 600.000 kırmızı kanatlı flamingo ile birlikte 1.250.000 civarında çeşitli türlerden kuşların yaşadığı gerçeği bölgenin gerçekten bir kuş cenneti olduğunu en güzel şekilde ifade eder(Köşker, 1994:16).

1.2.2.8. Zamantı Vadisi

Zamantı Irmağı'nın taşındığı vadi olup, ilçe hudutları içerisindeki uzunluğu 50 km'dir. Vadi içerisinde bulunan Yeşilköy köyü ile Büyükçakır arası 'Rafting' için bulunmaz bir alandır. Zamantı Irmağı üzerinde 4-5 ve 6. derece zorluğunda çok sayıda parkurun bulunduğu ifade edilmektedir. Yine Zamantı Vadisi içerisinde 10 km'lik çok dik yamaçlarla çevrili bir alanda mevcut olup, bu alan 'Doğa Yürüyüşü' yapmak için çok uygundur.

Zamantı Vadisinde Nisan-Mayıs aylarında 150–250 m. mesafelerden düşen en az 10 adet şelale oluşur ve Zamantı Nehri'ne dökülür. Ancak zamanla bu şelalelerin suyu çekilir (Köşker, 1994:16).

1.2.2.9. Kapuzbaşı Şelalesi

Yahyalı'ya 76 km mesafede Kapuzbaşı köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Ensenin tepe adlı blok kayadan çıkan şelalelerin beşi tepenin doğusunda, ikisi güneyinde yer almaktadır. 30–76 m arasında değişen yükseklikteki şelalelerin suları, Aladağ-Aksu suları ile birleşerek Zamantı Irmağına, oradan da Seyhan Nehri'ne karışırlar. Çepeçevre bir orman içinden (V) şeklinde dar bir vadiye akan, debisi son derece büyük olan sular gürültü ve ses ile birlikte dehşetli bir manzara arz ederler. Aladağ zirvelerinde bulunan kar ve buzulların erimesiyle beslenen, yaz-kış suları hiç kesilmeyen şelalelerden doğudaki 3 şelale Takım şelale adını alırlar ve yükseklikleriyle tanınırlar. Elif şelalesi ile yayvan ve dağınık olup çevresi mesire yeridir (Köşker, 1994:16).

1.2.2.10. Elif Şelalesi

Çıkış ve bir arada bulunma özellikleri itibarıyla toplam debisi yaz aylarında saniyede 27500 litreye ulaşan ve deniz seviyesinden 700 m. Yükseklikte olan Kapuzbaşı takım şelaleleri, çağlayan sularının sesi ve sütbeyaz rengi ile vahşi doğanın en görkemli görüntüsünü ve karşı koyulmaz gücünü ortaya koymaktadır. Şelale sularının boşaldığı vadi tabanında, ancak çok temiz sularda yaşayan kırmızı fosfor benekli şelalelere özgü alabalıkları yaşamaktadır (Köşker, 1994:16).

1.2.2.11. Yeşilköy Şelalesi

Yeşilköy köyüne 3 km. mesafedeki ziyaret mevkilerinde bulunan şelaleler, Zamantı ırmağının iki yakasından akmakta olup Antalya-Düden şelalesinin benzeri niteliğindedir. Zamantı ırmağının üstünü kapatan tabi bir köprünün baş kısmında yer alan şelalelerin büyüğü 20 m., küçüğü 10 m Yüksekliğindedir. Günün belirli saatlerinde dönüşümlü olarak çekilen ve geri gelen sularıyla halk arasında bir takım efsanelerin doğmasına yol açan Yeşilköy şelaleleri, turistlerin olduğu kadar son günlerde bilim adamlarının da uğrak yeri haline gelmiştir. Yeşilköy Şelalesinin döküldüğü yer ile bu yerin biraz yukarısında doğal olarak meydana gelmiş iki adet doğal yer köprüsü mevcut olup bu yerlerde Zamantı ırmağı kaybolup tekrar ortaya çıkmaktadır. Oldukça ilginç tabi varlıklardır(Köşker, 1994:16).

1.2.2.12. Derebağ Şelalesi

Yahyalı'ya 10 km mesafede olup Derebağ Kasabası, Çağlayan Mahallesi sınırları içerisindedir. Yayvan akışlı kaynak çağlayanlardan olan Derebağ Şelalesi 15 m yüksekliğindedir. İki mağara içinden çıkan temiz ve berrak kaynak suları daha sonra dar bir vadiden akarak Yahyalı'ya ulaşır. Çevresi piknik alanı olarak düzenlenmiştir (Köşker, 1994:16).

1.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

İlçeye bağlı 11 mahalle ve 31 köy vardır. İlçede ecnebi nüfus yoktur. İlçe ve köylerdeki halkın geneli Türkçe konuşur. Burhaniye köyünde Çerkezce, Taşhan, Dikme, Sazak, köylerinde Kürtçe kısmen kendi aralarında konuşulur. Değişik mezheplere rastlanmaz. Merkezde nüfus artışı köylere göre çok yüksektir. Yahyalı genel artışı ise çevre ilçelerin çoğuna göre yüksektir. Günümüzde okuma-yazma oranı merkezde %95, köylerde %70'ler civarındadır(Köşker, 1994:16).

Yıl	Toplam	Şehir	Kır
1965	26,943	10,283	16,66
1970	29,65	11,546	18,104
1975	33,294	13,738	19,556
1980	37,578	15,763	21,815
1985	41,368	17,875	23,493
1990	44,047	20,401	23,646
2000	43,203	22,665	20,538
2007	37,834	20,227	17,607
2008	38,198	19,909	18,289
2009	38,223	20,066	18,157
2010	38,267	20,235	18,032
2011	37,882	20,114	17,768
2012	36,914	19,791	17,123
2013	36,776	36,776	
2014	36,578	36,578	
2015	36,378	36,378	
2016	36,077	36,077	

1.3. Yahyalı'da Geçim Kaynakları

Yahyalı'nın geçim kaynağı tarım, hayvancılık, meyveciliktir. İlçede turizm az olsa da, madencilik ilçede yaşayan halk için önemli geçim kaynaklarındandır

1.3.1. Tarım

İlçe merkezi dâhil birçok yerleşim yerinde çeşitli meyve türleri yetiştirilmektedir. Standartlara uygun modern meyvecilik, teknikleri ile yüksek kalitede kiraz, vişne ve elma üretilerek iç ve dış pazarlara sevk edilmektedir. Meyve üretiminin bolluğundan dolayı Yahyalı'da çokça soğuk hava depoları yer almaktadır. Bunların yanı sıra ilçenin ova ve dağlık kesimlerinde buğday, arpa, nohut, yonca, pancar, mısır ekimi de yapılmaktadır.

1.3.2. Hayvancılık

Yahyalı'nın geçim kaynaklarına bakıldığında tarımdan sonra hayvancılık gelmektedir. İlçedeki mera arazilerinin ve iklimin uygunluğu hayvancılığın yapılmasını kolaylaştırmaktadır. İlçede daha önceden mera hayvancılığı yapılmaktaydı; fakat son zamanlarda besi hayvancılığına ve süt üretimi odaklı süt inekçiliğine geçilmiştir. İlçede koyun, kıl keçisi, gibi küçükbaş hayvanlar ile tavuk gibi kümes hayvanları beslenmektedir.

1.3.3. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

İlçe merkezindeki binalar betonarme yapılardır. Taş ve kerpiç yapılar yok denecek kadar azdır. İnşaatların büyük çoğunluğu iki üç katlı binalardan oluşmaktadır. 8-10 katlı binalarda bulunmaktadır. Köylerdeki yapılaşma ilçe merkezinin tersine taş ve kerpiç binalardan oluşmaktadır. İlçenin güneyindeki ormanlık bölgelerde yaşayan köylülerin evleri ahşap yapı tarzındadır.

1.4. Yahyalı Halk Kültüründe Yaptırımlar ve Davranış Türleri

1.4.1. Örf

Örf ve âdet, yazılı olmayan hukuk kurallarıdır. Hakim, hukuki anlaşmazlıkları çözmek için öncelikle yazılı olan hukuk kurallarına başvurur. Bir anlaşmazlığı çözüme bağlayan yazılı hukuk kaynağı yoksa, sorunu örf ve âdete göre karara bağlar. Örf ve âdet hukuku kuralları etki alanlarına göre ikiye ayrılır:

- Gelenek, örf ve âdet kuralları ülkenin her yerinde uygulanır.
- Özel örf ve âdet kuralları ise, belirli bir bölge ya da belirli bir meslek grubu içinde geçerlidir (BL, c.17, 1990: 9047).

Bütün geleneksel tarım toplumlarında görgüye dayalı olarak kuşaktan kuşağa aktarılan bilgiler ve davranışlar vardır. Bunlar, aktarım sırasında sistemleşerek bağlayıcı kurallara dönüşürler. Kabileden devlete geçişte hukukun temelini oluştururlar. Yazılı bir kamu hukuku zamanla kökenlerinden soyutlanarak yüksek kültürün parçası olsa bile, onun altındaki halk kültüründe, sözlü iletişimden başkasını bilmeyen kitleler için örf, toplumsal yaşamın düzenlenmesinde etkili olur (AB, c. 17, 1989: 306).

Örfler geleneğine sıkı sıkıya bağlı toplumlarda geçmişten günümüze, nesilden nesile aktararak gelen, toplumsal düzeni sağlayan, toplum bireylerini bağlayıcı kurallar bütünüdür. Örfler bazı toplumlarda çoğu zaman yasaların üzerinde bir yaptırım gücüne sahiptir. Bu tür toplumlarda örflerle oluşturulmuş toplumsal kural ve anlayışlara, bireyin karşı çıkması ya da örflere karşı tutum ve davranışlar içerisinde olması, katı bir tutum içerisinde bulunan toplumlarca affedilemez bir kusur olarak görülür ve birey cezalandırılır. Cezalandırılan birey toplumdan dışlanarak yalnız bırakılır, bu durum kişinin en önemli ihtiyaçlarından olan, aidiyet duygusunu elinden alarak, onu psikolojik olarak yıpratmaktadır. Kişi daha ağır yaptırımlarla da karşı karşıya kalabilir. Bu yaptırımları gören, o toplumu oluşturan diğer bireyler, örflerle oluşturulan kurallara sıkı sıkıya bağlı kalarak, bu kuralların dışına çıkmamaya özen gösterir. Bu durum, toplumda bireyler arasındaki ilişkileri ve davranış şekillerini düzenlediği için, belirli bir yaşam tarzı oluşturmaktadır. Bu davranışlara ve yaptırımlara daha çok kapalı toplumlarda rastlanılmaktadır. Dış dünya ile az etkileşim içerisinde bulunan, yaşadığı bölgede kendini diğer toplumlardan ve teknolojiden soyutlayarak kendi içerisine kapanan toplum, kendi bireylerinin davranış şekillerini ve arasındaki ilişkileri düzenleyen bazı yaptırım kuralları oluşturmaktadır. Bu tür kapalı toplumlarda örf ve adetlerin yaptırımları katı ve serttir.

Bir grubun ya da topluluğun, kendi değer yargıları ile oluşturduğu davranış ve ilişki kuralları içerisinde bulunduğu toplumun veya milletin de bütünü benimseneceği bir genel geçer kural haline gelerek o toplumda örfleri oluşturur. Örfler toplumdan topluma farklılık gösterdiği gibi yaptırımları da farklılık göstermektedir. Örfleri oluşturan kurallar ve bu kuralların yaptırımları zaman içerisinde değişebilir ve ya tamamen unutulup yok olabilirler. Bir örf önceden doğru olarak kabul ettiği bir tutumu, davranışı, zaman içerisinde değişerek yanlış olarak kabul edebilir. Örfler toplumla birey, bireyle ailesi, hısım, akraba, komşular arası

ilişkileri düzenlemektedir. Bu bakımdan hukuk sistemindeki bazı kanunların yapılması ve yürürlüğe konulması esnasında örfelere uygunluğu da göz önünde bulundurulabilmektedir.

Yahyalı bölgesinde örfler uyulması gereken kurallardan biri iken günümüzde gençler arasında bu durum artık değişmiş, gençler tarafından çokta dikkate alınmaz duruma gelmiştir. Ancak bu duruma rağmen yaşları biraz daha büyük olan insanlar tarafından örfelere uygun olmayan davranışlar hala ayıp ve utanılması gereken bir durum olarak kabul görmektedir. Aile ve toplum bireyleri arasındaki bağların kuvvetlenmesi ve aralarındaki ilişkilerin düzenlenmesi, bu ilişkilerin yazılı olmayan kurallara bağlanması örfeler ile olmaktadır.

1.4.2. Âdet

Arapça kökenli olan âdet sözcüğünün; bir kimsenin yapmaya alışmış olduğu şey, alışkı, topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre (TS, c. I, 1988: 16), görenek, usûl, tabiat, alışkanlık (Devellioğlu, 1998: 10) gibi sözcük anlamları vardır.

Adet; insanın yapmaya veya görmeye alıştığı bazı davranışların kalıplaşarak yapılması uygun olan ve olmayan birtakım kaideler halini almasıdır. Adetlerde yapılmak ya da yapmaktan kaçınmak gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Yapılması halinde hoş ya da hoş olmayan bir davranış olarak nitelendirilmektedir. Örflerdeki gibi katı yaptırımlarla karşılaşmamaktadır. Kişinin içinde yaşadığı toplumun adetlerine uygun olmayan bir tutum ve davranış içerisinde bulunursa yaptırım olarak en fazla kınanmak gibi bir durumla karşılaşır.

Adetler de tıpkı örfler gibi toplumun fertleri arasındaki sosyal ilişkileri düzenlemekte, toplumsal yaşamın, diğer bireylerle olan ilişkilerin kolaylaşmasını sağlamaktadır. Adetler farklı grupların yaşam biçimleri, önemli olayları, hayat tarzlarından ortaya çıkmıştır. Toplum içerisinde, toplumun genelini ilgilendiren adetler olabileceği gibi, o toplum içerisinde yer alan küçük grupların, meslek gruplarının da oluşturduğu kendilerine has adetleri olabilir. Bu adetlerden bazısı tıpkı örfler gibi toplumun tamamınca kabul görerek genel geçer bir adet halini alabilir. Aynı zamanda tüm toplumca kabullenilmiş olan bir adet de zaman içerisinde unutulmuş etkinliğini yitirebilir.

Yahyalı yöresinde adetler zaman içerisinde değişerek etkisini kaybetse de önemini yitirmemiştir. Adetler yerine getirilmediği zaman örfteki gibi toplumsal bir

yaptırımı görülmez. Doğum, ölüm, evlenme, görücülük, düğün, nişan, bayramla ilgili uygulamalar, büyüklere ve küçüklere karşı davranış ve tutumlar adetlerle düzenlenir.

1.4.3. Moda

Sözlük anlamı; “süslenme özentisi ya da değişiklik gereksinimiyle toplum yaşamına giren geçici yenilik.” Olarak tanımlanan moda, günümüzde teknolojinin de etkisiyle artık hemen her toplumda yaygındır. Bir toplumda rağbet gören bir giyim tarzı veya başka bir şey, artık günümüzde hemen diğer toplumlarda da rağbet görerek moda halini almaktadır. Bu anlamda moda daha çabuk yayılıp, ve kısa bir süre sonra da kaybolan özenme sonucu oluşan davranış biçimi, giyim tarzı, hayat tarzı diyebiliriz.

Modayı etkileyen ve yayan araçların başında sinema, tiyatro, televizyon, basın, reklâm şirketleri, ticari kurumlar ve teknoloji gelmektedir. Bunların çoğu zaman bilinçli, kimi zaman da bilinçsiz olarak ortaya attıkları yenilikler, bunlara açık olan kimselerce hemen benimsenir. Giderek daha geniş kitleleri de içine alan bu yenilikler belirli bir süre etkinliklerini sürdürürler (Örnek, 2000: 129).

Moda popüler kültürün bir tezahürüdür. Halk arasında, etkileşim ve daha çok özenme ile oluşmaktadır. Toplum bireylerinin televizyonda, dizilerde, filmlerde kendilerine örnek olarak, rol model olarak seçtiği kişilerin, saç şekli, giyim tarzı, sakalı, konuşma tarzı moda olarak görülebilmekte ve taklit edilerek moda haline de getirilebilmektedir. Yörede moda sözünün yerine genellikle moderin sözcüğü kullanılmaktadır. Moda denince yöre insanı genellikle televizyonda dizilerde filmlerde gördükleri oyuncuların, mankenlerin giydikleri elbiseleri, pantolonlarını, takıları kasetmektedirler. Yöredeki halkın pekte giymediği, alışıksız olmadığı tarzda giyinmek modaya uymaktır. Bu şekilde giyinen insanlara ‘pek moderin’ denmektedir. İlçe halkı modayı özellikle takip etmez, genelde eskiden, anne babadan, komşu, eş, dosttan gördükleri şekilde yöreye has giyinmektedirler.

İKİNCİ BÖLÜM

YAHYALI'DA GEÇİŞ DÖNEMLERİ İNANÇ VE UYGULAMALARI

İnsan, hangi toplumda yaşarsa yaşasın hayatının bazı dönemlerinde hem kişisel hem de toplum içindeki yerinin ve konumunun değiştiği bazı dönemlerden geçer, bu dönemlerde toplumdan topluma değişmekle birlikte amacın ve özün aynı kaldığı bazı tören ve kutlamalar yapılır. Birey için bir toplumdan diğerine geçişin sembolü ya da sınavı olan geçiş dönemi törenleri içlerinde birçok kültürel unsuru ve inancı barındırılır (Yeşil, 2014: 3).

Halk kültüründe geçiş dönemleri diye adlandırdığımız doğum, evlenme ve ölüm dönemleri, bireyin yardıma ihtiyaç duyduğu dönemlerdendir. Bu nedenle, bireyi bu hassas döneminde çeşitli tehlikelerden korumak, onu kutsamak ve yeni dönemine hazırlamak için her toplumda yüzlerce adet ve inanma uygulanır. Uygulanan bu adet ve inanmalar, bireyin içinde yaşadığı toplumun halk kültürünü oluşturur (Baştançelik, 2009: 2)

2.1. Doğum

İnsan hayatının başlangıcı anlamına gelen doğum etrafında geliştirilmiş olan inanma ve pratikler, tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi, insanın geleceğine yönelik tedbirleri içermektedir. Türk inanış-düşünüş sistemleri içinde önemli bir yere sahiptir. Doğum ve evlilik sürecinde alınan dinsel, büyüsel ve geleneksel tedbirler, insanın dünyevî geleceğini etkilemeye yönelik bir anlam taşıırken, kişinin fani olan dünyadan gerçek ya da ebedi âleme geçişi anlamına gelen ölüm çerçevesinde yapılan dinsel, büyüsel ve geleneksel işlemler de onun uhrevî âlemdeki geleceğini, ya da kaderini yönlendirme amacına yöneliktir. Sözün kısası, insan hayatının başlangıcı anlamına gelen doğum ile ebedi âleme geçiş anlamına gelen ölüm arasında oluşturulan bütün dinsel, büyüsel, geleneksel işlemler, kişiöğlunun geleceğini olumlu ya da olumsuz bir şekilde yönlendirme amacını taşımaktadır (Aça, 2002: 52)

İnsanlar, hayatın geçiş dönemlerini oluşturan doğum, askerlik, evlenme, ölüm gibi hayatın geçiş dönemlerinde dış dünyanın etkilerine ve olağanüstü bir takım varlıkların kötü, olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak veya bu etkilere maruz kalmamak için bazı dinsel-büyüsel uygulamalara başvurmaktadır. Hayatın geçiş dönemlerinin ilk basamağı olan doğumda da gebe kadın veya yakınları doğacak olan bebeği çeşitli olumsuzluklardan ve kötü ruhların etkisinden korumak için, birtakım

davranışlardan, yiyecek-içeceklerden uzak durmak zorundadır. Çocuğun doğunca teninin çilli olmaması için balık yemekten kaçınmak, ziyaret yerlerine gidip dilekte bulunmak vs. uygulamalara başvurulmaktadır. Doğum olayı dünyaya gözlerini açan bebek için bir geçiş dönemi olduğu gibi anne içinde bir geçiş dönemidir. Anne; sahiplenme duygusunu daha baskın hissettiği, kızsırlıktan, kadınlığa, benmerkezci düşünceden sıyrılıp, hayatını ve düşüncelerini yeniden kurguladığı farklı bir dünyaya geçer. Kadın bu geçiş döneminde yeni sorumluluklar edinmekte ve bunu en güzel şekilde yerine getirmeye çalışmaktadır. Kadının eşi ve çevresiyle olan ilişkilerinde, duygu ve düşüncelerinde hissedilir şekilde değişimler gözlemlenebilmektedir.

Çalışma bölgemiz Yahyalı'da doğumun öncesinde, doğum sırasında, gebe kalma ve kırsırlığı gidermek için önceden dinsel ve büyüsel bazı işlemlere, halk hekimliğine, ocaklı kişilere başvurulurken, bugün bu tür uygulamalara başvurma azalmış yerini günümüz tıbbına bırakmış, insanlar artık hastane ve doktorlara gitmektedir. Bununla birlikte ilçenin kırsal kesimlerinde çok az da olsa eski uygulamalar devam etmektedir.

2.1.1. Doğum Öncesi

Evli çiftlerin çocuk sahibi olmaması durumu toplumumuzda istenmeyen durumlardan biridir. Bu durumlarda evli çiftlere akrabaları ve çevreleri tarafından çocuk sahibi olmanın önemi ve güzelliği anlatılarak çocuk sahibi olmaları konusunda sürekli telkinde bulunulur. Evli çiftin çocuk sahibi olmak konusunda isteksiz olmaları veya bir nedenle çocuk sahibi olamamaları durumunda genellikle erkeğin babası eşi aracılığıyla bu durumun nedenini öğrenmeye çalışır. Kadın oğluna ve gelinine bu yönde telkinlerde bulunarak, bir şekilde bu durumun sebebini öğrenir. Eğer bazı sebeplerden dolayı gebe kalamamak gibi bir durum söz konusu ise diğer bölümlerde işleyeceğimiz uygulamalara başvurulmaktadır.

2.1.1.1. Kırsırlığı Gidermek İçin Alınan Tedbirler

Kırsırlık birçok kültürde ikinci evliliğin sebeplerinden sayılmaktadır, özellikle çocuğu olmayan kadınların ister istemez toplumda hor görülmesine, ayıplanmasına neden olmuştur. Bu sebeptendir ki insanlar kırsırlığı gidermek için çeşitli uygulamalara, metotlara başvurmuştur.

Eğitim düzeyinin düşük olduğu, örf, adet, gelenek ve göreneklerin etkili olduğu toplumlarda ve kırsal kesimlerde kadının saygınlığı ve toplumdaki yeri

doğurması, yani çocuk sahibi olmasına bağlıdır. Çocuk sahibi olamayan ailede, kusur genellikle kadında aranır ve gebe kalamayan kadın toplumda statü olarak altta yer alır. Bu durum ile karşı karşıya kalmak istemeyen kadın gebe kalmak için bazı yöntemlere başvurmaktadır. Bu yöntemler genellikle türbe ve yatır ziyaretleri, kocakarı ilaçları adı verilen halk hekimliği yöntemleri, dinsel, büyüsel işlemlerdir.

Abdulkadir İnan bu konuda Türklerde gebe kalmanın eskiden beri önemli olduğunu ve gebe kalmak için çeşitli ritüellerin yapıldığını “Manas Destanı’nda Yakup Han, hatununun kısırlığından şikâyet ederek ‘Bu hatun mezarlı yerleri ziyaret etmiyor, elmalı yerlerde yuvarlanmıyor, kutlu pınarlar yanında gecelemiyor.’ (İnan, 1995: 167-168).” örneğini vererek ortaya koymuştur.

Toplumda, bazen çocuğu olmayan ailelerde erkekler için de çeşitli uygulamalara ve tedavilere başvurulmaktadır. Bu uygulamalar genellikle erkeği güçlendirici tarzda, kudret macunu, incir, bal, bal içerisine katılmış zencefil, zerdeçal, bazı baharat türleridir. Bunun dışında bazı yörelerde kesilen erkek hayvanın billurları yedirilir.

Yahyalı yöresinde bebek sahibi olmak isteyen ve kısırlığını gidermek isteyen bayanların başvurduğu uygulamalar şunlardır:

- Çocuğu olmayan kadınlar, kuşburnu ağacının kökü, yaprakları ve meyvesi, ardıç ağacının yaprakları, kabuğu ve kökü, karamık çalısının kökü kaynatılır, çocuğu olmayan kadın buharına oturtulur(K6, K7, K2, K13, K30, K49).
- Ardıç ağacı yaprakları yere serilir ve kısır kadın bu yaprakların üzerine uzandırılarak kadının üstü çarşaf vb. bir örtüyle örtülür. Kadın iyice terleyince örtü kaldırılır ve kadının o akşam eşi ile birlikte olması tavsiye edilir. (K1, K3, K4, K9, K18, K21).
- Ebeye gidilir (K5, K10, K11).
- Hastaneye veya sağlık ocağına gidilip, ebeye kasık çektirilir. (K13, K14, K17)
- Göğ keçinin kılı bir kazanda kaynatılıp buharına ve kıla kadın oturtulur (K81, K90, K52, K78).
- Hocaya muska yazdırılır, kadının boynuna takılır (K18, K21, K25, K31).
- Yeşilköy’de bulunan ‘ziyaret’ denen yere gidilir, oradan su içilir ve suyun başında bulunan ağaca bez bağlanıp dilek dilenir. Ayrıca bu yerden getirilen su ile banyo yapılır. Yine ziyaret ismi verilen yerde duvarda bulunan bir taşın

özelliğinden bahisle, taşın diğer taşları mıknatıs gibi çektiği söylenmekte, bu taşta yerden alınan her hangi bir taş yapıştırılıp sonrasında dua edilir ve bu şekilde kısırılığı gidermeye çalışırlar, bu uygulamaya halk arasında ‘taş yapıştırma’ denmektedir. Ancak günümüzde bu taşın yerinden alındığı ve kaybolduğu söylenmektedir (K91, K38, K52).

- Melengiç ve sakızlık ağacının dalları kaynatılarak kadın bunun buharına oturtulur (K29, K30, K35, K43).
- Türbeye gidilip dua edilir, adak adanır (K15, K22, K23, K85, K87, K24).

Yahyalı bölgesinde bebeği olmayan kısır kadınlar günümüzde genellikle sağlık ocağına, hastaneye, doktora başvurduğu görülmektedir. Hastaneye, doktora gidip herhangi bir sonuç alamayan kişiler, hastaneye gitmek istemeyen kişiler ise hocaya, ebeye, ocağa, türbelere, kaplıcaya, ziyaret yerlerine gitmektedirler. Bu durum eski geleneklerin ve uygulamaların az da olsa günümüzde de devam ettiğini göstermektedir.

2.1.1.2. Gebelikten Korunma

Bilgisayar, televizyon vb. gibi teknolojik aletlerin toplumun her kesiminde yaygınlaşması ve bunlar üzerinden toplumu bilinçlendirmek adına yapılan reklamlar, kamu kuruluşlarının yapmış olduğu çalışmalar sonucunda günümüzde artık doğum kontrol yöntemleri ile ilgili insanlar yeterince bilinçlenmiş olsa da bazı yörelerde ve kırsal kesimlerde yaşayan insanlar gebelikten korunmak için geleneksel yöntemlere de başvurmaktadır. Bu tür uygulamalar bazen çok riskli olabilmekte, insan sağlığını tehlikeye sokabilmektedir. Bunun yanında bu uygulamalardan fayda gördüğünü düşünen insanlara da rastlanılmaktadır.

Kadın, gebeliğini fark eder etmez “aybaşını getirmek” ya da gebeliği ilerlemiş ise çocuğu düşürmek için yüklü kadının giriştiği işlemler ve kullandığı maddelerden bazıları korunma için kullanılanlarla aynıdır. Bunlar, genellikle karbonat ve sabundur. Çocuk düşürmek ya da korunmak için bazı rahme patlıcan sapı sokmak, kaz veya kartal kanadından koparılmış tüy veya örgü şışı sokmak da başvurulan ilkel yöntemlerden birkaçıdır (Boratav, 1994: 147-148)

Yahyalı yöresinde gebe kalmak istemeyen kadınların uygulamaları şunlardır:

- Köy ebelerine kasık çektirilir. (K51, K54, K56, K71, K76)

- Sağlık kuruluşlarının önereceği doğum kontrol yöntemleri kullanılır (K48, K41, K33, K27, K84, K61).
- Katırtırnağı bitkisi kaynatılarak suyu içirilir. Katırtırnağının kaynatılarak suyunun içirilmesinin nedeni ise katırın beddualı olup, kısır olmasıdır. ‘Hazreti İbrahim ateşe atıldığında ‘Beni attıkları ateşin odununu kim getirdi?’ diye sorunca, katır ‘ben getirdim’ der. Hz. İbrahim de ‘soyun kurusun, neslin devam etmesin’ diye beddua eder ve o zamandan sonra artık katır kısır olmuştur.’ (K82, K97, K56, K63)
- Düşük yapmak isteyen kadın yüksek bir yerden zıplar, ağır yük kaldırır. (K57 K59, K60, K67, K8).
- Kocasını korunur (K99, K100, K53, K55, K65).

Yörede insanlar hamile kalmanın önlenmesi için sağlık ocaklarına ve hastanelere gidilmekte, bunun yanı sıra televizyon reklamlarında çıkan çeşitli korunma yöntemlerini de tercih ettikleri görülmektedir. Bu konuda hastaneler ve sağlık ocakları, kitle iletişim araçları yöre insanını bilinçlendirmektedir. Toplumun bu konuda bilinçlenmesi için Sağlık Bakanlığınca yoğun bir şekilde yapılan bu çalışmalara ve korunma yöntemlerine rağmen az sayıda da olsa, gebelikten korunmak için ebe denilen kadınlara kasık çektirmek için başvuran insanların olduğuna da rastlamaktayız.

2.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşamaması

Çocuk sahibi olmanın aile için ne kadar önemli olduğunu ve çocuk sahibi olabilmek için yapılan çeşitli ritüeller ve uygulamaların ardından gebe kalan kadın ve aile için çocuğun dünyaya sağlıklı gelmesi de büyük önem arz etmektedir. Doğacak çocuğun sağlıklı olması ve yaşamaması için anne ve baba tarafından da çeşitli sağaltmalara, uygulamalara, ritüellere başvurulmaktadır. Türklerde bu durum islamiyetten önce de varken, islamiyetle birlikte de farklı şekiller alarak devam etmiştir. Bu konuda Abdulkadir İnan şu örnekleri vermektedir. “ Yakutlar, aileye musallat olan ölüm ruhunu aldatmak için çocuğu komşulardan birine satarlar. Urenhalar, çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklarlar. Müslüman Başkurtlarda çocuk doğduktan sonra, ebe çocuğu eline alır, dışarı çıkar, birkaç ev gezdikten sonra babasının evine geri getirir. Ebe kadın, “Yabancı ülkeden bir çocuk getirdim, satın alan var mı?” der. Pazarlık başlar. Çocuğu ağırlığı kadar demir karşılığında satın

alırlar. Çocuğa Demir yahut Salıpdı, Satılmış gibi bir ad verirler” (İnan, 1995: 174-175).

Çocuğun yaşaması için yapılan ritüeller genellikle daha önceden bir evladı doğumda veya doğumdan sonra ölen aileler tarafından daha çok tercih edilmekte ve uygulanmaktadır. Doğan çocuklarının yaşaması için aile çocuklarına Yaşar, Durdu, Duran, Durmuş, Dursun gibi isimler konulmaktadır. Çocuğun yaşaması ve sağlıklı büyümesi için el almış, ocaklı kişilere gidilerek onlara muska yazdırılır ve çocuk belirli bir yaşa gelene kadar bu muska çocuğun boynundan çıkarılmaz. Bu tür uygulamaların temelinde, kötü ruhların çocuktan uzak durması sağlandığı inancı vardır.

Ailenin önceki çocukları ölmüşse beşik mutlaka tütsülenir ve bebek, “iye” tarafından beşiğe gizlice yatırılır. Bu işlemler sırasında da çok çocuklu bir kişinin kundağı, bebek bezi ve keçesi kullanılır. Bu uygulamada görülen tütsüleme, arındırmak için; çok çocuklu bir kadının kundağını, bebek bezini ve keçesini kullanma, doğum yapan annenin tarihini değiştirmek için; beşiğe gizlice yatırma ise kötü ruhları aldatmak için yapılmaktadır (Türker-Gündoğdu, 2016:32)

Hayata gözlerini açan bebek annesini ve babasını sevindirmekle kalmaz, tüm akraba ve konu komşuyu da sevindirmekte, bu mutluluğa ortak etmektedir. Dünyaya gelen her çocuk soyun devamı, insanlığın sonuna kadar soyu devam ettirmenin bir yolu olarak görülmektedir. Ayrıca sülalenin sayısının artmasını sağlamakta ve kalabalık bir soya sahip olmanın verdiği güce karşı duyulan mutluluğu göstermektedir. Şehirleşme kültürünün zayıf olduğu küçük bölgelerde kalabalık bir soya, sülaleye sahip olmak, o oranda güçlü olmakla eş tutulmaktadır. Bu bakımdan doğacak her çocuk güç demektir.

Çalışma alanımız Yahyalı ilçesinde de doğan her çocuğun sağlıklı olması ve yaşaması neslin devamı için aile ve akrabalar açısından önemlidir. Bir sülale nüfus olarak ne kadar kalabalıksa o kadar güçlü ve dayanışmalarının olduğu fikri hâkimdir. Her bölgede olduğu gibi erkek evlat soyun devamını sağlaması ve ailenin ocağını tütürdüğü için önemli ve değerlidir.

Yahyalı’da çocuğun sağlıklı olarak dünyaya gelmesi ve yaşaması için yapılan uygulamalar şunlardır:

- Çocuğun annesi ya da aileden biri tarafından hocaya gidilerek muska yazdırılır (K20, K28, K32, K34, K58, K86).
- Doğum sancısı tuttuğunda kadının yanındakiler kadını çokça hareket ettirirler (K95, K96, K98).
- Doğum yapacak kadına eşinin abdest suyu içirilir (K62, K64, K69, K66).
- Ocağa gidip adakta bulunulur (K26, K37, K47, K45).
- Gebe kadın, gebeliği boyunca ve özellikle gebeliğin son zamanlarında sessiz, sakin, güzel yerlerde çokça gezdirilir. Psikolojik olarak rahatlayan kadının bu durumunun çocuğa da sirayet edeceğine ve rahat bir doğum yapacağına inanılır (K50, K16, K19, K36).
- Öd ağacının suyu içirilir (K70, K73, K80, K83).
- Kurutulmuş Meryem ana eli otu, doğum sancısı başladığında, doğum yapacak kadının başucuna ıslatılarak konur. Bu ot ıslandıkça açılır, otun açılması doğumun da kolay olmasını sağlar (K78, K76, K64, K50, K19).
- Çocuğun yaşaması için çocuğa ‘Yaşar, Dursun, Duran, Durdu, Durmuş’ ismi konur (K2, K1, K5, K7, K11, K14, K18).
- Hocanın yazmış oyduğu muska bebeğin boynuna asılır ve çıkarılmaz. Muskanın onu kötü olaylardan ve kötü ruhlardan koruyacağına inanılır (K53, K54, K60, K61, K85).
- Çocuğu ölen kadın, Ulupınar köyündeki Meryem Ana isimli ve Yeşil köyde bulunan Ziyaret isimli yere giderek orada akan sudan içerler, abdest alır namaz kılar ve dua ederler. Yine bu yerlerde bulunan ağaca çaput bağlayarak dilekte bulunurlar (K69, K70, K71, K72, K52, K91).
- Yahyalı’nın bazı köylerinde çocuğu yaşamayan kadına ‘tıbıkali’ kadın, ya da çocuğa bakılır karnı şiş ise, bunda ‘tıbika yeli’ var denir. Hocaya ‘Tıbika muskası’ yaptırılır, toprak elenerek, bir kap içerisinde ısıtılır, ısıtılan bu toprakla çocuk belenir ve sık sık karnı öfelenir (K92 K93, K20, K26, K40, K36, K42).

Yahyalı’da, bebeğin sağlıklı doğması ve yaşaması için bir dizi adet ve uygulamalar vardır. Bu uygulamaların başında adak gelir. Adakta bulunan kişi genelde koyun veya keçi keserek, bir öksüz sevindirerek adağını yerine getirir. Bunun dışında yatır ziyaretleri gerçekleştirilir. Çocuğun sağlıklı yaşaması için hocaya gidip muska yazdırmak gibi uygulamalar da görülmektedir. Günümüzde bu tür

uygulamaları halkın büyük çoğunluğu terk etmiş, genellikle sağlık kuruluşlarına başvuruyor olsalar da kısmen eski geleneksel uygulamaları da görmekteyiz.

2.1.1.4. Aşerme

Hamileliğin belli zamanlarında veya hamilelik süresince gebe kadının bazı yiyecek ve içeceklere istek duyması canının çekmesi olarak bilinir. Gebe kadın mevsime uygun olmayan meyve ve sebzelere aşerebilir. Bu durumda kadının eşi bir şekilde eşinin bu isteğini yerine getirmek zorundadır. Erkeğin bu isteği yerine getirip getirmeme konusundaki davranışı da doğacak çocuğa verdiği önemi göstermesi açısından gebe kadın için bir değerlendirme kriteri olabilmektedir. Ayrıca aşeren kadının istediği yiyecek ve içecek mutlaka karşılanmalıdır aksi halde çocuğun noksan, kusurlu doğacağı inancı vardır. Bunların dışında kil gibi, toprak gibi şeylere bazı gebe kadınların aşerdiği görülmektedir. Yahyalı'da bu durumlarda gebe kadının kil veya toprak yemesi hoş karşılanmaz, doğacak çocuğun vücudunda iz olacağına inanırlar. Kadının aşerdiği şeyi eşi mutlaka bulmak ve almak zorundadır. Nadiren de olsa mevsimi olmayan bazı meyvelere aşerme durumları ile de karşılaşılabilir. Örneğin kışın eriğe aşerme gibi.

Gebe kadının aşerdiği yiyecek ve içeceklere göre de çocuğun cinsiyeti konusunda tahminlerde bulunulur. Gebe kadın ekşi, acı şeyler aşeriyorsa bebeğin cinsiyetinin kız, tatlı yiyecekler aşeriyorsa bebeğin cinsiyetinin erkek olacağı konusunda tahminlerde bulunulur. Bu durum halk arasında 'Ye tatlıyı doğur Hakkı'yı, Ye ekşiyi doğur Ayşe'yi' şeklinde bir deyimle anlatılmıştır.

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde aşerme durumunu niteleyen ad, deyim, anırtırma ve yakıştırmalardan bazıları şunlardır: Aşeriyor, aşyeriyor, aşeren, aşveren, aşyeren, aş çalıyor, yerikliyor, yerüklü, yergin, yerikleme, başı kel, başı döngün, başıbozuk, başı bulanık, göğnü kötü (Örnek, 2000: 134).

Yahyalı yöresinde aşeren kadın ilgili âdet ve inanmalar şunlardır:

- Aşeren kadının canının çektiği yiyecek ve içecekler yedirilir (K89, K74, K75, K88, K77).
- Aşeren kadın canın istediği bir şeyi yiyemezse çocuğu çelimsiz, zayıf olur (K68, K79, K94, K42, K46, K44).

- Hamile kadınla konuşan bir kimse, aşermesin diye, yediği, içtiği şeylerden bahsetmez (K39,K30,K16, K4, K21).
- Komşular hamile kadına yaptığı yemekten ikram ederler kokusunu almış, aşermiştir diye (K58,K81,K96, K98, K85).
- Aşeren kadın istediğini yiyemezse çocuğu şaşır olur (K52, K55, K57, K59).

Uygulamalara bakıldığında, yörede, aşerme, hamileliğin bir parçası olarak görülmektedir. Bu döneme özel bir anlam yükleyen yöre insanları, aşeren kadının makul olan her isteğinin karşılanması için özen göstermektedir. Bölgedeki insanlar, gebe kadını olabildiğince stresten, kaygıdan uzak tutarak, ortaya çıkabilecek bazı olumsuzlukları da engellemiş olduklarını düşünmektedirler. Gebe kadının aşerdiği şeyi yememesinin çocukta bazı problemler ortaya çıkaracağına inanılmaktadır. Gebe kadının çevresi tarafından sergilenen bu tutum ve davranışlar bebeğe ve anneye verilen değeri göstermektedir.

2.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

Toplum içerisinde kişinin cinsiyet olarak kadın veya erkek olarak üstlendiği toplumsal sorumluluk ve görevler farklılık arz etmektedir. Bu görev ve sorumluluklar toplumdaki yeri, eğitim-öğretim düzeyi, iş hayatındaki yeri, yaşam içerisindeki fırsatlardan yararlanma, toplumsal kaynaklardan yararlanma, toplum içerisindeki statüsü gibi birçok olgu üzerinde etkili olmaktadır. Bu durum bazı toplumlarda cinsiyet ayrımcılığına neden olmakta ve doğacak çocuğun cinsiyetinin erkek olması daha çok arzulanmaktadır. Hatta bazen çocuğun cinsiyetinin kız olmasından dolayı anne, aile ve akrabalar tarafından kusurlu olarak görülmekte, ikinci bir evlilik dahi yapıldığı görülmektedir. Bu durumlarla günümüzde artık çok karşılaşılmamaktadır. Ancak bazı küçük gruplar arasında ve bölgelerde görülmektedir. Altay Türkleri, çocuğun doğumunu kutlamak için toy yaparlar. Doğan çocuk eğer kız ise ona toy yapılmaz. Yalnızca erkek çocuk doğduğunda toy yapılır. Çocuk büyükbaba ve büyükannenin ilk erkek torunu ise çocuğu onlar alır, büyüttükten sonra ergenlik çağında çocuğu tekrar anne ve babaya geri verirler(Dilek, 1996:1).

Bu anlamda gebe bir kadının doğacak çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi konusunda tıbbi uygulamaların dışında, halk arasında, gebe kadının karnının şekline,

idrar rengine, kilosuna, kalçasına, fiziksel görünüşüne göre, yediği, içtiği şeylere bakılarak çocuğun cinsiyeti hakkında bazı tahminlerde bulunulmaktadır.

Erzurum ve Kars yöresinde çocuğun cinsiyetinin anlaşılması bağlamında, hamile kadının haberi olmadan oturabileceği yerlerin altına bıçak ve makas konur. Anne adayı, bıçak üstüne oturursa erkek; makas üstüne oturursa kız çocuğu olacağına inanılır (Kalafat, 1999: 87).

Yörede çocuğun cinsiyetini belirlemek için yapılan uygulamalar günümüzde artık tercih edilmemektedir ancak halk arasında bazen bu tür uygulama ve tahminlerin yapıldığı da görülmektedir. Tıbbın ilerlemesiyle birlikte artık insanlar doktora başvurarak çocuğun cinsiyetini öğrenmektedirler.

Yahyalı yöresinde doğacak çocukta cinsiyet belirlemek için çeşitli adet ve uygulamalar vardır:

- Gebelik süreci belirli bir aya gelince, gebe kadın çocuğun cinsiyetini öğrenmek için doktora gider (K1, K2, K3, K4, K5).
- Gebe kadının karnı yassı ve normal görünümlüyse kız, sivri ve öne doğru çıkık ise erkek olur (K43, K49, K50, K21, K16, K23).
- Gebe kadının yüzünde renk değişmesi varsa, çillenme oluyorsa çocuk kız, cildinde bir renk değişmesi yoksa erkek olur (K55, K53, K64, K89, K81).
- Hamile kadın çok kilo alır ve kalçası genişlerse doğacak çocuk kız olur (K98, K96, K95, K74, K80).
- Hamilelik sırasında kadın ekşi yiyorsa doğacak çocuk kız, acı şeyler yiyorsa erkek olur. (K51, K59, K62, K72, K76).
- Hamile kadın gebelik sırasında sola yatarak rahat ediyorsa çocuğun kız, sağına yatarak rahat ediyorsa erkek olduğu düşünülür (K6, K7, K49, K78, K80, K56).
- Gebe kadın hamileliği boyunca güzelleşirse doğacak çocuğun erkek, süresince çirkinleşirse doğacak çocuğun kız olacağına inanılır (K16, K48, K9, K18, K22).
- Ebeler el yordamıyla çocuğun cinsiyeti hakkında tahminde bulunur (K82, K83, K63, K65, K74).
- Gebe kadının göbeğine bakılır. Eğer göbek yukarı doğruysa erkek, göbek aşağı doğru ise doğacak bebeğin cinsiyetinin kız olduğuna işarettir (K95, K98, K67, K21).

2.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınması Gereken Uygulamalar

Hamile kadın bazı yiyecek, içecek, giyim, uygulamalar ve davranışlardan kaçınmalıdır. Eğer kaçınmazsa, doğacak çocuğun kötü ruhlardan etkileneceği, zarar göreceği inancı vardır. Hamileyken balık yememek, çirkin olan şeylere bakmamak, taklit yapmamak, kapı eşiğine oturmamak gibi davranışlar bunlara örnek olarak verilebilir. Türkler eşiğe oturmazlar, eşiğe oturmak iyi sayılmaz. Toplum arasında eşik cinlerinden bahsedilir. Eşikte oturan birisi görüldüğünde, eşiğe oturma çarpılırsın diyerek uyarılır. Eşiğe bir kutsiyet atfedildiğinden eşik Türk kültüründe önemlidir. Bu durum dilimize ‘eşik atlamak’ deyimiyile de yerleşmiştir. Eşik atlamak kutsal bir mekâna, belirli bir ruhsal dünyadan başka bir ruhsal dünyaya geçiş yapmaktır. Doğum, sünnet, askerlik, evlilik, ölüm bir anlamda eşik atlamaktır. İnsanın ruhunun erginlenmesi için eşik atlamak şarttır. Eşik bir anlamda bambaşka bir dünya ve mekana geçişin ilk adımı olarak görüldüğü için kutsaldır ve eşiğe basılmaz, eşikte oturulmaz. Bu anlamda gebe kadının da eşikte oturması sakıncalı görülmüştür.

Yahyalı’da, gebe kadının yapmaktan kaçındığı bir takım uygulamalar şunlardır:

- Çocuğun yüzü çilli olmasın diye gebe kadın balık yemez (K84, K11, K23, K34, K45).
- Çocuğun dişleri düzgün olsun diye tavşan yenmez (K28, K32, K37, K34, K47).
- Çocuğun güzel olması için, güzel olana bakılması tavsiye edilir (K50, K100, K89, K90, K14).
- Sigara, alkol, ilaç kullanılmaz (K84, K93, K68, K8, K27, K29, K38).
- Çocuk şaşlı olmasın diye, hamile kadın bazı kimselerin taklitlerini yapmaz. (K13, K12, K10, K40, K31, K33).
- Anne güzel huylu ahlaklı insanlara bakar, çocuğunun onlar gibi olmasını ister. Yüzü güzel olmayan insanlara, vücudunda noksan bulunan insanlara bakmaktan kaçınır. Aksi halde çocuğun da o şekilde olabileceği inancı vardır (K44, K64, K58, K52).
- Gebe kadın dalak yerse eliyle vücudunun neresine dokunursa, bebeğin de orasında doğum lekesi olur. Bu yüzden hamile kadınlara dalak, ciğer gibi sakatatlar yedirilmez (K98, K2, K4, K13, K18, K26).

- Gebe kadın kapı eşiğine oturtulmaz. Eğer oturacak olursa çocuğu kötürüm doğabilir. Kötü ruhlar çocuğa musallat olabilir (K10, K12, K37).

2.1.2. Doğum Sırası

Hamilelik sürecinin artık sonuna gelindiğinde annenin sancıları ve ağrıları artar. Doğumun yaklaştığını anlayan aile bireyleri kadını doğuma hazırlarlar. Doğumun rahat ve iyi geçmesi için de kuru Meryem ana eli otunu suya ıslatmak gibi bir takım ritüellere başvurulmaktadır. İnsanoğlunun hayatta karşılaşacağı zorlukların ilkinin anne karnından dış dünyaya adım atarken, doğum yolundaki karşılaştığı zorluklar olduğu düşüncesiyle, hem anne hem de bebek için, doğum sırasında uygulanan bu ritüellerin önemli olduğuna inanılmaktadır. Doğum sırasında bebeğin karşılaştığı zorlukları yenebilmesi ve kötü ruhların bir anlamda ondan uzak durması için yapılan bu ritüeller, bebekle aile bireyleri arasındaki kan, akrabalık ve aile bağlarını güçlendirmekte atılan ilk adım olarak da görülebilir. Günümüzde bu ritüellerin çoğu artık unutulmaya yüz tutmuştur. Bunun yerine hastane de doğum yapıldıktan sonra popüler kültürün de etkisiyle moda olan şeyler tercih edilmektedir.

Altay Türklerinde kadın doğuracağı zaman “bütün akrabalar yurt adı verilen çadırın içinde toplanır, erkekler dışarıda kalır. Yurdun haricinde bulunan erkeklerin vazifesi, herhalde civardaki fena ruhları kovmak olsa gerektir, çünkü kadın ağrısı başlar başlamaz korkunç bir gürültü kopararak yurdun etrafında koşmaya başlar ve tüfek patlatırlar. Bu gürültü çocuk doğuncaya kadar devam eder (Radloff, 1994:71).

İnceleme alanımız olan Yahyalı’da doğum sırasında şu uygulamaları görmekteyiz

- Çocuk dünyaya gelmeden çeşitli hazırlıklar yapılır. Çocuğun beşiği, beşikteki eşyaları, giysileri, biberon, vb. gibi birçok eşya cinsiyetine göre daha önceden hazırlanır (K8, K15, K17, K24, K25).
- Genelde doğum için hastaneye gidilmektedir. Ancak bazı dağ köylerinde ebeler de doğum yaptırmaktadır. (K29, K33, K35, K36, K39, K40).
- Kurutulmuş Meryem ana eli otu, doğum sancısı başladığında, doğum yapacak kadının başucuna ıslatılarak konur. Bu ot ıslandıkça açılır, otun açılması doğumun da kolay olmasını sağlar (K78, K76, K64, K50, K19).

2.1.2.1. Doğum Hazırlığı/Doğum Olayı

Halk ebeleri, genellikle gebe kadınların kendilerini sancılı esnasında doğuma çağırıldıklarını ve doğum yaptıracakları gebeyi önceden takip etmediklerini belirtmişlerdir. Doğum eylemi için eve giden ebe sürekli gebeye iletişim içerisinde olduğunu ve doğumun başladığını baş suyu (nişan) geldiğinde anladıklarını ifade etmişlerdir (4 kişi). Modern ebelerde de nişanın atılması doğum eyleminin başladığını gösteren önemli bir bulgudur (Taşkın, 2011: 292). Ebelerden beş kişi doğumdan korkan ve ağrısı olan kadına “salavat (dua)”getirmesini ve kadının sırtını ovaladıklarını belirtmişlerdir. Halk tıbbında tedavi “ruh-beden sağlığı” şeklinde bir bütün olarak iyileştirmeye dayanmaktadır. Bu bağlamda doğumda dua okunmasını “bedenin iyileşmesini öncelikle ruhun iyileşmesine bağlayan” anlayışın izlerinin bir yansıması olduğunu düşündürebilir (Yıldırım- Ağapınar, 2014:26)

Bunun dışında rahimde açılma olması için yapılan bilinçsiz uygulamalar, doğum kanalından bebeğin zorla çekilmesi, gebenin karnına bastırılması gibi tehlikeli ve yanlış uygulamalar yapılmaktadır ki bu nedenden ötürü bu uygulamalara maruz kalmış birçok çocuk özürlü olmaktadır. Günümüzde modern tıbbın gelişmesi ve insanların bilinçlenmesi ile birlikte bu tür geleneksel uygulamalara rastlanılmamaktadır.

Yahyalı yöresinde doğum sırasında yapılan hazırlıklar şunlardır:

- Doğumun olacağı odaya erkekler giremez (K52, K53, K55, K57, K68).
- Çocuğu olmayan, çocuğu ölen kadınlar doğumun olacağı yere girdirilmez(K58 K59, K62, K66, K73).
- Sıcak su, pamuk, havlu, hazırlanır(K89, K95, K96, K98, K53).
- Dua okunur(K1, K33, K41, K45, K47).
- Okunmuş su içirilir (K46, K75, K77, K79, K86).
- Doğum haberini ileten kişiye muştuluk verilir (K91, K87, K88, K92, K94).
- Doğumdan sonra adak adandıysa yerine getirilir (K97, K99, K44, K6, K3).

2.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama

Yeni doğan çocuğa yapılan ilk işlemlerden bir tanesi de tuzlamadır. Bir kap içerisine ılık bir suya tuz karıştırılarak hazırlanır. Bebeğin ninesi veya bu işi en iyi yapacağına inanılan kişiler bebeği alır tuzlu suyla ve ya tuzla ovarak yıkarlar. Bu

işlem ilerde çocuğun terinin kokmaması, teninin sıkı olması, deri hastalıklarına maruz kalmaması inancı ile yapılmaktadır. Günümüzde bu tür uygulamalara daha çok kırsal bölgelerde rastlamaktayız. Tuzlama Türk kültüründe bir ritüel şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Tıpkı, bir hayvan derisi tuzlanır gibi çocuk tuzlanmakta ve beden, terin ve nefesin kokması engellenmek istenmektedir. Ayrıca, tuzlanan vücudun daha sıkı ve pışmış olacağına ve tuzlanmış bedende meydana gelebilecek yaraların çok daha kolay kapanabileceğine inanılmaktadır. Yeni doğan çocuğun yıkanacağı suya, tuzun dışında, belli özellikleri olan başka nesnelere de katıldığını, bazı bitki yapraklarının toz haline getirilerek bebeğin bedenine serpiştirildiğini ya da sarıldığını da göz önünde tutacak olursak, tuzlamanın büyüklük bir işlem değil, bebeğin sağlığını korumaya yönelik sağaltıcı ve koruyucu bir işlem olduğu hükmüne varmamız çok daha mümkün olacaktır (Aça, 2002:100).

Yahyalı'da tuzlama ile ilgili yapılan uygulamalar şunlardır.

- Çocuk doğduktan sonra hemen yıkanır (K8, K9, K10, K12, K13).
- Yıkandıktan sonra tuzlanır, tuzlama işlemi ile büyüyünce çocuğun terinin kokmaması sağlanmış olur. (K15, K17, K25, K29, K32).
- Bebek kokmasın diye doğumdan sonra tuzlanır (K18, K19, K24, K27, K31).
- Tuzlanan çocuğun deri hastalığı olmaz (K44, K63, K75)

2.1.2.3. Çocuğun Eşi/Göbeği

Dünyaya gelen bebeğin bir uzvu, ruhen de bir parçası olarak görülen göbek bağı bazı ritüellerle uygun görülen bir yere gömülür. Göbek bağı çocuğun geleceğini etkilediği, yaşamı boyunca çocuğun kaderinde etkili olduğu inancı olduğundan dualar ve temenniler eşliğinde kesilen göbek bağı kurduktan sonra, canlı olan eşe gösterilen dikkat ve özenle uygun bir yere gömülür. Alelade bir yere gömülmez. Genellikle Cami bahçesine, ilerde iyi bir adam olsun ve okusun diye üniversite veya okul bahçesine, evcimen biri olsun diye evin bahçesine derince kazılarak gömülür.

Yahyalı'da göbek bağı ile ilgili yapılan uygulamalar:

- Göbek bağını, çocuğun babası toprağa gömer (K20, K22, K35, K38, K40).
- Cami avlusuna, türbeye gömülür (K100, K60, K63, K66, K70).
- Okul, Üniversite bahçesine gömülür (K73, K75, K80, K83, K84).

- Toprağa gömülür (K77, K62, K71, K36, K48).
- Çocuğun zeki ve çalışkan olması için, kesilen göbeğin ateşe atılması gerekir. Yoksa çocuk tembel olur (K49, K51, K54, K65, K70).

2.1.3. Doğum Sonrası

Doğumdan sonra çocuğun ve annenin geçireceği evre toplumda çok önemlidir. Bu devrede anne ve çocuk dışardan gelebilecek tehlikelere, kötü ruhların olumsuz etkilerine açıktır. Anne ve bebeğini tehlikelerden ve kötü ruhlardan korumak için bir takım dinsel büyüsel uygulamalar yapılır. Belirli gün ve haftalarda yapılan uygulamalar ve doğum olduktan sonraki kırk günde; al karısı, albastı, goncalas, karabasan, anne sütünün kaçmaması için çeşitli ritüeller yapılmaktadır.

2.1.3.1. Lohusa Bakımı/Lohusa Ziyareti/Lohusa Şerbeti

Doğumdan sonraki kırk günlük süreçte, doğum yapan kadına, halk arasında lohusa/loğusa denmektedir. Bu süreçte kadın yataktan kaldırılmadan istirahati sağlanır. Lohusa yatağı hazırlanır. Lohusa yatağı kırk günlük bu önemli süreçte anne ile bebeğin zamanının çoğunu geçireceği yataktır. Bu süreçte anne ve yakınları bazı kurallara uymak zorundadırlar. Halk arasında lohusa kadına ve bebeğe musallat olduğu düşünülen al karısı eski türk inanışlarında da olan kötü ruhlardan biridir. Bu inanç günümüze kadar gelerek varlığını sürdürmektedir. Lohusa kadının kâbus görmesine sebep olan bu kötü ruha kırk basması adı da verilmektedir. Bu kötü ruhun anne ve bebeğe musallat olmasından korkulduğu için lohusa kadının yanında, yardım etmek ve ona psikolojik olarak destek olmak için, kız kardeşi, annesi, kaynanası, görümcesi gibi yakınlarından birisi kalır. Bu dönemde lohusa kadına ailesi ve eşi tarafından özen gösterilir tüm istekleri karşılanmaya çalışılır, onu üzecek davranışlardan kaçınılır. Lohusa kadını odasında ve evde yalnız bırakmamaya özen gösterilir. Bu dönemde yapılan ziyaretlerde eve erkek kabul edilmez ve ziyarete gelen kadınlar da ziyaretini oldukça kısa tutarlar. Bu ziyaretler esnasında çeşitli hediyeler getirirler ve eve girerken de çeşitli dinsel, büyüsel ritüeller uygulandığı görülür. Anadolu'da yeni doğum yapmış kadına; lohusa, loğsa, doğazkesen, emzikli, nevse gibi adlar verilir.

Çocuğun doğumunu kutlama törenlerinde kırmızı renkli loğusa şerbeti, bir yandan misafirlere ikram edilirken diğer taraftan da alkarısının uzaklaştırılması

işlevini gördüğüne inanılır. Burada sunulan içeceğin inanç motifleriyle süslendiği görülmektedir (Özdemir, 2005:114)

Yahyalı'da lohusalık süreciyle ilgili uygulamalar şunlardır:

- Lohusa kadın doğumdan sonra yıkanıp temizlenir ve lohusa için özel hazırlanmış yatağa yatırılır (K61, K67, K69, K85, K91).
- Lohusa kadına ve ziyarete gelenlere önceden hazırlanmış lohusa şerbeti içirilir (K99, K97, K93, K90, K43).
- Lohusa kadının başına ya da yatağının ucuna kırmızı eşarp konur (K37, K39, K42, K44, K87).
- Lohusa kadının yatağının veya yastığının altına makas ve bıçak konur (K86, K65, K60, K59, K88).
- Lohusa kadın yalnız bırakılmaz (K46, K7, K4, K23, K49).
- Lohusa kadının kaldığı odanın ışığı kırk gün boyunca yanar (K100 K61, K64, K71, K76).
- Lohusa kadın bu süreçte temizliğe dikkat etmelidir, aksi takdirde kadına kırk basar (K85 K34, K37, K41, K28).

2.1.3.2. Lohusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme

Lohusa kadının sütüyle ilgili alakalı halk arasında çeşitli inançlar vardır. Lohusa kadının sütünün çabuk gelmesi istenir. Süt erken gelmezse çocuğu emziremeyeceği ve dolayısıyla çocuğun zayıf ve dirençsiz olacağı düşünülür. Sütün çabucak gelmesi için lohusa kadını özel hazırlanmış yiyecekler ve içecekler verilir. Sütün çok olması bebeğin bakımında ve beslenmesinde önemli olduğu için, sütün çekilmesini veya az olmasını engellemek için çeşitli tedbirler alınır. Çocuğa meme verilirken ve verilmeden önce bazı uygulamalara ve memenin verilme zamanına dikkat edilir.

Yahyalı'da lohusanın sütünün çok olması için çeşitli uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar şunlardır:

- Ballı su içirilir, tereyağı, pekmez, yuka ekmekten yapılan lohusa dolazı yedirilir (K49 K50, K98, K81, K78).
- Lohusa kadına banyo yaptırılır ve süt taşı adı verilen bir taş boynuna asılır. Bu süt taşının annenin sütünü fazlalaştıracağına inanılır (K79, K67, K70, K72, K52).

- Bulgur pilavı, badem, ceviz, fındık yedirilir (K1, K8, K11, K22, K25).
- Kimyon kaynatılarak suyu içirilir (K31, K33, K35, K36, K40).
- Un kavruarak tuz ve yağ eklenerek yapılan ‘bulamaç’ yedirilir (K51, K53, K54, K57, K61).
- Sütü az olan kadın Balcıçakırı köyünde bulunan ‘süt pınarı’ adı verilen yere giderek su içer (K65, K66, K35, K49, K42).
- Hocaya süt muskası yaptırılır, kadının boynuna asılır ya da bir suya ıslatılarak üç gün suyu içirilir (K53, K59, K62, K64, K68).

2.1.3.3. Albasması

Al ya da kızıl kelimesi Türk kültüründe kutsal sayılan renklere aittir. Gelinlerin başına al renkli duvak örtme, eline kına yakıp al renkli eldiven giydirme, kurban edilecek koçun başına al renkli kurdele bağlanması, beline al renkli kuşak bağlanması, yeni doğan bebeğin ve doğum yapan annenin baş ucuna veya üzerine al renkli yazma konması gibi bir çok adet, ve ritüeller al rengin önemli ve Türk kültüründe kutsal olduğunu göstermektedir. Al/kızıl rengin kötü ruhlardan ve onların etkisinden koruduğu düşünülür. Alkarısı genellikle yeni doğmuş bebeğe ve yeni doğum yapmış kadına gelir. Yörede Alkarısı ile ilgili olarak, “Alkarısının elinde boncuğu vardır. Alkarısı bebeği yalnız gördüğünde elindeki boncukları, ağzı açık su dolu kabın içerisine atarak bebeğe basar. Eğer bu esnada bunu gören kişi yetişip sudan boncukları alırsa, al karısı o kişiye boncukları vermesi için yalvararak bir daha gelmeyeceği üzerine yemin ederek oradan kaçar.” şeklinde inanç vardır. Çocuğa ve anneye albasmanın diye al renkli yazma, tülbent konarak bu kötü ruhtan korunulacağına inanılmaktadır.

Al karısının görüldüğü yerler; loğusaların bulunduğu yerler, ahırlar, subaşları ve değirmenlerdir. Öncelikle, loğusa kadınları alkarısından korumak için yalnız bırakmama düşüncesinin altında, kadının sağlık durumunun o dönemlerde iyi olmadığı yatmaktadır (Şimşek, 2017:112).

Çok eski devirlerden Altay, Yakut Türklerinde görülen inançlar, bugün Anadolu’da tüm canlılığı ile yaşamaktadır. Mesela Alkarısının loğusanın ciğerini aldığı ve bu ciğeri suya attığı inancı hem inceleme yapılan yörede, hem de Anadolu’nun muhtelif yerlerinde ve Orta Asya’da yaşadığı görülmektedir. Hatta bu inanç sadece loğusaya bağlı olarak da yaşamaz. Yörede Akşam olduktan sonra

yapılan ilk iş su kaplarının ağzını kapatmaktır. Bu inanç Alkarısı ile olabileceği gibi, bütün kötü ruhlarla ilgili olabilir. Su açık kaldığı zaman, kaptaki su, ‘Cin, Şeytan tükürmüştür’ diye içilmez, mutlaka dökülür (Çeribaş, 2004:68).

Yörede albasması ile ilgili inanmalar şu şekildedir:

- Al basması; anneyi ve bebeğini gün içerisinde ve özellikle gece vaktinde kötü ruhların, cinlerin korkutması, onlara musallat olması, onları sıkması, çocuğun veya annenin üzerine bir ağırlık çökmesi ve hayaller görmesi, boğulacak gibi olması şeklinde bilinir. Yörede buna Goncalas adı da verilmektedir. Goncalas şapkalı, elinin ortası delik, burnu, kulağı, gözleri olan, kara bir varlıktır. Al basan kişi bundan kurtulmaya çalışır, albasan kişi yanındaki kişiyi bir şekilde onu haberdar etmelidir. Aksi takdirde boğulma tehlikesiyle karşı karşıya kalır (K98, K96, K95, K89, K85, K67, K59)
- Al / Goncalas basan kişi, eğer goncalasın şapkasını/külahını o esnada alırsa, goncalas ona yalvarır şapkasını vermesi için ve bir daha o aileden kimseye gelmeyeceğine, yakınına yöresine uğramayacağına dair söz verir, şapkasını alır ve bir daha gelmez (K53, K55, K57, K61, K4, K6)
- Kırkı çıkmamış bir kadın evde yalnız bırakılmaz (K15 K21, K24, K29, K32, K35).
- Kırkı çıkmamış çocuk, her kadının kucağına, özellikle de adetli kadının kucağına verilmez çünkü bu kadın çocuğun yüzüne bakarsa çocukta yara olur ve ergenlik çağına kadar geçmez (K37 K40, K43, K47, K50).
- Kırkı çıkmamış kadının evinde ağzı açık kaptaki su bulundurulmaması gerekir. Ev içerisinde açık bir kap içinde su olursa o eve “al” gelir. Al, elinde bulunan boncuğu suya atarak hemen çocuğu doğru gider ve çocuğu boğar (K49, K42, K26, K30, K19, K20).
- Lohusa kadının ve kırklı çocuğun evinde ışık sabaha kadar söndürülmez (K48 K44, K45, K68, K69).
- Kırkı çıkmamış kadının yatağının altına makas, bıçak gibi çeşitli demir eşyalar ve süpürge konur (K88 K87, K74, K76, K81).
- Mahalledeki bir evde ölü varsa kırklı çocuk o evin damına çıkarılır, çıkarılmazsa çocuğa al basar (K2, K11, K13, K18, K23).

- Loğusanın cenaze evine ve ekmek edilen yere girmesi hoş karşılanmaz (K14, K16, K18, K21, K26).
- Kırklı kadın ekmek üzerinden atlatılmaz (K28, K29, K32, K38, K39).
- Kırklı çocuğun üzerine ya da başucuna kırmızı bir tülbent konur (K40, K43, K44, K48).
- Yeni doğum yapmış, kırkı çıkmamış bir kadının olduğu evin arkasından ölü geçirilmez. Eğer cenaze geçirilecek olursa kadını ve çocuğu al basar (K94, K92, K85, K82, K79).
- Kırkı çıkmamış bir anne bebeğini alıp bir düğüne giderse ve gelin arabadan inip eve girerken, doğum yapmış anne gelinden daha aşağı bir yerde bulunursa anneyi gelinin al'ı basar. Bu sebeple mahalleye veya aynı yere gelin gelen kadının al'ı, kırklı kadına basmasın diye; gelinin yeni doğum yapan kadından aşağıda yerleşmesine dikkat edilir (K68 K71, K73, K75, K77).
- Odaya kuran-ı kerim konur (K78, K80, K86, K88, K90).
- Mahallede ölen olursa çocuk cenazenin önünden geçirilir (K52, K56, K57, K65, K51 K70).
- İki lohusa kadın karşılaştırılmamasına özen gösterilir, bir araya getirilmez. Eğer karşılaşırlarsa birbirinin alı basar. Karşılaşan lohusa kadınlar bebeklerini yukarı kaldırır. Aşağıda kalan bebeğin cılız, zayıf olacağına inanılır (K47, K48, K24, K25, K12).

2.1.3.4. Kırk Basması

Yeni doğum yapan kadın ve çocuğu kırk günlük dönemde her türlü etkiye ve hastalığa karşı hem psikolojik olarak, hem bedensel olarak zayıf olmaktadır. Bu kırk gün içerisinde anne ve bebeğin hastalanmasına halk arasında kırk basması denmektedir. Bu dönemde lohusa kadını ve bebeğini kırk basmaması için halk arasında bazı ritüeller ve uygulamalar yapılmaktadır. Nazardan korumak için nazar boncuğu, muska, iğde dalı çocuğun yakasına iliştilir. Ziyarete gelenlere çocuk gösterilirken nazar duası okunarak gösterilir. Bu süre içerisinde anne ve bebeği lohusa evinden dışarı çıkarılmaz, her türlü bakımları ev içerisinde yapılır. Kırk günün sonunda anne ve özellikle bebek bir takım uygulamalar ve ritüellerle kırk hamamı yaptırılarak kırklanır. Tüm inanç ve toplumlarda olduğu gibi Türk kültüründe de bazı sayıların mitolojik ve kutsal önemi vardır. Bu sayılar arasında 40 sayısı özel bir

öneme sahiptir. Türk kültürüne ait birçok destan, efsane, hikâyede de bu 40 motifini görmekteyiz. Dilimizde de bu sayı ile ilgili birçok deyim oluşturulmuştur. Bu sayı genel olarak cezalandırılmanın, beklemenin sayısı olarak toplumun bilincine yerleşmiştir. Bu bakımdan yapılan bir hatanın cezasını 40 gün, 40 yıl vs. gibi süre boyunca çekmek gibi.

Türklerin İslâmiyete girmeden evvelki dinlerinde de gördüğümüz "Kırk" kavramı İslâmiyete rağmen özel yerini muhafaza ederken, bu kavramın dinlerini değişen isimlerine rağmen tevhid inancı, muhtevaları itibariyle bazı kavramlarda aynılık gösterdiği "Kırk'm da bunlardan birisi olduğunu söyleyebiliriz (Kalafat,200:19).

Yahyalı'da kırk basması uygulamaları şunlardır:

- Kırk basması; doğum olayından sonra gelen kırk günde, anne ve çocuğunun kötü ruhlardan etkilendiği, ruhsal bazı sıkıntılar yaşadığı dönemdir. (K1, K15, K36, K44, K52).
- Lohusa kadınlar birbirlerine ziyarette bulunmazlar (K5, K12, K23, K58, K77).
- Lohusa kadının olduğu eve erkekler ziyarete gitmez (K4, K23, K34, K53, K80).
- Çocuğu olduktan sonra ölen kadınlar bu dönemde ziyarete gitmezler (K60, K64, K78, K81, K89).
- Çocuk kırkı çıkıncaya kadar herkese gösterilmez (K98, K95, K67, K65, K55).
- Çocuğa muska, nazar boncuğu, iğde dalından kesilmiş bir parça takılır (K30, K37, K40, K47, K14).
- Çocuğun kırkı çıkana kadar sarılık olmasın diye başucuna veya üzerine sarı tülbent konur, sarı giysiler giydirilir (K3, K12, K25, K33, K44).
- İki kırklı kadın karşılaştırılmaz, eğer karşılaşırlarsa karşılıklı iğne değiştirmeleri gerekir. Aksi taktirde yeni doğan çocuklarının kırkı birbirine basar (K16, K23, K34, K42, K67).
- Çocuğu hastalıklardan korumak için, çocuğun üzerinden et, tuz, un geçirilmez (K98, K86, K77, K61, K69, K51, K15).

2.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler

“Kırklanmak” ifadesi, “kırklamak” şeklinde de kullanılmaktadır. Yeni doğan çocuğun ve annesinin kırk gününü tamamladıktan sonra, evde veya hamamda kırk tas

su dökülerek banyo yaptırılması törenidir. Bu törende çocuk veya annesi yıkanırken, tas kırk kere suya daldırılarak Besmeleyle başından aşağı su dökülmesidir (Gölpınarlı, 1995:200).

Türk kültüründe kırk sayısı kutsal kabul edilen bir sayıdır. Kırk sayısı, kırkmak yani kesmek gibi eylem de bir biri ile bağlantılı olabilir diye düşünülebilir. Kırk, kültürümüzde kemale ermenin, olgunluğa geçmenin, maneviyata, sırlara açılan kapının sembolüdür. Her nasıl olursa olsun kırk-mak, kırk Türk kültüründe kutsiyet addetmektedir. Kırk ile ilgili ritüelleri bu sebepten yapılmaktadır. Yeni bir başlangıç için veya yeni bir düzene geçiş için kırk günlük zamanı doldurmak şarttır. Ve birçok ritüeli yerine getirmek için bu kırk gün beklenir. Doğum olduktan sonraki kırk gün anne ve bebeği için en kritik dönemdir. Annenin ve çocuğun her türlü hastalığa karşı korunmasız ve zayıf bir dönemde oldukları gibi psikolojik olarak da hassas bir dönemde oldukları göz önünde bulundurularak, anne ve bebeği, bu dönem içerisinde bazı adet ve uygulamalarla korumaya çalışılır. Kırkıncı günün sonunda ise, anne ve bebeği çeşitli uygulamalarla kırklanır. Yöredeki inanca göre, kırkıncı günün sonunda, anne ve bebeğin tehlikelerden ve bazı ruhani varlıklardan etkilenme durumu azalmıştır. Anne ve bebeği toplumun hemen her kesiminde, benzer veya değişik uygulamalarla kırklanır.

Yahyalı'da kırklamayla ilgili şu uygulamalar vardır:

- Bebek, doğduktan sonra kırk gün boyunca dışarıya çıkartılmaz. Kırkıncı gününde ise 'kırk hamamı' yaptırılır. Bu uygulama kız çocuğu için 38. gününde yaptırılır. Bir ibriğin içine su doldurulur ve içine 40 adet arpa tanesi, 40 adet küçük taş parçası ve bir adet altın atılır, suyu ısıtmak için ibrik ateşe konur ve su bebeği banyo yapacak dereceye gelinceye kadar ısıtılır. Bebek leğenin içine oturtulur ve başına kevgir veya elek tutulur. Bu kevgirin içinden su dökülerek banyo yaptırılır ve dua okunur (K47 K45, K31, K27, K22, K24, K61 K85, K88).
- Kırkıncı gün anne ve bebek yıkanır ve ev temizlenir (K1, K8, K10, K12, K33, K39, K48).
- Bebeğe ve anneye yeni kıyafetler giydirilir (K28, K9, K15 K17, K46, K84, K93).

- Kırklama yapıldıktan sonra yakın bir akrabaya gezmeye gidilir. Evine gidilen kişi bebeğe hediye verir ve saçına un sürer, saçları beyazlayıncaya kadar yaşasın, uzun ömürlü olsun diye (K95, K89, K85,K59,K53).
- Kırklama sırasında anne önce yıkanır. Annenin yıkandığı kirli su ayrı kovaya konur. Anneden sonra bebek yıkanır, bebeğin yıkandığı su annenin yıkandığı suyun üzerine dökülür. Bundan maksat anne önce ölsün, evlat acısı görmesindir (K19, K40, K82, K76).
- Kırk günlük olan çocuğun saçları kırkılır. Kırkılan saçlar alınarak babaannesi ve dedesine kırk uçurmaya gidilir. Dede ve babaanne saçın ağırlığınca altın alır (K1,K34,K67,K78).

2.1.3.6. Ad Koyma

Türk kültüründe ad koyma özel dinsel, büyüsel ritüellerle yapılan bir erginlenme uygulamasıdır. Çocuk doğduktan sonra bir takım özel törenlerle isim verilir. Eski Türk inancına göre Hızır (a.s.) veya İslamiyetten önce Aksakallı kocalar, kutsal sayılan ağaçtan inerek kahramanlık gösteren kişiye bir at ve birde ad verir. Doğum isminin dışında verilen bu ada erlik adı denirdi. Bir olayda, bir savaşta, avda kahramanlık gösteren kişi kendini ispatlamış, bir bakıma erginlenmiş sayılır ve ona bir de erlik adı verilir.

Türkler İslâmiyeti kabul ettikten sonra, yeni doğan çocuklarına ad verirken kulaklarına "EZAN OKUMUŞLAR" ve "BESMELE" ile adlarını seslenmişlerdir. Bugün, Kâyseri'de yaşayan UYGUR TÜRKLERİ'nin halâ korudukları bu töreleri de "AD TOYU"dur. Bu TOY'da, KIRK GÜNLÜK (kız ya da erkek) çocuk için, yemekli dua töreni yapılır. Önceden cüz cüz okutulmuş KUR'ÂN-I KERİM için 'Hatim Duası' yapılır ve çocuğun kulağına "Besmele" ile adı okunur. Sonra kadın erkek davetliler, çorba, pilav, et ve tatlıdan oluşan "Toy yemeği "ni yerler (Gülensoy,2000:6).

Günümüzde ise birçok dizi ve filmin, sosyal medyanın, hemen her eve girmesi sonucu oluşan popüler kültürün de etkisiyle, ad koyma geleneği unutulmaya yüz tutmuştur. Bu bakımdan diziler ve ad koyma geleneği üzerindeki şu tespit önemlidir; dizi karakterlerinin isimlerini çocuklarına vererek aslında bir anlamda televizyonun o büyüdü dünyasını ve kişilerini kendi hayatlarına taşımaya çalıştıkları- yönündeki saptaması ile de paralellik göstermektedir (Köse, 2014:304-305).

Zamanımızda, özellikle kentleşmenin, şehir hayatının yaşandığı yerde aileler artık ad koyma ritüellerini unutmuş, anne ve baba kendi aralarında bir isim belirleyerek hiçbir ritüele başvurmadan ad koymaktadırlar. Bu isimler genelde dizilerde, filmlerde popüler olan isimler arasından seçilmektedir. Bazen de anne ve baba hoşlarına giden yabancı isimleri koymakta ve nadiren de olsa iki ismin ilk iki harflerini birleştirerek anlamsız bir isim de koyabilmektedirler. Kentsel hayatın olmadığı daha kırsal kesimlerde ise geleneğe bağlılık görülmekte ve ailenin ölmüş bir büyüğünün adı konmaktadır. Bazen de isim konusunda aile büyüklerinin de görüşü sorularak çocuğun adı konmaktadır.

Yahyalı yöresinde ad koyma uygulamaları şu şekildedir:

- Yörede çocuğa ad koyma, doğumdan sonraki bir iki hafta içinde yapılır (K3, K5, K17, K21, K37, K78, K91, K100).
- Çocuğa ad verilirken konan ismin talgına (öldüğü zaman mezarı başında yapılacak dua) uygun olmasına dikkat edilir (K14, K18, K51, K77, K55, K64, K91, K99).
- Ailenin ölen kişilerinin ismi ya da aile büyüklerinin ismi verilir (K1, K31, K48, K27, K66, K94, K95, K98).
- Yörede genellikle peygamberlerin ve müslüman din âlimlerinin ismi verilir (K2, K8, K9, K15, K28, K33, K44 K54).
- Çocuğa isim koyma işi aile büyükleri veya hocalar tarafından yapılır. Çocuğa isim konulurken, çocuk hocanın kucağına ya da aile büyüğünün kucağına verilir. Kucağına alan kişi çocuğu kibleye çevirerek, çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına da kamet okur. Daha sonra çocuğa üç defa ismini söyler. Vatana millete, ailesine, dinine bağlı hayırlı bir evlat olması şeklinde dua edilir (K8 K9, K10, K27, K39, K31, K72, K88).
- Yeni doğan çocuğun kardeşi çok ise ve aile tarafından daha fazla çocuk istenmiyorsa çocuğa cinsiyetine göre ‘Yeter, Dursun, Durdu, Duran, Songül’ gibi isimler konur (K19, K30, K38, K42, K50, K90, K58, K51).
- Çocuğun olduğu gün ve zamana göre Pazar, Cuma, Cuma ali, Ramazan, Arife gibi isimler verilir (K97, K92, K75, K81, K7, K19).

- Köyün 10-15 yaş arası çocukları toplanır. Çocukların eline bir parça börek verilir. Çocuklardan bu böreği yiyerek ve koşarak, belirli bir mesafeye varıp, gelmeleri istenir. En önce gelen çocuğun adı, bebeğe verilir (K75)

2.1.3.7. Çocuğun İlk Dişi / İlk Saç Kesme / Tırnak Kesme / Kulak Delme

İnsanoğlunun, bebeklikten, çocukluğa geçişinin ilk göstergelerinden biri olan diş çıkarma, toplumda bazı ritüellerle kutlanır. Bu ritüellerin temelinde farklı inanç ve düşünceler yer almaktadır. Genellikle ‘Diş Hediği’ adı verilen bu uygulamaların ismi yöreden yöreye değişerek ‘diş buğdayı’, ‘diş börtmesi’ gibi isimler alarak farklılık arz etmektedir. Diş hediği uygulamasında genellikle bulgur kullanılır. Bulgur toplumumuzda bolluğun, bereketin simgesidir. Bu anlamda çocuğun gelecekte rızkının bereketli olması, rahat bir hayat sürmesi arzulanmaktadır diye düşünülebilir. Çocuğun çıkan ilk dişini gören kişi ona giyecek, yiyecek, oyuncak vb. bir hediye alır.

Diş hediği töreninde yapılan bu işlemlerin nedenlerini yiyeceği kutsama, çocuğun rızkım arttırma, bereketi çoğaltma, çocuğun dişinin sağlam olması isteği olarak sıralıyor. Ayrıca çocuğun geleceğinin ne olduğunu öğrenmek isteği de var ki bu da büyüklerin, çocukların geleceği için ta o yaşlarda kaygılanmaya başladıklarını göstermektedir. Dişemekte de nedenler aşağı yukarı aynıdır, Çocuğun dininin bütün olmasını istemek, başarılı olmasını istemek, dişlerinin küçük olmasını istemek gibi. , Her ne kadar bölgelere göre isimleri değişse de bu ritüelin yapılmasının temel nedeni, çocuğun diş çıkarması ile büyümeye başlaması ve artık evin bir üyesi olma yolunda adım atması, bunun yanında da bereketinin arttırılmasını istemektir (Gürbüz,2003:83).

Çocuğun tırnağının, saçının ilk defa kesilecek olması, kulağının ilk defa delinecek olması gibi uygulamalarda da halk arasında çeşitli ritüeller uygulanmaktadır. Tüm bu ritüellerin temelinde hayata yeni başlayacak olan bireyin, ilerdeki yaşamında karşılaşacağı zorlukların azaltılması, kötü ruhlardan korunması, bolluk ve bereket içerisinde bir hayat sürmesi istek ve arzusu vardır.

İnceleme alanımız Yahyalı’da bu uygulamalar şu şekildedir:

- Çocuk diş çıkardığında “diş hediği”, “diş bulguru” pişirilir. Çocuğun dişleri çıkmaya başlayınca buğday ve nohut karıştırılarak kaynatılır. Bu kaynayan aştan çocuğa yedirilir ve komşulara da dağıtılır. Komşular, elinde getirdiği tabağa yoğurt, yumurta vb. şeyler koyarlar. (K82, K83, K63, K58, K6, K3, K34, K41).

- Bebeğin çıkan dişini gören ilk kişi bebeğe hediye alır (K26, K29, K38, K39, K45, K46)
- Dişleri çıkmaya başlayan çocuğun diş etleri kaşındığı için çocuğa taze soğan, salatalık kemirtilir, dişin çıkmasını kolaylaştıracağı ve kaşıntıyı gidereceği düşünülür (K20, K50, K21, K42, K57, K63, K71, K73).
- Çocuğun kırkı çıkmadan tırnağı kesilmez. Kesilen tırnakların tuvalete, küllüğe vb yerlere atılmamasına özen gösterilir, temiz bir yere gömülür (K68, K87, K88, K89, K90, K92, K94).
- Kız çocuklarının kırkı çıkmadan kulağı delinmez. Çocuk daha küçükken kulak delmek kolay ve acısız olduğu için kırkı çıktıktan bir süre sonra kulağın delinmesi uygundur (K91, K99, K100, K5, K14, K13, K41, K39).
- Çocuğun kulağı odun külüyle ovalanarak veya sarımsak sürülerek ve ateşte ısıtılmış iğne ile delinebilir. Artık günümüzde bu işlem kulak delme makineleri ile profesyonel şekilde yapılmakta fakat azda olsa yöredeki dağlık köylerde geleneksel yöntem uygulanmaktadır. Deliğin kapanmaması için ip geçirilir. Kulağa açılan delikteki yara iyileştikten sonra küpe takılabilir. (K1, K2, K6, K7, K15, K23, K50).
- Çocuğun saçı kesilir, kesen kişiye hediye verilir. Yeni doğan çocuğun kesilen saçının ağırlığına altın bir fakire verilir (K39, K41, K48, K67, K80, K81, K86, K87).
- Babasının cebine elini sokmadan çocuğun tırnakları kesilmez. Kesilecek olursa çocuğun hırsız olacağına inanılır (K55, K57, K59, K60, K61, K85, K94, K98).

2.1.3.8. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk/Aydaş Çocuk

Aydaş; halk arasında konuşma zamanı gelip de konuşamayan, yürüyemeyen, zayıf kalan çocuklara denmektedir. Çocuğun bu yeteneklerini sergileme konusunda zamanının gelip de yapamaması aileyi endişeye sevk eder. Bu olumsuzluğu gidermek, çocuğun fiziki olarak doğal gelişimini tekrar yakalayabilmesi için ailesi tarafından bazı geleneksel sağaltma yöntemleri ve ritüeller uygulanır. Bu uygulamaların çocuğun gelişimindeki aksaklıkları ve olumsuzlukları gidereceği inancı yer almaktadır. Bu tür uygulamalar halk arasında ‘aydaş aşısı, köstek kesme, dil bağı’ gibi çeşitli isimler almışlardır. Köstek kesme yürüyemeyen ya da yürürken çok düşen çocun iki ayağının

arasına bir ip bağlanır, mani, dua eşliğinde bu ip kesilir, kesen kişi de bazı yörelerde ‘Benim elim değil, Bibi Fatma, Bibi Zühre, Umay ananın eli’ diyerek ipi keser. Türk inancında Umay Ana, bebekleri ve çocukları koruyan tanrıçadır. Umay ana İslamiyet’le birlikte Fatma Ana’ya dönüşmüştür. Bu tören ailecek yapıldıktan sonra çocuk ayağının üzerinde durarak adım atar ve ailecek çocuğa ‘tay tay’ diye selenilir. Bu bebeklikten çocukluğa geçiş törenlerinin başka bir tanesidir.

Yeni doğan çocuklar aydaş olur. Geleneksel tedavi yöntemi uygulanmazsa çocuğun aydaşlık süresi dört beş yaşına kadar sürer. Bir çocuk, aynı ay içerisinde doğan başka bir çocukla olduğu gibi, bir yılanla, bir kaplumbağa ile, bir köpek veya kedi ile de aydaş olabilir. Çocuk diğer (üstüne doğan) bir çocukla aydaş olmuş ise iki çocuğun da anneleri beraberlerinde getirdikleri yiyecekleri bir öğün birlikte yerler. Eğer aydaş olan çocuk, bu çocuğun aydaşı olmuş ise iyileşir. Çocuk iyileşmez ise bir ibrikte su ısıtılır, içine kırk adet çakıl konur, üç kadından ikisi çocuğu yıkar, üçüncü kadın tahranın sapındaki oluklu delikten ibrikteki suyu dökerek üç yolun kavşağında (yol ayrımında) çocuğu yıkarlar. Eğer çocuk hayvan ile aydaş olmuş ise o hayvanın yavrusunun üstünde çocuk, altında hayvan yavrusu olmak üzere yine üç kadınla üç yol kavşağında aynı yıkama işlemi tekrar edilir. Aydaş olmaması için çocuğun doğduğu gün ile kırk gün içinde bir insanın yıkandığı sudan bir şişe su alınır ve çocuk bu su ile evde yıkanır (Karasoy, 2015;78).

Aydaş çocuğun iyileşmesi için yapılan bu ritüellerin, halk arasında çocuğun iyileşme sürecine doğrudan etki ettiğine inanılmaktadır. Bu ritüelleri uygulanmamasının çocuğun iyileşme sürecini uzatacağına, iyileşse bile ilerleyen dönemde bunun etkisinin görüleceğine inanılmaktadır. Geleneksel sağaltma yöntemleri arasında değerlendirebileceğimiz bu yöntemlerin uygulanması günümüzde ezelmıştır. Bazı geleneksel yöntemler unutulmuştur. Halk bu gibi durumlarda hastaneleri ve daha bilimsel yöntem kullanan kurumları tercih etmekte ve bu şekilde tedavi yöntemi uygulamaktadır.

Yahyalı’da yöresinde vakti geldiğinde yürüyemeyen, aydaş olarak anılan ve konuşamayan çocuklar için şu uygulamalar yapılır:

- Çocuğun annesi mahallenin ortasına bir ocak yapar ve üzerine içi boş bir kazan koyar. Her geçen kazanın altına birkaç odun parçası atar ama ateş yakmaz. Mahalleden gelip geçenler kadına ‘ne pişiriyorsun’ diye sorar,

çocuğun annesi de cevaben ‘aydaş aşı pişiriyorum’ der. Diğer kadın ‘yok, pişiremezsin’ der, çocuğun annesi ‘pişiririm de şişiririm de’ şeklinde oradan geçen herkese cevap verdikten sonra evine döner ve çocuğu kerme adı verilen kalıplar şeklinde hayvan tezeği ile tartar. Bu tartma işlemi üç Çarşamba yapılır, çocuk kilo almaya başlamış ise hastalıktan kurtulmuştur (K51, K55, K67, K68, K84, K87, K89, K92).

- Gürbüz, sağlıklı kilolu bir çocuk, aydaş çocuğun ağzına tükürür. Bu şekilde çocuğun aydaşlıktan kurtulacağı düşünülür (K5, K10, K12, K17, K18, K21, K24, K30).
- Çocuk bir yakını tarafından mezarlığa götürülür. Çocuk iki mezarın arasına bırakılır ve çocuğu götüren kişi biraz uzağa giderek bekler. Bu esnada çocuk ağlarsa, çocuğun yanına gelir mezarlıktan alır ve annesinin yanına gider ve üç defa ‘ben bir çocuk buldum, satıyorum alan var mı?’ diye bağırır, çocuğun annesi de üç defa ‘ben aldım’ diyerek çocuğunu alır ve getirene hediye verir. Çocuğun aydaşlıktan kurtulduğuna, artık ölmeyeceğine inanılır (K96, K98, K100, K33, K45, K47, K27, K16).
- Vaktinde yürüyemeyen çocuğun yürüyebilmesi için çocuğun ayakları ip ile birbirine bağlanır ve ip kesilir. İpi genelde cuma namazından ilk çıkan kişiye kestirirler. Çocuğun artık daha kolay yürüyeceği düşünülür. Bu işleme ‘köstek kesme’ adı verilir (K1, K3, K6, K8, K13, K9, K22).
- Avlağa köyünde Aydaş aşı pişirildikten sonra Terlik kaya adı verilen bölgede bulunan delikli bir taşın kovuğundan çocuk yedi defa geçirilir ve çocuğun artık iyileşeceği, aydaşlıktan kurtulacağı düşünülür (K75, K76, K82, K83, K90, K92, K93, K94).
- Aydaş aşı pişirildikten sonra, çocuk; şişman bir kadın veya erkeğin gömleğinin/kazağının arasına sokulur ve koltuğunun arasından geçirilir (K91, K52, K38, K35, K24, K11).
- Annesi çocuğu kucağına alır ve çocuğun ayağına bir çörek bağlanır. İki kişi ya da iki grup olur, bunlardan en hızlı ve atik olanı çöreği kapar ve kaçar, önceden belirlenen yere kadar koşar, eğer oraya yakalanmadan ve düşmeden varırsa çocuğun da o kişi gibi olacağına, atik, pratik olacağına inanılır (K75, K76, K81, K82, K83, K90, K92, K93).
- Çocuğa okunmuş su içirilir (K17, K21, K23, K27, K32, K34, K35).

- Muska yazdırılır (K26, K29, K38, K39, K45, K46).
- Doktora götürülür (verilir (K1, K31, K48, K27, K66, K94, K95, K98)).

2.1.3.9. Huy Kesme

Aileler, çocuklarının olumsuz, istenmeyen huylarını unutması, bir daha tekrarlamaması için bazı yöntemlere başvurmaktadırlar. Bu yöntemler arasında, çocuğu Cuma vakti, namazdan sonra, cami önüne götürüp, camiden ilk çıkan kişiye çocuğu verip, dua okumasını istemek ya da ayakkabısı ile vurmak vs. vardır. Bu duruma halk arasında huy kesme adı verilmektedir.

Yahyalı'da huysuz, aksi olan çocukları bu olumsuz huylarından vazgeçirmek için çeşitli uygulamalar yapılır:

- Sürekli ağlayan çocuğun ağızına Cuma namazından çıkan ilk kişi çocuğun ağızına terlikle vurur (K18, K19, K20, K36, K37, K41, K42, K43).
- Üç Cuma günü yolun ortasında babasının ayakkabısıyla çocuğun ağızına vurulur (K47, K48, K46, K62, K66).
- Huyundan vazgeçirmek için hocaya muska yazdırılır (K69, K70, K72, K78, K79, K84).

2.1.3.10. Sütten Kesme

Yaşı gelmesine rağmen sütten kesilmeyen çocukların sütten kesilmesi için içindeki uygulamalar şu şekildedir:

- Annenin meme ucuna, limon, acı biber ya da eşki (salça) sürülür (K95, K96, K64, K72, K55, K5).
- Muska yazdırılır (K39, K30, K16, K4, K21).
- Bebeğin emziğine acı sürülür (K54, K61, K66, K73, K79, K94, K96, K99).

2.2. Evlenme

Evlilik kurumu adına atılan imza, evrenin yeniden yaratımını ve soyun sürekliliğinin sağlanacağına dair bir sözleşmedir. Kadın ve erkek bu törenle hem topluma hem de kutsal olana söz verirler. Bu sözün geçerli kılınabilmesi de kadının bekaret kanının kurban kanını anımsatacak biçimde akıtılmasıyla sembolize edilmiştir. Hatta bu kan Anadolu kültürü de dahil olmak üzere birçok kültürde törenlerle kutlanmıştır ve kutlanmaktadır da (Özünel, 2005;44).

İnsan yaşamının en önemli geçiş evresinden biri olan evlenme; bireylerin toplumsal hayata aile olarak adım attıkları, bireysellikten çıktığı, erkeğin ve kızın artık sorumluluklarının ve tamamen kendi ayaklarının üzerinde durma, hayatta kalma mücadelesinin başladığı dönemdir. Her millette evlilik, o toplumun oluşturmuş olduğu kültürün belli başlı kurallarına göre yapılmaktadır. Evlilik sürecinde, evlenecek kişilerin bağlı bulunduğu topluma ait birçok kültür ürünlerine, geleneğine ve adetlerine rastlayabiliriz. Evlilik çağına gelen oğullarını evlendirmek isteyen aile, yakınlarına, komşularına, tanıdıklarına haber göndererek bildikleri, tanıdıkları yerde kız olup olmadığını sorarak, görücü gitmek isterler. Görücü usulü evliliklerde, erkek ve kız önceden tanışmazlar. Ailelerinin uygun görmesi ile tanışır, konuşur ve bir karara varırlar. Ancak günümüzde bu tür evlilikler azalsa da bazı bölgelerde halen devam etmektedir. Bazı bölgelerde akraba evlilikleri de görülmektedir. Bu tür evlilikler genelde ekonomik kaygılar ve kızı ele vermeme düşüncesiyle yapılmaktadır. Evlenecek ailenin ekonomik durumu iyi, mal varlığı çok ise bu mal bölünmesin diye yapılan evliliklere de rastlanmaktadır.

2.2.1. Evlendirme Biçimleri

Toplumumuzda evlilik, aile kurma, çoluk çocuğa karışma kutsaldır. İnsanoğlunun üremesi, soyunun devam etmesi evlilikle sağlanmaktadır. Bu da toplumun sahip olduğu kültürün oluşturduğu kurallar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Anadolu'da evlilikler; kız kaçırma, beşik kurtmesi, akraba evliliği, görücü usulü evlilik, severek evlenme, başlık parası vererek evlenme şeklinde yapılmaktadır. Günümüzde ise artık bu geleneksel evlenme biçimleri terk edilmiş, insanlar birbirlerini görüp, beğenip, konuşup, anlaşarak evlilik yapmaktadır. Popüler kültürün de etkisiyle gençler arasında 'mantık evliliği' adını verdikleri, ekonomik anlamda rahat edebilecekleri insanları seçerek evlenme, şeklinde de evlilik yapmaktadırlar. Görücü usulü evlenme; daha çok geleneğe, göreneğe bağlılığın yoğun yaşandığı bölgelerde görülmektedir. Kız seçimi erkeğin anne ve babası tarafından yapılmaktadır. Evlenecek kişinin sadece kızı beğenmesi yeterli değildir. Erkeğin annesi babası ve yakınlarının da uygun görmesi gerekmektedir. Ayrıca kızın ailesini de erkek tarafının tanınması, bilmesi ve beğenmesi gerekir. Kız kaçırma ile yapılan evlilikler ise genellikle kız tarafının kızı vermemesi nedeniyle olmaktadır. Bu durumda kız ve erkek birbirini seviyorsa, kız ile oğlan aralarında anlaşarak bir gün belirler ve o günde detaylı bir plan hazırlandıktan sonra kız ve oğlan herkesten

habersiz kaçarlar. Kaçırma olayı yaşandıktan sonra erkek tarafı düğününü yapar, tabi bu süreçte erkek tarafı kız tarafını bu duruma ikna etmeye ve kızın ailesiyle barışmaya çalışır. Bunun için aracılar gönderilir. Genellikle kızın ailesi birkaç yıl kızlarına ve damadına soğuk davrandıktan sonra bu olay unutulur ve bu evliliğe herkes alışır ve kanıksar.

İnceleme alanımız olan Yahyalı'nın merkezinde ve bilhassa dağlık köylerinde akraba evliliği yaygındır. Akraba evliliklerinin sakıncalı olduğu pek kabul görmemekte, bilhassa kültürün ve çevrenin, hem kız hem de erkek için ortak olması avantajlı kabul edilmektedir. Miras bölünmemesi anlayışının yaygın olması nedeniyle akraba evliliği yapılmaktadır. 'Mezarını bilmediğin atanın evladına kız verilmez', 'bizim tabak bizim tereğe yakışır', 'Akrabanın kötüsü elin iyisinden iyidir', vb sözlerle de bu durum pekiştirilmektedir. Bunların dışında sülale, kabile, akraba kavramının da toplumda baskın olması ve bu durumun ilişkileri daha da kuvvetlendirdiği göz önünde bulundurularak, akraba evlilikleri yapılmaktadır. Ama her ne kadar da olsa artık günümüzde bu tür evlilikler yavaş yavaş azalmaya başlamıştır.

- Yahyalı yöresinde; gençler kendi aralarında anlaşarak evlenirler. Bunun dışında görücü usulü evlenenler ve kız kaçırarak evlenenler de vardır (K1, K3, K4, K9, K18, K21).
- Mirasın bölünmemesi, akrabalık bağlarının daha da kuvvetlenmesi için akın akraba evlilikleri görülür (K5, K10, K11, K27, K35, K51)
- Ölen eşinin kardeşi ile evlenme, iki veya üç kadınla evli olma şeklinde evlilikler nadiren de olsa görülmektedir (K13, K14, K17).
- Yörede tek eşle evlilik vardır. Eşlerden birinin ölmesi veya boşanma gibi bir durum olursa başka biri ile evlilik olabilir (K81, K90, K52, K78, K57).
- Birbirini severek, âşık olarak yapılan evliliklerde gençler birbirlerini iyice tanıdıktan sonra evlilik kararı alırlar (K18, K21, K25, K31, K44).
- Zamanı gelince bunu ailelerine bildirirler (K91, K38, K52, K41, K37).
- Erkeğin ailesi kızı istemeye gider; kız ve oğlan her şeyi önceden ayarladığı ve aileler de bunu bildiği için bu durum usulen, adet yerini bulsun diye yapılır (K6, K7, K2, K13, K30, K49).

- Kız kaçırma yoluyla evlenme çok hoş karşılanmaz, ancak kızın ailesi kızını vermediği zaman bu yola başvurulur (K1, K3, K4, K9, K18, K21).
- Erkekle kız daha önceden anlaşılır ve kızın ailesinin haberi olmadan kaçarlar (K29, K30, K35, K43).
- Kızın birkaç yerden isteyeni vardır. Kız, bu gelenlerden istemediği birine zorla verilirse, kız daha çok beğendiği, sevdiği kişiyle kaçar (K15, K22, K23, K85, K87, K24).
- Maddi durumu iyi olmayan oğlan sevdiği kızla anlaşır, kızını kaçıtır (K51, K54, K56, K71, K76).
- Kız kaçırma olayı olduktan sonra, erkeğin babası ve akrabaları kız tarafına hatırı sayılır birilerini aracı tutar ve durumu düzeltmek için uğraşırlar (K48, K41, K33, K27, K84, K61).
- Kızın babası durumu kabullenir ve gençlerin düğününe katılır (K82, K97, K56, K63).
- Bazı durumlarda kızın babası durumu kabullenemez ve kızına yıllarca küs kalabilir (K82, K97, K56, K63).

2.2.2. Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme

Okul çağını bitiren çocukların ergenlik dönemini atlatması ile birlikte evlilik zamanı gelir. Bu döneme erişen gençlere artık birtakım sorumluluklar yüklenmeye başlar. Kızlar ev işlerinde, temizlik, yemek vs. işlerinde annesine yardım ederken, erkekler de tarla, bağ, bahçe işlerinde babalarına yardım ettiği gibi bir işe girip çalışarak ev ekonomisine katkıda bulunurlar. Erkek çocuklar için askerliğini yapmış olmak, bir iş sahibi olmak evlenmek için aranan şartlardandır. Kız çocukları içinse yemek yapmayı bilmek, düzenli ve temiz olmak, kısacası evi çekip çevirebilecek kabiliyette olması evlenmesi için aranan şartlardandır. Toplumumuzda evlenme hakkı önce büyük çocuğundur. Büyüklerden önce küçükleri evlendirilmez. Büyüklere sorulur eğer o sırasını verirse ancak o şekilde küçükler evlendirilir. Büyük evlattan önce küçüğünün evlendirilmesi gibi durumlarda, etrafta büyük evlattan bir sorun olabileceği düşüncesi oluşabilir. Bu sebeple bu durum toplum arasında pek uygun olarak görülmez. Evlilik çağına gelen gençler evlilik isteklerini yaptıkları bazı davranışlarla ve konuşmalarıyla ailesine belli ederler. Evlilik çağına gelen bir erkek sabahları geç kalkmak, annesinin ayakkabısını eşige çivilemek, pilava kaşık dikmek

gibi davranışlar sergileyerek bunu belli eder. Bazen de annesine ya da ablası ile konuşarak ailesine evlilik isteğini belli eder.

Yahyalı yöresinde evlilik yaşı konusunda farklı düşünceler vardır. Eskiden evlilik yaşı erken yaşlarda olmasına rağmen günümüzde evlilik yaşı genel olarak yükselmiştir. Köylerdeki gençler ilçe merkezine göre biraz daha erken yaşta evlilik yapmaktadır. İlkokul ve ortaokuldan sonra gerek okuma olanağının zorlaşması gerekse ekonomik sebeplerden dolayı, tarım ve hayvancılıkla ilgili işlerin yoğunluğu, evlenme yaşının köylerde daha küçük olmasının nedenlerindedir. İlçe merkezinde ise okuma imkânlarının köylere göre daha gelişmiş olması ve az da olsa kültürel farklılık evlenme yaşını daha yukarılara çekmiştir. Evlilik yaşına gelen gençler, evlenme isteklerini bazı davranışlarla ailesine belli eder.

Yahyalı’da evlenme isteğini gençler şu şekilde ailelerine iletirler:

- Evlilik yaşına erişen gençlerin bazıları, evlenme isteğini ablası varsa ablası aracılığıyla, yoksa annesine konuyu açarak babasına iletir. (K99, K100, K53, K55, K65).
- Eskiden kızların evlenmeleri için uygun yaş 15-16 yaşlarıydı. Erken yaşta evlilik yaygın olarak görülmekteydi. Erkekler için ise askerden sonrasıydı (K20, K28, K32, K34, K58, K86).
- Günümüzde evlilik yaşı giderek artmaktadır. Eskiden 30 yaşına gelmiş ve evlenememiş kızın evde kaldığı düşünülürdü, ancak günümüzde bu durum değişmektedir (K20, K28, K32, K34, K58, K86).
- Kızların ailelerine evlenme isteğini belli etmeleri hoş karşılanmaz (K62, K64, K69, K66).
- Evlenecek erkek mutlaka askerliğini bitirmiş olmalıdır (K26, K37, K47, K45).
- Evlilik çağına gelmiş delikanlı geceleri eve geç gelip sabahları da geç kalkarak evlenme isteğini belli etmeye çalışır. (K50, K16, K19, K36).
- Evlenmek isteyip de, bu isteğini dile getiremeyen delikanlı ailenin diğer bireyleri ile geçimsiz hale gelir. İşlere bakmaz. Kendi sorumluluklarını yerine getirmez (K70, K73, K80, K83).
- Evi terk edeceğinden bahseder, gurbete gitmek istediğini söyler (K78, K76, K64, K50, K19).

- Evlenmek isteyen genç yastığa veya yorgana sarılarak uyur (K2, K1, K5, K7,K11, K14, K18).
- Evlenecek yaşa gelmiş genç sofrada pilava kaşık diker (K53, K54, K60, K61, K85).
- Yaşıtı olan evli gençleri örnek gösterir (K69, K70, K71, K72, K52, K91).
- Aile bireyleri aracılığıyla isteğini ailesine iletir (K92 K93, K20, K26, K40, K36, K42).
- Asi tavırlar sergiler (K89, K74, K75, K88, K77).
- Evlenmek isteyen genç sürekli yalnızlıktan, yalnız olmaktan şikâyet eder (K68, K79, K94, K42, K46, K44).
- Anne ve babasıyla konuşur (K39,K30,K16, K4, K21).
- Yaşı gelip evlenmek istemeyen gençlere ise aile büyükleri ve akrabaları tarafından artık evlenmesi gerektiği yönünde telkinde bulunulur (K58,K81,K96, K98, K85).

2.2.3. Evlilik Öncesi

Evlilik çağına gelmiş gençlerin gelin ya da damat adayını seçtiği, ailenin görücülüğe gittiği, kız isteme olayının gerçekleştiği ve nişanlılık döneminin yaşandığı süreçtir. Bu dönemde gelin ve damat adayı birbirlerini tanır ve birbirlerine alışırlar. Ayrıca hısımlar olacak aileler de birbirlerine yaptıkları ziyaretler ve düğünle ilgili görüşmelerde birbirlerini tanır ve bağ kurmaya başlarlar.

2.2.3.1. Gelin-Güvey Seçimi

Evlilik çağına gelmiş olan gencin ailesi, oğullarını evlendirmeyi düşünüyorlarsa, artık evlenme vaktinin geldiğini belirterek evlenmek istediği, sevdiği bir kız olup olmadığını sorurlar. Eğer gencin sevdiği, evlenmek istediği bir kız varsa, kızını tanımak ve ailesiyle tanışmak için görücülüğe giderler. Gencin sevdiği bir kız olmaması durumunda ise, aile etrafa, konu komşuya, akrabaya, bildikleri tanıdıkları evlilik çağına gelmiş kız olup olmadığını sorarak onlardan yardım isterler. Evlilik çağına gelmiş bir kız bulunduğunda ise görücülüğe giderler. Görücülükte kızını ve ailesini tanımaya çalışırlar. Kızın fiziki özelliklerine, dış görünüşüne, oturup kalkmasına, konuşmasına, marifetlerine bakılır. Aileninse misafiri nasıl ağırladığına ve davranışlarına bakarlar. Daha sonra her iki aile de birbirlerini tanıyanlardan kız ve ailesi, erkek ve ailesi hakkında ahlaki yapıları, ekonomik durumları, aile yapıları

hakkında bilgi almak için etraftan soruştururlar. Eskiden kızın vücudu ve fiziki özelliklerine bakmak için, kız ve erkek tarafının kadınları, hamama giderek orada da görücülük ederlermiş. Ancak günümüzde bu tür uygulamalara artık pek rastlanılmamaktadır. Görücü gidildikten sonra kız tarafı da erkek tarafı da, bu evliliğin hayırlı olup olmayacağı konusunda bir fikir edinmek için istiareye yatılmaktadır. İstiareye yatacak kişi, abdest alır, namaz kılar, namazdan sonra istiareye yatacağı konu ile ilgili niyette bulunur ve duasını yapar. Duadan sonra hiç kimseyle konuşmadan yatar. Gördüğü rüyaya göre işin hayırlı olacağı ya da olmayacağı konusunda bir fikre varır ve ona göre karar verir.

Yöredeki uygulamalar ise şu şekildedir:

- Oğluna göre eş bulma arzusunda olan anneler, düğünleri, nişanları gezerler, komşuları aracılığıyla tavsiye edilen kızları görmeye misafirlğe giderler, misafirlikleri esnasında da gelin adaylarını ararlar (K52, K55, K57, K59).
- Gelin güvey seçiminde dikkat edilen en önemli şeylerden biri evlenecek kişilerin ar, namusuna, evine düşkün olmasıdır (K1, K2, K3, K4, K5).
- Kızın güzel olup olmadığına, boyuna posuna, becerikli, akıllı ve terbiyeli olup olmadığına bakılır (K43, K49, K50, K21, K16, K23).
- Abdestli-namazlı olmalı, iyi huylu olmalı (K55, K53, K64, K89, K81).
- Kız ev işlerinde maharetli olmalı, büyüklerine saygılı olmalıdır (K98, K96, K95, K74, K80).
- Ailesi iyi olmalı (K51, K59, K62, K72, K76).
- Kızın evlilik çağına gelmiş olması önemlidir (K6, K7, K49, K78, K80, K56).
- Dürüst olmalı (K16, K48, K9, K18, K22).
- Evlenecek erkeğin evini geçindireceği, kazanç sağlayacağı bir işinin olması gereklidir (K82, K83, K63, K65, K74).
- Erkeğin alkol, kumar gibi kötü alışkanlıkları olmamalıdır (K95, K98, K67, K21).
- Erkek iyi ahlaklı, güzel huylu, anlayışlı, evine düşkün olmalıdır (K20, K28, K32, K34, K58, K86).
- Dürüst, namuslu ve akıllı olmalı (K62, K64, K69, K66).
- Askerliğini yapmış olması şart olmasa da avantajdır (K51, K54, K56, K71, K76)

- Okumuş olmalı (K1, K3, K4, K9, K18, K21).

2.2.3.2. Kısmet Açma

Evlenme çağına gelipte evlenemeyen gençler için toplum arasında bir dizi adet ve uygulamalara başvurulur. Bu tür uygulamalar toplumdaki bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Su tür uygulamalar erkekten çok genellikle kızlar için yapılmaktadır. Gencin evlilik çağının geçiyor olmasına rağmen hala evlenememiş olmasından dolayı kısmetinin kapalı olduğu düşünülür. Düğünlerde gelinin çiçeğini alma, yatır ziyaretlerinde bulunma, türbelere gitme, adak adama gibi uygulamalara başvurulmaktadır, bazen de cincici hocaya gitme, efsun, büyü, kızın başında kapalı kilit açma gibi büyüsel uygulamalara başvurulur. Bu tür büyüler toplumda iyi ve kötü büyü olarak anılmaktadır. Ak büyü, iyilik için yapılan büyüdür. Bu büyü sayesinde insan, doğal felaketlerden, hastalıklardan vb. durumlardan korunmaktadır. Ak büyü dinden ve kutsal kabul edilenden yararlanır. Duayı ve kurbanı kullanır ve bu büyü din adamları tarafından yapılır. Bunun tam zıttı olarak kara büyü din tarafından lanetlenir ve dini kötü sonuçlar almak için kullanılır. Uygulayıcıları bu nedenle din adamları değildir (Baysal, 2015:77).

Yahyalı'da kısmet açma ile ilgili şu uygulamalar görülür:

- Kısmeti kapalı olduğuna inanılan kız hocaya götürülüp okutulur (K5, K15, K23, K38, K44, K56, K68, K74, K87, K94).
- Kısmeti kapalı olan kızın, kısmeti açılması için başının üzerinde kilit açılır (K22, K54, K63, K71, K74, K81, K83, K95, K97, K100).
- Kurşun döktürülür (K1, K2, K10, K16, K20, K24, K30, K42, K49, K66).
- Evlenmek isteyen kız, gelinin ayakkabısının altına ismini yazar. Düğünden sonra bu isim silinirse kızın evleneceğine inanılır (K9, K18, K50, K58, K63, K77, K80, K98, K99).
- Nişan kurdelesinden bir parça alınır (K17, K19, K28, K31, K35, K38, K43, K54, K58).
- Gelin indirilirken gelinin başından saçılan saçından şeker alıp saklanır (K26, K37, K47, K45).
- Uygun bir kısmet aranır (K53, K54, K60, K61, K85).
- Türbeye gidilip orda dua edilir ve dilek dilenir (K75, K76, K81, K82, K83).

- Ziyaret adı verilen yere gidilir orada akan sudan içilir ve oradaki kuşburnu ağacına çaput bağlanıp dilekte bulunulur (K52, K91, K38).
- Ağzı dualı birisi tarafından kızın başında kilit açılır (K1, K3, K4, K9, K18, K21)

2.2.3.3. Güveyi Bağlama

Nişanlanan ya da evlenen kişileri kıskanan, çekemeyen, arasında husumet bulunan kişilerce bir takım uygulamalar yapılarak, onların arasında huzursuzluk çıkması, gelin ve damadın birbirini istememesi, cinsi münasebette bulunamaması için bir takım uygulamalar yapılır. Bu duruma yörede güveyi bağlanması denmektedir.

Yöredeki Uygulamalar;

- Gelin veya damadın ismi verilerek cinci hocalara muska yaptırılır. Bu muska yeni evlenen çiftin evinin duvarına, varsa ahırın ya da bahçenin duvarına (K6, K7, K2, K13, K30, K49).
- Nikahın kıyılma anında bir kütüğe, önceden cinci hocaya okutulmuş bir çivi çakılır (K26, K37, K47, K45).
- Gizlice damadın veya kızın saçından biraz alınır, cinci hocaya gidilir ve muska yaptırılır. Bu muska evli çiftin evinin içine bir yere saklanır (K82, K97, K56, K63).
- Nikah sırasında çam veya ardıç ağacına kurşun sıkılır (K52, K91, K38).

2.2.3.4. Görücülük/Kız İsteme

Evlilik çağına gelmiş erkek için ailesi ona uygun bir eş aramaya başlar. Bu konuda tanıdıklardan ve akrabalarından da yardım alınır. Uygun bir aday haberi alındığında ailenin büyükleri ağzı laf yapan, konuşmasını bilen, bir akrabasını da alarak kız görmeye giderler. Burada kız tarafı da erkek tarafı da birbirini bazı yönlerden değerlendirerek, birbirleri hakkında fikir edinmeye çalışırlar. Bu ilk tanışmadan sonra kız evi oğlanın mesleği, huyu, karakteri, ahlakı hakkında gizliden gizliye bilgiler edinmeye çalışır. Aynı şekilde erkek tarafı da kız ve ailesi hakkında araştırmada bulunur. Her iki tarafında birbirini araştırdıktan sonra, uygun görmeleri halinde dönürcü olarak erkek tarafı kabul edilir. Bundan sonra oğlan tarafından bir büyük söze girerek, Allah'ın emri peygamberin kavli ile kız istemesini yapar. Kız verildikten sonra oğlan mihir olarak kıza belirli bir miktar altın vereceğinin sözünü

verir. Bu tür görücülük günümüzde daha çok kırsal kesimde yapılmaktadır. Şehir kültürünün olduğu yerlerde bu uygulamaya pek rastlanmamaktadır.

Yahyalı'da görücülük/ dünürçülük / kız isteme ile ilgili adet ve uygulamalar şu şekildedir:

- Dünürlüğe gidilen kız evinde, kızın becerisini ve yeteneğini görmek için, herkesin gözü önünde halının üzerinde ibriğe su doldurması istenir, eğer kız suyu halıya dökmeden doldurabilirse başarılı sayılır ve istenmeye gidilir (K25, K27, K47, K53, K60, K73, K89, K95).
- Evlilik çağına gelmiş genç, beğendiği kızla konuşma imkânı varsa bir şekilde konuşur, konuşamazsa sık sık kızın evinin önünden geçerek, bazen dışarda, yolda karşısına çıkarak hal ve hareketleriyle onu beğendiğini belli eder. Daha sonra erkek birisi aracılığıyla haber gönderir. Eğer kızın gönlü yoksa bu işin olmayacağını bildirir. Kızın gönlü varsa bir kişi aracılığıyla durumu oğlana bildirir ve dünürcü gider (K14, K19, K25, K33, K41, K45, K47).
- Kızın gönlü olmadığı halde dünürcü giderse, ya da kız oğlanı beğenmemişse gelen dünürcünün kahvesine, tuz atarak bu durumu belli eder (K51, K58, K64, K67, K68, K84, K95, K98).
- Gelen dünürçüyü kız tarafı beğenmemişse, istemiyorsa, oğlanın ayakkabısına, kız tarafından su doldurularak bu durum belirtilmiş olur. Bu tutum, işin olmayacağı söylendiği halde, ısrar edilen durumlarda görülür (K42, K46, K81, K90, K97, K99).
- Erkek tarafının kadınları (anne, abla, yenge, kardeş) görücü giderler. Gittikleri yerde gördükleri kızın hâl ve tavırlarını incelerler. Evin temiz olup olmadığına dikkat ederler (K19, K26, K28, K29, K41, K44, K48, K59).
- Düğünlerde erkek anneleri kız görüp beğenmeye gider. Burada beğendiği kızı araştırır, sorar. Her iki tarafında tanıdığı birisinin aracılığıyla kıza dünürcü gitme isteği kız tarafına bildirilir (K73, K74, K91, K38, K52).
- Erkek tarafının kadınları (anne, abla, yenge, kardeş) görücü giderler. Gittikleri yerde gördükleri kızın hâl ve tavırlarını incelerler. Evin temiz olup olmadığına dikkat ederler (K95, K98, K67, K21).
- Kız istemeye giderken tatlı, çikolata, çiçek, lokum götürülür (K16, K48, K9, K18, K22).

- Kız istemeye, aile büyükleri, anne, baba, teyze, dayı, amca ve genç gider (K51, K59, K62, K72, K76).
- Dünürücü gelindikten sonra kız tarafı düşünmek için zaman ister ve bu sırada damat adayını ve ailesini araştırır (K98, K96, K95, K74, K80).
- Kız tarafının uygun gördüğü bir zamanda, erkek tarafı hazırlanıp kız tarafı ile tanışmaya gider. Ailenin büyükleri ve damat adayı ile birlikte ilk gitmede kız ile erkek birbirini görüp tanışır, kız istenmez. İlk ziyarette sohbet edilir, aileler birbirini tanımaya çalışır. Bir olumsuzluk olmadı ise kız tarafı, erkek tarafını iyi bir şekilde uğurlarlar (K55, K53, K64, K89, K81).
- Erkek tarafı, kız tarafından haber bekler. Kız tarafı uygun bir günde gelerek, kızı isteyebileceklerini erkek tarafına bildirir (K43, K49, K50, K21, K16, K23).
- Aile büyüğü tarafından Allah'ın emri, peygamberin kavli ile kız istenir (K1, K2, K3, K4, K5).
- Gelin adayı kız tarafından kahve yapılır, ikramlar sunulur (K58, K81, K96, K98, K85).

2.2.3.5. Tatlı/Söz Kesme

Görücü gidilip kızın istenmesinden ve alınmasından sonra her iki tarafta bu antlaşmayı yakın akrabalarına duyurarak tatlı yemeye giderler. Bu bir anlamda her iki taraf için de söz kesme, aktdır. Bu duruma davet edilen akrabalar da şahitlik ederler. Bu sırada oğlana da gelin kız acı, tuzlu kahve yaparak içirir. Söz kesme esnasında oğlan evi misafirliği giderken hediye olarak yanında bazı şeylerde götürürler. Kız tarafı da erkek tarafına bir bohça hazırlayarak hediye olarak verir. Orada bulunanlar iki tarafa da hayırlı olması dileklerini sunarlar. Kız ve oğlan aile büyüklerinin elini öper. Söz kesmede nişan günü de belirlenerek ziyaret sonlandırılır.

Yöredeki uygulamalar şu şekildedir;

- Sözün kesildiği gün, kız ve oğlan el öptükten sonra, oğlana; kıza ne kadar mihir verileceği sorulur oğlan da ekonomik durumu el verdiği kadar, belirli bir miktar altını veya bileziği mihir olarak verdiğini söyler, kız da kabul ederse söz kesilmiş olur. Yüzük hazırlığı yapılmışsa söz yüzüğü takılır. Mihir olarak verilen altın, bilezik, takı ömür boyu kızın olur ve geri alınmaz (K53, K55, K57, K58, K59, K60, K73, K74).

- Eskiden dünürçüler sözü kestikten sonra başlık konuşulurdu. Her iki tarafında ekonomik durumuna göre tespit edilen başlık, peşin veya taksitler halinde kız evine ödenirdi. Günümüzde artık bu adet kalmamıştır (K11, K12, K13, K21, K31, K33, K39, K41).
- Söz kesildikten sonra, dünürçü başı duasını yapar, oğlan evi hemen tatlı getirir ve özel hazırlanmış şerbeti beraberce içerler, hoca dini nikâhı kıyar, ardından kızın başına eşarp bağlanır (K43, K45, K48, K55, K61, K68, K84, K99).
- Kızın sözlü olduğunu belirtmek için söz kesiminden üç gün sonra oğlan evi, yakın akraba ve yakın komşularını da alarak kız evine giderler. Kıza bir takım elbise, ayakkabı ve diğer bütün giyeceklerden getirilir ve başına da eşarp bağlanır (K6, K7, K2, K13, K30, K49).

2.2.3.6. Nişan (Geze)/ Yüzük

Nişan, her iki ailenin, tatlı yiyerek, söz kesmelerinden sonra belirledikleri tarihte tüm akraba ve tanıdıkların davet edilerek yapılan törendir. Genelde kız evinde yapılmakla birlikte artık günümüzde düğün salonlarında da yapılmaktadır. Bazen düğünle birlikte de nişan töreni yapılabilir. Nişan masrafları genelde kız evi tarafından karşılanırken bu durum yöreden yöreye de farklılık gösterebilir. Nişan günü erkek evi hediyelerini alarak kız evine gider. Kız evi de erkek tarafına verilmek üzere bohça hazırlar. Davetlilerin hepsi geldiğinde kız ve oğlan her kesin bulunduğu yere getirilir. Bu işlerde tecrübeli birisi arasında kırmızı kurdela bağlı tepsi ile gelen iki yüzüğü alır, birini oğlana diğerini kıza takar. Dua edip iyi niyet temennilerinde bulunulduktan sonra kurdeleyi keser. Kesmeden önce adettendir deyip, makasın kesmediğini söyleyerek kız ve oğlanın babasından bahşiş ister. Usulen bahşişini aldıktan sonra kurdele kesilir. Daha sonra yemek ve tatlı yenildikten sonra tören sona erer. Nişanlılık dönemi kız ve oğlanın birbirini tanıdığı birbirine alıştığı dönemdir. Bu dönemde damat adayı haftada birkaç defa nişanlısının yanına gider. Her gidişinde elinde bir hediye ile gitmelidir. Bu ziyaretler genelde kızın evinde, kız babasının evde olmadığı anlara denk getirilir ki diğer türlü pek hoş karşılanmamaktadır. Kız ve erkeğin görüşmelerinde uzun süreli yalnız bırakılmazlar mutlaka yanlarında bir çocuk veya aileden birisi bulunur.

Yahyalı yöresi halk kültüründe nişanlılık döneminde yapılan uygulamalar aşağıdaki gibidir.

- Eşarp bağlamadan sonra belirlenen bir tarihte geze (nişan) töreni yapılır (K35, K38, K43, K54, K58).
- Gezede (Nişan) eskiden gelin kıza çamaşır olarak üç etekli entari, fes ve fese erbi götürülürdü. Günümüzde damat, damadın annesi, kız kardeşi ve gelin adayı mağazaya giderek, kızın beğendiği elbiseleri alırlar. Buna da üst/asbap görme denir (K17, K19, K28, K31).
- Asbap görme işlemi tamamlandıktan sonra her iki tarafın da yakınları yüzük merasimi için çağrılır (K9, K18, K50, K58, K63).
- Kız evinin kendi yakınlarını nişana çağırması için, oğlan evi kız evine lokum gönderir. Kız evi bu lokumları paket yaparak yakınlarına gönderir ve böylece davetini yapar (K77, K80, K98, K99).
- Geze törenine kız ve erkek tarafının tüm yakın tanıdıkları davet edilir, törende altın takılır. Bu takılar öndüç (ödünç)tür. Altın takan kişilerin adı not alınır ve zamanı gelince, onlarında evlenen çocuklarına altın takılır (K1, K2, K10, K16, K20,).
- Oğlan evi kız evinin akrabalarına ‘kolcaklık’ adı verilen bir metreye yakın basma götürürdü. Günümüzde artık bunun yerine gömlek, mendil, çorap, kemer vs götürür (K22, K54, K63, K71, K74, K81,).
- Bu törenden sonra altı ay veya 1 yıl nişanlı durulur (K83, K95, K97, K100).
- Nişanlı çift rahatça görüşebilir. Genellikle erkek kız evine, kaynanasının evde olduğu, kayın babasının evde olmadığı zamanlarda görüşmeye (K5, K15, K23 K38, K44, K56).
- Nişandan önce her iki tarafta birbiri için bohça hazırlar. Önce oğlan tarafının bohçası gider, sonra da kız tarafı bohçasını gönderir (K68, K74, K87, K94).
- Nişanda takılan takılar kızın olur (K1, K3, K4, K9, K18, K21).
- Nişan, nişanlı çiftlerin ya da ailelerin arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle bozulabilir. Buna “nişan atmak” denir (K5, K10, K11, K33, K57).
- Düğün gününün zamanı bu dönemde tespit edilir. Buna “ara kesme” denir. Oğlan evi kız evine son bir ziyarette bulunur, geline yeniden elbise, giyecek vb. hediyeler alınır. Eksikleri tamamlanır (K13, K14, K17, K73, K88).

2.2.3.7. Davet/Okuntu

Düğün ya da nişandan önce davetliler listesi oluşturulur ve bu listeye göre herkes davet edilir. Bu daveti yaparken de bazı yörelerde su bardağı, mendil, lokum, gömlek, basma, çorap gibi hediyeler gönderilir. Bu hediyelere halk arasında okuntu adı verilmektedir. Davet, bu iş için görevlendirilen akraba bir genç, ya da kadın tarafından yakın akrabalara yapılır. Davet/okuntu önce yakın akrabalarından başlar ve kimsenin unutulmamasına dikkat edilir. Davet eden kişi gittiği yere düğünü zamanın, kimin düğünü olduğunu, yerini bildirdikten sonra oradan ayrılır.

Bu işi, çokluk, kadınlar görür; kimi yerlerde, erkeklere erkek, kadınlara kadın okuyucular gönderilir; Sivas'ta, kadın okuyucuya bir de çocuk katılır. Eskişehir'de, okuyucuların, düğün sahibinin evden ayrılması sırasında defçilerle uğurlanması, olaya düğünün başlangıcı anlamında özel bir önem verildiğini gösteriyor. Okuyucular ya sabun, şeker, mum gibi birer simge değerinde şeyler, ya da kumaş gibi hediyeler götürürler düğüne çağrılan kimselere; düğün kesimlerinin (gelin hamamı, kına, duvak...) günlerini, yerlerini haber verirler; bahşişler alırlar (Boratav, 1994: 176).

Yahyalı yöresinde düğüne davet çeşitli yollarla yapılmaktadır.

- Davet için "okuyucu" adıyla birkaç kadın ya da akrabalarından birkaç genç görevlendirilir ve bunlar bir su bardağı, yazma, lokum vb. ile insanları nişana / düğüne davet ederler. Günümüzde artık davetiyeler ile bu davetler yapılmaktadır (K18, K21, K25, K31).
- Okuntu yapan kişi bahşiş aldığı için ihtiyaç sahibi olan birisinin okuyucu olarak seçilmesine özen gösterilir. Düğün sahibi bu okuntuyu yapan kişiye az da olsa maddi anlamda destekte bulunur (K91, K38, K52, K71, K75).
- Komşu kadınlardan birisi koluna bir yağlık bağlar ve davet edilecek kişilere tarihi bildirir (K74, K75, K76, K77, K78).
- Su bardağı akide şekeri, lokum, yağlık, mendil gibi şeyler okuntu olarak dağıtılabilir (K6, K7, K2, K13).
- Yakın tanıdıklara, akrabalara eşarp, gömlek gibi eşyalar okuntu olarak gönderilir (K2, K13, K30, K49).
- Kız evinin okuntuları, erkek tarafınca satın alınır ve dağıtılması için verilir (K1, K3, K4, K9, K18).

2.2.4. Dügün

Halk arasında Düg veya düğü olarak bilinen ince bulgur, bolluğun bereketin, çoğalmanın sembolüdür. Dügünde çoğalma, üreme, insan neslinin, soyun devamı için yapılan bir törendir. Bu anlamda bir benzerlik olduğu için birçok yörede gelinin başından aşağı düğü saçılır. İnsanların bağlı bulunduğu toplumdaki, örf, adet, gelenek, görenekler, kişilerin evlelek şekillerini belirler. Her toplum kendi oluşturduğu kültüre göre evlilik biçimini seçerken, kendi kültürlerine ters düşecek, uygun olmayan işlemlerden olabildiğince kaçınırlar. Evlenen çiftin düğün merasimleri bir anlamda, toplum içerisindeki, aile ve akrabalar arasındaki dayanışmayı ve bağın ne kadar kuvvetli olduğunu gösterir. Eskilerin imece adını verdikleri dayanışma kültürünün en güzel örneğine düğün merasimlerinde rastlayabilmekteyiz. İnsanlar için düğüne katılmak, o zamana kadar yapılan tüm törenlere katılmaktan daha önemlidir. Bunun için düğünler daha geniş katılımlı eğlencelidir. Bazı yörelerde bu merasim sırasında orta oyunu gibi amatörce çeşitli oyunlar oynanarak, bazı taklitler ve gösterilerek düğün daha eğlenceli ve temaşalı hale getirilir. Yöreden yöreye değişiklik gösterse de, genellikle üç gün sürer. Cuma akşam başlayan düğün, Pazar günü öğleyin gelin alınmasıyla ve erkek eve getirilmesiyle sona erer.

Evlilik merasiminin en son noktası olan Gelin Toy, Toy =büyük düğün töreni kızın babasının oturduğu ayılda yapılırdı. Düğünün arifesinde ve gelin toy ziyafeti esnasında çeşitli merasimler yapılırdı. Düğün merasimlerinde, birçok türkü, müzik, oyun ve yarışmalardan oluşan temaşa ve eğlenceler yapılırdı (Aynakulova, 2006:104).

Yahyalı'da düğün hazırlıkları şu şekildedir:

- Gelin ve damadın eksik ihtiyaçlarını almak için belirlenen tarihlerde alış veriş yapılır (K29, K30, K35, K43).
- Alışverişte genellikle gelin ve damadın anneleri ve damadın kız kardeşi (K54, K59, K75, K76, K70, K78, K79, K81).
- Düğün zamanı belirlendikten sonra çeyiz hazırlıklarına başlanır. Beyaz eşya ve koltuk takımları, halılar, misafir odası erkek evi tarafınca alınırken, yatak odası takımı vs. kız evi tarafınca alınır (K23, K85, K87, K24).
- Düğün genellikle her iki ailenin de ekonomik olarak sıkıntı çekmeyeceği hasat dönemlerine denk getirilmeye çalışılır (K15,K22, K23, K85, K87).

- Kıza gelinlik, kına elbisesi, etek, gömlek, triko, ayakkabı vs. alınır; erkeğe ise Gecelik takımı, saat, traş takımı alınır (K51, K54, K56, K71, K76).
- Oğlan tarafının ekonomik durumu iyiye büyükbaş kurban kesilir, maddi durumu iyi değilse, kendi maddi durumuna göre yemek verir (K48, K41, K33, K27, K84, K61).

2.2.4.1. Bayrak Dikme/Sağdıç/Yiğitbaşı

Düğün için belirlenen tarih geldiğinde, bazı hazırlıklar yapılır. Toplumumuzda düğünler yöreden yöreye farklılık gösterse de genelde Cuma günü başlar. Cuma namazı kılındıktan sonra o gün herkes toplanarak erkek evine gider. Erkek evinde gençler bir bayrak hazırlar ve dualar eşliğinde bayrağı evin damına dikerler. Bayrak dikildikten sonra kurban kesilir ve fıstık şeker ikram edilip yendikten sonra düğün başlar. Bayrak devletin, bağımsızlığın sembolüdür. Düğünlerde bayrak dikme âdeti de devlete bağlılığı göstermek adına yapılan bir uygulamadır.

Damadın düğün boyunca tüm işlerini halletmek, onun adeta bir gölgesi gibi yanında bulunmak ve damadı adet gereği kaçırmak isteyenlere karşı korumasını sağlamak için yakın arkadaşlarından birisi seçilir. Bu kişiye halk arasında sağdıç/yiğitbaşı adı verilir. Düğün boyunca, gerdeğe girene kadar damattan o sorumludur. Eskiden sağdıç damadı gerdeğe soktukten sonra, güvey evinin yakınında bir yerde bekler, gerdek olayının gerçekleştiği haberini aldıktan sonra, bu haberi güveyin ailesine bildirdikten sonra bahşişini alır ve görevini tamamlamış olurdu. Lakin bu adet günümüzde devam etmemektedir.

Yahyalı'da düğün yapılması ve bayrak dikme ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Düğün, daha hayırlı olması anlayışıyla Perşembe günü bayrak dikilmesiyle başlar, ancak bu uygulama, günümüzde cuma günü, cuma namazından sonra yapılmaktadır (K82, K97, K56, K63).
- Dikilecek bayrak, önce camiye götürülür, imam efendi düğünün hayırlı uğurlu olması, kurulacak yeni yuvanın mutluluğu için dua eder (K57 K59, K60, K67, K8).
- Hocaya okutulan bayrak, damadın arkadaşları ve gençler tarafından erkek evine getirilir ve gelen davetlilerle beraber evin damına dikilir (K99, K100, K53, K55, K65).

- Direk dikilirken dua okunur ve ardından havaya silah sıkılır (K32, K34, K58, K86).
- Bayrak dikildikten sonra, hazırlanmış olan kuru yemişler ve akide şekeri bir bohça içerisinde misafirlerin önüne konur ve hep beraber yenir (K62,K64, K69, K66).
- Yahyalı'da ilçe merkezinde yapılan düğünlerde gelini ve damadı koruyacak kişilere “yiğitbaşı”, varsak köylerindeki düğünlerde gelini ve damadı koruyacak kişilere“ Sağdıç” adı verilir. Bu kişiler gelin ve damadın yakın arkadaşları arasından seçilir (K26, K37, K47, K45).
- Erkek ve kızın birer sağdıcı/yiğitbaşı vardır (K50, K16, K19, K36).
- Sağdıç/yiğitbaşı kollarına kırmızı kurdele bağlarlar (K70, K73, K80, K83).
- Sağdıç/yiğitbaşı gelen misafirlerle ilgilenir, düğün sahibine yardımcı olur (K78, K76, K64, K50, K19).
- Yiğitbaşı/Sağdıç artık damattan sorumludur, damattan gözünü hiç ayırmaz. Çünkü evli erkekler düğün süresince damadın eşyalarını, üzerindikileri almaya çalışır, alacak olurlarsa bunun hesabını yiğitbaşı/sağdıçtan sorarlar. Aldıkları eşyaları da yiğitbaşına/sağdıça tekrar parayla veya başka bir istekle geri satarlar (K1, K5, K7,K11, K14, K18).
- Sağdıçlar düğünün düzenini sağlarlar (K53, K54, K60, K61, K85).
- Sağdıç çocuklara bahşiş, damadın tıraşını yapan berberin parası vs. gibi birçok işi de yapar (K69, K70, K71, K72, K52, K91).

2.2.4.2. Çeyiz/Cehiz

Anadolu kültüründe çeyiz hazırlama adeti hemen her aile de vardır. Özellikle kız çocukları olan ailelerde anne kızı için, daha küçük yaşlardayken yavaş yavaş çeyizlik hazırlamaya başlar. Kız çocuğu ergenlik çağına geldiğinde bu çeyiz hazırlama işlemi daha da hızlanır. Dantel örgüler, el işlemleri, el halısı, yatak, yorgan vs. gibi bir çok eşya hazır edilir. Kız gelinlik çağa geldiğinde çeyizi hazırlanmış olur ve artık kısmetini bekler. Evlilik çağında olup da çeyizi hazır olmayan kız ve annesi ayıplanır, yakınları tarafından uyarılarak, artık çeyizinin hazırlanması gerektiği hatırlatılır. Nişanlılık ve evlilik döneminde çeyiz serme vardır. Gelinin çeyizi, güvey evine götürülür ve yakınları tarafından eve yerleştirilip düzenlendikten sonra, ermem tarafı çeyiz görme adını verdikleri adeti yerine getirirler ve güvey evine gelerek

gelinin çeyizini görürler. Gelin almaya gelen erkek evi, gelin evine geldiğinde, kızın yakınlarından biri çeyiz sandığının üzerine oturarak, bahşiş ister, bahşişini almadan çeyiz sandığını vermez.

Yahyalı'da çeyiz ile ilgili şu uygulamalar vardır:

- Çeyiz cumartesi günü damat evine götürülür (K20, K26, K40, K36, K42, K92, K93).
- Çeyiz bazen düğünden bir hafta önce de damat evine götürülebilir (K74, K75, K77, K88, K89).
- Kız evine çeyiz almaya gidilirken erkek tarafı beraberinde hediyeler götürür, erkek evinin ekonomik durumu iyiye koyun veya keçi götürür (K68, K79, K94, K42, K46, K44).
- Çeyiz bir traktöre, kamyonu yüklenir. Çeyiz götüren araç süslenir ve davul zurna eşliğinde çeyiz götürülür (K39, K30, K16, K4, K21).
- Çeyiz gelin ve damadın yaşayacağı eve götürülür ve ev düzenlenir, eşyalar yerleştirilir. Bu işi kız evinden gelenler, gelinin akrabaları yapar. Çeyiz serildikten sonra komşular ve erkek tarafının akrabaları çeyizi görmeye eve gelirler. Buna "çeyiz gösterme" denir (K58, K81, K85, K96, K98).
- Çeyiz eşyalarının bir kısmı kız evi tarafından, bir kısmı erkek evi tarafından alınır. El işlemleri ve mutfak eşyaları kız tarafınca alınır. Erkek tarafı ise televizyon, mobilyalar, halılar, beyaz eşya ve perdeleri alır (K52, K55, K57, K59).

2.2.4.3. Kına Yakma

Düğünün ikinci günü akşam kız evi kınayı hazırlar, kendi aralarında eğlendikten sonra duygusal türküler eşliğinde kına yakılır. Bu sırada kınaya gelen erkek evinin bayanları ve kayın valide de bu törende hazır bulunur. Kına gelinin avucuna yakılacağı esnada gelin avcunu açmayarak erkek tarafından bahşiş istediğini belli eder. Gelinin avcuna damadın annesi veya akrabalarından biri altın koyar ve gelin avcunu açar, kına yakılır. Burada gelinin avcunan konan altın nasipli olması içindir. Gelin damat ve orada bulunanlar biraz daha eğlenceye devam ettikten sonra erkek tarafı oradan ayrılır. Günümüzde artık bu adet yavaş yavaş yerini salon düğünlerine bıraktığı için farklılaşmaya başlamıştır.

Birçok Türk düğününde olmayan veya değişik biçimlerde görülen ‘zamak’, kına gecesinde ve kız evinin ‘Kına’sına karşılık oğlan evi tarafından yapılmaktadır. Kınada kişiler kadın, zamakta erkektir. Her ikisinde de eğlence söz konusudur. Kına gecesi gelinlik kıza kına ermesiyle sona ermesine rağmen, damadın gönlünü hoş etmek ve evlilik heyecanına ortak olmak amacıyla yapılan zamak ise sabaha kadar devam etmektedir (Yakıcı, 1995:35).

Türk inanç sisteminde kınayı adanmış olmanın işareti olarak gören Yaşar Kalafat, “Bunu içindir ki, asker adayına, kurban edilecek hayvana, evliliğe aday olan gençlere kına yakılır. Belki de yaşlıların saç kınası bu manada ahiret adaylığı anlamındadır.” demektedir. Kına yakmanın kutsal bir anlam taşıdığı, ayırt edici bir işlevi olduğu görülmektedir (Küçükbasmacı, 2016:76).

Yahyalı’da kına gecesinde uygulanan adetler:

- Cumartesi gecesi kız evinde kına yakılır. Bir koç kınalanır ve süslenir, boynuna bir altın takılır ve misafirlerle beraber kız evine gidilir. Erkek evinden giden kadınlar gelinliği giydirip gelini hazırlarlar. Koç ile birlikte gelen kına alayı kız evi tarafından karşılanır ve gelin dışarı çıkarılır. Koçun boynundaki altın gelin tarafından alınır ve koçun başını tutan kişiye bahşiş verir. Koç gelen misafirlere yedirilmek üzere kız evine teslim edilir. Bir süre kadınlar ve erkekler ayrı ayrı eğlendikten sonra oğlan evi kendi evine döner (K1, K2, K3, K4, K5).
- Kına gecesinde kadınlar kendi aralarında oyun oynarlar. Gelinin herhangi bir eşyasının kaybolmaması için aralarından bir sağdıç/yiğitbaşı seçerler. Seçilen yiğitbaşının evli olmamasına özen gösterilir (K16, K21, K23, K43, K49, K50).
- Kız evinde yapılan eğlenceler, oyunlar sona erdikten sonra gelinin arkadaşları yanında kalır ve beraberce kına yakarlar (K53, K55, K64, K81, K89).
- Erkekler, oğlan evinde toplanır ve çeşitli oyunlar oynarlar (K74, K80, K95, K96, K98).
- Cumartesi gecesi erkekler, evliler ve bekârlar olarak iki gruba ayrılırlar ve aralarında damadı paylaşamazlar. Evli grup, bekâr grubun elinden almaya çalışır. Bekârlar ise vermemek için direnir. Damadı evli erkeklerin elinden kurtardıktan sonra, bekârlar aralarından bir kişiyi yiğitbaşı/sağdıç seçerler. Yiğitbaşı damattan ve damadın her şeyinden sorumludur. Damadın

eşyalarından herhangi birini evliler alırsa, bunun hesabı yiğitbaşından ve dolayısıyla bekârlardan sorulacağı için yiğitbaşının/sağdıçın uyanık olması gerekir (K51, K59, K62, K72, K76).

- Gece yarısı sıralarında bir miktar kına imama götürülerek dua ettirilir. Dualı olan bu kına düğün alanına getirilir ve herkesin gözü önünde kına su ile özenir. Kınanın özendiği esnada bekâr ve evli grup toplanır. Kına tabağı bekârlarda olur, suibriği de evlilerde olur. Suibriğinin ucu tıkanır ve bekârlardan bahşiş almak için “akmıyor” derler. Bekârlar bir miktar para verirler ve “aktı, aktı, aktı” diye bağırırlar. Bu şekilde bir süre devam ederler ve kına özenir. Bu esnada evliler kına tabağını çalmaya çalışırlar. Eğer kına tabağı evliler tarafından çalınırsa, bekâr gruba evliler ceza keser ve bekârlar bunu yerine getirirse kına tabağını alırlar (K6, K7, K49, K78, K80, K56).
- Kına yakıldıktan sonra yiğitbaşı/sağdıç, evlilerden birisine damadı teslim eder. Damadı teslim ederken üzerindeki eşyaları tek tek sayarak teslim eder ve damadı alırken de üzerindeki tüm eşyaları tek tek kontrol ederek alır. Eğer damadın eşyalarında eksik varsa tamamlanması istenir (K16, K48, K9, K18, K22).
- Evliler tarafından teslim alınan damat, önce pastane vb. yere götürülüp yedirilir, içirilir. Damat tekrar evlenmesin diye kavak ağacı kemirtilir, kefene oturtulur, boynuna soğan, sarımsak, pırasa vs. asılarak çeşitli eziyetler yapılır (K63, K65, K74, K82, K83).
- Damat alındıktan sonra, damadın yanında sevdiği arkadaşları ve yiğitbaşı kalır. Buna ‘başta yatma’ denir (K21, K67, K95, K98).
- Gece yarısı, yiğitbaşı ve arkadaşları, kuruyemiş, tatlı, içecek, tavuk vs. ile kız evine kına değiştirmeye giderler. Kızlar bahşiş almadan kınayı değiştirmezler. Kına değişme işlemi tamamlandıktan sonra, kızlar erkeklere bir tepsi baklava hediye ederler. Bu baklava damadın yanında kalan arkadaşları tarafından yenir (K25, K27, K47, K53, K60, K73, K89, K95).

2.2.4.4. Gelin Alma

Kız evinden gelin çıkarma günü, bayrak töreni ve kına gecesi ardından gelen üçüncü gündür. Genellikle pazar gününe rastlayan bu günde, öğleden önce kız evine gidilmekte ve kız ana evinden göçürülmektedir. Ancak, günümüzde değişen yaşam koşulları gelin çıkarma günlerini de değiştirmiş, hafta sonu tatilinden istifade etmek

için gelin cumartesi günü çıkarılır olmuştur. Geleneksel kültürün yoğun olarak yaşandığı yörelerde, özellikle şehir merkezinden uzak köylerde adet ve inanmaların eskisi gibi uygulandığı görülmektedir. Gelin alma günü, kız evine oğlan evinden gelen gelin alıcılar bir takım büyüsel pratikler uygularlar. Kız evinden kap (tabak) çalmak bu pratiklerin içinde yaygın olanıdır. Böylece kız, oğlan evine kısmetini de beraberinde götürecektir. Diğer uygulamalardan bazıları da şunlardır. Çivi çalarak oğlan evine o çiviye çakmak ya da kızın eline ekmek veya demir vermektir. Bunlarla, kız gittiği eve, çivi gibi bağlanacak, verilen ekmekle kısmeti bol olacak, verilen demirle de demir gibi sağlam ve güçlü olacaktır. Ayrıca kız anne evinden çıkmadan, annesi tarafından kıza yedirilen yumurta ile de, kızın çocuğu bol olacaktır (Başçetinçelik, 1998;10-11)

Kına gecesinden sonraki gün gelin alma günüdür. Gelin almak için gelen misafirler saat 10 gibi erkek evinde toplanırlar. Belirlenen saatte herkes hazır bir şekilde bekler. Gelin arabası süslenip gelince, bayrakçı adı verilen gençler, bir araca binerek en öne geçerler ve sırasınca araçlar dizilerek konvoy oluşturulur. Kornalar, müzikler eşliğinde gelin alayı/konvoyu yola çıkar. Şehir veya köy içerisinde gelin alayı küçük bir tur attıktan sonra gelin evine yönelir. Konvoy kız evine varınca müzik ve eğlence susar. O gün erkek evi ne kadar mutlu ve sevinçli ise, kız evinde de mutlulukla beraber bir hüznün vardır buna saygı duyulduğu için biraz sessizlikle kız evinin önünde gelin çıkana kadar beklenir. Gelin artık baba evindeki son hazırlıklarını yapar. Annesi, babası, abisi ve kardeşleri ile vedalaşır. Gelinin abisi, gelinin beline dua okuyarak kırmızı renkte kuşağı bağladıktan sonra, damat içeri girerek gelini almak için müsaade ister. Gelini, telli duvaklı teslim aldıktan sonra evden alkışlar eşliğinde çıkar ve konvoy güvey evine doğru yola çıkar. Eğlenceler eşliğinde güvey evine gelince gelin indirilmeden önce dua okunur. Duadan sonra gelin inince, gelinin başına buğday, mısır, düğü saçılır. Bu saç yeni kurulan aileye bolluk, bereket getirmesi için yapılır. Darı ve düğü üremenin, bolluğun sembolüdür.

Yahyalı'da gelin alma geleneği şu şekildedir ;

- Pazar sabahı hem oğlan evinde hem de kız evinde gelin alma için hazırlıklar başlar. Gelini hazırlamak için sabah erkenden erkek evinden bir grup kadın kız evine gider ve gelini hazırlarlar. Çeyiz arabası kız evine önceden gönderilir ve gelinin çeyizleri çeyiz aracına yüklenir. Erkek evinden de birkaç genç gelin

arabasını süsleyerek hazır ederler. Misafirlerin hepsi geldiğinde arabalar ve minibüsler konvoy halinde sıralanır. Konvoya, içinde gençlerin bulunduğu ve bayrak taşıdıkları araç öncülük eder. Peşinden de diğer araçlar hareket eder. Konvoy mahalleye girip kız evine yaklaşınca mahallenin gençleri konvoyun önünü keser ve bahşiş isterler, bahşişini alan gençler yolu açar. Gelin alayı, kız evine vardığında, kızlar kapıyı bahşiş alarak açarlar. Gelin annesi, babası, kardeşleriyle vedalaşır helallik alır. Gelinin erkek kardeşi tarafından gelinin beline dua edilerek, iyi dileklerde bulunularak kırmızı kuşak bağlanır ve hediye olarak altın takılır. Gelinin varsa yengesi, sağdıç veya teyzesi koluna girerek dışarıya çıkarırlar. İçinde hediyeler bulunan bohça, üzerinde yağ torbası bulunan bir oklava veya düz çubuk erkek tarafına verilir. Gelin dışarı çıkınca eğlence ve oyunlar eşliğinde gelin arabasına bindirilir ve konvoy erkek evine doğru yola çıkar. En önde bayrak arabası, en arkada gelin arabası ve çeyiz arabası vardır. Konvoy erkek evine geldiği zaman, herkes gelin arabasının etrafına toplanır ve bir hoca tarafından dua edilir. Dua bittikten sonra gelin arabasının şoförü bahşişini alır ve arabanın kapısını açar. Gelin arabadan inip evin önüne geldiğinde bereket olsun diye, içerisinde buğday, kuru üzüm, şeker ve bozuk para olan “saçı”, gelinin üzerine serpilir. Çevrede bulunan çocuklar atılan saçığı toplarlar. Bu esnada bir horoz kesilir, gelin bu horozun üzerinden atlatılır. Kesilen horozu da gençler alır. Gelin tam kapının eşiğine geldiğinde kız evinden getirilen yağ geline verilir, gelin bu yağı kapıya sürer ve içeri girer. Gelin içeri girerken bardak kırdırılır. Gelin eve girdikten sonra, gelin ve damat sunulan ikramları yerler. Kız evinden gelen bir grup kadın da, getirilen çeyizi serer ve evi yerleştirir. (K19, K25, K33, K41, K45, K47, K71, K74, K81, K83, K95, K97, K100).

2.2.4.5. Özne Övme

Anadolu'nun pek çok yöresinde damat gerdeğe girmeden önce yatsı namazından önce gezdirilir ve eğlendirilir. Damada çeşitli şakalar yapılır. Ardından gerdeğe gireceği eve kadar şamatalarla getirilir. Kilis'te güveye “çille” gezmesi yaptırılır. Güvey arkadaşları ile gezerken, her köşe başında eğlenceler yapılır. Güveyin önündeki mendilin ucundan tutmakta olan hocalar ilahiler, kasideler, övmeler okurlar. Hocaların ardından, sağdıçlarla güvey yürür. Türküler söylenir,

oyunlar oynanır. Güvey evine kestirme yoldan getirilmez, gezme en az iki saat sürer (Kılıçkiran, 1976: 7638-7639).

- Düğün bittikten sonra bütün düğüne gelen davetliler yavaş yavaş dağılır. Damadın sağdııcı/yiğitbaşı ve yakın arkadaşları damatla beraber yatsı namazına kadar gezerler, eğlenirler ve birbirine şaka yaparlar. Yatsı ezanı okununca hep beraber namaza giderler. Namaz kılındıktan sonra imam efendi damatla konuşur, damadın yanında bulunan evli bir arkadaşı da damatla özel bir konuşma yaptıktan sonra damadı evine götürürler ve damadın sırtına vurarak kapıdan içeri girdirirler (K6, K7, K2, K13, K30, K49).

2.2.4.6. Nikâh/Gerdeğ

Gerdeğ odasına girdikten sonra hazır olan seccadenin üzerinde damat ve gelin ikişer rekat namaz kılarlardı. Damat misafirlere şeker ikram etmek için tekrar dışarı çıkardı. Hocalar ilahi ve koşmalar söyleyerek yarı manevî eğlenceye devam edilirdi. Kadınlar da başka bir odada eğlenirler ve gecenin ilerleyen saatlerinde misafirler evlerine dağılırdı. Damat ile gelin, gerdeğ odasında yan yana veya karşı karşıya otururlardı. Daha önce karşılıklı konuşmadıkları için bir taraftan fındık, fıstık gibi çerezlerden yiyerek sohbet ederlerdi. Sohbetin konusunu, damadın kendini tanıtmaması, nelerden hoşlanıp nelerden hoşlanmadığı ve bundan sonraki hayat için gelinden istekleri teşkil ederdi. Gelin haliyle ürkek ve sıkılgan davranırdı. Tek kelimelik kısa cevaplar verirdi. Kurbanlık koyun gibi olmayıp yerine göre belli bir tavır da ortaya koyardı. Bu sohbetle damat hem ilerisi için kesin kurallarını belirtmiş ve hem de odanın atmosferini değiştirmiş olurdu. Artık gelin ile dünya evine girebilirdi. Her ikisi de mutluluğa hazırdı. Damat gelinle ilişkiye girdikten sonra kanlı bez yengelere teslim edilirdi. Bu bez ile gelinin kız olduğu tescillenirdi. Bazı aileler bunu ilan etmek için silah dahi sıkarlardı (Korkmaz, 2000: 79-80).

Gerdeğe girmeden önce damat ve arkadaşları yatsıya kadar bekler. Bu esnada yer içer ve eğlenip, bazı oyunlar oynarlar. Akşam yemeği yenip yatsı ezanı okununca, damat ve yakın arkadaşları camiye giderek yatsı namazını kılarlar. Yatsı namazından sonra imam da damada bazı telkinlerde bulunup dua eder. Sağdıç damadı alarak arkadaşlarıyla birlikte gelinin bulunduğu eve götürür. Gerdeğe girecek olan damada arkadaşları sırtına vurur, bacaklarına iğne batırırlar ki bu adet bundan sonraki yaşamında hata yapma, yapacağın hataların acısı bu acıdan fazla olur mesajı

taşımaktadır. Düğün bitip, demet gerdek odasına geldiğinde, geline yüz görümlüğü olarak bir hediye verir. Daha sonra abdest aldıktan sonra bir odaya hazırlanmış olan seccade üstünde eşler iki rekât namaz kılarlar. Gelin ve damat bir süre evde bulunan kuruyemiş ve çerezden yiyip, içeceklerden içerek sohbet ederler. Bu esnada sağdıçlardan biri evin yakınlarda bir yerlerde bekler. Eğer gerdek olayı gerçekleşirse, damat bu haberi arkadaşına, sağdıca verir. Buna göre de sağdıç haberi damadın ailesine ulaştırır ve bahşişini alır. Gerdek olayının ilk gece gerçekleşeceği şeklinde bir zorunluluk yoktur. Eğer gerçekleşmezse bu olay ilerleyen günlerde gerçekleşir ve aile uygun bir şekilde bu durumdan haberdar edilir.

Yahyalı'da gerdek, özne övme:

- İmam nikahı düğün akşamı kıyılabilir (K31, K35, K38, K43, K54, K58).
- Düğünden önce kıyılabilir (K17, K19, K28, K31, K35).
- Nişandan hemen sonra kıyılabilir (K38, K43, K54, K58).
- Pazar akşamı, bütün komşu ve akrabalara, oğlan evinde yemek verilir, buna güveyi ekmeği denir. Misafirler, akşam ezanı okunup, namaz kılındıktan sonra ağırlanır. Yemeklerini yiyen misafirler fazla oyalanmadan düğün evinden ayrılırlar (K9, K18, K50, K58, K63).
- Güveyi yemeğinin unutkanlık yapacağı düşüncesiyle geline verilmez (K77, K80, K98, K99).
- Gelin, güvey evine inince yatsıya kadar dinlenir. Gelinin yanında tanıdıkları ve akrabalarından birkaç kişi bulunur. (K1, K2, K10, K16, K20).
- Gelin erkek evine geldikten sonra damat orada durmaz. Sağdıç ve arkadaşlarıyla başka bir eve geçerek yatsıya kadar çeşitli oyunlar oynayarak, eğlenip, bir süre dinlenirler (K24, K30, K42, K49, K66).
- Yatsı vakti gelince damatla birlikte arkadaşları camiye gidip cemaatle birlikte yatsı namazını kılarlar. Namazdan sonra imam damat ile konuşur (K22, K54, K63, K71, K74, K81).
- Damat gerdeğe girerken dua okunur (K83, K95, K97, K100).
- Gerdek odasına girerken damadın sırtına vurulur (K5, K15, K23, K38, K44, K56).
- Damat gerdeğe girmeden önce iki rekât nafil namaz kılar ve dua eder (K68, K74, K87, K94).

- Damat odaya girince, duvağı açarken yüz görümlüğü olarak altın takar (K2, K13, K25, K32, K43, K51).

2.2.5. Düğün Sonrası

Anadolu'da düğün bitmesine rağmen, düğünden sonra bazı uygulamalar ve adetler devam eder. Gerdekten sonraki gün yakın akraba ve komşular güveyi evine toplanıp, çarşaf görürler. Güveyi yatağının altına çarşafıyla birlikte para da konur. Yatağı toplayan kişi bu parayı bahşiş olarak alır. Ancak bu adet günümüzde bazı bölgeler hariç uygulanmamaktadır.

2.2.5.1. Duvak

Geline kırmızı duvak örtülür. Al rengin kişiyi kötü ruhlardan ve kem gözlerden koruduğuna inanılır. Tıpkı yeni doğan bebeği ve annesi al bastığı gibi, gelini de al basmaktadır. Al karısı gelini damattan kıskanmış, gelini alkarısından korumak için al renkli duvak takılır.

Yahyalı yöresinde düğün sona erip, evlilik işleri bittikten sonraki gün duvak açma günüdür. Ancak bu uygulama günümüzde kısmen görülmektedir.

- Pazartesi sabahı, gelinin duvağını açmak için, oğlan evinde kadınlar toplanır (K1, K3, K4, K7, K11, K23).
- Duvak açmaya gelen kadınlar yanlarında süpürge, kaşık, bardak, ütü, vb. hediyeler getirirler (K6, K9, K12, K31, K55).
- Duvak açmaya kız evinden de birkaç kadın katılır. Kız evinden gelenler, gelinin sandığında bulunan hediyeleri gelen misafirlere gösterirler (K13, K14, K17, K73, K88).
- Gelin misafir kadınların ortasına oturtulur, önüne bir yastık konur. Bir oklava ile gelinin sağ ve sol omzuna üçer defa vurulur. Önüne konan yastığa üç defa yatırılıp kaldırılır. Bu esnada geline; “gördüğünü söyleme/duyduğunu deme/bulduğunu yeme” şeklinde öğüt verilir (K81, K90, K52, K78).
- Öğütlenme bittikten sonra, oklava duvak altına geçirilir, orada bulunan öksüz bir çocuğa açtırılır. Gelin, duvağı açan çocuğa hediyeler verir (K18, K21, K25, K31).
- Gelinin duvağı kırmızı ve yeşil tülüdür. Bu geline cennet ve cehennemi hatırlatmak içindir (K38, K52, K71, K75, K91).

- Duvağı açılan geline, hemen tülbent büründürülür (K6, K7, K2, K13, K30, K49).

2.3. Ölüm

Ölüm olayı insanoğlunun çaresiz kaldığı, karşısında hiçbir varlık gösteremediği bir durumdur. Bir gün her canlının karşı karşıya kalacağı ölüm olayının karşısında insanoğlu üzüntüsünü, acısını, çaresizliğini göstermek için bazen ağlayarak, bazen ağıtlar, yakarak, bazen de dizlerini, göğsünü döğerek tepkiler vermektedir. Ölüm olayı ile bu kadar sık karşılaşp, duruma ayak uydurması ve alışmasına rağmen insanoğlu ölümden çekinmekte ve korkmaktadır. Bu bakımdan her toplum ve bu toplumlara ait halk kültüründe ölümlle ilgili çeşitli uygulamalar, inanışlar ve adetler görülmektedir. Ölenin ruhunun bir an önce, acı çekmeden çıkması için, cenazenin üzerine makas, bıçak gibi metal eşya konması, başında devamlı şehadet getirmek, mevlit, kuran okumak, vs. gibi birçok uygulamalar görülmektedir.

Ölüm hayatın sonu olduğundan dolayı bütün dinlerde ve halk inançlarında ölüm olayını kabul etmiştir. Ölümle birlikte insan hayatının bitmeyeceğini, ölümden sonra insan için başka bir hayatın varlığından söz etmiştir. Dolayısıyla insan, ölümlle fiziki olarak bu dünyadan göç etmekte ancak başka bir hayatta varlığını devam ettirmektedir. Bu bağlamda halk inançlarında ölüm olayı ve sonrası önemli sayılmaktadır. Ölüm olayı cenaze merasimi ile başlar. Bir evde cenaze varsa, evin giriş kapısının başında siyah bir bez bağlanır. Siyah bez hem yasın hem de cenazenin sembolüdür. Ölümlün yakınları siyah elbise giyinirler. Cenaze çıkmış olan evde ocak yakılmaz. Yedi gün boyunca akrabaları sıra ile kendi evlerinde yemek pişirip cenaze evine götürürler. Cenaze çıkmış olan evde ocağın yakılmaması geleneği Gur kentinde yaşayan Hazaralar için geçerli değildir. Ölümlün yatağında üç gece boyunca üç tane mum yakılır. Bir mumu yatağın baş tarafında, İkincisini yatağın ortasında ve üçüncüsünü yatağın diğer ucunda yakılır (Mohammadi, 2015: 117-118).

Oğuzlar cennette üzerlerine bineceklerine inandıklarından atlarının da kendileriyle birlikte gömülmesini istemektedirler. Benzer bir şekilde Kurban Bayramı'nda kesilen kurbanların üzerine öbür dünyada binilerek sırat köprüsünün geçileceğine inanılmaktadır. Eski Türklerde benzer şekilde ölen için kurban keserler. Bu kurbanların ölümlün cennete giderken bineceği hayvanlar olacağına inanırlar.

Belirtirler öbür dünyanın bu dünyanın tersi olduğuna inandıklarından ölen kişiyle birlikte gömdükleri eşyaları kırarlar (Yeşil, 2014:129).

İnsanoğlu doğar, büyür ve ölür. İnsanın hayatındaki en önemli üç geçişten biridir ölüm. Bedenle dünyaya gelmiş bir hayatın sonlanıp, ruhla başka bir âleme, hayata geçişin başlangıcıdır. Bedensel âlemden, ruhlar âlemine geçişin başlangıcıdır. Bu inançla birlikte insanoğlu öldüğünde bir takım uygulamalar ve ritüeller yerine getirilmektedir. Tıpkı doğumda yapılan ritüeller gibi, birçok ritüelle de ölüm sırasında karşılaşmaktayız. Yeniden doğuş ümidi taşıdığı için bu ritüeller uygulanır. Bu ritüellerle, ölenin ruhunun rahat etmesi, ruhun geri gelip yakınlarını korkutmaması gibi amaçlar da güdülmektedir.

Tıvalarda biri öldüğünde, adı anılmadan ya da yüksek sesle söylenmeden akrabalara haber verilir. Ölen erkek ise “kalgan ool”, kadın ise “kalgan urug” ifadeleri kullanılır. Adının söylenmemesinin sebebi, ölen kişinin geri çağrıldığını düşünmesini engellemek olmalıdır; çünkü ölenin geri dönerek yakınlarını, geride bıraktıklarını rahatsız etmesi inancı her zaman tedirgin edici olmuştur (Türker-Koçoğlu Gündoğdu, 2016:150).

2.3.1. Ölüm Öncesi

İnsanoğlu ölüm karşısında bir takım ritüellerle ve uygulamalar ile ölümü bulunduğu yerden, yakınlarından, sevdiklerinden uzak tutmaya çalışmaktadır. Bu uygulamaların da etkili olduğu inancına sahiptir. Bu tür uygulamalar toplumların inanç sisteminden, yaşadığı coğrafyadan, kültürden etkilenmiş, birçok yörede benzerlik gösterdiği gibi tamamen farklılıklar da gösterebilmektedir. Türklerin İslamiyet’i kabul etmeleriyle birlikte hemen her alanda olduğu gibi kültür ve inanç ritüelleri üzerinde de etkili olmuş ve İslami uygulamaların etkisi görülmektedir. Bununla birlikte bu ritüel ve uygulamalar her ne kadar İslamiyet’in etkisi altında kalmış olsa da İslamiyet’ten de önce var olan ve İslamiyetle birlikte değişime uğramadan, kendini koruyarak günümüze kadar gelmiş ritüellere de rastlamaktayız.

2.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

İnsanoğlu için ölüm korkutucu ve ürkütücü bir durumdur. Belirli bir yaşa gelen insanlarda artık ölüm duygusu yavaş yavaş psikolojik olarak yerleşmeye başlar ve kişi kendini bu ana hazırlamaya çalışır. Bu döneme giren kişi vücudundaki fiziksel değişiklikleri daha da önemsemeye çalışır ve psikolojik olarak da kendini bu duruma

alıştırır. Halk arasında bazı tabiat olayları, kişinin gördüğü rüya, doğada bulunan hayvan davranışına göre ölümle ilgili tahminlerde, ön görülerde bulunulur. Örneğin evin yakınında bir baykuşun ötmesi, atın kişnemesi, köpek uluması, evin etrafındaki hayvanların bilinenin dışında davranmaları o civarda olacak bir ölümün habercisi olarak görülmektedir. Bazen halk arasında uğursuz sayılan insanlar vardır. Bu tip insanların bazı sözleri ve konuşmaları da o civarda bir ölümün olacağı inancı vardır. Be sebeple bu tip insanların gelmesinden çekinirler veya onu görünce yönünü değiştirenlerin de olduğu bilinir. Bir evin yakınında baykuşun ötmesi çok hoş karşılanmaz. Baykuş genelde yıkık, virane olmuş evlerin etrafında yuva kurduğu için ölüm habercisi olarak görülmüş, öttüğü yerin yakınında bir ocağın söneceği, ölümün olacağı inancı halk arasında yaygındır. Bir kişi rüyasında bir yerin yandığını, yıkılmış bir evi, mezarlık, hasta olan bir yakını zor bir durumda görürse, birinin öleceğine inanılır.

Evcil, sadık ve sezi yeteneği çok gelişmiş olan köpek, bu özelliklerinden dolayı halkın inanmalarında ölümü haber veren bir hayvan olarak kabul edilmektedir. Köpek, sadece yalınkat ulumasıyla değil, uluma biçimi, uluma zamanı, uluduğu yer ve yönle de ölümü haber vermektedir (Örnek, 1971:16).

Yahyalı'da ölümün ön belirtileri olarak kabul edilen inanç ve uygulamalar:

- Baykuşun konduğu, üzerinde veya yakınında öttüğü evde bulunan birinin öleceğine veya o eve bir yerden kara haber geleceğine inanılır (K1, K3, K4, K9, K18, K21)
- Rüyada evin duvarının yıkıldığını görmek birinin öleceğine ya da başına musibet geleceğine işarettir (K29, K30, K35, K43).
- Gökte yıldız kaymasından sonra değerli birisinin öleceğine inanılır (K15, K22, K23, K85, K87, K24).
- Rüyada bir yerin yıkıldığı görülürse (K51, K54, K56, K71, K76).
- Rüyada tabut görülürse (K48, K41, K33, K27, K84, K61).
- Rüyada ateş görülürse (K56, K63, K82, K97).
- Rüyada karayılan görülürse (K57 K59, K60, K67, K8).
- Rüyada mezar veya mezarlık görmek hayra alamet değildir. Ölüm olacağına işarettir (K53, K55, K65, K99, K100).

- Köpeklerin birkaç gün boyunca uzun süre uluması birinin öleceğine işarettir (K20, K28, K32, K34, K58, K86).
- Yıldız kaydığında birinin öldüğüne inanılır (K62, K64, K66, K69).
- Yaşlanan kişi toprakla çok haşır neşir olup toprak işine çok düşerse ölümünün yakın olduğuna inanılır (K26, K37, K47, K45).
- Vücut sağlığı bozulan, iyice zayıflayan, kulaklarının arkası sararan kişinin artık öleceğine inanılır. Yine ölüm döşeginde olan kişi çocuklarını, sevdiklerini yanına çağırıyorsa artık onun ölmek üzere olduğuna inanılır (K16, K19, K36, K50).

2.3.2. Ölüm Sırası

Ölüm anının yaklaştığı anlaşıldığı zaman bazı işlemler ve uygulamalar yapılır. Bu işlemler İslami inanç ve esaslara göre yapılmaktadır. Bu uygulamalar genellikle ölüm döşeginde olan kişinin gözünün arkada kalmaması ve rahat bir şekilde hayata gözlerini kapaması için yapılmaktadır. Ölüm anında uygulanan birçok şey ölüm sırasındaki zorluğu gidermek, ölecek kişinin ölüm korkusunu yenmesini sağlamak içindir. Tüm bu uygulamalara bakıldığında eski Türk inancına ait izler hem de İslami unsurlar görülmektedir.

2.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Kişinin öleceğinin anlaşıldığı zaman, akrabalar çağırılmaya başlanır. Hasta kişinin huzurlu ve rahat bir şekilde son anlarını yaşaması için bulunduğu odada ses çıkarılmamaya özen gösterilir. Ölüm sessizliği deyimi de buradan geldiği düşünülebilir. Ölüm döşeginde yatan kişinin ten renginin sarılaşması, terlemesi, gözlerinin kendiliğinden kayması, boş boş tavana bakması, vücudunun bazı yerlerinin şişmesi, konuşmakta güçlük çekmesi ölümün yaklaştığının işaretleridir. Ölüm anında olan kişiye sık sık su verilir ve devamlı olarak başında biri şehadet getirir. Sevdiği kişiler sık sık yanına gelerek ona bakarlar. Son anında kişinin yanında olarak, hem ruhunu acı çekmeden teslim etmesine yardımcı olmuş olurlar, hem de son görevlerini yerine getirmiş olurlar.

Yahyalı'da ölüm anının yaklaştığında yapılan uygulamalar:

- Ölüm döşeginde olan kişinin yönü hafice kibleye çevrilir (K70, K73, K80, K83).

- İmam çağrılır veya etrafta kuran okumasını bilenler sırayla, kişi ölünceye kadar yanı başında Kur'an-ı Kerim okur (K19, K50, K64, K76, K78).
- Sürekli olarak kelime-i şahadet ve kelime-i tevhit getirilir (K1, K2, K5, K7, K11, K14, K18).
- Sürekli başucunda, varsa zemzem suyu, yoksa su bulundurulur ve su verilir. Sebebi ise ölecek kişi son nefesini vereceği zaman çok susamaktadır. Şeytan bu esnada elindeki suyla görünür, ölecek kişinin imanını almak için uğraşır, kişi imanını şeytana teslim etmesin diye devamlı su verilir ve başındakiler de şahadet getirir (K53, K54, K60, K61, K85).
- Yakınları kişinin yanında olur (K69, K70, K71, K72, K52, K91).

2.3.2.2. Ölümün Akabinde Yapılan İşlemler

Ölümden sonra yapılması gereken ilk işlerden bir tanesi ölümün duyurulmasıdır. Belediye hoparlöründen anons edilerek veya cami hoparlöründen anons edilerek, cenaze töreninin saati ve yeri belirtilerek duyurulur. Uzaktaki akrabalara ve tanıdıklara da cenaze sahibi telefonla ulaşarak duyururlar. Ölen kişinin uzakta bir sevdiği varsa, çocukları, eşi vs. onun cenaze törenine katılabilmesi için, ölü bekletilebilir. Eğer cenaze bekletilecekse; köy yerlerinde, soğuk bir odaya konarak bekletilir. İl veya ilçeler de yer varsa morgta bekletilmektedir. Morga koymadan önce veya morgdan çıkınca cenaze yıkanır. Çenesi başından geçirilen bir iple bağlanır. Ayakları ayrılmasın diye bir ip yardımıyla iki ayak başparmağı birbirine bağlanır. Ölen kişinin gözleri açık kalmışsa gözleri kapatılır. Bunun sebebi; dünya da ve dünya malında gözü kalmasın, sevdiği birini de arkasından götürmesin, gözü açık gitti denmesin diyerdir. Cenaze kaldırılana kadar odada, cenazenin başında birkaç kişi sıra ile devamlı olarak kuran-ı kerimden sureler okur. Defin için, cenaze yakınları mezar kazarak bazı hazırlıklarını yapar.

Yahyalı yöresinde ölüm olayından sonra ölüye çeşitli uygulamalar yapılır;

- Kişi ruhunu teslim edince, gözleri açıksa hemen gözleri kapatılır. Ayakları ayrık durmasın diye ayakları birleştirilir ve ayak başparmaklarından birbirine bağlanır (K20, K26, K40, K36, K42, K92, K93).
- Mevtanın ağzı açık kalmasın diye çenesi kafasının üzerinden geçirilen bir bez parçası ile çenesi bağlanır. Elleri karnının üzerine konur (K74, K75, K77, K88, K89).

- Mevta şişmesin diye karnının üzerine makas konur (K68, K79, K94, K42, K46, K44).
- Ölen kişinin elbiseleri kesilerek çıkarılır ki bu mevtaya eziyet etmemek amacıyla (K4, K16, K21, K30, K39).
- Ölen kişinin selası verilmesi için hocaya haber verilir. Sela verilmesi sağlanır (K58, K81, K85, K96, K98).
- Üç-dört kişi mezar kazmak için mezarlığa gönderilir (K52, K55, K57, K59).

2.3.2.3. Ölünün Bekletilmesi

Ölünün bir an önce gömülmesi, bekletilmemesi anlayışı toplum için makul olan anlayıştır. Bazı durumlarda ölü bekletilebilmektedir. Ölen kişinin çok yakını cenaze törenine katılamayacak kadar uzakta ise, onun cenaze törenine yetişebilmesi için ölü bekletilebilir. Bu durumda ölünün cesedinin bozulmaması ve kokmaması için serin bir yerde veya morgda bekletilir. Ölünün bir an önce gömülmesinin gerektiği anlayışı, hem yakınlarının acısı soğusun, hem de ölü toprağına bir an önce kavuşsun düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Yahyalı'da ölünün bekletilmesi ile ilgili uygulamalar :

- Önemli bir sebep yoksa ölü çok bekletilmeden ilk namaz vaktinden(öğle veya ikindi) sonra gömülür bekletilmeden gömülür (K1, K2, K3, K4, K5).
- Kişi akşam öldüyse diğer gün öğle namazından sonra, sabah öldüyse, o gün öğlen namazından sonra, öğleyin öldüyse ikindi namazının akabinde gömülür. İkindiden sonra ölenlerin cenazesi ise o gün bekletilir. Ertesi gün öğle namazını müteakiben gömülür (K16, K21, K23, K43, K49, K50).
- Mevsim yaz ise ölü kokmasın diye hemen gömülür. Cenaze bekletilecekse donduruculu cenaze araçlarında ya da morgda bekletilir (K53, K55, K64, K81, K89).
- Ölenin yakınları birkaç saat içinde gelebilecekse onların da görebilmeleri için cenaze bekletilir (K74, K80, K95, K96, K98).
- Ölü bekletilirken başında Kur'an-ı Kerim okunur (K51, K59, K62, K72, K76).

2.3.2.4. Yıkama ve Kefenleme

Ölüm gerçekleştiğinde, ölünün yıkanması için su hazırlanır. Halgın adı verilen bir kazana su doldurularak, ölü evinin avlusuna kurulan bir ocakta kaynatılır.

Cenazenin cinsiyetine göre bu iş kadınlar veya erkekler tarafından yapılır. Çoğu zaman da imam tarafından yapılır. Suyun temiz ve banyo yapılacak ılıkılıkta olması gerekir sıcak veya soğuk su da yakınmaz ki bu cenazenin bedenine gösterilen saygıdan ileri gelmektedir. Cenaze kıbleye doğru yatırılır. Hafif yana kaldırılarak önce sol tarafı üç defa yıkandıktan sonra diğer tarafa hafifçe yan döndürülerek sağ tarafı üç defa yıkanır. Her hangi bir necaset çıkmaması için cenazenin arka tarafına pamuk tıkanır. Kelime-i Şahadet getirilerek mevtaya abdest aldırılır. Yıkama ve abdest aldırma işlemi tamamlandıktan sonra kefenleme işlemi yapılır. Ölünün yıkanacağı suyun kaynatıldığı kazan, avluya kurulmuş ocağa ters çevrilerek konur ve bir gün boyunca o şekilde bekletilir. Bu işlemin ölüyü, yakınlarını ve ocağını kötü ruhlardan koruyacağına inanılır. Cenaze yıkama ve kefenleme işlemleri İslami uygulamalara göre yapılmaktadır. Ölü yıkamak için su ısıtılan kazanın ters çevrilmesi ve kazanın kaldırılıp yerine ibrikle su konması adeti ise dinsel-büyüsel bir uygulamadır. Kazanın ters çevrilmesi adetiyle Azrail'in, ölümün ve kötü ruhların o ocaktan uzaklaşacağı inancı ile alakalıdır.

Ölü; a) Meslekten Yıkayıcılar b) Hocalar c) Bu işte tecrübeli olanlar d) "Dini bütünler" e) Meslekten kimse bulunamazsa, ölü evinden ya da komşulardan biri tarafından yıkanır. Ölü yıkanırken, yıkayana yardım eden bir iki kişiyle ölünün yakılarından ve komşulardan kimileri de bulunur. Genellikle yıkama sırasında az kimse bulunmaktadır. Kadınları kadın, erkekleri erkek yıkayıcılar yıkarlar. Kadının yıkandığı yere erkek, erkeğin yıkandığı yere kadın girmez. Büyük kentlerde yıkama işi mezarlıkların gasilhanelerinde yapılmaktadır. Daha önceden belediye cenaze işleri müdürlüğüne ödenen belli bir para karşılığında yıkama işiyle görevli kimseler ölüyü yıkarlar. Çoğu küçük kentlerde, ilçelerde ve köylerde bu iş ücret karşılığında yapıldığı gibi "sevabına" da yapılır. Ancak ölü sahipleri yıkayıcılara para ya da ölenin giysilerini vererek onları memnun etmeye çalışırlar. Ölü ılık su ile yıkanır ve ölüye gusl abdesti aldırılır. Cesedin burnuna, kulaklarına vb. pamuk tıkandığı da olur. Cesede ve kefene dökülen, sürülen, kokusu sindirilen maddelerin başlıcaları şunlardır: Gülsuyu, gülhatmi, gülyağı, gülkurusu, kına (kadınlar için), hacıyağı, hacı sürmesi, esans, kolonya, zezem suyu, kafuru, çörek otu, misk, karanfil tozu, kokulu çiçekler ve kokulu yaprakları (Örnek, 1971:49-52).

Yahyalı'da ölü yıkama ve kefenleme:

- Ölü evinin müsait bir yerine büyük üç tane taşla ocak kurulur ve üzerine kazan konur, su ısıtılmaya başlanır. Komşular birer kova su getirerek kazana dökerler (K6, K7, K49, K78, K80, K56).
- Büyük bir kazanda cenazenin yıkanması için su kaynatılır. Yakılacak odunlar kırılmadan kazanın altına atılır. (K16, K48, K9, K18, K22).
- Cenazenin yıkanacağı yerin etrafı çevrilir ve yıkayandan başkasının görmemesi sağlanır (K63, K65, K74, K82, K83).
- Cenazenin yıkanmasında kullanılacak tas vb. eşyalar yeni olmalıdır. (K21, K67, K95, K98).
- Cenazeyi yıkama işini genellikle imam ve yanında akrabalarından birkaç kişi yapar. Cenaze bayan ise yıkama işlemi bayanlar tarafından yapılır (K25, K27, K47, K53, K60, K73, K89, K95).
- Ölünün başı kibleye gelecek şekilde yatırılır, elleri yana konur, önceden hazırlanmış su, baş tarafından ayaklarına doğru dökülür. Su sıcaklığı ile vücut gevşer ve arkasından necaset gelebilir. Karnından aşağı doğru hafifçe bastırarak içerdeki necaset tamamen çıkarılır. Bez kullanılarak temizlenip yıkanır ve mevtanın arka kısmına pamuk tıkanır (K14, K19, K25, K33, K41, K45, K47).
- Ölüye abdest aldırılır (K51, K58, K64, K67, K68, K84, K95, K98).
- Ölü yıkandığı yerde, daha önceden hazırlanmış beyaz bir bezle kefenlenir, güzel kokması için gülsuyu dökülebilir (K42, K46, K81, K90, K97, K99).
- Cenazenin yıkanması için su kaynatılan kazan ters çevrilip ocağa konur. Bir gün öylece kalır. Bazen de ölünün yıkandığı kazan ocaktan kaldırılır, kazanın yerine bir ibrik su konur. Şeytanın, kötü ruhların gelmemesi için ibrik oradan üç gün boyunca kaldırılmaz (K8, K20, K44, K63, K64).

2.3.2.5. Cenazenin Taşınması

Mevta kefenlendikten sonra bazı yerlerde sal adı verilen tabutun içerisine konur. Tabutun üzerine kelime-i şahadet yazılı bir örtü, seccade vs. örtülür. Ölü genellikle yıkanıp kefenlendiği yerden kaldırılır. Ölü evinden, camii avlusundan kaldırılır. Ölen kişinin cinsiyeti, yaşı belli olsun diye mevtaya ait bazı giyim eşyaları tabutun üzerine konur. Mezarlık yakınsa insanlar omuzuna tabutu alarak mezarlığa

doğru yola çıkarlar. Tabut taşıma esnasında ilk, mevtanın en yakınları salı/tabutu tekbirler eşliğinde taşımaya başlarlar. Onlar yoruldukça sıra ile herkes tabut taşıma işlemini yapar ve mezar başına cenaze getirilir.

Cenaze alayına çocukların dışında herkes katılabilir. Küçük yerlerde kadınların cenaze alayına katılmaları hoş karşılanmaz. Buna karşılık büyük kentlerde artık bu geleneğin dışına çıkıldığı, kadınların cenaze alayına katıldıkları ve mezarlığa kadar gittikleri görülmektedir (Örnek, 1971: 58).

Yahyalı'da cenazenin taşınması ile ilgili uygulamalar:

- Cenaze baştan aşağı doğru daralan, ağaçtan yapılmış tabut ile taşınır (K19, K26, K28, K29, K41, K44, K48, K59).
- Cenaze ölen kişinin sevenleri ve akrabaları tarafından sıra ile taşınır. Tabut taşınırken fazla sallamamaya özen gösterilir, salavat getirilir (K6, K7, K2, K13, K30, K49).
- Tabutun üzerine Kelime-i Tevhid yazılı, yeşil renkte örtü örtülür. Cenaze şehit cenazesiyse tabutun üzerine bayrakla birlikte örtülür (K28, K31, K35, K38).
- Cenaze geçerken ayağa kalkılır ((K9, K18, K50, K58).

2.3.2.6. Cenaze Namazının Kılınması

Ölen kişinin yakınları geldikten sonra ve defin için ön hazırlıklar yapıldıktan sonra öğle ya da ikinci namazına müteakip cenaze namazı kılınır. Cenaze namazı için cemaat cami avlusunda veya mezarlıkta toplanır. Cenaze musalla taşına konur. İmam en öne geçerek mevta ile ilgili kısa bir konuşma yaptıktan sonra cenaze namazı için tekbir verir. Birinci tekbirde eller kulak hizasına kalkar ve göbek altında bağlanır. Cenaze namazı için hazır bulunan cemaatte içinden tekbir alarak imama uyar. İmam sureleri içinden okuduktan sonra ikinci tekbiri alır. Bu esnada elleri göbek altında bağlıdır, sadece başını yukarı kaldırıp indirir ve cemaatte imama uyar. Üçüncü tekbir de bu şekilde alındıktan sonra dördüncü tekbirde imam 'Allahu ekber' der, dördüncü tekbiri alır, herhangi bir sure okunmadan eller yana salınır. Daha sonra sağa ve sola selam verilerek cenaze namazı bitirilir.

Namazı kılınan ölü hakkında bir çeşit açıklama yapılır. İmam oradakilere; "Ey cemaat, bu ölüyü nasıl bilirsiniz?" diye sorar. Onlar da "İyi biliriz, Allah rahmet

eylesin” diye cevap verirler. Bundan sonra cenaze omuzlar üzerine alınarak, duruma göre de arabaya konarak gömülmek için mezarlığa götürülür (Örnek, 1976:218).

Yahyalı’da cenaze namazının kılınması:

- Cenaze namazı kılınacak mevta musalla taşının üzerine konur.(K18, K50, K58, K63, K77, K80, K98, K99).
- İmam cenazeye katılan herkesten helallik aldıktan sonra cenaze namazına başlar (K1, K2, K10, K16, K20, K24, K30).
- Cenaze törenine ölen kişinin tüm sevenleri katılır. Yakın akrabalarından veya ölen kişiye kūs olduğu için cenazeye katılmayan akraba eş dost olursa hoş karşılanmaz (K16, K20, K24, K30, K42, K49, K66).

2.3.2.7. Defin İşlemleri ve Mezarlıkta Yapılan Uygulamalar

Ölüm ile ilgili olarak üzerinde hassasiyet gösterilmesi gereken iki söz “ölü” ve “gömmek”tir. Eski Türkçede öl- karşılığı olarak adrıl-, alkın-, arıl-, arta-, boguzlan-, kaç-, kal-, kamıl-, kergek bol-, öl-, tınsıra-, tor-, tüş-, uç-, üzül, yit-, yitlin-, yod-, yok bol-, öldür- karşılığı olarak da balbal yap-, çok-, kinşür- kiter-, sanç-, sı-, tarık-, üz-, yabrit-, yokad-, yok kıl- kullanılmıştır (Ergun, 2013:135).

Kişi artık son nefesini verdiğiğinde, yakınları ilk iş olarak önceden belirlenmiş mezar yerine giderek mezar eşerler. Büyük şehirlerde bu iş ve işlemler belediye tarafından yapılmaktadır. Cenaze mezarlığa getirildiğinde yavaşça mezara indirilir. Cenazenin yönü kibleye doğru gelmesine dikkat edilir. Bunun için ölü mezara konunca sırt kısmına hafif toprak doldurulur. Cenaze mezara konduktan sonra çapraz şekilde tahtalar dizilir ve orada bulunun herkes toprak atarak mezarı doldurur. Mezar belli olsun diye yerden biraz yüksek seviyede toprakla doldurulup balıksırtı yapılır. Ayak ve başucuna tahtalar dikilir. Cenaze gömülürken imim talgın verir. Bir süre mezar başında Kuran-ı Kerim okunur, yavaş yavaş cenazeye katılanlar son görevini tamamladıktan sonra baş sağlığı için cenaze evine giderler.

İslamiyet’ten önceki devirlerde, Göktürkler döneminde, Türklerde Alplerin saçı, alpın eşinin saçı ve atının kuyruğu kesilerek mezarlarına konurdu. Bu uygulamaya ‘tullama’ adı verilir. Bu işlem yapıldıktan sonra Alp’in eşi de atı dul kalmış olurdu. İslamiyet’le birlikte bu uygulama unutulmuş, ortadan kalkmış olsa da, kelime olarak ‘dul’ hala kelime hazinemizde yaşamaktadır. Dul kalan kadın ve

çocukları, ölen eşin ailesine, abisine emanettir. Eski dönemlerde Türkler öldüğü zaman alpları atı, kılıcı, oku ve yayı ile birlikte gömerlermiş. Günümüzde bu uygulamayı unutmuş olsak da, ölülerimizin üzerine bıçak, makas gibi demirden yapılmış alet koyma gibi uygulamalar hala görülmektedir. Bu makas, bıçak koyma ritüelinin anlamını bilmesek de, atadan, deden görerek, bilinçaltımıza yerleşerek gelen bir uygulamadır. Bu uygulama kötü ruhların ölüye musallat olup, onu rahatsız etmemesi içindir. Kötü ruhlar demirden korkar inancı vardır.

Yahyalı'da cenazenin defni sırasında yapılan işlemler:

- Defin işlemi başlamadan önce mezar yeri ayarlanır ve mezar kazılır (K15, K23, K38).
- Mezarın güney alt tarafı, biraz içeri doğru kazılır ki ölünün yönü biraz kibleye doğru olsun diye (K22, K54, K63, K71, K74, K81).
- Çevreden getirilen yumuşak toprak veya kum ölünün tam yatırılacağı yere serilir, başının altına da topraktan yastık yapılır ki ölü eziyet görmesin diye (K74, K81, K83, K95, K97, K100).
- Hazırlanan mezarın güney tarafına tabut konur ve ölü mezara indirilir (K5, K15, K23, K38, K44, K56, K68, K74, K87, K94).
- Ölüyü mezara indirecek kişilerin isimlerinin Mehmet ya da Muhammet olması tercih edilir (K52, K90, K91, K92).
- Ölüyü mezara yakınları, varsa oğlu, yoksa kardeşleri veya yeğenleri indirir ve ayağındaki ipler ve başı ile çenesini bağlayan ipler çözülür. Ölü sağ tarafına yatırılır ve daha önceden hazırlanmış tahtalar çapraz şekilde mezarın içerisine yerleştirilir. Tahtaların üzeri toprakla kapatılır. Bu esnada bir taraftan da hoca Kur'an-ı Kerim okur ve talkın verir (K2, K13, K25, K32, K43, K51).
- Mezarlıkta bulunan herkes sevaptan yararlanmak ve ölen kişiye karşı son görevini yapmak için mezarın üzerine bir kürek toprak atmaya çalışır (K92, K93, K94, K95, K97, K98, K99).
- Mezar üzerine atılan topraklar belirli seviyeye ulaştınca, mezarın alt tarafına ve üst tarafına büyük uzun taş veya tahta konur. Mezarın kenarı da taşlarla çevrilir ve toprakla doldurulur ve üzeri balıksırtı yapılır (K11, K13, K17, K23, K24, K30).

- Mezar içerisine cenazeyi yerleştirmek için inen kişiler, ölünün ayak ve başucundan çözdükleri ipleri bağlarlar (K7, K19, K38, K42, K52, K56).
- Mezarın baş ve ayakucundaki taşlara, ölen kişi erkekse beyaz bir bez, kadınsa kırmızı bir bez bağlanır (K7, K19, K38, K42, K52, K56).
- Mezar bitirileceği sırada hoca Yasin okumaya başlar, etraftakilerde otururlar (K10, K18, K27, K33, K45).
- Kadınlar cenazeyi uzaktan izlerler (K54, K56, K62, K63, K70, K75, K80).
- Ölen kişinin akrabaları mezarlığın bir tarafına veya mezarlığın girişine yan yana dizilirler ve cenaze törenine katılan kişiler, ölen kişinin ailesine başsağlığında bulunurlar. Kalabalık dağılıp herkes gidince mezarlıktan ayrılıp cenaze evine gelenleri karşılamak üzere hazır beklenir (K55, K58, K60, K67, K84).

2.3.3. Ölüm Sonrası

Defin işlemleri bitip herkes mezarlıktan ayrılınca taziye için ziyaretler olur. Yakın akrabalar özellikle ilk üç gün içerisinde baş sağlığına gitmelidir. Cenazeden sonra geçen belirli günlerde anma törenleri olur. İlk bayramda, kırkıncı gününde çeşitli uygulamalar, adetler vardır.

2.3.3.1. Cenaze Evi

Ölen kişinin gömülmesinden sonra, mezarlığa gidenlerle eş dost ve akrabaların katıldığı bir toy düzenlenir. Bu toya gelenler de imkânları dâhilinde para ya da yedi gün yetecek kadar yiyecek, içecek getirerek ölen kişinin yakınlarına maddi manevi destek sağlarlar. Yemeklerin yendiği, duaların edildiği bu toyda, sofrada esas olarak süt, peynir, şeker, yağ gibi ak renkli yiyeceklerin olmasına dikkat edilirken, etin olmamasına özen gösterilir. Bunun sebebi de ölen birinin uğurlanmasında başka bir canlının hayatına son vermenin uygun olmayacağı düşünülmesidir. Bu toyda, ölen kişinin yaşarken yaptığı iyilikler konuşulur, gömme işlemine yardım edenlere teşekkür ve hayır dualar edilir, ateşe saçılır ve yemekler yenir (Türker-Gündoğdu, 2016:152).

Taziyede bulunma, özellikle yakın akraba ve dostların taziyeye gelmesi acılı aile için önemlidir. Onların desteği, konuşmaları, acıyı paylaşmaları, acılı ailenin acısını bir anlamda hafifletmek için söylenen sözlerin tesiri vardır. Ailenin biraz olsun üzüntüsünü hafifletmektedir. Taziye ziyaretinde bulunun kişiler, genelde yanında

kuran okumasını bilen birini götürürler ve kuran okuttururlar. Mevtanın yakınları ile tek tek konuşarak onların duygusal durumlarını anlayıp, bu durum ilahi yaradılışın bir sonucu olduğu, herkesin bir gün bunu yaşayacağı hatırlatılarak isyan etmemeleri, sabırlı olmaları yönünde telkinlerde bulunularak, kişinin psikolojik olarak ve ruhen biraz olsun o sarsıntısını gidermeye çalışırlar. Özellikle ilk üç gün, ölen kişinin eşi, çocuğu, babası, annesi yalnız bırakılmaz. Taziye için gelenlere ölü evinde yemek verilir, şerbet yapılıp şerbet dağıtılır. Cenaze evinin kapısı açık bırakılır ki, bu herkese kapının açık olduğunu, küslük dargınlık olmadığını, misafirperverliğin olduğunu göstergesidir. Bu durum halk arasında 'ölü evinin kapısı açık olur' deyişi ile de pekiştirilmiştir.

Yahyalı'da cenaze evi ve taziye;

- Yahyalı'da cenaze törenine katılanlar, mezarlıktaki işlemler bittikten sonra ölü evine geçerler. Cenazenin defin işlemleri bitene kadar, komşu kadınlar ölü evinde yemek hazırlarlar. Cenaze töreninden gelenlere yemek verilir. Yemeğin akabinde Kuran-ı Kerim okunur. Yemekten sonra cenaze yakınlarından bir kişi ayağa kalkarak yanlarındaki kişilerden ölen kişi adına helallik ister. Helalleşme bittikten sonra yavaş yavaş ölü evinden ayrılırlar (K15, K19, K30, K36, K40, K81, K82, K83).
- Cenazenin gömüldüğü günün akşamında, komşular yemek yaparak cenaze evine getirirler. Herkes buraya gelir ve beraberce yemek yenir. Cenaze sahibine de yedirilmeye çalışılır ve böylece üzüntüler paylaşılmaya çalışılır. Bu yemeğe 'yan ekmeği' denir (K21, K27, K33, K42, K48, K74)
- İlk üç gün içerisinde taziye ziyareti yapılır (K30, K39, K57, K41, K65, K88)
- 40 gün süresince cenaze olan evde kuran okunur ve duada bulunulur. (K74, K81, K83, K95, K97, K100).
- Taziye evine gelen ihtiyaç sahiplerine ve çocuklara ıskat verilir. Bu ölen kişinin oruç ve yemin borçları içindir (K28, K31, K35, K38, K43, K54, K58).
- Kadınlar akşam namazına müteakip ölü evinde toplanarak Yasin-i şerif okurlar. (K46, K81, K90, K97, K99).
- Televizyon, radyo, teyp gibi eğlenceye yönelik şeyler ölü evinde açılmaz. Komşular da bu âdete uyararak, onlar da açmazlar. Günahdır (K64, K67, K68, K84, K95, K98).

2.3.3.2. Belirli Günler/Ölü Yemeği

Ölüm olayından sonra belirli günler önemlidir. Ölümden sonraki yedinci, kırkinci, ellinci günler dönüm noktasıdır. Bu günler toplumumuzda eşik noktaları olarak görülmektedir. Üçler, yediler, kırklar gibi Türk toplum hayatının her alanında yer alan bu inancın ölüm olayına da yansımasıdır. Ölen kişi diğer âleme geçerken belli bir süre geçmektedir. Hemen diğer âleme geçmemekte, ölenin ruhu bir yolculuk yapmaktadır. Bu yolculuk süresi içerisinde, ölen kişinin ruhunun eve geri dönebileceği inancı vardır. Bu durumdan ölen kişinin ailesi korktuğu için, belirli günlerde bir takım uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar İslamiyet’le birlikte farklı bir renk olsa da hala devam etmektedir. Ruhi Ersoy’ un bir makalesinden şu örnekleri verebiliriz.

- İlk Gecesi: Ölünün defnedildiği günün ilk gecesi de anma günlerinden kabul edilebilir. Bu gecede tanıdıklar gelir, genellikle akşam namazı ile yatsı arasındaki süre içinde Kuran okunur dualar edilir, mevlit okutulur. Bu gecede ölü sahipleri genellikle yemek hazırlamazlar, bu işi koşuları üstlenirler. Bu gece aynı zamanda başsağlığı dileme anıdır da.
- İlk Cuma: Defini takip eden ilk Perşembe akşamına bu ad verilir. Bu gecede ilk gecede olduğu gibi tören icra edilir. Misafirlere ikram edilen yiyecek ve içecekler nadiren yaşlı aileler tarafından hazırlanır. Bazı aileler, bu günden sonra yastan çıkarlar.
- Haftası: Definden yedi gün sonra, yukarıdaki gibi icra edilen anma gününe denir.
- Kırkı: Definden kırk gün sonra icra edilen anma günüdür. Bu gün diğerlerinden farklı olarak tamamen cenaze sahibi tarafından organize edilir ve diğerlerinden geniş tutulur. Birçok kimse, bu günden sonra yastan çıkar.
- Elli ikisi: Ülkemizin her yerinde olmasa da büyük bir bölümünde bu gün de yukarıdakiler gibi İslami geleneğe göre icra edilir.
- Kara Bayram: Definden sonra rast gelen ilk dini bayram (Ramazan veya Kurban), Kara Bayram olarak adlandırılır. Bu bayramda ölü sahibi, dışarı çıkıp başkaları ile bayramlaşmaz. Başkaları kendilerine gelir, ama bu buluşmada bayram havası görülmez, sanki ilk günkü gibi acılar içinde ağlaşırlar. Ev sahibi, bayramlarda görülen şeker veya tatlı ikramı yerine, çay veya acı kahve ikram eder.

- Yıldönümü: Ölünün yıldönümü gününde, kırkıncı gününde olduğu gibi çok şümüllü bir anma gerçekleştirilir. Bu günde aile, diğer anma günlerine nazaran daha serbest hareket eder. Birçok kimse, bu günden sonra yastan çıkar(Ersoy, 2002:99).

Anadolu'da hemen her bölgede karşılaştığımız, ölen kişiyi anmak, onun ruhunu şad etmek için belirli gün ve zamanlarda 'ölü yemeği' adı altında bir tören düzenlenir. Akrabalar ve yakın komşular bu yemeğe eşlik eder. Bu törende ölen kişinin arkasından dualar edilir ve bir anlamda öbür dünyada ruhunun huzurlu ve rahat olmasını sağlamaya çalışmak amacı vardır. Bu tür törenlerin düzenlenmesindeki bir diğer amaç da ölünün ruhunun diğer tarafa geçişini tam olarak sağlayıp, tekrar dönmesini ve yaşayan akraba ve tanıdıklarını rahatsız etmesini engellemek amacı vardır. Bu amaçtaki ritüeller İslamiyet'ten önceki inançların ve uygulamaların yok olmadan günümüze kadar geldiğini, İslami bir renk alarak toplum içerisinde varlığını sürdürdüğünü bize göstermektedir. Bu gün, bu uygulamalar kırsal kesimde yaşayan insanlar arasında halen varlığını sürdürmektedir.

Yahyalı'da ölüm olayından sonra belirli günlerde bazı adet ve uygulamalar vardır:

- Cenaze evine ziyarete gelen misafirlere bir hafta boyunca yemek verilir. Komşular bu süre içerisinde yemek konusunda yardımcı olurlar (K38, K52, K71, K75, K91).
- Ölen bir kimsenin ölümünden sonra gelen ilk dini bayram gününde, sabah, komşular toplu olarak cenaze evine giderler ve cenaze sahibinin üzüntü ve kederlerini paylaşırlar. Buna yörede 'ilki bayramı' denmektedir (K2, K6, K7, K13, K30, K49).
- Ölümün ardından geçen yedinci ve kırkıncı günlerde yemek yapılır, komşular davet edilir ve Kur'an okutulur (K1, K3, K4, K9, K18, K21).
- Ölümün üzerinden tam bir yıl geçmesinden sonra, cenaze sahibi, genellikle yemek verir, mevlit okutturur, hafızları toplayarak hatim indirilmesini sağlar (K29, K30, K35, K43).
- Ölümün ardından gelen ilk bayramın arifesinde yemek yapılır ve mevlit okutulur. Buna ilki bayramı adı verilir (K13, K16, K89, K98)

2.3.3.3. Ölü'nün Eşyaları

Ölen kişinin eşyalarının çoğu, fakirlere dağıtılmak üzere yıkanır, temizlenir ve hazırlanır. Bazı değerli eşyaları ise ölenin hatıralarını yaşatmak adına saklanır. Bazen bu eşyalar nesilden nesile, aktararak hatıra olarak, ölen kişinin ruhunu anmak için bir miras gibi devredilir. Bazı bölgelerde ölen kişinin ayakkabısı, bazı eşyaları kapıya konur. Bazı yerlerde mahallenin meydanına konur ki ihtiyaç sahipleri o eşyalardan alsın diyedir. Aynı zamanda bu eşyaların dağıtılmasındaki amaç; ölen kişinin ruhunun geri gelerek yakınlarını korkutmasını engellemektir.

Yahyalı'da ölen kişinin eşyalarıyla ilgili uygulamalar:

- Ölen kişinin eşyaları temizlenir ve ihtiyaç sahiplerine dağıtılır (K1, K3, K4, K7, K11, K23).
- Ölen kişinin bazı eşyaları hatıra olarak kalması için evde saklanır (K6, K9, K12, K31, K55).
- Ölen kişinin vasiyeti varsa ona göre hareket edilir (K13, K14, K17, K73, K88).
- Hatıra olması adına bazı değerli eşyalar ölen kişinin sevdiklerine verilir (K81, K90, K52, K78).

Ölen kişinin eşyaları ile ilgili bu tür uygulamalar ölen kişinin ruhunun o aileyi ara sıra ziyaret edeceği düşüncesi yer almaktadır.

2.3.3.4. Devir-İskat

Halk arasında, ölen kişinin sağlığında bazı sebeplerden dolayı tutamadığı oruç ve kılamadığı namazları, söz verip de yerine getiremediği sözlerin yerine ihtiyaç sahibi bire verilen paraya devir, ıskat denir. Bu devir ve ıskat için verilecek şey bazı hesaplamalar ile yapılmaktadır. Genelde, ölen kişi erkeğe yaşından on iki yıl, kadınsa dokuz yıl çıkarılarak hesaplanmaktadır. Bu para tamamı bir fakire verildiği gibi, parça parça gelen ihtiyaç sahiplerine ve çocuklara da ölenin bir yakını tarafından verilebilir.

Yahyalı'da devir ve ıskat uygulamaları şu şekildedir;

- Yahyalı yöresinde cenaze için yapılan işlemlerden biri de ölmeden önce vasiyet edip ihtiyaç sahiplerine ve sevdiklerine verilmesini istediği şeylerden oluşan ıskattır. İskat ölen kişinin yerine getiremediği oruç ve yemin borçlarının karşılığıdır. Ölen kişinin sağlığında kılamadığı veya kılamadığı

namazların karşılığı için yapılan uygulamalara da devir denir (K48, K41, K33, K27, K84, K61).

- İhtiyaç sahiplerine, cenaze evine gelen çocuklara, ölen kişinin yerine getiremediği günahlarının kefareti olarak para verilir (K21, K29, K43, K57, K65).
- Ölünün eşyaları, giymediği yeni elbiseleri fakir birine verilir (K71, K74, K85, K88).

2.3.3.5. Yas Tutma

Sevdiğini kaybeden insan, bu kaybın acısını yaşamakta ve uzun süre bunun psikolojisinden kurtulamamaktadır. Bu süreçte acısını bazı davranış ve tutumlarla dışa yansıtma ihtiyacı da hissetmektedir. Bazı bölgelerde erkekler siyah giyinerek, kadınlar siyah başörtüsü kullanarak, eğlenceli ortamlara girmeyerek, toplumdaki kendilerini soyutlayarak, yasta olduklarını belli ederler. Bu süreçte yaşlı insanlara saygı duyulur. Elden geldiğinde onun acısını hafifletecek konuşmalar ve davranışlar yapılır. Yaşlı kişinin acısını hatırlatacak her uygulama ve davranıştan kaçınılır. Kadınlar, erkeklere göre daha duygusal ve içli olduğu için yas süresi daha da uzun olabilmektedir. Yas süresinde kişinin kendini kaybetmemesi, akli melekelerinin tekrar yerine gelmesi veya kaybetmemesi için yalnız bırakılmaz. Yakınları yaşlı kişiye devamlı desteklerini, yanında olduklarını, davranışları ve konuşmalarıyla belli ederler ki, psikolojik ve ruhsal olarak bir çöküntü yaşamamasını engellemiş olurlar.

"üç gün", "bir hafta", "bir ay", "kırk gün", "altı ay", "bir yıl" ve "bir yıldan çok" olarak sınırladığımız zaman birimleri içerisinde en çok "kırk gün" lük olanı saptanmıştır. "Kırk gün" den sonra sırasıyla "üç gün", "bir hafta" ve "bir yıldan çok" olanlar gelmektedir. "Kırk gün" lük yas süresinin çok yaygın olması, kırk rakamının dinsel ve büyüsel niteliğiyle bağlantılıdır. Kişinin acısından ve ölümünden dolayı olarak bulaştırdığı "pislikten" arınması için, tıpkı kırklı kadınlarda ve çocuklarda olduğu gibi "kırk gün" lük bir sürenin geçmesinin gerekliliğine inanılmaktadır. Şu halde, yas süresi belli, değişmez zamanlarla sınırlandırıldığı gibi, bu süre gevşek ve oynak da tutulabilmektedir. Bunda psikolojik, ekonomik, dinsel, geleneksel ve toplumsal etkenler belirleyici bir rol oynamaktadırlar(Örnek, 1971:82).

Yahyalı'da yas tutma ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Ölen kişinin ardından üç gün yas tutulur (K15,K22, K23, K85, K87, K24).

- Yas tutan kadın siyah giyinir, başına kara yazma bağlar (K51, K54, K56, K71, K76).
- Kırk gün tutulur (K48, K41, K33, K27, K84, K61).
- Yas tutma süresince radyo, televizyon vb. açılmaz, eğlence türü şeyler yapılmaz. Komşular yaz tutanlara saygı için belirli bir süre televizyon radyo açmazlar, açarlarsa da sesini kısarlar (K56, K63, K82, K97).
- Yas süresince ölü evinin yakınında bulunan komşular ve akrabaları düğün veya nişan yapmazlar (K57 K59, K60, K67, K8).

2.3.3.6. Mezar Ziyaretleri

Mezar taşları, Türk mezarlarında genellikle baş ve ayak kısmına dikilir. Eski Türklerdeki mezar taşlarını ve mezarlara baktığımızda beşik şeklinde olduğunu görmekteyiz. Beşikten mezara kadar deyimi ile alakalı bir durumdur. Mezar taşının da beşiğe benzer şekilde yapılması yeniden doğuş, yeni bir dünyaya geçiş inancı ile ilgilidir. Günümüzde mezarlıklar köylerin, ilçelerin girişlerine yapılmaktadır ki bu birçok yerde böyledir. Mezarlık genelde göz önünde olan yerlerde yapılır. İnsana her an her dakika ölümün olduğunu, dünyanın geçici olduğunu hatırlatmak içindir. Mezarlıklar, ayrıca bir medeniyetin, o yerin sahiplerinin kim olduğunun bir göstergesidir. Ölülerini bu mezarlara gömen insanlar belirli günlerde, haftalarda, aylarda, bayramlarda, ziyarette bulunup, dua ederler. Ölen kişinin yakını uzun süre mezar ziyaretinde bulunmazsa, rüyasında onu görür. Bu rüyayı, uzun zamandır gitmediğine, ölen kişinin kendini mezara çağırdığına, onu ziyaret etmesi gerektiğine yorar.

Yahyalı'da mezar ziyaretleri:

- Mezar ziyaretlerine, bayram günlerinden bir gün önce, yani arife gününde gidilir (K53, K55, K65, K99, K100).
- Ölen kişinin çocukları, eşi, yakını tarafından mezarına reyhan, gül gibi bitkiler dikilir (K20, K28, K32, K34, K58, K86).
- Mezarlığa girildiğinde selam verilir. Ölen kişinin ruhuna Fatıha okunur. Ziyarete giden kişi Kur'an-ı Kerim biliyorsa Kuran-ı Kerim okur (K62, K64, K66, K69).

- Mezarın yanına, gelen geçen insanlar ve hayvanlar, ağacın meyvesinden yesin diye bir meyve ağacı dikilir. Bütün bu yapılanlar ölen kişinin canına değsin diye yapılır (K26, K37, K47, K45).
- Mezarlık çıkışında orada bulunan çocuklara verilmek üzere, ziyarette bulunan kişi yanında şeker veya başka bir şey bulundurur (K16, K19, K36, K50).
- Mezarlık ziyaretinde bulunan kişiler, mezar başında bildiği kadar okur (K70, K73, K80, K83).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAHYALI'DA BAYRAMLAR, TÖRENLER VE KUTLAMALAR

Bayram kelimesinin çok eskilerde kullanıldığına dair elde bir delil yoktur. Ancak İslamiyet'ten sonra bayram manasına gelen «İyd» kullanılmıştır. Her yıl Müslümanların sevinçli, neşeli günleri tekrar geldiği için böyle günlere bayram denilmiştir. İslamiyet'ten önce kavimler, devletler kendi inanç, örf ve adetlerine göre - belli günleri kendileri için kutsal kabul etmişler ve bu günleri ayinlerle kutlamışlardır. Dede Korkut hikâyelerinde, hanların başa geçmelerini, doğum ve ölümlerini, zaferlerini kutlamak için toplandıkları ve şöenler tertip ettikleri belirtilmektedir. Cumhuriyet ilânının öncesine kadar sadece dini manalarda kullanılan bayramlara, cumhuriyetin ilânından sonra milli bayramlar da eklenmiştir. (Alışar, 1997: 29)

3.1. Askerlik İle İlgili Adet ve İnanmalar

Toplumda; askerlik çağına gelmiş kişiler, çocukluk çağını bitirip artık sorumluluk alma, kendi ayakları üzerinde durmaya, yeni bir hayata başlamanın arifesindedir. Bunun ilk basamağı da, erkek için askerliktir. Türk milletinde askerlik çağına gelmiş genç için asker uğurlaması, asker karşılması gibi törenler düzenlenmektedir. Asker uğurlama için birçok yörede, askere gidecek gencin, gitme zamanı yaklaşınca, akrabalar, komşular ve arkadaşları, her akşam sırayla genci yemeğe davet ederler. Bu yemek davetleri askere gideceği son güne kadar devam eder. Adaklar adanıp kurban kesilir. Bazı yerlerde kına yakılır. Bazen de gençler asker düğünü yaparlar. Askere giden genç, uzun bir aradan sonra ilk izninde, memlekete ilk dönüşünde aile fertleri, yakın arkadaşları, kardeşleri tarafından da karşılanır.

Yahyalı yöresinde askere gitme sırasında birtakım âdetler uygulanır. Bu âdetler şu şekildedir;

- Askere gidecek olan genci, yakın akrabalar ve komşular sırasıyla yemeğe çağırırlar (K19, K50, K64, K76, K78).
- Genç, askere gideceği gün arkadaşlarını, akrabalarını ve komşularını dolaşarak vedalaşır (K1, K2, K5, K7, K11, K14, K18).
- Askere gidecek gencin arkadaşları çalgı tutarlar. O gün genç gidene kadar düğün gibi çalgı çalınıp eğlenilir (K53, K54, K60, K61, K85).

- Askere uğurlarken arkadaşları ve ailesi terminale kadar gence eşlik ederler. Asker Uğurlamasına gelenler gencin cebine para koyarlar ve yolcu edilir (K69, K70, K71, K72, K52, K91).

3.2. Dini Bayramlar

Dinî bayram denilince ilk akla gelen, Şevval ayının ilk üç gününde Ramazan Bayramı, Zilhicce ayının onundan başlayarak dört gün süren Kurban Bayramı'dır. Bu bayramlar halkın geleneklerinde dirliklerini korumuştur. Bu bayramlarda resmî tatil olur. Bu bayramlarda gençler yaşlıların ellerini öperler ve onların hayır dualarını alırlar. Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı'na göre daha az parlak geçer. İbrahim Peygamber'in oğlunu, Tanrı'ya kurban etmek üzere keseceği sırada gökten inen bir koçun Tanrı'nın emriyle oğlunun yerine geçmesi İslâm dininde bahsedilen hadiselerdendir. Koyun, sığır ve deve kurban olarak kesilebilir. Türkiye'de yaygın olarak koyun kurbanlık olarak seçilmektedir. Bayramların ortak özelliklerinden biri de toplu eğlencelere vesile olmalarıdır (Boratav, 1994: 206-210).

Ramazan Bayramı: Dini bayramlar toplumumuzda, diğer bayramlara göre daha önemli ve değerlidir. Ramazan bayramı, toplum arasında şeker bayramı olarak da anılmaktadır. Tutulan otuz günlük orucun ardından bir anlamda kendilerini ödüllendirme, artık istediği birçok şeyi yiyor ve içiyor olabilmenin mutluluğu yaşanmaktadır. Ramazan bayramı yaklaştığında evlerde hummalı bir temizlik başlar. Pazar alışverişleri de bayrama göre yapılmakta, gelecek misafirlere ikram için birçok özel yiyecek içecek alınmaktadır. Bayramlık elbiseler, giysiler de çocukların rüyasını ayrı bir güzellikte süslemektedir. Bayramlığını alan çocuk, sabırsızlıkla bayramlığını giymeyi bekler. Bunun için de bayramın geleceği günü iple çeker. Uzak diyardan gelen akrabalarla hasbihal veya memlekete dönüştür bayramlar. Bayram sabahı bayram namazı kılındıktan sonra, ailede çocuklar yaş sırasına göre sıraya geçer. Önce babanın elini, sonra da annenin elini öperek, aile içindeki bayramlaşmalarını yaparlar. Sonrasında da aile büyükleri ziyarete gidilir ve bayramlaşma yapılır.

Yahyalı'da Ramazan Bayramı'yla ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Oruç girince, ramazan ayı boyunca, bayanlar mukabele yapar. Ramazan ayı süresince Kuran hatmedilir (K20, K26, K40, K36, K42, K92, K93).

- İftar ve sahur için daha çok hafif yemekler tercih edilir. İftarda ve sahurda ağır yemekler yenilmez. Yahyalı'da sahurda "tahinli" denen tahin, şeker ve hamurdan yapılan çörekler yenir (K74, K75, K77, K88, K89).
- Ramazan ayı boyunca, fırınlarda ramazan pidesi çıkar ve halk, sıcak ramazan pidesinden almak için iftara yakın kuyruğa girerek bekler (K68, K79, K94, K42, K46, K44).
- İftar yapıldıktan sonra yatsı namazı ve teravih namazı için hazırlık yapılır ve camiye gidilir. Ramazan ayında vakit namazlarını geçirmemeye ayrı bir özen gösterilir (K4, K16, K21, K30, K39).
- Okula başlayan çocuk artık oruç tutabilecek yaşa gelmiş demektir. Çocuğun oruç tutmasını teşvik etmek için, ramazan ayı boyunca, çocuğun tuttuğu oruç babası, dayısı, babaannesi tarafından satın alınır (K58, K81, K85, K96, K98).
- Kadir gecesine toplumca ayrı bir önem verilmektedir. Bu gece tüm daların kabul edileceğine, günahların affolunacağına inanılmaktadır. Hemen hemen herkes oğün oruç tutar ve gece nafile namaz kılar (K52, K55, K57, K59).
- Ramazan ayının son haftası bayram temizliği yapılır (K1, K2, K3, K4, K5).
- Bayram namazı kıldıktan sonra, insanlar yaş sırasına göre caminin avlusuna dizilir ve birbiriyle bayramlaşır (K16, K21, K23, K43, K49, K50).
- Bayram namazından sonra aile fertleri kendi aralarında bayramlaşırlar. En büyük çocuktan başlayarak, çocuklar sırasıyla önce babanın sonra annenin elini öperler. Aile fertleri arasındaki bayramlaşmadan sonra hep birlikte akrabalar ziyaret edilir ve elleri öpülür. Akrabalar ve komşular arasında küs olan varsa barıştırılır (K53, K55, K64, K81, K89).
- Mahallenin çocukları ellerin poşetleriyle mahalledeki komşuları kapı kapı dolaşarak hem bayramlaşır hem de şeker ve para toplarlar. Kapıya gelen çocuklara ev sahibi ikramda bulunur (K74, K80, K95, K96, K98).

Kurban Bayramı: Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı kadar hummalı ve eğlenceli olmasa da, ziyaretler ve kutlamalar bu bayramda görülmektedir. Bayramdan aylar öncesinden olabileceği gibi bayrama birkaç gün kala da kurbanlıklar alınır. Hazırlıklar yapılır. İlk gün bayram namazından sonra kurban kesildiği gibi, ikinci güne de bırakılabilmektedir. Kurban dualar eşliğinde kesilir ve akan kandan bir damla küçük çocukların alınına sürülür.

Kurbanın, çeşitli toplumların mit ve inançlarında yaygın bir biçimde yer alan ölüp dirilme motifiyle de ilişkisi bulunmaktadır. Bu motif bitki, hayvan, insan giderek ruh ve Tanrılara yönelik olarak öldükten sonra yeniden dirilme inancına temellenmektedir. Bir yönüyle ata ruhları inancıyla koşut, hatta onu içeren bir sınır genişliğine sahip olan bu inanç biçimi insanoğlunun din tarihinde ilk basamaktan başlayarak son basamağa dek uzanmaktadır. Tek Tanrıcı dinlerde de yer alan ölüp dirilme motifini antikçağ toplumlarının yoğun bir biçimde yaşadıkları görülmektedir (Erginer, 1997;27).

Genellikle kurban bayramı arife günü ikindi namazından sonra, seyrek olarak da bayram sabahı mezar ziyaretleri yapılır. Bu zamanlarda mezarlıklarda Kuran okumasını bilenler (bu kişiler eskiden yaşlı kuşaktan iken günümüzde çoğunlukla Kuran kurslarına gidenlerdir) ölüleri için mezar başında kurandan ayetler okuyup dua ederler. Kuran okumasını bilmeyenler bu işi küçük bir ücret karşılığı başkalarına yaptırırlar (Erginer, 1997; 181-182)

Yahyalı'da Kurban Bayramı;

- Ramazan bayramı için yapılan temizlik ve hazırlıklar kurban bayramı için de yapılır (K51, K59, K62, K72, K76).
- Kurban bayramından aylar öncesinde veya birkaç gün öncesinde kurbanlık alınır. Hayvana bakabilecek yeri olanlar daha öhceden alırlar kurbanlığı ve kurban bayramına kadar bakarlar (K6, K7, K49, K78, K80, K56).
- Kurban kesilecek hayvanın yaşına, dişlerinin eksik olmamasına, hamile olmamasına dikkat edilir. Bu tür hayvanlar kurbanlık olarak seçilmez (K16, K48, K9, K18, K22).
- Arife gününde bıçaklar bilenir (K63, K65, K74, K82, K83).
- Kurbanlık koçların başına kına yakılır (K21, K67, K95, K98).
- Kurbanlık kesilirken hayvanın gözleri bağlanır, hayvan korkutulmaz (K25, K27, K47, K53, K60, K73, K89, K95).
- Kesilen kurbanlığın kanından bir damla orada bulunan çocukların alınına sürülür (K14, K19, K25, K33, K41, K45, K47).
- Kesilen kurban etinin bir kısmı pay olarak ayrılır ve ihtiyaç sahiplerine verilir (K51, K58, K64, K67, K68, K84, K95, K98).

3.3. Milli Bayramlar

Ülkenin dört bir yanında şenlik içerisinde kutlamalar la anılan milli bayramlar, halk arasında özellikle günümüzde çokça rağbet görmektedir. 23 Nisan ulusal egemenlik ve çocuk bayramı, 19 Mayıs gençlik ve spor bayramı, 30 Ağustos zafer bayramı gibi ulusal bayram ilan edilmiş günler çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır. 23 Nisanda çocuklar, özellikle ilkokul öğrencileri, balonlar, bayraklar, konfetiler eşliğinde birçok etkinlikler yapılmakta, halk oyunları ve çocuk oyunları ile bu kutlamalar renklendirilmektedir. 30 Ağustosta ise halktan birçok kesimin katıldığı, fener alayı, askeri bando yürüyüşü gibi etkinliklerin olduğu akşam ve gündüz etkinlikleri ile görsel bir etkinlik düzenlenmektedir. Şehir meydanına gelindikten sonra da halkın ve protokolün katılımıyla önde gelen kişilerin konuşma yapmasıyla bu etkinlikler sona ermektedir.

Şehir ve kasabalarda bir şenlik havası içinde kutlanan ulusal bayramların (30 Ağustos, Cumhuriyet Bayramı, Kurtuluş Bayramları), askerî geçitler, fener alayları, vb. “resmî” gösterilerinde geleneklik tek öge, seymenler, zeybekler vb. gibi bugün artık yaşamayan eski kuruluş temsilcilerinin özel kıyafetleriyle katılmalarıdır. Ama bu bayramlar vesilesiyle resmî gösteriler bittikten sonra, kimi yerlerde geç vakitlere kadar işçilerin, esnafların kendi aralarında, hükümet ya da belediye meydanında, düzenledikleri eğlenceler, bu şenliklere öteki bayramların yerli renklerini verir. (Boratav, 1982: 256-257).

- Milli gün olarak ilan edilen bayram törenleri öğrenciler tarafından okullarda veya ilçe merkezindeki meydan da kutlanmaktadır. Bayramdan birkaç gün veya birkaç hafta öncesinde öğretmenlerin öncülüğünde bayram için hazırlıklar ve provalar yapılır. Törenin yapılacağı yerde süslemeler ve çevre düzenlemesi yapılır. Öğrencilerin düzenleyeceği gösterilerle, oyunlarla ve okunacak şiirlerle ilgili ön hazırlıklar tamamlanır. Şiirleri okuyacak, oyunlarda yer alacak öğrenciler belirlenir. Bayram günü tören yapılacak yerde törene katılacak öğrencileri izlemek üzere halk da orada hazır bulunur. İl veya ilçe protokolü de tören alanında yerlerini alırlar. Günün anlam ve önemini anlatan bir konuşma yapılır, şiirler okunup, öğrencilerin gösterileri bitince tören sona erer (K68, K84, K95, K98).

3.4. Bereket Törenleri

Günler, aylar ve mevsimlerin değişimi, havadaki ve topraktaki değişimler insanların ve toplumların yaşamını etkilemesi, insanların bu durumlara karşı bazı törenler düzenlemesine ve bunu adet haline getirmelerini sağlamıştır. Bu tür törenlerde insanların inanç sisteminin izlerini de görebilmekteyiz. Bu törenlerde insanlar bazen doğaya olan minnet duygularını, bazen de korku ve üzüntülerini göstermektedirler. Her devirde mevsimlerin değişmesi ve topraktaki meydana gelen değişimler insanları etkilemiştir.

3.4.1. Yağmur Duası

Yağmur duası birleşik terimi, yağmur yağdırma işlemleri için kullanılan tek terim değildir. Bilhassa çocuklar, bu alanda değişik isimler kullanmaktadırlar. Bu isimlerin büyük bir kısmı, gelin ve kadın ile ilgilidir: Gelin, gelin gok, çomça gelin, çömçe gelin, eşik gelin etme, kepçe gelin, çullu kadın, kepçe kadın gibi. Diğer bir kısmını ilk bakışta tanıyamadığımız kelime veya birleşik kelimeler meydana getirmektedir: Bodi, bodi bostan, dodu, gode gode, göde göde, hucrik, kelis gibi... Geriye kalanları ise, kelime anlamları bakımından derhal anlamaktayız: Çalı gezme, çullu, kepecek gibi. . . Gelin, kadın ve bunlardan doğan birleşik kelimelerle, bilinen kelimelerin meydana getirdikleri terimlerin hepsi yapma bebeklere verilmiş olan değişik isimlerdir. Bunlardan hiçbiri dinsel bir özellik taşımamaktadır (Acıpayamlı, 1964; 222).

Yağmur yağdırma ritüelinin hem dini, hem de büyüye bağlı bir içeriği vardır. İnsanların doğayı kendi istekleri doğrultusunda kontrol etmeye çalıştıkları, toplu halde gerçekleştirilen temsili bir eylemdir. Yağmur yağdırma ritüellerinde toplumsal bir kaynaşma ve inanma söz konusudur. Topluluğun bir arada olması duygusu, herkesin inandığını görmek kutsal bir eylemin gücüne olan inancı artırır. Bu ritüeller, kuraklığın giderilmesine, bereketin artırılmasına; doğa olayları ile ilgili düzenin yeniden sağlanmasına, toplumsal birliğin pekiştirilmesine, geleneklerin devamı için genç kuşaklara öğretilmesine yöneliktir. Genel olarak topluluğun yararı için, topluluğu rahatlatma amacı güdülür. Yağmur yağdırma ritüeli tanrısal güç için gerçekleştirilir.; bu nedenle kutsaldır. Tanrının yüce kutsallığı karşısında topluluk pasif bir konumda değildir; ritüel eyleminin kutsallığı içerisinde, yüce güce karşı gelmeden yönlendirme arzusu vardır.

Yağmur yağdırmak için yapılan ritüeller, türk kültüründe çocuk oyunlarında da görülmektedir. Çömçe gelin oyunu da çocuklar için, içerisinde oyun barındıran bir tür yağmur yağdırma ritüeli de diyebiliriz. Çömçe gelin; tahta kaşıktan yapılan bir kadın figürüdür. Çocuklar yaptıkları çömçe gelin ile birlikte kapı kapı dolaşarak, yiyecek isterler. Bu dolaşma ve yiyecek isteme sırasında; ‘çömçeli gelin çöm ister, bir avuç un ister, un verenin oğlu olsun, bulgur verenin kızı olsun, ver allahım ver sicim gibi yağmur, başım yağmur ister, ayağım çamur’, ‘yağ yağ yağmur, tahtada hamur, ayağım çamur, ver Allah’ım ver sel gibi yağmur’ şeklinde tekerlemeler, maniler söylerler. Çömçe halk dilinde kepçe anlamına geldiği gibi yeni doğmuş küçük kurbağa yavrularına da denmektedir. Kurbağa su hayvanı olduğu için halk kültüründe yağmur ayinlerinde yer alır. Anadolu’nun birçok yerinde yağmur yağdırmak için kurbağa ıslatılır veya suya atılır.

Yahyalı’da yağmur duası ile ilgili uygulamalar;

- Yağmur duası, mevsimin kurak geçeceği tahmin edildiğinde, yağmur zamanının gelmesine rağmen yağmur yağmadığı zaman yüksek bir yere çıkılarak, topluca eller açılarak, avuç içleri yere bakacak şekilde yapılırdı (K19, K26, K28, K29).
- Köylerde yağmur duasının yapılacağı yer ve zaman camilerden anons edilerek duyurulur (K41, K44, K48, K59).
- Çoğunlukla Cuma günü, Cuma namazından çıkınca topluca gidilerek hoca eşliğinde yağmur duası yapılır (K6, K7, K2, K13, K30, K49).
- Yağmur duasından sonra etrafta bulunan çocuklar ‘yağ yağ yağmur, teknede hamur, ver Allah’ım ver sicim gibi ver’ vb. tekerlemeler söylerlerdi (K21, K32, K77, K91)
- Koyunla kuzu karşı karşıya getirtilip meletilir/çağrıştırılır ve daha sonra dua edilir (K40, K49, K54, K56, K78, K79).
- Bir hayvan derisi veya at kafası bundan anlayan birine yazdırılır. Suda ıslatılır ve yağmur yağıncaya kadar bekletilir. Yağmur yağınca ıslatılan deri veya at kafası sudan çıkarılır (K69, K71, K77, K78, K79, K80, K97).
- Yeşilköy’de pamuk sekisi denilen yerde bir pınar vardır. Kuraklık olduğu zaman halk arasından bir iki kişi mezarlığa gider oradan toprak alıp bir beze

koyarak getirip bu pınarda ıslatırlar ve yağmurun yağmasını beklerler(K38, K52, K91, K93).

- Avlağa köyünde ziyaret adı verilen içinde evliya mezarı olduğu söylenen bir yer vardır. Kuraklık olduğu zamanlarda, köyün aklen saf olan kişisine, ziyaret denen yerden bir miktar toprak getirilir, eğer başka birisi toprak almak için oraya giderse, oradaki yatırların bu topraktan vermeyeceğine, giden kişiyi ruhların korkutacağına inanılır. Getirilen bu toprak beyaz bir beze konarak, koca oluk denen yerde suya ıslatılır ve hoca ile birlikte orada dua edilir. Böylece yağmurun yağacağına inanılır. (K81, K82, K83, K90, K92, K93).
- Çok eskiden, Ulupınar köyünde, mübarek biri olduğuna inanılan birisi, köyün karşısındaki suda boğularak ölmüş. Daha sonra cenazesi bulunmuş ve köyün mezarlığına gömülmüş. O zamandan sonra köyde kuraklık olduğu yıllarda, köyden birisi eline 3 tane taş alır ve mezarlığa gider. Elindeki taşları o kişinin mezarına bırakır ve koyduğu taşların yerine mezarın üzerinden başka üç tane taş alır. Getirilen taşlar hocaya okutulup, bir torbaya konarak veya bir beze sarılarak, boğulduğu suda ıslatılır. Böylece yağmurun yağacağına inanılır (K8, K20, K30, K44, K63, K64).

3.1.2. Koç Katımı

Koç katımı; göçebe hayatın getirdiği bir gelenek olarak da değerlendirilebilir. Göçebe yaşam tarzını benimseyip, hayvancılıkla uğraşan insanlar, zamanla yerleşik hayata geçince, eski yaşam tarzlarından getirdikleri bir çok gelenek, görenek ve adeti yaşatmaya devam etmişlerdir. Bunlardan bir tanesi de koç katımıdır. Her bölgede farklılık arz eden dönemlere denk gelmektedir. Sürünün çoğalacağı, bereketin artacağı, bolluğun olacağı bir döneme geçiş olduğu için, bir törenle bu durum kutsanmaktadır. Koçlar kınalanır, nazar boncuğu takılır, süslenir, dua edildikten sonra sürünün içerisine salınır. Koç katımı sırasında çobanlar da bir bayram havası oluşur, süslenirler.

Koç, Türkler için öteden beri özel bir hayvandır. Türk kültürünün hemen her yerinde koçla ilgili birçok şey görebiliriz. Ahır kapılarında koçbaşı, halı motiflerinde, giysi desenlerinde, kaya resimlerinde, hayatın hemen her alanında koçla ilgili bir çok tasvir görülür. Bu da koçun Türk kültüründe özel bir hayvan olduğunu göstermektedir. İslamiyetten önce Türk inancında şamanların gökyüzüne boynuzlu bir

hayvan ile yolculuk yaptıkları inancı vardı. İslamiyet'le birlikte bu inanç evrilerek ruhları sırat köprüsünden cennete, tanrı makamına taşıyan gökyüzü bineği olarak anılmıştır. Ayrıca tanrıya kurban edilecek özel bir hayvandır.

Yahyalı yöresinden koç katımı hakkında edinilen bilgiler:

- Koç katımı koyunların mevsimsiz yavru yapmasını engellemektedir. Zamansız, kış ortasında doğan kuzular hastalıklara karşı dirençsiz olacağından koçlar yaz ortasında sürüden ayrılır. Bu dönemde koça iyi bakılır ve iyice semirtilir (K38, K43, K54, K58).
- Aralık ayı geldiğinde koçun başına kına yakılır, baş kısmı süslenir ve sürünün içine dualarla salınır. Çiftleşen koyunlar ilk baharın sonunda yavrular. Hem yiyeceğin bol olduğu döneme denk gelmekte, hem de kış soğuğunu atlattığı için hastalıklardan korunmaktadır (K9, K18, K50, K58, K63).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAHYALI'DA HALK İNANIŞLARI

Kültürel bir unsur olarak bütün dünya toplumlarında yaşayan ve yaşadıkları toplumların da birtakım özelliklerini yansıtan halk inançları her toplumda farklı menşelere dayanabilmektedir. Bunun en büyük sebebi toplumların ve milletlerin farklı kültürlere ve medeniyetlere sahip olmalarıdır. Günümüz dünyasında itibar edilen halk inançlarının genel olarak iki ana menşei vardır denilebilir. Birincisi ve bizce en önemlisi toplumların eski din ve kültür yapıları, ikincisi ise günlük hayat olaylarıdır (Şişman, 2001; 104-105).

İnsanların bir olay karşısında, anlamı bilinmeyen birçok davranış ve tutum sergiledikleri bir gerçektir. Kötü bir olay anlatılırken kulağını çekip üç defa tahtaya vurmak, dilini ısırarak, korkunca başparmak ile dişini veya damağını kaldırmak, merdiven altından geçmemek, siyah kedi ile karşılaşmamak, gece tırnak kesmemek, gece iğne ile dikiş yapmamak gibi çoğaltabileceğimiz birçok örnek vardır. Bunların ne için yapıldığını bilmeseler de uygulamakta olan insanlar bu tür inanışları batıl inanç olarak adlandırmaktadırlar. Bu inançlar töre, örf adet gibi kesinlik ve kati bir durum arz etmezler. Yöreden yöreye farklılık gösterdikleri gibi yaptırım gücü de bulunmamaktadır.

4.1. Yatırlar, Ziyaret Yerleri İle İlgili İnanışlar

Yatır ve türbelerin ziyareti halkımız arasında, günlük olağan hayat akışı içinde yapılan uygulamalar arasındadır. Bu tür uygulamalar bir kesim tarafından batıl inanç olarak görülürken, halkın bazı kesimlerince de özel anlamlar ve manevi unsurlar yüklenerek bir takım sorunlara, dertlere çare aradıkları yerler olarak görülmektedir. Bu yerler insanlar tarafından maddi, manevi, dünyevi ve uhrevi faydalar sağlamak amacıyla uğrak yerleri olmuş, dilek dilemek, dileğinin yerine gelmesi için buraya gelerek dua etmeleri, bez bağlamaları gibi uygulamalar yapılmaktadır. Bu tür uygulamalar türbede yatır olarak bilinen kişiden istemek değil de Allah'tan istemek amacı gütmektedir. Türbelerin kullanılmasındaki amaç ise mekanın kutsiyetinden, uhreviyatından fayda sağlamaktır. Türbelere ziyarette bulunan kişiler burada yatan zatın ruhuna; 3 kulhü(ihlas suresi), 1 elham (Fatiha suresi) okuduktan sonra Allah'tan dilekte ve istekte bulunur.

Ziyaret yerleri insanlar için tarih boyunca uğrak yerleri olmuştur. İnsanlar ziyaret yerlerine sağlık bulmak, çok istediği bir şeye sahip olabilmek, dini amaçlı ziyaretlerde bulunmaktadırlar. Buralarda dileklerinin, isteklerinin yerine gelmesi halinde adak adamakta ve yerine getirmektedirler. Bazen de insanlar psikolojik olarak yaşadıkları sorunlara bir çare bulmak, psikolojik sıkıntılarını gidermek amacıyla bu ziyaret yerlerine uğramaktadırlar.

Türbe ziyaretlerini fert ve fertlere olan etkileri açısından değerlendirecek olursak; Dinin birleştirici, bütünleştirici, toplumsal bir rolü vardır. Toplumun çekim merkezleri olan türbeler de dini pratiklerle yüklü olduklarından, içerisinde yaşadığı toplumun günlük yaşamlarında karşılaştıkları her türlü sorun ve sıkıntılarını gidermede, toplumsal dayanışma ve sürekliliği sağlamada önemli bir fonksiyona sahiptir. İnsanların dindarlık seviyesi, eğitim durumu, sosyo-ekonomik durumu ne kadar farklı olursa olsun bu mekânlar insanları birleştiren yerlerin başında gelmektedir (Yılmaz, 2016: 550-551).

Yahyalı yöresinde ve köylerde ziyaret yerleri;

- Ziyaret yerlerinde adak adanır ve dilek gerçekleştiğinde orada kurban kesilir. Ziyaret yerine giden kişiler orada dua eder, kuran okur ve dilekte bulunur. Ziyaret yerinin etrafındaki ağaca veya demire, ziyarete gidenler tarafından çaput bağlanır (K77, K80, K98, K99).
- Kuraklığın olduğu yıllarda ve mevsimlerde, yağmurun yağması, kuraklığın sona ermesi için ziyaret yerlerine gidilir (K1, K2, K10, K16, K20).
- Hasta olan birisinin hastalığının geçmesi için ziyaret yerlerine uğranır (K24, K30, K42, K49, K66).
- Çocuğu olmayan kadınların çocuklarının olması için giderler (K22, K54, K63, K71, K74).
- Yeşilköy'de ziyaret adı verilen yere, hasta olan, çocuğu olmayan ve çeşitli dilekleri olan insanlar gider ve suyun etrafında bulunan ağaca çaput bağlarlar. İyi işler yapmayan, süfli işlerle uğraşan kadın veya erkek, ziyaret adı verilen suya doğru yöneldiğinde suyun birden kesildiğine inanılır. Bu konuyla ilgili görüştüğümüz kaynak şu olayı aktarmıştır; biz ziyaret yerine su içmeye gittiğimizde ilerden bir kadın gördük, yanımızda bulunanlar kadının ehli namus biri olmadığını ve bu suya doğru yönelirse birden suyun kuruyacağını

söylediler. Kadın akan sudan tarafa doğru yönelince şelale gibi akan koca su birden kurudu ve kadın oradan gidene kadar akmadı (K38, K52, K91, K93).

- Avlağa köyünde, yatır olduğu düşünülen ve yörede adına ‘ziyaret’ denilen yerde dua edilir, kuraklık olunca oradan toprak alınarak ıslatılır, bir dileğin yerine gelmesi için orada dua edilir (K81, K82, K83, K90, K92, K93).
- Ulupınar köyünde bulunan ziyaret yeri olan “Meryem Ana” mağarası vardır. Mağaranın içindeki kuyuda su bulunmaktadır. Yörede kuraklık olduğu zamanlarda bile bu kuyunun suyu kurumaz. Yöredeki halk kurak geçen mevsimlerde bu ziyaret yerine giderek yağmur duası ederler (K63, K64, K69, K70, K71, K72)

4.1.1. Türbe

Yahyalı’nın Avlağa köyünde Yelli bel adı verilen mevkiinde bulunan mezar yerine türbe denmektedir. Yörede yaşayan insanların başından geçen bazı olaylardan dolayı, insanlar orayı kutsal olarak görmekte ve ziyaret etmektedirler (K81, K82, K83, K90, K92, K93).

4.1.2. Meryem Ana

Yahyalı ilçesine 67 km uzaklıkta olan Ulupınar (Barazama) köyünde bulunmaktadır. İki katlı olan mağaranın birinci katın önünde bir metre genişliğinde içi su dolu bir kuyu bulunmaktadır. Kuraklık olduğu dönemlerde dahi bu kuyudaki su kurumamaktadır. Mağaranın birinci katın sağ tarafında bulunan kaya üzerinde insana benzeyen el oyması bir resim vardır. Hz. Meryem’in Hz. İsa’yı bir mağarada doğurmuş olması ve o mağaranın burası olabileceği düşüncesiyle bölge halkı tarafından burası kutsal olarak görülmektedir. Mevsimin kurak geçtiği dönemlerde halk buraya gelir yağmur duası eder, adaklarını, kurbanlarını keserler. Çocukları olmayan kadınlar, çocuğu olması için oradaki sudan içip dilekte bulunurlar, hasta olanlar şifa bulmak için oradaki sudan içerler (K63, K64, K69, K70, K71, K72).

4.1.3. Şehitler Mezarlığı

Yahyalı ilçesinin Balcı Çakırı köyünde bulunur. Köyün eski mezarlığının güney-batı uç kısmındaki bölüme şehitler mezarlığı denmektedir. Bu mezarlık hakkında köyde anlatılan iki rivayet vardır; Ahmet adındaki bir çocuk, davar güden çobanların yanında yamak olarak gidermiş. Bir gün davar güderken Ahmet’i davarı çevirmesi için sürünün ön tarafına gönderirler. Ahmet sürünün ön tarafına gittiğinde,

önde bir oğlan, arkada bir kız çocuğu ile birlikte birçok geyiğin Hıdıroğlu denen bölgeden Karataş'a doğru gittiklerini görür. Ahmet orada bulunan çobanlara seslenerek gördüğü şeyi anlatır. Hepsi birlikte giderler fakat diğer çobanlar hiç bir şey göremez. Ahmet üç gün boyunca bunu görür ve her seferinde diğer çobanları çağırır ancak diğer çobanlar hiçbir şey göremez. Ahmet ertesini gün "Çolak katıran" denen yere gider. Oradan etrafı seyrederken alt taraftaki mağarada örgü yapan bir kız görür, kızın üst tarafında ise bir geyik vardır. Ahmet yine diğer çobanları çağırır ve gördüklerini anlatır, göstermeye çalışır ancak diğer çobanlar yine bir şey göremezler ve Ahmet'e "biz bir şey göremiyoruz, bahsettiğin geyiği ürküt de kayadan geçerken görelim" derler. Ahmet gördüğü kıza doğru seslenir "Bacım şu Geyiği ürküt de yanımdakiler de görsün, bana inanmıyorlar" der. Kız elini geyiğe doğru sallayıp geyiği ürkütür, geyik ürküp kaçınca çobanlar geyiği görürler ve Ahmet'e inanırlar. Bunun üzerine Ahmet ve yanındaki çobanlar oradan ayrılarak 'Çıkrık Alanı' denen bölgeye gelirler. Orda bulunan büyük kayanın gölgesinde dinlenmek için uzanırlar. Bu esnada o büyük kaya Ahmet'in üzerine çöker ve çocuk orada ölür. Yanındakiler köylüye haber verir ve olayı duyan herkes gelir. Geldiklerinde çocuğu ezen taşın geriye çekilmiş olduğunu, çocuğun ölüsünün öylece orda durduğunu görürler. Çocuğun cenazesini alırlar ve şimdi şehitler mezarlığı denen yere gömerler. Çocuğun ağabeyi olayı, ermiş olarak bilinen Delialıuşağı köyünden İbrahim Hocaya anlattığında, 'O çocuk şehit olmuştur. Çocuğun mezarını yaptırın. Eğer çocuğu öldüğü yere gömseydiniz ora türbe olurdu' cevabını alır. Bunu duyan köylüler de çocuğun gömüldüğü yere "Şehitler Mezarlığı" demiştir (K35, K49, K65, K66).

Bir diğer rivayete göre de; çok eskiden, bir çocuğu olan bir aile, yerleşimin olmadığı zamanlarda köyün yukarısında bulunan bir mağara vardır orada yaşamışlardır. Yıllar sonra oradan geçen gâvurlar sebepsiz yere bu aileyi katletmişler ve şehitler mezarlığı denen yere gömmüşler. Daha sonra buraya yerleşen halk o mezarlığı kutsal kabul etmiş ve "Şehitler Mezarlığı" adını vermişlerdir (K35, K49, K65, K66).

4.1.4. İçme

Yahyalı'nın Büyükçakır köyü sınırları içinde bulunan "İçme" adında bir su vardır. Orada yaşayanlar bu suyun şifalı olduğuna, birçok hastalığa iyi geldiğine inanmaktadır. Su etraftaki suların farklı olup biraz acı ve ılıktır. Ayrıca yine civar

köylerde bulunan insanlar buraya gelerek, yağmur duası yaparlar. Çocuğu olmayan kadınlar oraya gidip suda yıkanır (K35, K49, K65, K66, K69, K75, K82, K93).

- Ziyaret yerlerinde adak adanır ve dilek gerçekleştiğinde orada kurban kesilir. Dua edilir, Kur'an-ı Kerim okunur ve dilek dilenir. Etrafındaki ağaca veya demire çaput bağlanır (K81, K83, K95, K97, K100).
- Kuraklığın yaşandığı zamanlar da halk yağmur yağması için ziyaret yerlerine gider (K5, K15, K23 K38, K44).
- Hasta olan birisinin hastalığının geçmesi için ziyaret yerlerine uğranır (K56, K68, K74, K87, K94).
- Çocuğu olmayan kadınlar dilekte bulunmak ve çocuğunun olması için dua etmek amacıyla giderler (K2, K13, K25, K32, K43, K51).
- Yeşilköy'de ziyaret adı verilen yere, hasta olan, çocuğu olmayan ve çeşitli dilekleri olan insanlar gider ve suyun etrafında bulunan ağaca çaput bağlarlar. İyi işler yapmayan, süfli işlerle uğraşan kadın veya erkek, ziyaret adı verilen suya doğru yöneldiğinde suyun birden kesildiğine inanılır. Bu konuyla ilgili görüştüğümüz kaynak şu olayı aktarmıştır; biz ziyaret yerine su içmeye gittiğimizde ilerden bir kadın gördük, yanımızda bulunanların kadının ehli namus biri olmadığını ve bu suya doğru yönelirse birden suyun kuruyacağını söylediler. Kadın akan sudan tarafa doğru yönelince şelale gibi akan koca su birden kurudu ve kadın oradan gidene kadar akmadı (K38, K52, K91, K93).
- Avlağa köyünde, yatır olduğu düşünülen ve yörede adına 'ziyaret' denilen yerde dua edilir, kuraklık olunca oradan toprak alınarak ıslatılır, bir dileğin yerine gelmesi için orada dua edilir (K81, K82, K83, K90, K92, K93).
- Ulupınar köyünde bulunan ziyaret yeri olan "Meryem Ana" mağarası vardır. Mağaranın içindeki kuyuda su bulunmaktadır. Yörede kuraklık olduğu zamanlarda dahi bu kuyunun suyu kurumaz (K63, K64, K69, K70, K71, K72)

4.2. Kurban/Adak

Kurban çok eski dönemlerden beri yeniden yaratılış için yapılmaktadır. Yeni mevsimin, baharın gelişi, doğanın yeşillenip tekrardan canlanması, çiçeklerin açması, hayvanların doğurmasını kutlamak için her yıl törenler düzenlenip kurban kesilir. Bunlar için yapılan ritüeller insanoğlunun kendini ve yaşadığı dünyayı anlamlandırma çabasıdır. Kurban Tanrıya yapılan bir sunudur. Bu şekilde insanoğlu

günahlarının, dileğinin yerine gelmesinin borcunu ödemiş olduğunu düşünerek, psikolojik olarak bir rahatlama yaşamanın çabasıdır. Eski Türk inancında kurban şamanın tanrı katına yükselmesini sağlayan bir araçtır. Şaman kurban edilen hayvanla birlikte Tanrı katına çıkar ve kurbanı tanrıya sunar. İstenilen bir şeyin gerçekleşmesi, elde edilmesi sonucu Tanrı'ya teşekkür amacıyla sunulan kurban olarak nitelendirilebilecek adak adama, İslamiyet'le de devam etmiştir.

Dinsel yönüyle adak (nezir) ve kurban yaygın olarak iç içe bir görünüm sergilemektedir. Doğaüstüne adananların tamamı kurban kavramı içine girmektedir. Her ikisinin de temelinde doğaüstü alana kanlı ya da kansız bir şeyler sunmak düşüncesi yatmaktadır. Bir anlamda beşeri alandan kutsal alana bir şeylerin şu ya da bu biçimde aktarılması söz konusudur (Erginer, 1997: 67).

Kimi toplumlarda dul kurbanı, dul kadını sembolize eden bir figürle gerçekleştirilmektedir. Böylece, ölen kocanın ruhu aldatılmakta ve asıl kadın kimlik değiştirerek o an için ölümden kurtarılmaktadır (Erginer, 1997: 76).

Kurban edilen hayvanın kan, kemik, baş ve kimi organlarının özenle korunması işlemini Anadolu' da Bektaşi-Alevi kurban ritüellerinin kimilerinde görmekteyiz. Eski Türk boyları arasında görülen bir kurban türü de atkuyruğunun kesilmesidir. Daha önce "Çeşitli Toplumlardan Kanlı Kurban Örnekleri" başlığı altında "dul kurbanı" motifinde değindiğimiz bu uygulama, savaşta ölen kişinin atının kuyruğunun kesilerek atın öldürülüp mezara konması ya da sadece atın kuyruğunun kesilmesi biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Eski Asya halkları arasında görülen bu uygulamanın atasözlerimiz içinde yer alan "At, avrat, silah kimseye verilmez, emanet edilmez" özdeyişinde gizli olan anlamıyla üçlünün bireyin namusu, şerefî, şam ve prestiji gibi en yüce bildiği değerleriyle özdeşleştirmesine dayalı olarak gelişmiş olduğu söylenebilir (Erginer, 1997: 125).

Yahyalı'da kurban kesme ve adak:

- Yöredeki adaklar; dilek ve niyetler için, kısırlığı gidermek, çocuk sahibi olmak, sütünü artırmak, kısmet ve bahtı açmak, çocuğun geç yürümesi, konuşmaması, hastalıklardan kurtulmak, iş bulabilmek, sınavda başarılı olmak, askerden, hacdan sağ salim dönmek, her türlü murat gibi amaçlar için adanır (K1, K3, K4, K7, K11, K23).

- Kötü olaylardan, kötü ruhlardan, kazadan ve beladan uzak kalmak ve korunmak için adak adanıp kurban kesilir. Tüm bu kötü durumlardan kendilerini koruduğu için Allaha duyulan şükranı ifade etmek adına bu uygulama yapılır (K6, K9, K12, K31, K55).
- Adak yerleri genellikle su kaynakları ve türbe gibi yerlerdir (K13, K14, K17, K73, K88).
- Kurbanlar/adaklar genellikle ziyaret yerlerinde kesilir ve fakirlere dağıtılır (K81, K90, K52, K78).
- İnsanlar, çok istediği, sağlığına kavuşmak, evlat sahibi olmak vb. gibi şeyler ve bu istediği şeye ulaşması durumunda kurban adarlar ve bunu gerçekleştirirler. (K18, K21, K25, K31).
- Adağı adayan kişi, kesilen hayvanın etinden yemez ve tamamını dağıtır. Yerse yediği etin değeri kadar ihtiyaç sahibi birine yardımda bulunur. Bu kuralları yerine getirmese adağı kabul olmaz (K38, K52, K71, K75, K91).
- Adak adayan kişi dileğinin gerçekleşmesi durumunda, adağın geciktirilmeden yerine getirilmesi önemlidir. En kısa zamanda kurban kesmeli, fazla geciktirmemelidir (K2, K6, K7, K13, K30, K49).

4.3. Büyü

Türk kültüründe Böğü, bögü, büyü sihir yapan, doğaüstü gücü olan şamanlara verilen isimdir. Büyü iyi ve kötü, olumlu veya olumsuz bir sonuç almak için, canlı veya cansız bir varlığı etki altında tutmak için yapılan bir takım uygulamaların sonucudur. İyi bir netice elde etmek için yapılan büyülere ak büyü, olumsuz. Kötü bir netice elde etmek için yapılan büyülere de kara büyü adı verilmektedir. Ak büyü toplumumuzda ve günümüzde de dinen sakınca görülmediği için yapılabilmektedir. Kara büyü yapan ve yaptıran insanlara iyi gözle bakılmamakta, bu tür eylemlerde bulunan kişilerin cehennemlik olduğu, kötü insanlar olduğu düşüncesi toplum içerisinde yaygın bir düşüncedir.

Zararlı büyü ile uğraşan “geleneksel cadı figürü” doğaüstü güçlerini yararlı amaçlarla kullanan otacı ya da “şifalı otlar bilgisi kadın” kimliğinden doğmuştur. Sağaltıcı bitkilerin sağladığı gücün farkına varılmasından sonra ak ve kara büyü arasındaki farklılaşma ortaya çıkmıştır. Otacı kadının sağaltıcı bitkileri amacına uygun kullanabilmesi için zehirli bitki ve otları da tanıması gerekmiş; böylece büyücü

(cadı) güç ve yeteneğini yararlı amaçlar için kullanan “bilge kadın” dan ayrılmıştır (Emiroğlu-Aydın, 2009: 174).

Yahyalı’da büyü ile ilgili uygulamalar:

- Büyüyü yapan kişinin de yaptıran kişinin de iflah olmayacağına, ahiretini yok edeceğine inanılır (K29, K30, K35, K43).
- Büyü, genellikle muska ile yapılır. Muska, büyü işiyle uğraşan cinci hocalara yaptırılır (K1, K3, K4, K9, K18, K21)
- Kötü büyüler çekemeyen kişilerce, birinin kısmetini bağlamak ya da araları çok iyi olan iki kişinin (karı-koca) arasını bozmak için, iyi büyüler ise arası iyi olmayan eşlerin ya da insanların arasını düzeltmek için yapılır. Bu yolla ‘güveyi bağlama’ büyüsü yaptırılır. Güveyi bağlama; evlenen kızı daha önce başka birisi istemiş olabilir ve kız başkasına gittiği için onların arasını bozmak üzere cinci hocaya gidip muska yazdırılabilir (K29, K30, K35, K43).
- Yahyalı ilçesinde bulunan Bekçi Hacı Mehmet Köşker’in yaylada inekleri çalınır. Ne kadar arasa da ineklerini bulamayan Mehmet dayı sinirlenir ve cinci hocaya büyü yaptırmak üzere gider. Kardeşleri her ne kadar bunu yapmaması için abilerini ikaz etse de onları dinlemez. Cinci hoca bir sabuna büyü yapar ve Mehmet dayıya ‘bu sabunu bir suya veya kuyuya at, sabun suda eridikçe senin hayvanlarını çalan kişi eğer hayvanları bırakmazsa, günden güne eriyecek ve hasta olacak’ der. Mehmet dayı cinci hocanın dediğini yapar ve hayvanlar 7 gün sonra bulunur (K87, K89, K95, K96, K98).
- Büyü yapmak için, büyü yapılacak kişinin saç teli veya herhangi bir eşyası kullanılabilir. Büyü yapılacak kişinin saçı veya eşyası gizlice alınır ve cinci hocaya götürülerek okutturulur ve muska yaptırılır. Daha sonra muska, muska yapılan kişinin üzerinden geçeceği bir yere konur. O kişi muskanın üzerinden geçince, eşini istememeye başlar ve huzursuzluklar baş gösterir (K2, K6, K7, K13, K30, K49).

4.4. Uğur-Bereket

İnsanoğlunun inancında, bolluk, bereket, çoğalma, üreme; yeniden doğuş ve soyun devamını sürdürme, hayata, yaşama tutunma ile ilgilidir. Bir nesnenin ya da canlının kendinde bulunan güzelliği, iyiliği, kısmeti, uğuru, bereketi etrafına yansıtma gücünden dolayı bazı toplumlarda ayrı bir değer kazanmıştır. Bir nesne ya da canlıya

ait herhangi bir şey o toplum için uğurlu, bereketli veya bereketi getiren bir olgu olarak görülmektedir. Uğur böceği, kaplumbağa kabuğu, at kafası. Darı, bulgur gibi şeyler toplum arasında bereketin veya uğurum sembolü olarak kabul edilen nesnelere örnek olarak verilebilir.

Yahyalı'da uğur ve bereketle ilgili uygulamalar;

- Evin bereketli olması için aile fertlerinin erkenden kalkmasına dikkat edilir. Genellikle evin mutfağına veya başka bir yerine bereket duası asılır. (K38, K52, K71, K75, K91).
- Alışveriş yapıp para ödenince satıcı, alıcıya “bereket versin” der. Parayı alan da “bereketini gör” der. Bu şekilde alınan malın ve verilen paranın bereketinin bol olacağına inanılır (K18, K21, K25, K31).

4.5. Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar

Muğla –Yatağan civarında ayın durumuna göre düğün ve evlilik hayatı hakkında hüküm verilir. Yeni çiftlerin aile hayatının mutlu ve huzurlu olması için düğün merasimlerinin ayın dolunay olduğu zamanda yapılmasına özen gösterilir. Bu durumun evli çiftlerin evliliklerinin devamını ve mutlu olmalarını sağlayacağına inanılır. Mutsuz ve geçimsiz bir evlilik hayatına sahip olan eşlerin ayın devinimi ve karanlığı esnasında evlendikleri inancı, halk arasında yaygın bir inanış olarak karşımıza çıkmaktadır (Eşmeli, 2014: 197).

Nisan ve kırkikinci yağmurlarının uğurlu olduğu inancı halk arasında yaygındır. Nisan yağmurunun uğurlu ve bereketli olduğuna inanılır. Bu sebeple, yağın yağmur suları dışarı konan temiz bir kaptaki biriktirilerek içilir veya temiz bir yerde birikmiş yağmur suyu şifa niyetine içilir. Deri hastalıkları olan kişiye, şifa bulacağı amacıyla nisan yağmurunun suyuyla banyo yapması önerilir. Bu şekilde kişinin hastalıklarından sıkıntılarının kurtulacağına inanılır. Elini, yüzünü bu su ile yıkayan kişilerin temiz ve güzel bir cilde sahip olacağı inancı vardır. Saçları dökülen, seyrek olan kişilerin, bu yağmur suları ile belirli bir süre saçlarını yıkaması durumunda, saç dökülmesinin azalacağı, saçların uzayacağı ve gürleşeceğine inanılmaktadır. Bu tür uygulamaların bilimsel olarak bir gerçekliğinin olup olmadığı bilinmemekle birlikte halk arasında bu tür uygulamalar yıllardan beri süre gelmiş ve uygulanmıştır. Bu uygulamalardan fayda gördüğünü düşünen halk içerisinde birçok kişi ile karşılaşabilmekteyiz.

Yahyalı bölgesindeki uygulamalar;

- Ay tutulması veya güneş tutulması olduğunda silah sıkılır veya hemen ezan okunmaya başlanır (K81, K90, K52, K78).
- Ay tutulmasını veya güneş tutulmasını gören kişi içinden devamlı şehadet getirir (K13, K14, K17, K73, K88).
- Ay tutulması sırasında çocuklar tenekeye değneklerle vurarak ses çıkarırlar (K6, K9, K12, K31, K55).
- Saman yoluna 'çarkı felek' denir. Samanyolu gece kibleye doğru yöneldiğinde sabahın yaklaştığı anlaşılır. Yıldızın sürekli dönmesinden dolayı saman yoluna 'çarkı felek' denmiştir (K1, K3, K4, K7, K11, K23).
- Birisi çok eskilerde, katır ile saman çekerken, katırın üzerine yüklenen saman, yola dökülerek gitmiş ve bu saman yol şeklinde bir iz oluşturmuş. Gökyüzündeki saman yolu yıldızı da yola dökülen samanın şekline benzediği için buna saman yolu denmiştir (K2, K6, K7, K13, K30, K49).
- Kuyruklu yıldızın görüldüğü bölgede bolluk ve bereket olur (K1, K3, K4, K9, K18, K21)
- Kuyruklu yıldızın doğmasından sonra devletin başına gelecek kişinin iyi, mert, yiğit birisi olacağına inanılır (K15, K22, K23, K85, K87, K24).
- Gök kuşağı/eleğim sağma çıktığında bir torbaya bozuk paralar konur ve bu paralar yere atılarak gök kuşağının altından geçilirse, geçen kişinin cinsiyet değiştireceğine inanılır (K29, K30, K35, K43).
- Gök kuşağının altından geçebilen kişi günahlarından kurtulur (K51, K54, K56, K71, K76).
- Şimşek çaktığında 'bismillah, bismillah' denir (K48, K41, K33, K27, K84, K61).
- Yağmur yağarken kapı eşiğine oturulursa oturanın üzerine yıldırım düşer (K56, K63, K82, K97).
- Dolu yağarken dolu tanesi bıçakla kesilirse dolu yağışı durur (K57, K59, K60, K67, K8).
- Şiddetli rüzgâr estiğinde, rüzgârın şiddetini durdurmak için kapıya tokuç asılır (K53, K55, K65, K99, K100).

- Yoğun yağış olduğu zaman ortalık sele gider. Bu tür felaketlerin olmaması için, yani yağmuru durması için poyraz yelinin çıkması gerekir. Poyraz yelinin çıkması ve yağmurun durması için saban yakılır (K20, K28, K32, K34, K58, K86).

4.6. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar

Halk inancında, cansız varlıklar da, diğer varlıklar gibi iyi, olumlu, ve kötü izler, anlamlarla değerlendirilmiştir. Bazısı kutsal görülmüş, bereketli ve uğurlu olduğuna inanılmış, bazısının da kötü, kem, uğursuz olduğuna inanılmıştır. Ocak, köz, ateş, su, taş, kaya, tuz, yıldız, ekmek vb. şeyler iyi ve kutsal kabul edilen cansız varlıklara örnek olarak verilebilir. Bu tür bazı varlıkların insana şifa verdiğine iyileştirici gücü olduğuna, olağanüstü bazı varlıklardan ve kötü ruhlardan koruduğuna inanılır. bu tür inançların çoğu İslamiyet'ten önceki inanca aittir. Bu inançlar nesilden nesile aktarılarak batıl inanç adı altında günümüze kadar gelmiş ve toplum arasında yerini korumaktadır. Aynanın yere düşünce kırılmaması uğursuzluk getirir, bir bardağın durduğu yerde kırılması veya çatlamasının nazarın çıktığına işaret ediyor olması, gece tırnak kesmenin uğursuzluk getirdiği, ocağa veya ateşe işeyen kişilere kötü ruhların musallat olduğu, ekmeği, soğanın kabuğunu ateşe atan kişiye cinlerin çarpacağı gibi inançlar halk arasında hala etkinliğini korumaktadır.

Yahyalı'da cansız varlıklarla ilgili inançlar;

- Ayakta düğme dikmek sakıncalıdır. Çünkü düğmesi dikilen kişinin boyu kısalır (K62,K64, K66, K69).
- Beşik üzerinden atlırsa bebeğin boyu kısa olur (K26, K37, K47, K45).
- Boş beşik sallanmaz. Sallanırsa bebeğin ömrü kısalır (K16, K19, K36, K50).
- Odun kesilirken kesilen odundan alınırsa odunu kesen kişi ölür (K70, K73, K80, K83).
- Küçükken tırnağı kesilen çocuk, büyüyünce yalancı olur (K19, K50, K64, K76, K78).
- Gece aynaya bakan kişi deli olur (K1, K2, K5, K7,K11, K14, K18).
- Küle işeyen kişiyi cin çarpar (K53, K54, K60, K61, K85).
- Soğan kabuğunu yakmak günahtr (K69, K70, K71, K72, K52, K91).
- Islık çalmak şeytanın türküsüdür (K20, K26, K40, K36).

- Gece ev süpürülürse, evin kısmeti, bereketi kaçar (K18, K26, K29, K34, K37, K45).
- Bir kişinin çayının içinde çöp varsa, o kişinin uzaktan misafiri gelecektir (K42, K92, K93).
- Cam bardağın kırılması nazarın çıktığını gösterir (K74, K75, K77, K88, K89).
- Perşembe gecesini ocağa tuz ve yağ atılır. O gün ölümlerin kısmet almak için geleceğine inanılır (K68, K79, K94, K42, K46, K44).
- Nikâh kıyılırken ip düğümlenirse, evlenen kişilerin çocukları olmaz (K4, K16, K21, K30, K39).
- Misafir evden ayrıldığında, misafirin kötülüklerinin de gitmesi için ev süpürülür (K58, K81, K85, K96, K98).
- Ekmek ufağı üzerine yatanı cin çarpar (K52, K55, K57, K59).
- Erkek çocuk elini hamura vurursa, kuş tutamaz, av yapamaz (K1, K2, K3, K4, K5).
- Bebeğin beşiğine uzun bir çubuk asılırsa bebeğin ömrü uzun olur (K28 K40, K43, K49).
- Fırında pişen ilk ekmeği yiyenin karısı ölür (K16, K21, K23, K43, K49, K50).
- İncir ağacı kesilirse eve fakirlik gelir (K53, K55, K64, K81, K89).

BEŞİNCİ BÖLÜM

YAHYALI'DA HALK MUTFAĞI

5.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

Borani:

Malzemeler:

Bir demet kuzu kulağı (eşkimen)

Nohut

Fasulye

Yarma

Tuz

Yapılışı: Kuzu kulak otları temizlenir ve haşlanır. Haşlanan kuzukulağı ince bir süzgeçte süzülür ve parçalarına ayrıştırılır. İçerisine fasulye, nohut ve yarma katılır, kaynatılır. Ocaktan indirilerek, servis edilir (K2, K14).

Arabaşı:

Malzemeler:

Un

Tuz

Su

Yağ

Tavuk veya Hindi

Acı biber

Salça

Hamurun yapılışı: Büyük bir tence içerisinde kaynatılan suyun içerisine un yavaş yavaş katılarak karıştırılır. Yeterince tuz atılır, hamur jöleden biraz daha sert kıvama gelinceye kadar çırpılmaya devam edilir. Ateşte beş-altı dakika pişirilir ve pişirilen malzeme tepsilere dökülür. Hamurun kalınlığı 2 cm civarında dökülür ve soğumaya bırakılır (K16, K18).

Çorbanın Yapılışı: Büyük bir tencerede su kaynatılır, içerisine yeterince acı biber atılır. Tavada meyhanesi yapılır; Yarım kâse yağ eritilir, içerisine un konur, pembeleşinceye kadar kavrulur ve su ile özenir, çorbanın içerisine dökülür. Haşlanmış olan tavuk veya hindi parça parça çorbanın içerisine katılır. Çorbanın suyu bir buçuk saat kaynatılır ve sonra servis edilir (K23, K47).

Bulamaç:

Malzemeler:

Mısır unu

Yağ

Tuz

Yapılışı: Tencere içerisinde su kaynatılır ve kaynayan suyun içerisine azar azar mısır unu eklenir ve karıştırılır. Yeteri miktarda tuz eklenir. Çorba koyulaşınca kadar kaynatılır. Hazır olunca üzerine yağ dökülür ve servis edilir (K67, K85).

Bulgur aşı:

Malzemeler:

Bulgur

Yağ

Tuz

Soğan

Salça

Yapılışı: Tencerede yağ eritilir, ince kıyılmış soğanlar pembeleşinceye kadar kavrulur. Salça ilave edilir, içerisine bulgur konularak kavurma işlemi biraz daha sürdürülür. Yeteri kadar su konur, tuz atılır. Yarım saat kadar kaynatılır ve servis edilir (K89, K95).

Cilbir:

Malzemeler:

Et

Yağ

Tuz

Soğan

Salça

Yapılışı: Büyük bir tavada yağ eritilir. İnce doğranmış soğanlar pembeleşinceye kadar kavrulur. Salça ilave edilir. Kuşbaşı doğranmış etler eklenerek kavurma işlemi sürdürülür. Yeteri kadar su konur, tuz atılır. 30 dakika pişirilerek servis yapılır (K96, K98.).

Çet oğlaması:

Malzemeler:

Ufalanmış yufka

İki adet soğan

Üç adet salatalık

Çökelik

Maydanoz

Kırmızı toz biber

Tuz

Yapılışı: Ufalanmış yufka hafifçe sulanır. İçerisine soğan doğranır. Çökelek, maydanoz, doğranmış salatalık, kırmızı toz biber birbirine iyice karıştırılır. Küçük sıkmaçlar halinde tabağa dizilir ve servis yapılır (K14, K16).

Çiriş:

Malzemeler:

Çiriş otu

Süt

Yapılışı: Süt bir kapta biraz kaynatılır. Önceden temizlenip iyice doğranmış olan çirişler, kaynayan süte dökülür. İyice pişirildikten sonra servis edilir (K18, K23).

Erişte pilavı:**Malzemeler:**

Erişte

Yağ

Tuz

Yapılışı: Sac üzerinde kavrulan erişteler kaynamakta olan suya dökülür. Bir süre kaynatılır. Kevgirde süzülür. Üzerine eritilmiş yağ gezdirilir ve servis yapılır(K47, K67).

Et bezdirmesi:**Malzemeler:**

Kıyma

Düğü (ince, köftelik bulgur)

Toz biber

Karabiber

Yağ

Soğan

Maydanoz

Tuz

Yapılışı: Kıyma bir kap içerisine konur. Düğü, toz biber, karabiber, yağ, tuz, maydanoz ve soğan karıştırılarak yoğrulur. Daha sonra dibekte dövülür. Avuç içi büyüklüğünde yatay parçalara ayrılır. El yordamıyla iyice yassılaştırılarak yağlanmış tepsiye dizilir. Fırında pişirilerek servis yapılır.(K85, K89).

Kısır köfte:**Malzemeler:**

Kıyma

Düğü (ince, köftelik bulgur)

Un

Salça

Tuz

Su

Yapılışı: Düğü suyla iyice ıslatılır. İçine kıyma katılarak küçük beziler haline getirilir. Aynı bir kapta su ile salça karıştırılarak kaynatılır. Daha ince yapılan yuvarlak köfteler bu suyun içine atılarak, yaklaşık yarım saat kaynatılır. Bu arada köftelerin dağılmamasına özen gösterilir. Sıcak olarak servis yapılır. (K95, K96).

Kesme mantı:

Malzemeler:

Kesilmiş mantı

Bir diş sarımsak

Yoğurt

Kıyma

Yağ

Salça

Su

Hamurun yapılışı: Bir kaba biraz un ve tuz atılarak sertçe yoğrulur. Yumruk büyüklüğünde beziler alınarak, oklava ile bu beziler açılır. Açılan bu hamurlar beş santim eninde kesilir. (K98).

Yapılışı: Bir tencerede su iyice kaynatılır. Önceden kestiğimiz hamur bu suyun içine atılır, köpüğü geçene kadar kaynatılır ve süzülerek üzerine soğuk su dökülür. Başka bir kaba, bir diş sarımsak ve yoğurt konarak özenir. Özediğimiz bu yoğurdu, mantının üzerine döker ve karıştırılır. Bir tava içine yağ konulur. Salça ve kıyma ilave edilerek kavrulur. Üzerine bir su bardağı su dökerek tekrar kaynatılır. Bu hazırlanan karışım mantı üzerine dökülerek servis edilir (K98).

Keşkef:

Malzemeler:

Yarma

Yağ

İki baş soğan

Salça

Su

Yapılışı: Bir tencere içerisinde su konularak kaynatılır. Daha sonra yarma bu suya dökülerek iyice kaynatılır. Kaynadıktan sonra suyu süzülerek, bir kenarda bekletilir. Tavaya biraz yağ konur ve üzerine iki baş soğan doğranır. Soğanlar pembeleşinceye kadar kavrulur. Kavrulan soğanlara bir kaşık salça ilave edilir ve kavurmaya devam edilir. Bu kavurmanın üzerine kabarmış yarma ilave edilerek yeniden kavrulur ve biraz dinlendirildikten sonra servis edilir (K2).

Övelemeç aşısı:

Malzemeler:

Üfelenmiş hamur

Tuz

Yoğurt

Yapılışı: Bir kap içerisinde hamur sertçe yoğurulduktan sonra bu hamur arpa taneleri büyüklüğünde el ile üfelenir. Bir tencereye su konup kaynatılır. Kaynayan bu suya üfelenen hamur dökülür ve tuz ilave edilir. Köpüğü geçinceye kadar kaynatılır. Kaynadıktan sonra ateşten alınır ve soğumaya bırakılır. Soğuyan bu yemeğin üzerine özenmiş olan bu yoğurt dökülerek servis edilir. (K14).

Patates Bezdirmesi:

Malzemeler:

Patates

Düğü

Toz biber

Yağ

Soğan

Nane

Tuz

Maydanoz

Yapılışı: Patates haşlanır. Daha sonra haşlanan patates soyularak bir tepside yoğrulur. Bir tava içerisine soğanlar ince ince doğranır ve kavrulur. Bu kavurma patatesin üzerine dökülür. Ayrıca düğü, kırmızı toz biber, maydanoz, nane katılıp yoğrulur. Yuvarlak beziler haline getirilir ve altı yağlanmış tepsiye dizilir. Fırında pişirilir ve servis edilir (K16.).

Sarma mantı:

Malzemeler:

Hamur

Kıyma

Salça

Sarımsak

Tuz

Yoğurt

Su

Yapılışı: Hamur oklava ile yufka haline gelinceye kadar açılır. 2x2 cm ebadında kare şeklinde kesilir. Kesilen bu hamurun içerisine çok küçük parçalar halinde kıyma konarak sarılır. Mantılar tepsi üzerine dizilir ve kaynatılan su mantının üzerine dökülerek tekrar kaynatılır. Kaynatarak pişmiş olan mantı ocaktan alınır ve üzerine sarımsaklı yoğurt dökülür. Daha sonra bir tavaya yağ konur ve eritilir. Tavanın içerisine salça, kıyma katılarak kavrulur. Kavrulan bu karışım mantının üzerine dökülerek servis edilir (K18).

Sülük aşısı:

Malzemeler:

Hamur

Yağ

Salça

Soğan

Nane

Yapılışı: Hazırlanmış olan hamur oklava ile biraz kalınca açılır. Açılan parçalar üst üste konularak 5 cm eninde parçalar halinde kesilir. Bu parçalar tekrar üst üste konularak yarım santim eninde doğranır. Tencereye su ve yeterince tuz atılarak su kaynatılır. Bir tavada yağ eritilir ve doğranan soğanlar pembeleşinceye kadar kavrulur. Bir kaşık salça ilave edilir, tekrar kavrulur. Ayrıca bu kavurmaya nane ilave edilerek önceden pişirdiğimiz çorbanın üzerine dökülerek karıştırılır ve servis edilir (K23).

Tırkış:

Malzemeler:

Asma yaprağı

1 adet soğan

2 kaşık tereyağı

1 tatlı kaşığı kırmızı toz biber

1 çay kaşığı karabiber

1 çay bardağı yağ

250 gr kuşbaşı et

Yarma

Yapılışı: Yaprak iyice yıkanarak haşlanır. İnce ince kıyılıp hazırlanır. Tencerede et ve yağ kavrulur. Salça, karabiber, toz biber ve yarma ilave edilerek karıştırılır. Hazırlanmış yaprak eklenir ve karıştırılarak kavrulur. Alabildiği kadar su ilave edilerek pişirilir ve sıcak sıcak servis yapılır (K47).

Üzümlü:

Malzemeler:

250 gr nohut

1 kg üzüm

2 kaşık tereyağı

500 gr et
1 kaşık un
3 litre su
2 su bardağı pekmez
Tuz

Yapılışı: Nohut haşlanır. Üzüm ve et birlikte kaynatılır. Başka bir kapta yağ ile un birlikte kavrulur. Kızarmış hale gelinceye kaynayan suya ilave edilir. Üzüm kabarıp şişene kadar kaynatılır. Pişince servise hazırlanır (K67).

Yarma aşı :

Malzemeler:

500 gr yarma
Yoğurt
Nane
Tuz

Yapılışı: Yarma ocakta haşlanır. Ocaktan indirildikten sonra üzerine soğuk su ilave edilir. Başka bir kapta yoğurt ayran haline getirilir. Haşlanan yarmadan altı yedi kaşık üzerine dökülerek karıştırılır. Üzerine nane ve tuz atılarak servis edilir (K85).

Yaprak sarması :

Malzemeler:

Bir miktar asma yaprağı
Pirinç
Bulgur
Tuz
Kıyma
Soğan
Kıyılmış maydanoz
Karabiber

Domates

Yapılışı: Kıyma, pirinç, bulgur, tuz, yağ, doğranmış soğan, tuz, karabiber, toz biber, kıyılmış maydanoz bir kap içerisinde iyice karıştırılır. Yapraklar tek tek alınarak hazırlanan içten konularak sarılır. Sora tencereye dizilir. Üzerine hafif zeytinyağı ve biraz limon gezdirilerek, su ile doldurulur ve pişirilir. Tabaklara alınarak servis yapılır (K89).

Bazlama :

Malzemeler:

Bir miktar un

Su

Hamur mayası

Tuz

Yapılışı: Un bir leğene konularak, yarım çorba kaşığı tuz, yarım çorba kaşığı hamur mayası ilave edilerek su ile birlikte biraz cıvıkça yoğrulur. Sabaha kadar mayalanması için bırakılır. Bu hamurdan küçük bezeler alınır, oklava ile 1 cm. kalınlığında yuvarlak şekilde açılır. Kızgın sacın üzerinde pişirilerek servise hazır hale getirilir (K95).

Homaç :

Malzemeler:

Peynir

Soğan

Kırmızıbiber

Yağ

Mayasız yoğrulmuş(dinlenmiş) hamur

Yapılışı: Peynir, soğan, kırmızıbiber, yağ karıştırılır. Hamur ovalanarak merdane büyüklüğünde uzatılır. Arası açılır ve hazırlanan börek içi buraya doldurulur. Daha sonra kapatılır. Tandır ateşi közüne gömülerek pişirilir (K96).

Oğalama :**Malzemeler:**

Yufka

2 kaşık tereyağı

3 yumurta

Yapılışı: Yufkanın orta yerleri kırılarak hafifçe sulanır. Tavaya iki kaşık tereyağı ve üç yumurta kırılarak pişirilir. Sulanmış yufka, pişmiş yumurta ile karıştırılıp hafi ateşte pişirildikten sonra servis yapılır (K98).

Sıkmaç :**Malzemeler:**

Mayalanmış hamur

Çökelek veya peynir

Yapılışı: Hamur bazlama haline getirilir. İçine isteğe bağlı olarak çökelek veya peynir konup yuvarlanarak sıkılır ve yenir (K14).

Ağda :**Malzemeler:**

Pekmez

Yapılışı: Pekmez çokça kaynatılarak koyu hale getirilir. Kahvaltılık olarak servis edilir (K18).

Dolaz :**Malzemeler:**

1 su bardağı zeytinyağı

3 bardak pekmez

1 su bardağı nişasta

Yapılışı: Zeytinyağı tavada ısıtılır. Pekmez ve nişasta karıştırılıp çırpılır. Tavada ısıtılan yağın üzerine dökülür. Karıştırılarak pişirilir. Böylece servise hazırlanır (K2).

Gosgos Helvası :**Malzemeler:**

1 kase yağ

3 bardak pekmez

1 su bardağı nişasta

Yapılışı: Yağ eritilir ve unun içerisine karıştırılarak kavrulur. Pekmez bu karışımın içerisine dökülerek karıştırılır. Sonra ceviz büyüklüğünde sıkılarak servis edilir (K14).

Kıvrma :**Malzemeler:**

500 gr. un

2 Adet yumurta

Tuz

Süt

Bir miktar dövülmüş ceviz

Yağ

Şeker

Yapılışı: Un, yumurta, tuz, süt, karıştırılarak hamur haline getirilir. Ceviz büyüklüğünde bezeler alınarak, hamur, oklava ile çok ince bir şekilde açılır. Açılan yufkanın arasına dövülmüş ceviz bir parmak kalınlığında dizilir. Bu yufka tekrar içi ile birlikte oklavaya sarılır ve kenarından sıkıştırılarak oklavadan çıkarılır. Bu kıvrımlar yağlanmış tepsi içine düzgün bir şekilde dizilir. Daha sonra bu dizilen kıvrımlar, dilim dilim kesilir. Tava içerisine biraz yağ konur ve eritilir. Bu yağ tepsinin dökülür. Orta ateşli fırında pişirilir. Pişirildikten sonra şiresi dökülerek servis yapılır (K16).

Köfter :**Malzemeler:**

Pekmez

Nişasta

Mısır unu

Yapılışı: Pekmez şerbetinin içerisine nişasta ve az miktarda mısır unu karıştırılarak, ateş içerisinde muhallebi kıvamına gelinceye kadar pişirilir. Daha sonra sinilerin izerine bir iki santim kalınlığında dökülür. Katılaşınca dilimler halinde kesilir ve bir bez izerinde kurutulur ve servis edilir (K18).

Tarhana orbası :

Malzemeler:

1 ay bardağı tarhana

1 yarım çay bardağı sıvı yağ

1 yemek kaşığı salça

2 diş sarımsak

Nane, pul biber, tuz

İsteğe göre tavuk ya da et suyu.

Yapılışı: Yağ, tencerede eritilir. Tarhana eklenir ve yağla birlikte kavrulur. Salça ve baharatları konulduktan sonra i bardak su ve et suyu karışımı eklenir ve kaynayana kadar karıştırılır (K23).

İşkembe orbası:

Malzemeler:

1 kg işkembe

Yoğurt, Un, Yumurta

1 bardak süt

4-5 diş sarımsak

Tuz

Su ve Sirke

Yapılışı: Haşlanan işkembe kk kk doğranır. izerine i kaşık yoğurt, 2 kaşık un, 1 adet yumurta koyulur ve kemik suyu ilave edilir. Kaynayana kadar karıştırılır. izerine 1 bardak süt ve ezilen sarımsak koyulur. Kıvamını alıncaya kadar

pişirilir. Üzerine taçlandırmak için kırmızıbiberle birlikte kızdırılmış yağ dökülür. İsteğe bağlı sirke eklenebilir (K47).

Analı Kızlı:

Malzemeler:

İnce bulgur

Kıyma

Soğan

Yumurta

Haşlanmış nohut

Margarin

Salça

Kırmızıbiber

Kuru nane

Karabiber

Tuz

Yapılışı: Bulgurun içerisine un, yumurta tuz ve baharatlar atılarak su ile hamur yapılır. Soğanlar küçük küçük doğranarak kıyma ile birlikte margarinle kavrulur. Kavrulmuş kıymaya salça ve maydanoz ilave edilir. Bu karışım buzdolabında dondurulur. Daha önce yoğrulan bulgurlardan ceviz büyüklüğünde parçalar alınarak içi oyulur. Oyulan köftenin içine kıymalı içten konularak yumurta büyüklüğünde köfteler yapılır. Bulgurun bir kısmı da içi boş küçük yuvarlaklar yapılır. Hazırlanan köfteler kaynamış suda haşlanır. Kaynamış nohut ilave edilir. Sıvıyağ ve salçalı sos üzerine dökülerek köfteler pişene kadar kaynatılır. Limon sıkılarak servis yapılır (K67).

Çiçek-Kabak Dolması:

Malzemeler:

Yeterli sayıda kabak ve kabak çiçeği

Pirinç

Salça

Tuz

Karbiber

Kimyon

Sıvı yağ

Sarımsak

Yapılışı: Kabak çiçekleri yıkayıp temizlenir. Kabaklar da yıkandıktan sonra oyulur. Dolmanın içini hazırlamak için daha önceden seçilen pirinç, baharat, tuz, sıvı yağ ve sarımsak ile karıştırılır. Hazırlanan malzeme çiçek ve kabakların içine doldurulur. Tencereye yerleştirilen kabak ve çiçeklerin üzerine salça, sıvı yağ ve sarımsaktan oluşan sos eklenir ve bir süre pişirilir. Servise hazırlanır (K85).

Yüksük (Düğün) Çorbası:

Malzemeler:

1 kilo un

Su ve tuz

Yarım kilo kıyma

Soğan

Salça

Sarımsak

Sıvı yağ

Baharat

Yapılışı: Un ve su ile hamur yoğrulur. Yoğurulan hamur oklava ile açılır ve küçük karelere bölünür. Daha sonra bu karelerin içine koyulacak olan malzeme hazırlanır. Bunun için ayrı bir kaptaki kıyma, sarımsak, soğan, baharat, salça ve sıvı yağ karıştırılır. Hazırlanan malzeme küçük hamur karelerinin içine konularak ağzı kapatılır. Hazırlanan parçalar tencerede kaynatılıp salça, sıvı yağ ve sarımsaktan oluşan sos eklenir ve bir süre pişirilir. Servise hazırlanır (K89).

5.2. İçecek Türleri ve Yapılışları

Limon şerbeti

Malzemeler:

Limon ya da limon tuzu

Su

şeker

Yapılışı: Bir sürahi kaynayan su içerisine şeker eklenir. Daha sonra, önceden sıklımyş limon suyu eklenir. Soğutmaya alınır ve servis edilir (K95).

5.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması

Günümüzde yiyecek ve içecekler bozulmamaları için buzdolabında saklanmaktadır. Artık neredeyse her evde buzdolabı bulunabilmektedir. Eskiden yiyecekler sıcaıtan korunmak için, çevreye göre nispeten soğuk olan, ve “in” adı verilen mağaralarda ya da karlı bölgelerde saklanırdı. Ayrıca eskiden peynir tuluk adı verilen keçi veya koyun derisinden dikilen torbaya bastırılırdı (K96).

5.4. Kışık Hazırlanan Yiyecekler

Yahyalı'da kış için hazırlanan yiyecekler:

- Buğday ğtlp un yapılır (K98).
- Bağdan zm yaprağı toplanır. Tuzlanarak bidonlara konur, salamura yapılır. Kışın kullanılır (K91, K92, K97).
- Buğday kaynatılır (K90).
- Biber, patlıcan, kabak gibi sebzeler güneşte kurutulur. Kışın dolma veya yemek yapılır (K83).
- Tarhana hazırlanır (K16).
- Sarımsak ve soğan kurutulur (K2, K23, K67).
- Kayısı kurutulur, ir yapılır (K16, K17, K18, K21, K22).
- Turşu kurulu (K38, K43, K54, K58).
- Yuka ekmek yapılır (K41, K45, K47).
- Domates salçası yapılır (K89, K95, K96).

5.5. Mutfak Araç ve Gereçleri, Kullanılışları

- Cingil; yoğurt ve süt gibi sıvı şeylerin konduğu bakır kap (K52, K55, K57, K59).
- Helke; sebze ve un taşımada kullanılan cingilden biraz büyük bakır kap (K1, K2, K3, K4, K5).
- Yayık; tahtadan, koyun, keçi derisinden yapılan tulum gibi bir araç, içerisinde ayran yapıp çalkalamaya yarayan deri kap (K21, K67, K95, K98).
- Dibek; içerisinde bulgur, et veya kıyma dövülen, içerisi oyulmuş kütük (K25, K27, K47, K53).
- Ekmek tahtası; ağaçtan yapılmış, üzerinde hamur açmaya yarayan gereç (K70, K72).
- Sac; yuvarlak, üzerinde ekmek pişirilen gereç (K41, K45, K47).
- Kalbur; un elemeye yarayan elek (K38, K43, K54, K58).
- Ayrıca tahta kaşık ve çömçe kullanılmaktadır (K2, K13, K25).

5.6. Sofra Gelenek ve Görenekleri

Yahyalı'da yemek, yere serilen sofraya bezi ve üzerine tahta, yuvarlak bir masaya kurulan yer sofrasında yenir. Yemeğe oturma esnasında, yemekte ve yemekten kalkarken bazı geleneklere uyulur.

- Sofraya önce büyükler oturur. Onlar buyur etmeden sofraya oturulmaz ve yemeğe başlanmaz (K3, K4, K7, K11).
- Evin reisi eve gelmeden sofraya kurulup yemek yenmez. Evin reisinin eve gelmesi beklenir (K9, K12, K31).
- Yemeğe başlamadan önce 'bismillahirrahmanirrahim' denir (K14, K17, K73).
- Yemekten kalkmadan önce yemek duası okunur ve yemek sona erer (K78, K81, K90).
- Yemek yendikten sonra, sofraya ortada çok bekletilmez çabucak kaldırılır (K21, K25, K31).
- Evde misafir varsa ve yemek yenecekse çocuklar sofraya oturmazlar, çocuklara ayrı sofraya kurulur (K38, K52, K71, K75).

ALTINCI BÖLÜM

YAHYALI'DA HALK HEKİMLİĞİ

Halk arasında 'Koca Karı' ilaçları da adı verilen bazı hastalıkların tedavisinde kullanılan yöntemler, bazı kimselerce cahil kesimlerin bilinçsizce kullandığı bir yöntem olarak da değerlendirilmektedir. Ancak bu tedavi yöntemleri insanlığın yaratılışından itibaren var olmuş ve nesilden nesile aktararak gelmiştir. Bu uygulamalar bazen dinsel büyüsel nitelikte yapılmış bazen de tamamen sağaltma, iyileştirme amaçlı yapılmıştır. Zaman içerisinde belirli kişilerin yapabildiği bir uygulama, tedavi yöntemi olmuş. Usta çırak ilişkisi içerisinde devam edegelmiştir. Toplumumuzda ocaklı olarak anılan bu kişilerin bazı hastalıklara deva olarak yaptığı karışımların ana maddesini doğada bulunan otlar ve bazı bitkilerin kökleri ve meyveleri oluşturmaktadır. Günümüzde de modern tıpta kullanılan bazı ilaçların hammaddesi, halk hekimliğinde, ocaklı kişilerin kullandığı bitkilerin oluşturduğu bilinen bir gerçektir. Bu anlamda bakıldığında cahil kimselerin bilinçsizce kullandığı bir yöntem olarak adlandırmak biraz haksızlık olarak düşünülebilir.

Halk hekimliğinde ocak veya ocaklı diye eş anlamda kullanılan iki kelime ile adlandırılan kişiler, bir veya birkaç hastalığı iyi edebilme gücüne sahip olduklarını söyleyen, bu işin metodlarını bilen kimselerdir. Ocaklıların gücünün nereden geldiği sorusunun cevabını vermek için önce kelimenin ilk manasından hareket etmek yani onu, içinde ateşi barındıran yer olarak düşünmek ve ateş-insan münasebeti üzerinde durmak gereklidir (Duvarcı, 1993: 35).

Yahyalı'da halk hekimliği uygulamaları şu şekildedir:

- Kulak ağrısı için, emzikli bayanın sütü alınarak kulağa damlatılır (K6, K7, K13, K30).
- Soğuk algınlığı için ayva yaprağı, ıhlamur, dağ çayı, kuşburnu kaynatılarak, çay gibi suyu içilir (K1, K3, K4, K9, K18).
- Beli ağrıyan kişiler için, sınıkçı adı verilen kişilere gidilir. Beldeki ağrıları ve kaymaları gidermek için çeşitli işlemler yapılır ve kişi iyileşir. Bu uygulamaya "bel çekme" denir (K29, K30, K35, K43).
- Sırt ağrısı çeken kişiler için "şişe çekme" yapılır. Bir su bardağı alınır, bir parça pamuğa kolonya dökülür. Ağrıyan bölgeye bardak konularak içerisine kolonyalı pamuk konur ve yakılır. Yanan pamuğun etkisi ile bardak vakum

yapar. Bu şekilde bir süre beklenir ve daha sonra bardak alınır (K22, K23, K85, K87).

- Vücudun burkulan bölgesi sabun ve ılık su ile ovulur. Şişkin bölgeye jilet atılarak pis kan ve iltihap çıkarıldıktan sonra kurularak zift yapıştırılır (K54, K56, K71, K76).
- Kan toplanan, moraran yere, ezilmiş kuru üzüm sarılır (K41, K33, K27, K84).
- Kırık ve çıkıkların tedaviden sonra dana kolay iyileşmesi için yeni yüzülmüş sıcak kuzu derisi ile o bölge sarılır (K63, K82, K97).
- Egzama, saç dökülmesi, kepek, deri incilmesi gibi hastalıklarda o bölgeye tedavi için kına yakılır (K57 K59, K60, K67).
- Saç dökülmesini gidermek için saçın döküldüğü bölgeye sarımsak ezilerek sürülür (K55, K65, K99, K100).
- İshal için kuru kahve limon suyu ile karıştırılarak küçük hap şekline getirilerek kullanılır (K28, K32, K34, K58).
- Meşe ağacının kabuğu kaynatılıp içildiğinde veya üzüm koruklarının suyu sıkılarak içildiğinde ishali keser (K64, K66, K69).
- Vücutta çıkan siğiller için höpüz otunun sarı renkli çiçeği sürülür. Siğiller bir süre sonra kaybolur (K37, K47, K45).
- Kulak sancısı çeken çocuğun kulağına, anne sütünün içine tuz katılarak kulağa sürülür. Ağrı bu şekilde giderilir (K19, K36, K50).
- İltihaplı yaraya çam sakızı ile kuyruk yağı ezilerek karıştırılır. Bu karışım iltihaplı yaraya yeterince sürülür (K73, K80, K83).
- Çam sakızı ile sabun ezilerek karıştırılır macun haline getirilir ve yaraya sürülür (K22, K28, K34, K67)
- Vücuttaki şişliklere hamur sarıldığında vücudun şişliğini alır. Şiş olan yere ekmeke içi ıslatılarak veya çiğnenerek bastırılır (K50, K64, K76).
- Vücutta herhangi bir yerinde çıkan mantar veya mayasırın iyileşmesi için o bölgeye kına yakılır. Ayrıca mayasır için, mayasır otu kaynatılarak çay şeklinde içilir (, K5, K7, K11, K14).
- Kaba kulak hastalığı için, salatalık suda haşlanır ve kulağa sarılır (K71, K72, K52, K91).
- Mide rahatsızlıkları için ebe gümece pişirilip mideye sarılır, ayrıca kekik ve ısırgan otu kaynatılarak içilir (K20, K26, K40, K36).

- Baş ağrısı için patates ve turp dilimlenir, tülbent içerisine sarılarak başa bağlanır (K60, K61, K85).
- Bel ağrısı için, narpuz doğranır, arpa unu ile karıştırılarak pişirilir ve bele sarılır. Ayrıca zift ateşte ısıtılarak bele sarılır (K42, K92, K93).
- Diş ağrısı için, tuz, seğ (soda), karbonat karışımı suyla ağız yıkanır (K75, K77, K88, K89).
- Vcttaki kırıklar için havlu byklğnde kesilen keeye belirli uzunlukta değnekler veya çıtalar dengeli bir şekilde karşılıklı geçirilerek dizilir. Un ile birlikte haşlanan yumurta sarısı iyice karıştırılıp kırılan bölgeye sarılır ve üzeri kapatılır. Deynek yada çıta ile desteklenmiş keçe sarılır. Sargı zldkten sonra birkaç gün boyunca kırık yer sabunla ovuşturulur (K79, K94, K42, K46).
- Göz ağrısı çeken kişinin gözüne, gece yatarken hayvan ciğeri veya patates bağlanır (K4, K16, K21, K30, K39).
- Papatya ve gelincik otları kaynatılarak içilirse soğuk algınlığı ve öksürüğe iyi gelir (K81, K85, K96, K98).
- Öksürük için, limon, kabukları ile birlikte suda kaynatılır, iki kaşık bal eklenerek içilir (K55, K57, K59).
- Gelincik hastalığına yakalanan kişinin iki kaşının arası kesilir (K2, K3, K4, K5).
- Limon, kuru nane ve kekik suda kaynatılarak içilirse öksürüğe iyi gelir (K23, K43, K49, K50).
- İltihaplı bölgeye pişmiş soğan veya lokum bağlanır (K55, K64, K81, K89).
- Vctta yanık oluşan yere yoğurt sürülür (K80, K95, K96, K98).
- Bronşit için am kozası kaynatılıp suyu çay gibi içilir (K51, K59, K62, K72).
- Yatağa akıtan kişiye dalak veya kirpi eti yedirilir (K6, K7, K49, K78).
- Karın ağrısı için kimyon kaynatılıp içilir (K9, K18, K22).
- Gaz sancısı çeken bebeklerin göğüsleri zeytinyağı ile ovulur (K65, K74, K82).
- Romatizma için sarımsak dövülerek ağrılı bölgeye sürülür (K67, K95, K98).
- Maydanoz suyu böbrek taşına ve kumuna iyi gelir (K73, K89, K95).
- Her sabah aç karnına bir bardak üzüm pekmezi su ile şerbet yapılarak içilirse kansızlığa ve uşmeye iyi gelir (K27, K47, K53).

- Kızamık için Karamık denilen bitkinin meyvesini yedirilir ve hasta şifa bulur (K14, K19, K25, K33).
- Böbrek taşı düşürmek için yoğurt suyu ve bira içilir (K41, K45, K47).
- Bahar aylarında akli dengesi yerinde olmayan kişiler asabileşir gerginleşir. Hasta kişinin bu asabiyetinin giderilmesi için kurt ciğeri yedirilir ve kişi sakinleşir (K58, K64, K67).

6.1. Ocaklar

Ocak, Türklerde boyun, sülalenin, kısacası soyun simgesidir. Ocak, Türk çadırlarında, evlerinde, beylerin otağında daima merkezde yer alır. Ocak; ailenin, sülalenin, boyun, milletin birliğini sağlar ve onları bir arada tutar. Bu sebeple halk diline yerleşmiş olan ‘ocağın tütsün, ocağına incir ağacı dikmek’ gibi deyimlerde de ocağın Türk kültüründe ne kadar önemli ve kutsal olduğunu görebiliriz. Türkler önemli ritüellerinin bazılarını ocak başında yaparlar. Bunun dışında kültürümüzde yerleşmiş olan ocaklı kelimesi de bir anlamda eğitim- öğretim yeri, bir nesilden diğer nesile aktarılan örf, adet gelenek, görenek kurumu. Sağaltma yeri olarak da görülür. Birçok hastalığa, birçok derde çare bulunan, şifa yeri olarak da kültürümüzde ocak ve ocaklı kelimesi yerleşmiştir. Günümüzde modern tıbbın gelişmesi ve insanların bilinçlenmesiyle birlikte bu tür sağaltma yerleri önemini kaybetmiş, ocaklı kişiler artık çok az kalmış olsa da, halk sağlığı merkezlerine, halk arasında ‘sağlık ocağı’ denmesi en azından isim olarak bu ocakları yaşatma, anımsatma çabası olarak görebiliriz.

Modern tıpta doktorun “iyileştirme/tedavi” gücü ve otoritesinin, geleneksel tıp ve şifacılar tarihinde tam tersi yönde bir tarihsel süreç izlediği gözlenmektedir. Bu süreç farklı açılardan değerlendirilebilse de; modern tıbbın erkek, geleneksel tıbbın kadın üzerinden aktarıldığı tartışmalar ve feminizmin ataerkil düzen vurgusu da bu analizde gözden kaçırılmamalıdır. Geleneksel tıbbın şifacıları ile modern tıbbın doktorları arasındaki en temel farklardan biri, toplumsal/tarihsel algıdaki fark ve bunun yeniden üretilmesidir. Kadın, tarihsel/toplumsal rolü içinde geleneğin temsilcisi ve en önemli taşıyıcısıdır. Yüzyıllardır bitkileri, şifalı otları iyi tanıyan ve “şifa” dağıtıcı özelliği ön plana çıkan “sağaltıcı”, “büyücü” ve “ocak” kadınların tarihin her döneminde var olduğu gözlemlenir. Çocuk yetiştirmede üstlendiği sorumlulukların “annelik” rolüyle ön plana çıkması “şifacılığın” kadın ile yakın

ilişkinsini anlamamızda önemlidir. “Annelik”, kadının hem “şifacı/ iyileştirici” görevi hem de “geleneğin aktarılması”ndaki yerini pekiştirmiştir (Kaplan, 2015: 195).

Yahyalı’daki ocaklı kişilerle ilgili inançlar ve uygulamalar İslamiyet öncesi dönemde Türk kültüründe yer alan, kam-baksı-şaman uygulamalarını hatırlatmakta ve bazı yönleriyle de benzerlik göstermektedir. Şamanların insanlarda bulunan bazı rahatsızlıkları, yaptıkları ilaç, uygulama ve dinsel büyüsel işlemlerle iyileştirici güçlerinin olduğuna inanılmaktadır. Ocaklı kişiler, İslamiyet öncesi inançta şamanların yapmış olduğu sağaltma uygulamalarını yapmakta, İslami renege bürümektedirler.

Yahyalı’da ocaklarla ilgili uygulamalar:

- Ocaklı olarak adlandırılan kişilerin yaşadıkları eve, yöreye de ocak denir. Ocak bir ailede anne veya babadan evlada el verme şeklinde geçtiği gibi, aileden olmayan birine de el verme şeklinde geçebilir (K1, K3, K4, K9, K18, K21).
- Ocaklı kişilere çeşitli hastalıkların, deri hastalıkları, sarılık, temre/dermeğe, vb. gibi hastalıkların iyileşmesi için gidilmektedir. Sarılık gibi bazı hastalıklarda vücudu kanatarak iyileştirmeye çalışılmaktadır. (K29, K30, K35, K43).
- Ocaklı kişilerin yaşadığı yerde yakılan ateşin külü alınıp suya katılarak içilir. Bu uygulama ile kişinin rahatsızlıklarından kurtulacağına inanılır (K15, K22, K23, K85, K87, K24).
- Sarılık hastalığı için, sarı ipliği geçirilmiş sarı boncuk hastanın boynuna asılır ve ocak evinden tuz ve kül yalıtılıp, ekmeğe yedirilir (K51, K54, K56, K71, K76).
- Delialiuşağı’nda Koca Fatma adında bir kadın sarılık için dağdan topladığı otlarla, yoğurdu karıştırıp bir atlete, o yoğurdu sürer ve hasta kişiye o atleti giydirip, bir gün boyunca çıkarmadan giymesini söylerdi. Hasta kişi bir gün boyunca o atleti giyerdi ve hastalığı geçerdi (K7, K19, K40, K54, K91).
- Ellerinde siğil çıkan kişiler ocağa gider, ocaklı kadın yada adam o siğile sütleğen denen bitkinin sarı renkli çiçeğini özeyerek sürer ve içinden bir şeyler okur, daha sonra siğil iyileşir (K56, K63, K82, K97).

- Karın ağrısı olanlar için, göbek kısmı sabunla iyice masaj yapılarak gevşetilir ve sonra birden el yordamı ile göbek kısmını kıvrarak karın ağrısı giderilirdi ve buna göbeği düşmüş derlerdi. Yapılan işlemede ‘Göbek Kaldırma’ denirdi (K57 K59, K60, K67, K8).

6.2. Nazar-Nazarlık

Toplumumuzda hiçbir sorun yokken aniden bir sorun olmasına, bir kişinin, eşyanın veya hayvanın birden bir şeyden etkilenmesi durumuna nazar değmesi, göze gelme gibi kelimeler kullanılır. Bir insanın nazarının değdiğine inanılıyorsa, onun bakışlarına direk maruz kalmaktan kaçınılır. Birinin nazarının değeceğinden korkulduğu zaman maşallah demesi istenir. Nazarı önlemek için bir takım uygulamalara başvurulmaktadır. Bu uygulamalar arasında, iğde tikenin takmak, nazar boncuğu takmak, kaplumbağa kabuğu, at kafası asmak, muska yazdırmak, tütsü yapmak, kurşun döktürmek gibi uygulamaları sayabiliriz. Tılsımlı olduğuna inanılan muskalar, üçgen şeklindedir, nazardan ve kötü ruhlardan koruduğu inancı vardır. Bazı yerlerde insanlar üzerlerinde veya başka bir şeyde nazar hissettiklerinde üzerlik otunu ateşe atarak, yakarak tütsü yapmaktadırlar. Hem üzerlik otunun hem de dumanın kötü ruhları kaçırdığı düşünülür.

Nazar boncuğu; göz şeklindeki mavi bir cam boncuktur. Bu nedenle “göz boncuğu” da denir. Nazar veya göz değmesine karşı koruyucu olarak kullanılır. Nazar boncuğu; nazarla ilgili inançlar, uygulamalar ve sözlü kültür ürünleriyle doğrudan ilişkilidir (Ekici-Fedakar, 2014: 41)

Nazar boncuğu nazardan koruma işlevi nedeniyle kullanılan geleneksel bağlama sahip bir nesnedir, takı sektöründe süs aracı olarak kullanılmaktadır, Türkiye’nin sembollerinden biridir ve usta-çırak ilişkisiyle aktarılan bir üretim sürecinin asırları aşmış bugüne ulaşmış örneğidir. Kısaca ifade etmek gerekirse nazar boncuğu pek çok kültürel alanın sembolleştiği bir somut olmayan kültürel miras unsurudur. Nazar boncuğunun nazarla ilgili inanç, uygulama ve sözlü kültür unsurlarına bağlı olarak edindiği nazardan koruma işlevi, ait olduğu geleneksel alanın en önemli ve önde gelen kısmını oluşturmaktadır (Ekici-Fedakar, 2014: 49)

Yahyalı’da “nazara gelmek, göze gelmek, göz değmek” kelimeleri, nazar etmek anlamında kullanılır.

- Renkli gözlü ve sakar insanların nazarı çok değer (K53, K55, K65, K99, K100).
- Nazarın eşyalara, kişilere, hayvanlara degeceğine ve nazar değdiğinde onların başına kötü şeyler geleceğine inanılır (K20, K28, K32, K34, K58, K86).
- Çocuğa nazar değmemesi için karaçalı ve içe ağacından kesilmiş küçük bir parça delinerek ipe geçirilir, kolye şekline getirilir ve çocuğun boynuna takılır (K62,K64, K66, K69).
- Nazardan korunmak için insanlara, hayvanlara ve araçlara nazar boncuğu (gök boncuk) takılır (K26, K37, K47, K45).
- Nazarı değdiği düşünölen kişiye ihlas suresi okutulur. Sonra ocaktan maşa ile köz olarak suya atılır. Közün söndüröldüğu bu sudan göz değen kişiye ya da hayvana içirilir (K16, K19, K36, K50).
- Nazar muskası yazdırılır ve kişinin boynuna asılır. Nazar muskası ev için ya da araba için yazdırılmışsa evin ya da arabanın uygun bir yerine saklanır (K70, K73, K80, K83).
- Bir insana, güzel bir hayvana veya eşyaya ilgi duyularak, beğenerek bakıldığında “maşallah” denmelidir. Yoksa bakan kişinin nazarı değeabilir (K19, K50, K64, K76, K78).
- Nazar değen çocuk yere oturtulur. Çocuğun başında içi su dolu bir kap bulundurulur. Bu kabın içersine bozuk para atılır. Bir kap içersinde eritilen kurşun, çocuğun başı üzerindeki su dolu kaba dökölür. Bu şekilde kurşun dökölümüş ve nazar çıkmış olur (K1, K2, K5, K7,K11, K14, K18).
- Evin kapısına at nalı asılır (K53, K54, K60, K61, K85).
- Nazar değmesin diye popo kaşınır (K69, K70, K71, K72, K52, K91).
- Göz değmesi için “Gözün g. tüme” denir (K20, K26, K40, K36, K42, K92, K93).
- Ahırdaki hayvanlara nazar değmesin diye, ahırın duvarına kaplumbağa kabuğu, içe çalısı asılır (K42, K92, K93).
- Nazar değmemesi için üzerlik otu yakılır. Çocuğun üzerinde ve odada gezdirilir. Gezdirilirken de şu saymaca söylenir;

Üzerlik sen hevasın / Her dertlere devasın / Göz kapıdan girince / Sen bacadan kovasın

Üzerlik dene dene / Ocaktan götürsene / Nazarı bed olanın / Gözleri ateşte yana (K74, K75, K77, K88, K89).

- Kimin nazarı değdiği bilinmesi için yağ eritilerek kurşun yağın içerisine dökülür. Dökülen kurşun şekil alır ve o şekil kime benziyorsa onun nazarının değdiği düşünülür (K68, K79, K94, K42, K46, K44).
- Kurşun dökülünce dökülen kurşunun şekli düz ise nazarın olmadığı, eğer kurşun pütürlü bir hal alıyorsa nazarın olduğu anlaşılır (K4, K16, K21, K30, K39).
- Nazar değen kimse, hastalandığında çok esner, gözlerinden yaş gelir, baş ağrısından kafası çatlayacak duruma gelir (K58, K81, K85, K96, K98).
- Nazara geldiğine inanılan kişi için, yaşlı kadınlar ellerine bir tava alırlar, içine yüzerlik tohumu ile birlikte, bir miktar odun közü koyarak yakarlar. Tavadan çıkan duman, nazara gelen kişiye solutturulur, böylelikle nazardan kurtulur (K53, K55, K57, K59, K60).
- Nazara geldiğine inanılan kişi yere yatırılır ve üzerine geniş bir örtü örtülür. Bir kalburun içine üçgen yapacak şekilde üç adet gevrek yufka ekmeği konur. Bu ekmeklerin üzerine biraz tuz atılır. Ekmeklerin yanına soğan ve sarımsak kabuğu, yüzerlik tohumu, birer ceviz, kullanılmış yavşan süpürgesi teli konur. Başka bir kap içerisine madeni para ve iğne konur. Bu kaba su doldurulur. Bir tava içerisinde mum eritilir. Nazara gelen kişinin üzerine daha önceden hazırlanmış kalbur tutulur. Kalburun ortasına içi su dolu kap konur. Bu kap içerisine erimiş mum dökülür. Mum dökülürken felak ve nas sureleri okunur, hasta üzerine üflenir. Dökülen mum, tabak içerisindeki madeni para ve iğneyi tutar ve mum kaldırılır. Bu uygulama üç defa tekrar edilir. Mum döken kadın mumun aldığı şekil üzerinde tahminlerde bulunur. Tabaktaki su ile hastanın yüzü yıkanır. Suyun birazı da odanın dört bir tarafına serpilir. Kalburun içindeki cevizler dört yolun birleştiği yere (kavşağa) atılır. Yüzerlik tohumları üzerine köz atılarak yakılır. Hastaya dumanı koklatılır. Kişi böylelikle nazardan kurtulmuş olur (K1, K2, K3, K4, K5, K13, K16, K95).

YEDİNCİ BÖLÜM

YAHYALI'DA ANONİM HALK EDEBİYATI

7.1. Manzum Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

7.1.1. Türkü

“Türkü” terimi, konusu, ezgisi ve şekil özelliği ne olursa olsun, ezgi ile yaratılan pek çok anonim manzumeyi içine alabilecek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun içindir ki, zaman zaman bu terimin kapsam alanına ağıt da, ninni de girmektedir. Nitekim M. Öcal Oğuz, halk şiirinde tür ve şekil konusunu ele aldığı bir yazısında “türkü” için şunları yazmıştır: “Yine “anonim” halk şiirleri arasında yer alan “Türkü”yü ele aldığımız zaman kâfiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve hacim gibi “dış” unsurlar bakımından belirli bir şekilde karşılaşmamaktayız. Aynı şekilde türkülerde türlerin belirlenmesinde bir ölçü olarak kullandığımız “konu” ve “ezgi” beraberliği de yoktur. Bu bakımdan “türkü” nün de “Türkmani”, “Varsağı”, “Bayatı”, “Şarkı” kelimeleriyle birlikte değerlendirilip izahının yapılması kaçınılmaz olacaktır. Bize göre “türkü” “Türklere mahsus ezgiler” olup, bir nazım şekli veya türünün adı değildir.” Oğuz, öte yandan, yaygın adlandırmaları ve akademik kabulleri de dikkate alarak, “türkü”yü halk şiirinin türleri içerisinde göstermiş ve “ezgi ağırlıklı tür” olarak tanımlamıştır (Oğuz, 2008:191).

İnsanoğlu yaratılışından itibaren hep kendisini ifade etme çabası içerisinde olmuştur. İnsanoğlunun kendini ve duygularını ifade biçimi bazen sözle bazen yazıyla, kimi zaman şiirle, kimi zaman türküyle, bazen masal, bazen de fıkra gibi çok çeşitli yollarla olmuştur. Türküler de insanın bir olay karşındaki duygularını, bir kişiye olan sevgisini, üzüntüsünü, heyecanını dile getirmenin bir yolu olmuştur. Türkülerin çoğu halka mal olmuş, kimi zaman söyleyeni, yazanı unutulup anonimleşmiş, dilden dile söylenerek günümüze kadar gelmiş anonim halk ürünleridir. Türk kültürü içerisinde yer alan hemen tüm halk kültürü unsurlarına türkülerde rastlayabiliriz. Aşk, göç, savaş, doğum, ölüm, kaza, doğa olayları vb. birçok halkın belleğinde yer etmiş birçok şeyi konu alır. Türküler ait olduğu milletin belleğini de yansıtır. Bir milletin fertleri arasında ve nesilden nesile aktarıldığı için, türküler nesiller arası bir iletişim aracı olarak da görebiliriz.

Yahyalı'dan derlediğimiz 28 türküyü şu şekilde sınıflandırdık:

1. Lirik Türküler
2. Taşlamalı-Takımlı Türküler
3. Olay Türküleri
4. Tören-Mevsim Türküleri
5. Doğayı Konu Alan Türküler

1- Lirik Türküler

YT-1

Niye gam çekersin divane gönül
Elbet bu kış gider, bir gün yaz gelir
Ben dertliyim etme bana muhannet
Âşıklara da kötü sözler vız gelir
Elbet bu kış gider, bir gün yaz gelir

Sen düşürdün gurbet ellere
Bülbül gelip konmaz oldu güllere
Yalın ayak düştüm yine yollara
Belki duyarsa da tez gelir,
Elbet bu kış gider, bir gün yaz gelir

Neyim kaldı gençlik çağımdan
Gül kopardım ayvalının bağından
Seyrederdim karakuz'un dağından
İner Avlağa' ya tez gelir
Elbet bu kış gider, bir gün yaz gelir

Neler getirdin benim başıma
Zehir kattın ekmeğime aşım
Ozan Mehmet yazdır mezar taşıma
Yanar yürekleri köz gelir
Elbet bu kış gider, bir gün yaz gelir (K92).

YT-2

O BENİM İŞTE

Nerde sararan bir yaprak görürsen
Kurumuş bir ağaç o benim işte
Şakıyıp dalında da ötmek istersen
Her yanı budanmış dal benim işte

Çağlayıp akarken suyu kurumuş
Harabe yerlerde evi yıkılmış
Üzümü vermeden de bağı bozulmuş
Tek kütük görürsen o benim işte

Bir gün hatırlayıp beni ararsan
Kabristana yakın yerde bulursun
Toprakla örtülmüş bir yer görürsen
Tek bir mezar vardır o benim işte (K92).

YT-3

ÇİFT FİSTAN

Giyime dedim çift fistanı giydin mi?
Oyma dedim yakasını oydun mu?
Seni bana vermiyorlar duydun mu?
Bu al yeşili kime diziyon?

Giyin çift fistanı da güzel gidelim öze
Dünürücü koymadım oy yolladım size
Babanın gönlü de yok imiş bize
Babanın gönlü de olmayıversin

Çekemem bu derdi kemiğe dalandı bıçak
Yâre mektup yazdım verir mi uçak
Gönül düştü sana da nasıl vaz geçek

Yaktın bu garibi nere gideyim (K92).

YT-4

YÂRDEN AYRILANIN

Hey ağalar nice olur hali yârden ayrılanın
Varır bir kötüye düşer yolu yârden ayrılanın
Gül dikensiz bitmezmiş, bülbül gülsüz ötmezmiş
İşe gücü yetmezmiş iyi yârden ayrılanın

Turnalar göğe çekilir, iner engine dökülür
On beş yaşında bükülür beli, yârden ayrılanın
Karacoğlan budur dilek ateş aldı yanar yürek
Kapısında hazır gerek salı, yârden ayrılanın (K92)

YT-5

Deli gönül havalanma in gayrı
Seni taşıyacak halim mi kaldı
Alev alev yanıp durma sön gayrı
Kırıpta yakacak dalım mı kaldı

Gençidim severdim alı sarıyı
Ömür dediğimiz geçti yarıyı
Çiçeklerden kovaladım arıyı
Dostlara verecek balım mı kaldı

Çok aç susuz kaldım, zor günler aştım
Kaderimin cilvesine alıştım
Kazma kürek yer altında çalıştım
Dedemden babamdan malım mı kaldı

Bedenimi sevdalara bandırdın
Seviyorum dedin beni kandırdın
Her doğan güneşi yaktın yandırdın

Yerde savuracak külüm mü kaldı (K92).

YT-6

EMİNEM

Eminem oturmuş yolun üstüne
Saç bağıını dökmüş beyaz destine
Allah bağışlasın seni dostuna
Ceylan gibi sekişin var Eminem

Eminem oturmuş dokuyor halı
Yanına getirmiş gaymağı, balı
Seni seven nider dünyada malı
Keklik gibi ötüşün var Eminem

Evlerinin önü bir kötü yokuş
Eminem kurbanım bu nasıl bakış
Halının üstüne döktüğün nakış
Kudretten bir bilişin var Eminem (Anonim, K87)

YT-7

Hayat bahçesinin gonca gülleri
Son bahar yeliyle solmaz mı sandın
Dünyaya doymayan arsız gözlerin
Bir avuç toprakla doymaz mı sandın

Istırap içinde çileli günler
Kederli gönülün sesini dinler
Kader ipliğinde kara düğümler
Çözülüp eline gelmez mi sandın

Sen de mi geldin gurbet elinden
Irmak oldu gözlerimin selinden
Getirdin mi ayvalının gülünden

Soğuk vurmaz bunu, solmaz mı sandın

Kimse bilmez Erciyes'in ardını
Terk ettim vatanımı yurdumu
Yeter Mehmet yeter açma derdimi
Çalarken sazını ölmez mi sandın (K92).

YT-8

Gözlerde bir kıpırdama var
Kırpık yorgun, pınar yorgun, yaş yorgun
Saçlara döküldü sanki beyaz kar
Kollar yorgun, bilek yorgun, baş, yorgun

Bülbüle nispet yapıyor ses
Zorla alıp veriyor her nefes
Düğün dernek yaparsa da herkes
Parmak yorgun, yüzük yorgun, kaş yorgun

Ne dizde derman, ne gözde fer
Birkaç adım atmaya gör hemen ter
Bu dertteki bütün dertlerden beter
Meydan yorgun, savaş yorgun, er yorgun

Toprak bizi ala ala doymadı
Kapısına varmadık kimse koymadı
Bu dertten öleni kimse saymadı
Ocak yorgun, aşçı yorgun, aş yorgun

Servet uslu derdin getirdi dile
Gözyaşlarım döndü bak sele
Ozan Mehmet vurunca tele
Evlat yorgun, kardeş yorgun, eş yorgun (K92).

YT-9

Güldürmedin bir gün olsun yüzümü
Kış eyledin baharımı yazımı
Gençliğimde topal ettin dizimi
İstemiyorum gelme gayrı muhanet

Hasret kaldım, eşten, dosttan, köyümden
Ortak mısın hep alıyorsun elimden
Kurtulayım ne haber var ölümden
Mezarımda gelme nolur muhanet

Gençliğim ne çabuk geçti bilmedim
Bir gün olsun tatlı ekmek yemedim
Baba, gardaş, ana günü görmedim
Benimle kardeş misin muhanet

Âşık Hacım söyler durur heceden
Belin kavgalansın bir gün acıdan
Derdim pare pare bitmez yüceden
Gidiyorum haydi sana muhanet (K97).

YT-10

Baharından, boranından, kışından
Görmeyesin gözlerinin yaşından
Türlü bela eksilmesin başından
Bir gün olsun gülmeyesin vicdansız

Dilerim Allah'tan yüzün gülmesin
Cenazene kefen nasip olmasın
Eşin dostun cenazene gelmesin
Sevenlerin ağlamasın vicdansız

Hep çekesin sonu gelmez acıyı

Daima çekesin derin sancıyı
Elleri koynunda koydun Hacı'yı
Sevenlerin sevmez olsun vicdansız

Yüksekten uçardın, engin konmazdın
Çok kalleşsin sözlerinde durmazdın
Engin çalılardan hiç murt yemezdin
Baban gibi çok kalleşsin hayırsız

Dumanın tütmesin içten yanasın
Ağzından sel aksın, burnun kanasın
Çil Ali'nin avradına dönesin
Bu dert bana az diyesin hayırsız

Görenler iğrensin, seni kınasın
Bin bir türlü nice dertler bulasın
Beli kırık yılan gibi olasın
Daha bana az diyesin hayırsız

Kocanın yüzüne bakamayasın
Yatağa girince yatamayasın
Oturduğun yerden kalkamayasın
Ölmeysin, sürünesin, vicdansız

Çekilsin kanların, şişsin yüzlerin
Doksanlık karıya dönsün gözlerin
İnişlere yürümesin dizlerin
Ellerim yakanda kalsın vicdansız (K97).

YT-11

Yar kolların omuzumda kalır mı
Bir yol öpsem acep kocan bilir mi
Kötü kucağında sabah olur mu

Allah yardım etsin sana sevdiğim

Alın yazın kaderinden ak mıydı
Zulmedenin olsun diyen çok muydu
Nasıl aldın bunu zalim gözün yok muydu
Nasıl gelin oldun buna sevdiğim

Saçların ibrişim, hem sırma telli
Yanakların kiraz olmuş, dudağın ballı
Gönülsüz vermişler seni yüzünden belli
Hani ellerinde kına sevdiğim

Gözlerin ela kaşların keman
Meğer bir gavur imiş o senin anan
Nikah memurları sorduğu zaman
Nasıl evet dedin ona sevdiğim

Senin için bütün hayaller kurdum
Bozulsun düzenin dağılsın yurdun
Aşık hacı diye beni ciğerden vurdun
Yapacağın bu muydu bana sevdiğim

Sen çekesin sonu gelmez acıyı
İçerime koydun derin sancıyı
Nasıl yaktın zalim aşık hacıyı
Edeceğin bu muydu bana sevdiğim (K97).

YT-12

Ben bu derdi çeke çeke
Ölürüm günün birinde
Beni dertten derde koydun
Hiç din iman yok mu sende

Niye hiç yüzüm gülmüyor
O yar halimden bilmiyor
Gözümün yaşı dinmiyor
Niye ağlıyorum günde

Bu dert bendeyken gülmem
Belki de geriye gelmem
Ben bu dertten iflah olmam
Belki de ölürüm yanında

Bir şeyim yoktur geride
Yaralarım çok derinde
Belki bu gün belki yarın
Ölürüm günün birinde
İyi olanı severler
Kadere boyun eğerler
Âşık Hacim ölmüş derler
Duyarsınız günün birinde (K97).

YT-13

Ömrümün yarısı gitti
Yaşasam ki ne ne olacak
Dünyadan hevesim bitti
Yaşasam ki ne olacak

Kader yüzüme gülmedi
Sevenlerim hiç olmadı
Ağzımda dişim kalmadı
Yaşasam ki ne olacak

İğneyi görmez gözlerim
Jileti sevmez yüzlerim
İnişe gitmez dizlerim

Yaşasam ki ne olacak

Gamım kederim bitmiyor
Bir şeye gücüm yetmiyor
Avrat sözümü tutmuyor
Yaşasam ki ne olacak

Kadere isyanım dün
Dünyanın nesi var bende
Aşık Hacı'm bundan sonra
Yaşasam ki ne olacak (K97).

YT-14

Şu dünyada kalsan her an
Yalan dünya neye yarar
Dünyayı sana verseler
Yalan dünya neye yarar

Oğlum kızım diyemezsen
Sarılıpta sevemezsen
Isırıkta yiyemezsen
Fani dünya neye yarar

Aşığım çilen bitmezse
Bir şeye gücün yetmezse
Kafeste kuşun ötmese
Yalan dünya neye yarar

Deryalarda yatın olsa
Bin dairesi katın olsa
Tayyip gibi külliyyede tahtın olsa
Yalan dünya neye yarar

Dostlar beni bilir bir gün
Hak yerine gelir bir gün
Aşık baba ölür bir gün
Yalan dünya neye yarar (K97).

YT-15

Oturup yanıma derdini anlat
Yüzüme bir gülüş vermeden gitme
Yaralarım azgın merhemi yoktur
Yarama bir çare bulmadan gitme

Hayalini hep içimde gizliyorum
Yatamıyorum yataklarda sızlıyorum
Rüyamda da olsa yolun gözlüyorum
Ne olur bir sefer görmeden gitme

Günler geçti sormuyorsun halimi
Yeter gayrı yapma böyle zulümü
Beri gelde bir sarayım belini
Ne olur boynumu sarmadan gitme

Sen olmazsan uyku girmez gözüme
Bir kurt gibi oyulgandın özüme
İyice bak suna boylum yüzüme
Ne olur yüzüme gülmeden gitme

Aşık Hacı'm ağlar sevdiğim günde
Hiç huzur koymadın vallahi bende
Yaramın merhemi dediler sende
Yarama bir merhem sürmeden gitme (K97).

2- Taşlamalı–Takımlı Türküler

YT-16

Kız – Oğlana :

Eline verdim somunu

Derviş isen git yoluna

Şurda yatan tokucu

Vururum aptal dalına

Oğlan – Kıza :

Benim adım Ali Veli

Bende çoktur dünya malı

Çadırım altın küpeli

Sarmayınca gitmem seni

Kız – Oğlana :

Benim adım Emiş Hatun

Çifte öpüş beş yüz altın

Sen bir aptal ben bir hatun

Var git oğlan dövülürsün

Oğlan – Kıza :

Dövülürsem dövülüyüm

Sövülürsem sövülüyüm

İnce belden sarılıyım

Sarmayınca gitmem seni

Kız – Oğlana :

Benim babam pek dürüdür

Çifte değirmen yürüdür

Seni zincirde çürüdür

Var git oğlan sen yoluna

Oğlan – Kıza :
Senin baban pek drtsn
Çifte değirmen yrtsn
Beni zincirde rtsn
Sarmayınca gitmem seni (K61, K95)

3- Olay Türküleri

YT- 17

YANNIK TÜRKÜSÜ:

Bahar gelince Yahyalı halkı obalar halinde yaylaya göçer. Yine yaylada olunduğu bir zamanda aşıırı yağışlardan dolayı sel gelir. Gelen sel çadırlarda bulunan bütün eşyaları alıp götürür. Bu esnada çökelek yapılmak için yoğurt basılmış, adına yannık denen keçi derisinden yapılmış tuluk da sel sularına kapılır. Oba halkı kaybolan yannığı aramaya başlar. Önlerine çıkan herkese sorarlar. Peşinden de bir türkü yakılır. Zamanla halk arasından başka kişilerinde bu trkye kendi deyişlerini katmasıyla türkü genişler ve bir çok kişi, aile ve sülale bu türküde anılmaktadır.

Alaığın ardı ketir
Yannık katı patır putur
Gavurmusun gavuz hacı
Yannık geçti görmedin mi

Gelme mi bu baharın yazı
Dutulma mı büyüğün sözü
Kanuğru Emine kızı
Yannık geçti görmedin mi

Bir geçim var aladoğuş
Karadaşı beri savuş
Postalların Hacı avuş
Yannık geçti görmedin mi

Giyerler basmanın alını
Gezerler salını salını

Bekarların çifte gelini
Yannık geçti görmedin mi

Tandırlarda olur sündük
Hepimiz de birden yandık
Benlilerin koca findık
Yannık geçti görmedin mi

Bre Ese, bre Ese
Öküzümün etin yese

Aslanların kötü köse
Yannık geçti görmedin mi

Öküzünün boynu yamık
Çifte gider şapık şapık
Sana derim büyük Tapık
Yannık geçti görmedin mi

Evlerinin önü kuyu
Kuyudan alırlar suyu
Loğgarların kötü dayı
Yannık geçti görmedin mi

Ocağın başında minder
Minderin tersini dönder
Paklacıların pis mundar
Yannık geçti görmedin mi

Bre Ese, bre Ese
Öküzün kuyruğu kısa
Kavacıklı koca Musa
Yannık geçti görmedin mi

Yanığımın suyu akar
Dursun kalkmış bana bakar
Köselerin kızı bekar
Yannık geçti görmedin mi

Kusuruma bakma bacı
Derilire sen de acı
Hacıhmedin Emiş bacı
Yannık geçti görmedin mi

Allı gelin yatar iken
Horul horul çeker iken
Yannık sessiz gider iken
Yannık geçti görmedin mi

Obaların bekçileri
Yolcuların dertçileri
Musaların tüccar Hacı
Yannık geçti görmedin mi

Dağlardan geliyor bir at
Bir babal da sen bana at
Tamesin şoförü Nihat
Yannık geçti görmedin mi

Evlerinin önü soku
Culfalığı çabuk doku
Billoğların kara fakı
Yannık geçti görmedin mi

Yanığımın başı yüce
Et doğrarlar gece gece
Hamzaların Dılgar Cice

Yannık geçti görmedin mi

Karakaya karakaya
Haççam benzer doğan aya
Ay sıraklı Osman Kahya
Yannık geçti görmedin mi

Ocağa kapadım sacı
Ardıç kokar acı acı
Dellalların kar böcü
Yannık geçti görmedin mi

Kapının önu peçe
Et pişirir gece gece
Bektaşlıda Hacı Hoca
Yannık geçti görmedin mi

Bir it girdi bizim bağa
Kovaladım dağdan dağa
Gazibeylide Hamza ağa
Yannık geçti görmedin mi

Damlarda olur hezen
Evlerde olur kazan
Çok çocuklu kör Hasan
Yannık geçti görmedin mi

Sokularda olur tokmak
Buğdaydan olur ekmek
Köşkderede Dağlı Mehmet
Yannık geçti görmedin mi

Kele gelin kele gelin

Ayyakkabın giy de salın
Çıraklının güzel Zerrin
Yannık geçti görmedin mi

Acı yannıcığım acı
Başına giydirdim tacı
Değirmende Çabbar Hacı
Yannık geçti görmedin mi

Demin yannıcığım demin
İtlere verdirdim yemin
Yağapların Gıddır Emin
Yannık geçti görmedin mi

Ala geçi gara doğuş
Sıtmoluk'tan beri soğuş
Köteliğin Memet Çoğuş
Yannık geçti görmedin mi

Öküzümün arını sakar
Çocukları daştan bakar
Appanların kötü Çakal
Yannık geçti görmedin mi

Gardaşın özü daşlı
Fetvecinin gözü yaşlı
Hiddetlenme Gara Mesli
Yannık geçti görmedin mi

Harmanda olur kaba
Savururlar yaba yaba
Yenceköyde Rüstem Ağa
Yannık geçti görmedin mi

Odalara serdim halı
Ne geziyon deli deli
Boynu kara Demirci Veli
Yannık geçti görmedin mi

Eşeğe vururlar alık
Burnundan alır soluk
Dağbağlıda Topal Yamık
Yannık geçti görmedin mi

Gapısının önü gaya
Ağıt ağlar saya saya
Pambık başlı Osman Kahya
Yannık geçti görmedin mi

Ben giderim akça akça
Girezlere konar sakça
Hamzaların Kirli Haçça
Yannık geçti görmedin mi

Dağlarda çekiyor zahmet
Bahri der ki bu ne hikmet
Odabaşı Pıngılcı Ehmet
Yannık geçti görmedin mi

Çömleğimin daş kapağı
İçindeki et topağı
Ekremin goca köpeği
Yannık geçti görmedin mi

Dalımı dayadım dağa
Yönümü dönderdim bağa
Ünü büyük Osman Kağa

Yannık geçti görmedin mi

Dağbağlıda olur meşe

Everekte olur şişe

Angarada Esmet Paşa

Yannık geçti görmedin mi (Köşker, 1994:134)

4-Tören ve Mevsim Türküleri

YT-18

Kına Türküsü

Elekten elen unumu

Yakın ayrılık kınamı

Ben gidiyom yarenlerim

Ağlatman gelin anamı

Çattılar ocak taşını

Kurdular düğün aşını

Kız ağlatma gardaşını

İşte göyüp gidiyom

Gız anası gız anası

Elinde kövran kınası

Haber salsak gelir m'ola

Gelinin kayın babası

Tuz dövesi tuzdan gelir

Adım atar soluk alır

Ar değil mi bre kızım

Şimdi senin baban gelir

Bir at aldım ökletmeye

Çırak aldım bekletmeye

Şimdi senin baban gelir

Çeyizini yükletmeye

Bir incecik su bulanır
Kuşak bele dört dolanır
Ana besler el gönenir
Kız eşim kınan kutlu olsun

Atladı çıktı eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Büyük evin yakışığı
İşte göyüp gidiyom

Gızım saçın ibrişimli
Tarak vursam dolaşır mı?
Akçılı'da senin deden
Yol göndersem ulaşır mı?

Biner atın iyisine
Gider yolun koyusuna
Hacer kız gelin gidiyor
Yol gönderin dedesine (K81)

5- Doğayı Konu Alan Türküler

YT-19

Menekşeli pınar, taşlı sekisi
Varmadan gelirdi güzel kokusu
Ne de hoş olurdu gece uykusu
Şimdi niye böyle oldun Asmalı

Pınarından da suların çağlar
Viran olmuş bu kadar bahçeler bağlar

Evvelden bilenler de görseler ağlar

Şimdi niye böyle soldun Asmalı

Her taraf bozulmuş yıkılı duvar
Dolmuş buralara oğlakla davar
Ali emmi görseydi dizlerin döver
Sen de dost kıymeti bildin Asmalı

Kazanlar kurulur duman tüterdi
Badem yemişler hepsi yeterdi
Kekliğin palazın durmaz öterdi
Şimdi niye sessiz kaldın Asmalı

Kalmazdı gelirdi köyün yarısı
Bol olurdu domatesi, darısı
Nereye gitti de ballı emminin arısı
Dönbereye doğru soldın Asmalı

Görmedim ben de böyle yapıyı
Kitlemezlerdi pencereyi kapıyı
Orman vermedi de bize tapuyu
Şimdi ormanların oldun Asmalı

Aman görünmez de dağların ardı
Asmalı'ya gelenin kalmazdı derdi
Torun Osman'ındı buralar, dedemin yurdu
Şimdi ellere kaldın Asmalı

Bulamadım da buraları kesip bozanı
Zaten böyleymiş bu dünyanın düzeni

Kınamayın dostlar garip ozanı
Mehmet'i dertlere soldın Asmalı (K92)

YT-20

Arzuladım bizim eli
Yeğın eser kaba yeli
Yol kapalı döndüm geri
Gelemiyom ben de gayrı

Beynamaz'da ekin arpa
Kuzu, oğlak olmuş körpe
Yolumuz düştü sarpa
Gelemiyom ben de gayrı

Çıkamadım yelli yurda
Gurbet elde düştüm derde
Dağlar aramızda perde
Göremiyom ben de gayrı

Türbede keklikler öter
Lalesi sünbülü biter
Ayrılık ölümden beter
Gülemiyom ben de gayrı

Durmaz koca oluk coşar
İner göl durağına taşar
Baktım gün gedikten aşar
Bilemiyom ben de gayrı

Tarihi bin üç yüz on beşten
Eski günler hayalden düştten
Yıkılmışlar çok yandım içten
Gülemiyom ben de gayrı

Suyun soğuk buz gibi akardı
Sevdaya düşenler de bakardı

Ozan Mehmet'im kendin yakardı
Gelemiyom ben de gayrı (K97).

YT-21

Ağrısı kesilir bu çayı içenin
Şekeri tansiyonu yüksek uçanın
Hasta olupta doktordan kaçanın
Her şeyi normale getirir yayla çayı

İştah verir yaşlıya her yudumu
Tatlı rüya görür gece uyudumu
Var ise süpürür taşı kumu
Tertemiz eder bu yayla çayı

Dağların kokusu derdin ilacı
İyi eder yarayı kalmaz bir acı
Gerçeği söylüyorum kardeş bacı
Merhem olur bu yayla çayı

Nefes darlığı bronşit koymaz
Sigarayı kestirir hiçbir ilaç uymaz
Çoktan beri söylerim kimse duymaz
Kulağa küpedir bu yayla çayı

Ozan Mehmet'im saymakla bitmez
Eski günlerim aklımdan gitmez
Çaykur filiz bunun yerini tutmaz
Eskiden beri içtiğimiz yayla çayı (K97).

YT-22

Başından gitmez Erciyes'in karı
Türlü çiçeklerden bal yapar arı
Buralar da Seyrani babanın yeri

Manevi değerin çoktur develi

Aksu, elbiz akar, köşk pınarın
Düz ovayla çevrilidir kenarın
Türbende sönmez yanar fenerin
Manevi değerin çoktur develi

Yüksektir dağlarının yelesi
Buradadır ermişlerin kalesi
Kur'an kursları ile saray halısı
Manevi değerin çoktur develi

Kalp gözün açıktır, gözü görmez
Cimri olur eli, alıp vermez
Devali baba ile Hıdırellezin
Manevi değerin çoktur develi

Ermış hocaların başı kavuklusuyla
Kimileri gezer yavuklusuyla
Meşhursun dillerde cıvıklısıyla
Manevi değerin çoktur develi

Yazmakla dolar mı böyle satırlar
Evvel yıkılmazdı, gönül, hatırlar
Ozan Mehmet'im der nice yatırlar
Manevi değerin çoktur develi (K97).

YT-23

Çıktım da seyreyledim Erciş'i Van'ı
Manevi değer doludur her yanı
Konuşması güzel duygulandırır insanı
Ne de hoştur dili Erciş'in

Sözleri merttir kimseden olmaz kaygısı
Misafirperver insanları, çoktur saygısı
Aşık olmuş Emrah ile Selvisi
Türküler söyler dili Erciş'in

Her taraf beyaz göstermez karayı
Havası çok hoştur iyi eder yarayı
Toki evleri ile adalet sarayı
Yere gelmez gayrı beli Erciş'in

Uzak yerden gelmiş belli kimisi
Tarihi eser Kara Yusuf paşa camisi
Burada yüzer aşkın gemisi
Ne de hoştur gölü Erciş'in

Bazıları bilmiyorum bölüşemiyor, neyi
Birbirine çok bağlıdır hep emmi, dayı
Ahlat, Işıklar köyü, Haydar beyi
Ne de hoş eser yeli Erciş'in

Görmedim hiç, yoktur hilesi
Peygamber soyundan gelmiş silsilesi
Buraya da yapmışlar Hacı Hasan Efendi külliyesi
Doğruya götürür yolu Erciş'in

Yaylası serin meler kuzu koyunu
Balığı meşhur, içtim soğuk suyunu
Ozan Mehmet'im mahallesin köyünü
Çok beğendim, çok güzel eli Erciş'in (K97).

YT-24

Nasıl methetmeyim Erciyes seni
Bahar geldi geçti, güllerin hani

Yıllardır erimez duran karların
Ak köpüklü akan sellerin hani

Kuşlar konmaz toprağına taşına
Akıl ermez boranına kışına
Sofu ile kerem çıkmış başına
Nerde âşıkların, tellerin hani

Kayseri'ye karlarını serpersin
Tuzağın yok, gelenleri kaparsın
Develiye sulu sepkini atarsın
Harıl harıl esen yellerin hani

Aşiretler devesini çekerdi
Tekir derler baş yaylaya çıkardı
Oğlu ile kızı ile çadır açardı
Sürü sürü yatan malların hani

Aşık Hacı'm yine çıktım karşına
Koca karlar yağmaz oldu başına
Ormancılar çam dikeyor döşüne
Kurtlar düşüyordu, koca karların hani (K97)

YT-25

Dağlar senin ne karanlık ardın var
Alıcı kuşların hain kurdun var
Mor menekşe niye senin derdin var
Niye boynun eğri tutarsın menekşem

Karlar yağmış dağlar senin yoluna
Etme, merhamet et acı halime
Kıymetin bilmeyen alır eline
Onun için boynun eğri menekşem

Şifa olursun arıların balına
Yakın bitersin güzellerin yoluna
Güzel kızlar almaz oldu eline
Onun için boynun eğri menekşem

Bülbüller tükendi şeyda kalmadı
Türküler söylendi gayda kalmadı
Güzeller konacak yayla kalmadı
Onun için figan eder menekşem

Hacı'ım hallerini sormadılar mı
Koklayıpta seni yolmadılar mı
Yoksa sevdiğine vermediler mi
Onun için figan eder menekşem (K97)

YT-26

Eski karlar yağmaz, yaz erken geldi
Yaşım altmışlarda bilmem ne oldu
Karacoluğuna varmak zor oldu
Güney yurda uğrar m'ola yolunuz

Koca karlar yağar durur başında
Akıl ermez boranında kışında
Güzellerin koyun sağar döşünde
Karac'oluğuna uğrar m'ola yolunuz

Madenciler başucuna çıkıyor
Taşlarını toprağını açıyor
Koca çeşmen ağlayarak akıyor
Güney yurda uğrar m'ola yolunuz

Çir oluğundan da çabuk geçtim
Cağşak pınarın suyun içelim

Gölge döndü gayrı arpa biçelim
Katıran çukuruna uğrar m'ola yolunuz

Bizim yaylara bir göz atalım
Lalesini sümbülüne katalım
Alma sekisinin yolun tutalım
Türbe 'ye de uğrar m'ola yolunuz

Kanlı duvar neyin iyi de varalım
Menekşesin top top edip derelim
Mulla'nın yurdunda azcık duralım
Yasdı pınara uğrar m'ola yolunuz

Gitme enginine, düşersin sarpa
Kuzladı koyunlar, kuzular körpe
Toprağında olur çok iyi arpa
Ovacı'ya uğrar m'ola yolunuz (K97)

6-Oyun Türküleri

YT-27

Çek deveci develerin yokuşa
Yar yar aman
Siyah perçem ak gerdana yakışa
Yar yar aman develi
Sordum aslı nereli
Dedi iskendereli
Çok sallama göbeği
Düşürürsün bebeği
Bebek geldi yaşına
Şapka ister başına

Develi daylak
Yediğim kaymak

Sen kimin yârisin
Her yanın oynak (K40)

YT-28

Kız saçların iki kat
Bir katını bana sat
Eğer bana satmazsan
Kalkmaz döşeklere yat

Kız saçını kim ördü
Ördü ise yar ördü
Ne darıldın kız annem
Ay karanlık kim gördü

Kız saçların yaş durur
Yel eser dolaştırır
Şu benim selamımı
Yâre kim ulaştırır (K27)

YT-29

Sisdağı'nın başında
Horoya bak horoya
Bütün arkadaşları
İstiyoruz buraya

Vurun vurun vuralım
Tahtaları kiralım
Yahyalı'da usta çok
Yeniden yaptıralım

Vur testiye inlesin
Aşık olan dinlesin
Mademki sevdalık var

Herkes sevdiğin alsın (K34)

YT-30

Köprünün altı diken
Yaktın beni gül iken

Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken

Köprünün altı testi
Kemer belimi kesti
Karşıdaki dal fesli
O da gönlümden geçti

Köprünün altı yıldız
Geliyor bizim baldız
Sen git de ablan gelsin
Yatamıyom yalnız (K16)

7.1.2. Mani

Anonim halk edebiyatı manzum eserlerinin en küçük birimi manidir. Türk şiiri içerisinde tarih boyunca yer almıştır. Kimi zaman eğlendirmek, güldürmek için söylenmiş, kimi zaman da mutluluğu, sevgiyi, aşkı biraz daha eğlenceli bir dille ifade etme şekli olmuştur. Mani söyleme geleneği yıllar içerisinde oluşturulan tevrübe ve deneyimlerin bir ürünüdür. Maniler içerisinde aşkı, sevgiyi, derdi, acıyı, gülmeyi, espiriyi, eleştiriyi, övgüyü, toplumun oluşturduğu kültürün birçok unsurunu görebilmekteyiz. Söylendiği zamanın popüler kültürü içerisinde yer alan unsurları da manilerde görebiliriz. Maniler içinde var olduğu kültüre ait insanların hayat tarzını, düşünce yapısını, toplumsal bilincini, bilinçsel seviyesini yansıtmaktadır.

Eskiden beri süre gelen mani söyleme günümüzde artık önceye göre önemini yitirmiş, halk arasında çok az sayı da kişilerce söylenebilir olmuştur. Gençler arasında böyle bir geleneğin yaşatılması söz konusu değildir. Hatta bu gelenekten bihaber durumdadırlar. Bu durum kültürümüze ait güzel ve değerli bir gelenek olan mani

söylemenin yeni nesil arasında olmadığını hatta tamamen yok olmaya yüz tuttuğunu göstermektedir.

Mani söylenirken dinleyiciler maninin konusuna, söylenme nedenine göre uygun tavır takınırlar. Dinleyici, mani üzüntülüyse üzüntülü, neşeliyse neşelidir. Mani söylerken efkârlı, sessiz, duygulu olup gözyaşını tutamayanlara rastlanır. Maniler bazen birinin üzerine söylenir. Dinleyiciler maninin kimin için atıldığını anlamak için dikkatle maniciyi dinlerler, kulakları manide gözleri manicidedir. Gelin - kaynana manilerine çok gülünür. Özel olarak bir kız ve delikanlı için söylenirse manalı manalı gülünür. Maniler aracılığıyla manilerin kime söylendiği bulunmaya çalışılır. Maniye meraklılar, sözleri ezberlemeye çalışır. Mani söylerken konuşup dikkati dağıtanlar hoş karşılanmaz, uyarılır. Öğüt, ders çıkarılan manilerde başla tasdik gözlenir (Artun: 2008, 1-2).

Araştırma süresi boyunca Yahyalı yöresinden 85 tane mâni derlenmiştir.

YM-1

Halı dokurum atlas
Babamın borcu bitmez
Şu halılar çıkalı
Çoğu kız gelin gitmez

Halı dokurum halı
Bitmez gâvurun malı
Şu halılar çıkalı
Kızların benzi sarı (K4)

YM-2

Ellerimin nasırı
Halının hatırası
Dokumam bunu amma
Çeker beni parası

Halıyı kestim saçak
Üstüne koydu bıçak

Burada halı bitmez
Haydin kocaya kaçak (K4)

YM-3

Çayıra serdim halı
Boyu reyhan dalı
Maşallah deyin komşular
Kimin var böyle yâri (K11)

YM-4

Ömer tezgâh hazırlar
Kızların yüreği sızlar
Koca koca avratlar
Halı bilmez cazılar (K13)

YM-5

Vur tokucu inlesin
Komşular seni dinlesin
Halının direğine
Koy başını dinlensin (K14)

YM-6

Halı dibi beklerim
Vay benim emeklerim
İlmeği çala çala
Yoruldu bileklerim (K16)

YM-7

Tezgâhları budaklı
Halılar dudaklı
Hasan ağayı sorarsan
O da eşek kulaklı (K16)

YM-8

Halımız çifte güllü
Herkesin yeri belli
Haydin kızlar dokuyak
Halımız dokuz yüzlü (K14)

YM-9

Halı dokur ellerim
Türkü söyler dillerim
Halı seni kesersem
Bayram eder oynarım (K18)

YM-10

Güle çıktım gülmedim
Gülden düştüm ölmedim
O yar ile gezmesi
Sefaymış bilmedim (K18)

YM-11**Oğlan:**

Kemençem ötmez oldu
Tozları yetmez oldu
Bu köyün kızlarına
Gücüm yetmez oldu (K18)

Kız:

Altını bozdurayım
Gerdana dizdireyim
İpek mendil değilsin
Cebimde gezdireyim (K15)

YM-12

Erciyes'ten yel eser
Buzu soluğum keser
Babamda zalim çıktı
Her gün bir dünür küser (K2)

YM-13

Reyhanım dört dalım
Yâr gideli aptalım
Selvi boylum gelir ise
Çadır kurar beklerim (K5)

YM-14

Sabahtır ezana bak
Kabrini kazana bak
Azrail'in suçu ne
Defteri yazana bak (K7)

YM-15

Eli elçekli gelin
Kolu kolçaklı gelin
Oğlanı ben doğurdum
Çilpi bacaklı gelin (K13)

YM-16

Yahyalı dedikleri
Almadır yedikleri
Hiç hoşuma gitmiyor
Kele kız dedikleri (K14)

YM-17

Erciyes'te duman var
Pastırmada çemen var

Hapsetmeyin evlere
Kızlarda da can var (K89)

YM-18

Kara koyun has koyun
Bir sürüye baş koyun
Ay karanlığa girince
Çobana yoldaş koyun (K85)

YM-19

Belen dağı başında
Kara sürme kaşında
Benim sevdiğim dilber
Henüz on dört yaşında (K89)

YM-20

Madenlidir dağları
Kekik kokar bağları
Yemelere doymazsın
Kardan aktır yağları (K92)

YM-21

Koca çaydır suyumuz
Pek güzeldir huyumuz
Kınamayın a dostlar
Tahtadandır köyümüz (K95)

YM-22

Dam başından bakarım
Yılan gibi akarım
Allı gelin alınca
Altın burma takarım (K96)

YM-23

Halı dokur kızları
Pek güzeldir nazları
Köşe bucak kaçarlar
Her görüşte bizleri (K48)

YM-24

Dağlar duman içinde
Sözüm harman içinde
Ben bir yiğit yitirdim
Yahyalı'nın içinde (K47)

YM-25

Kuyunun kapakları
Çıranın yaprakları
Gurbetteki yârimin
Çınlasın kulakları (K47)

YM-26

Tesbihine mercanım
Neren ağrıyor canım
Cesette bir canım var
Satar sana harcarım (K100)

YM-27

Kayalar karda kaldı
Bülbüller zarda kaldı
Gönül kapısı kilitli
Anahtar yarda kaldı (K36)

YM-28

Mendil yaptım köşeli
İçi çiçek döşeli

Hiç akşam da olmuyor
Yardan ayrı düşeli (K36)

YM-29

Al elmanı yemedim
Sırrı ele vermedim
Bir öptüm bir ısırdım
Bir yanını yemedim (K92)

YM-30

Ak üzüm parmak gibi
Sevdiğim kaymak gibi
Beni yardan ayıran
Devrilsin kavak gibi (K92)

YM-31

Ağır ağırdır vişne
Çık dalına yün işle
Var mıdır Yahyalı'da
Benim gibi enişte (K97)

YM-32

Lokman dünya hiç demiş
Ektiğini biç demiş
Dertli zoru görünce
Geç yiğidim geç demiş (K97)

YM-33

Ateş oldum külüm yok
Bülbül oldum dilim yok
Senden ayrıldım gardaş
Ağlamadık günüm yok (K54)

YM-34

Kara gibi horasan
Yârimin adı Hasan
Onu bana verseler
Bilecek cümle tasam (K62)

YM-35

Ey tılısın tılısın
Akarsular durulsun
Kamyon süren oğlanın
Direksiyonu kırılısın (K67)

YM-36

Ördek Suya dalda gel
Kanadını salda gel
Eğer yârim gelmezse
Tut kolundan al da gel (K72)

YM-37

Yahyalı ovasında
Su durmaz kovasında
Yar aklıma geliyor
Hep namaz duasında (K75)

YM-38

Mektubum sarıçiçek
Dar yollardan geçecek
Mektubuma yol verin
Yahyalı'ya gidecek (K64)

YM -39

Yılana bak yılana
Gel dolana dolana

Ben yârimi kaybettim
Bin altın var bulana (K56)

YM-40

Pencerenin önünde
Kitap almış okuyor
Varman kızlar çobana
Tilki gibi kokuyor (K57)

YM-41

Şeftali koydum tasa
Doldurdum basa basa
Gel yârim sarılalım
Sende para varısa (K61)

YM-42

Ocak başında kaldım
Bir düşünceye daldım
Kapılar açıldıkça
Yârim geliyor sandım (K63)

YM-43

Yaylanın olukları
Dolup boşalması mı?
Benim yârim küçücük
Giyip kuşanması mı (K65)

YM-44

Keçiye taktım zili
Ormanların gazeli
Dün gece yâri gördüm
Sandım dünya güzeli (K71)

YM-45

Al elma kızıl elma
Yaprağı dizili elma
Yar kapıdan geçerken
Kökünden düzül elma (K73)

YM-46

Bu gün hava bozarık
Başında telli sarık
Eğil bir yol öpeyim
Belki yolda susarık (K75)

YM-47

Bisikleti aynalı
Şu oğlana varmalı
Oğlan çok güzel amma
Anası olmamalı (K77)

YM-48

Bisikletle gezersin
Karıncayı ezersin
Madem benden güzelsin
Niye bekâr gezersin (K79)

YM-49

Ağ buğdayın samanı
Çağırın gelsin anamı
Ahdimizde var mıdır?
Ayrılığın zamanı (K81)

YM-50

Kayseri Kayseri içinde
Kayseri zarfın içinde

Ben yârimi tanırım
Beş yüz asker içinde (K84)

YM-51

Ayakkabın gönünü
Ne kesersin önümü
Ben sana varmam mı dedim
Et anamın gönlünü (K85)

YM-52

Duvarda böcek gezer
Anam kendini üzer
Üzme anam üzme
Nişanlım benden güzel (K87)

YM-53

Fasulyeyi kuruttum
Pişirmeyi unuttum
Yârim gelecek diye
Babamı samanlıkta uyuttum (K88)

YM-54

Fasulyenin tanesi
Ne hoş olur yemesi
Kızlar asker almayın
Bitmiyor senesi (K91)

YM-55

Çanaklıkta çanak var
Şu kızda yanak var
Öpeceğim ama
Karakolda dayak var (K92)

YM-56

İki saksı çiçeğim
Ortasından geçeyim
Biri zendin biri dengim
Hangisinden vaz geçeyim (K95)

YM-57

Evimin önü çınar
Hep kuşlar ona konar
Geç buldum tez ayrıldım
Yüreğim ona yanar (K97)

YM-58

İndim derede durdum
Mataramı doldurdum
Burdan geçen kızların
Memesine el vurdum (K99)

YM-59

Ekinler dize kadar
Gel gidek bize kadar
Sana çorap ördüm
Topuktan dize kadar (K100)

YM-60

Ramazanım merhaba
Bizlere verdin sefa
Rabbimize hamdolsun
Her nefeste bin defa (K21)

YM-61

Secdeye varan başlar
Gözlerden akan yaşlar

Ne güzeldir Ramazan
Müslüman arkadaşlar (K22)

YM-62

Besmeleyle çıktım yola
Selam verdim sağa sola
A benim ağalarım
Ramazanınız mübarek ola (K24)

YM-63

Kavuştuk Ramazana
Hem de büyük ihsana
Bu ayda oruç tutmak
Huzur verir insana (K26)

YM-64

Portakal soyamadım
Tadına doyamadım
Kenarında gezdirdim
İçine koyamadım (K27)

YM-65

Çıktım ağacın dalına
Oturdum budağına
Kız kurban olayım
O güzel dudağına (K29)

YM-66

Bir elinde kama
Vur gitsin cama
Yırtılırsa yırtılsın
Sen kendin yama (K30)

YM-67

Ayakkabım kırmızı
Babasının tek kızı
İstedim vermediler
Sanki padişahın kızı (K32)

YM-68

Pencerede ayak var
O ayakta çorap var
Kız kaçırmak kolay mı?
Karakolda dayak var (K34)

YM-69

Gam üstüne gam beni
Gene aldı gam beni
Gam için mi yarattın
Kadir Mevla'm sen beni (K35)

YM-70

Sarısın seçemiyom
Güzelsin geçemiyom
Sevdalık kıldan ince
Dolaştı açamıyom (K37)

YM-71

Oturdum makineye
Yelek dikerim yelek
Kışı beraber geçirdik
Yazın ayırdı felek (K38)

YM-72

Çeşmenin çanağından
Su içtim kana kana

Ayrı düştüm yârimden
Yüreğim yana yana (K39)

YM-73

Dağda davar otlarır
Benim derdime kim katlanır
Ben derdimi söylesem
Semalar bulutlanır (K41)

YM-74

Ay doğar elek gibi
Kız gelir melek gibi
Koyundaki memeler
Turfanda kelek gibi (K42)

YM-75

Yol kenarında mezarlık
Ne sendeki güzellik
Beşi birlik takayım
Gerdanına nazarlık (K42)

YM-76

Asmada üzüm sana
Kan mıdır sözüm sana
Sabahyıldızı mıyım?
Dikmişsin gözün bana (K46)

YM-77

Sepetteki nar mıdır?
Karşımdaki yar mıdır?
Doğru söyle sevdiğim
Benden başka var mıdır? (K46)

YM-78

Deniz üstü denizim
Sandık dolu çeyizim
Alacağım dedin almadın
Sarıp soldu benizim (K50)

YM-79**Gelin:**

Aşağı bak yukarı yat
Kaynanayı kaldır at
Kaynanasız gelinler
Aman bacım ne rahat

Kaynana:

Kız gelin dırdır etme
Fazla ileri gitme
Vakitsiz horoz gibi
Gece yarısı ötme (K50)

YM-80**Gelin:**

Sini sini şekerim
Üstüne bal dökerim
Kaynananın kahrını
Oğlu için çekerim

Kaynana:

Sokakta geziyor
Oğlumu izliyor
Sende ne güzellik var
Maymuna benziyor (K52).

YM-81**Gelin:**

Çiçek gibi her yanım
Sen hizmetçi ben hanım
Evden kovarım seni
Eğer isterse canım

Kaynana:

Başı saçaklı gelin
Beli kuşaklı gelin
Dün geldin adam oldun
Leylek bacaklı gelin (K59).

YM-82

Oğlum oğlum ot bizde
Gel bir gece yat bizde
Örsün döşek yok ise
Tazı çulu çok bizde (K64).

YM-83

Karataş boyanır mı?
Öpsem yar uyanır mı?
Sen orada ben burada
Buna can dayanır mı? (K64)

YM-84

Çam yaprağını dökmez
Bu gönlüm senden gitmez
Seni bu gözler gördü
Öpenler hayır etmez (K84)

YM-85

Elma verdim soyasın

Gel koynuma oyasın
Uyu uyan sar beni
Uykuna doyasın (K93)

7.1.3. Ninni

Bir taraftan çocuğun uyumasını, susmasını, sevilmesini veya oynatılmasını sağlayan ninniler diğer taraftan bunların anneleri ile aralarında psikolojik bir bağ kurmalarını sağlar. Bu sebeple ninniler, sadece bebeği uyutmak için icra edilen ritmik ses unsurları olmayıp, aynı zamanda bebeği besleyip büyütürken, korku, stres ve endişeden koruyan, rahatlatan ve anne- çocuk arasındaki iletişimi kuran güçlü bir bağlıdır. Hayata yeni gözlerini açmış bir çocuğun kulaklarında yankılanan ilk musiki sesi olan ninnilerle ilgili, çeşitli kaynaklarda birbirini tamamlayan veya birbirinin benzeri birçok tanım yer almaktadır (Şimşek, 2016:35).

Ninnilerde yerel öğelerle, örf, âdet ve geleneklerimizin yanında tarihi ve sosyal birçok özellikle karşılaşırız. Musikisi, ritmi ve sözleri ne olursa olsun ninniler, çocuğa; “annenin yanındasın, emin yerdesin, rahat uyu” mesajını iletir ve anne-çocuk arasındaki iletişimi, uyumu ve birliği sağlar. Anne ile çocuk arasındaki iletişimin güçlenmesini sağlayan ninniler, aynı zamanda çocuklara şiir sevgisinin aşılmasında, anadili daha iyi öğretmede, doğru konuşma konusunda ve müzik sevgisinin aşılmasında önemli bir yere sahiptir. Ninnilerin özünde anne sevgisini aktarma çabası vardır. Ninnilerle büyüyen çocuğun öz güveni daha güçlü olur ve hayata daha olumlu, daha pozitif düşüncelerle bakar. Diğer taraftan, yavrusunu uyutmak veya avutmak için onunla baş başa kalan anne bütün duygularını samimi bir şekilde dile getirir. Hatta çocuğunu hedef gösterirken kendi duygu ve düşüncelerini de dışa vurur (Şimşek, 2016:38).

Ninniler, anne ve bebeğin arasındaki bağı kuvvetlenmesini sağlamaktadır. Toplumun kültürüne ait ürünlerin, bebeğe verildiği, bilinçaltına yerleştirildiği ilk basamaklardan birisi ninnilerdir. Ninniler çocukların psikolojik, sosyal, dil, zihinsel gelişimine katkı sağlamakta, ana dilinin cümle yapısını, kelime hazinesini, heceleri tanınmasında ve aşına olmasında yardımcı unsur olmaktadır. Ayrıca kişilik gelişiminde ve özellikle çocukların öz güveninin gelişmesi, motivasyon, sakinlik, huzurlu bir kişilik yapısının oluşmasında da ninnilerin çocuk üzerindeki etkilerinden söz edebiliriz.

Yahyalı yöresinden 11 ninni derlenmiştir:

YN-1

Bebeğimin beşiği bakır
Sallamadım tıklar mıkır
İçindeki Molla Bekir
Nenni bebeciğim nenni

Bebek derde uyudurum
Allah derde büyüdürüm
Ben bakar da yürüdürüm
Nenni bebeciğim nenni (K72)

YN-2

Nenni nenni nesine
Gidecek yengesine
Yengesi hanım kadın
Lokum koyar cebine

Nenni nenni nennice
Bol soğanlı börülce
Yesin yavrum doyunca
Nenni de nenni yavrum (K2)

YN-3

Bebeği nazlı büyüttüm
Ninni söyledim uyuttum
Ben yavrumu kayıp ettim
Bebek oy nenni yavrum oy nenni

Bebek beni deyleledi
Yaktı ciğerimi kül eyledi
Muhannete kul eyledi
Bebek oy nenni yavrum oy nenni (K4)

YN-4

Aktaş diye belediğim
Yağlığıma doladığım
Haktan dilek dilediğim
Nenni yavrum nenni nenni (K4)

YN-5

Alma attım yuvarlandı
Gitti beşiğe dayandı
Bebek uykudan uyandı
Nenni yavrum nenni bebek

Sana bebek diyemedim
Kalkıp meme vermedim
Nenni kuzum nenni yavrum

Deve gelir kalkar gider
Çamurlara batar gider
Yavrusunu atar gider
Nenni yavrum nenni bebek (K6)

YN-6

Hu hu çeken dervişler
Hak yoluna girmişler
Yavruma da uyku vermişler
Uyusun da büyüsün nenni (K11)

YN-7

Ninni desen dağlar uyur
Dağlarda sünbüller büyür
Benim yavrum şimdi uyur
Nenni yavrum nenni

Erenlerin kılıcı
Göge çıkar bir ucu
Her derdin ilacı
La ilahe illallah

Allah derim ağlarım
Allaha umut bağlarım
Her vakit söylerim
La ilahe illallah (K13)

YN-8

Uyusunda büyüsün ninni
Tıpış tıpış yürüsün ninni (K13)

YN-9

Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yemesin lahanayı
Dandini dandini danadan
Bir ay doğmuş anadan
Kaçınmamış yaradan
Mevla'm korusun nazardan (K49)

YN-10

Fış fış kayıkçı
Kayıkçıya gidelim
Kayığına binelim
Denizlerde gezelim
Akşam eve gidelim
Balıkları yiyelim
E e e, pış pış pış

Fıfş fıfş kayıkçı
Kayıkçının küreği
Akşama fincan böreği
Yavrum yesin büyüsün
E e e, pıfş, pıfş, pıfş (K21)

YN-11

Hu hu hu Allah
Sen iyilikler ver Allah
Sen iyilikler verirsen

Yavrum büyür inşallah
Hu hu hu hu kuzuma (K28)

7.1.4. Ağıt

Ağıtlar, genellikle ölüm veya acı duyulan bir hadise karşısında insanların dertlerini, üzüntülerini, ızdırablarını manzum olarak, belirli bir ritimle ifade etmeleridir. Ağıt söylemek de bir kabiliyet işidir. Her insan ağıt söyleyemez. İlk örneklerini «Yuğ» merasimlerinde, Divânü Lügât'it- Türk'de gördüğümüz ağıtların «sığıtçı» veya «ağıtçı» adı verilen özel söyleyicileri de vardır. Bunlar, belirli bir ücret karşılığında, cenaze yerine getirilerek, ağıt söyleyip çevredeki insanları ağla- tırmış. Bunun yanında, hiç ağıt söylemesini bilmeyen bir insan dahi, çok sevdiği bir yakını kaybettiği zaman, farkında olmadan o anda ağıt söyleyebilir. Her ağıtın bir söyleniş sebebi, bir hikâyesi vardır. Çok sevilen bir insanın ölümü üzerine ağıt söylendiği gibi, bir acı haberin, kazanın, felaketin, hatta kaybolan bir eşyanın, ölen bir hayvanın üzerine de ağıt söylenebilir. Umumiyetle, her ağıtın başında onun, niçin ve ne zaman söylendiği anlatıcılar tarafından kısaca hikâyeye edilir.

Bu ağıtların, halk edebiyatının anlatmaya dayanan türleri ile de yakın bir münasebetinin olduğu gözden kaçmamaktadır. Bir masalda, halk hikâyesinde veya efsanede, oradaki hadiselerle bağlı olarak, kahramanın ağzından ağıt söylenebilir. Dede Korkut Hikâyelerinde, Manas Destanında, Kaçak Nebi Hikâyesinde, «İki Yılanla Evlenen Kız» masalında ve Taş Bebek efsanesinde ağıt söyleme hadisesi ile karşılaşabiliriz (Şimşek, 1995:55) .

Toplumları ve insanları etkileyen acı olaylar karşısında, insanların acılarını, üzüntülerini ifade etmek için yaktıkları, söyledikleri türkülerdir. Anadolu'da hemen her yörede acı, üzüntü veren olaylar karşısında insanımız ağıt yakmıştır. Bu ağıtlar sayesinde önemli olaylar da tarihe bir not olarak düşülür ve bir anlamda tarihsel bir yönü de bulunur. Ağıt acı olaylar, ölümden sonra yakılan türküler değildir. Düğün olayı sırasında kız çıkarırken, kına yakılırken, asker uğurlarken, gurbete giden birinin arkasından da ağıt yakılmaktadır.

Yahyalı yöresinden derlediğimiz ağıtlar şu şekildedir:

YA-1

Kardeş'e Ağıt

Helikopter geldi bindirdiler
Acil fakülteye indirdiler
Bütün doktorlara bildirdiler
Kader böyle imiş kime ne deyim

Yalan dünya senin sonun buyumuş
Bilemedim gardaş derdin çoğumuş
Talihim yazgım da işte buyumuş
Kader böyleymiş kime ne deyim

Yeğîn eser de kaba yeli
Durmaz akar gözüm seli
Duydu mo'la da Avlağa eli
Kader böyleymiş kime ne deyim

Gün geçtikçe de artıyor acın
Hastaneye gelmiş gardaşın, bacın
İyi etmeye de doktor yok mu ilacın
Kader böyleymiş kime ne deyim

Eşim dostum da gördü halimi
Kırdın felek kanadımı kolumu
Size emanet ediyorum Ali'mi

Kader böyleymiş kime ne deyim

Dünyanda geçti seksen üç günüm
Yukarı bakmaya kalmadı gücüm
En sonunda da yükledim göçüm
Kader böyleymiş kime ne deyim

Uğrattın felekte boranına kışına
Selam söyleyin toprağıma taşıma
Ozan Mehmet'imın gözün yaşına
Kader böyleymiş kime ne deyim (K92).

YA-2

Kaybettim yiğit kardeşi
Dünya başa zindan oldu
Evimizin temel taşı
Göçtü gitti viran oldu

Dünyaya gelen gidiyor
Giden can borcun ödüyor
Eller hep bayram ediyor
Bizim evde figan oldu

Gördün mü ananı babanı,
Mezardaki akrabanı
Gardaş ramazan bayramı,
Son gördüğün bayram oldu

Yandı bu hacının özü
Gardaş deyip ağlar gözü
Üç oğluyla iki kızı
Yavrular perişan oldu (K92).

YA-3

Polis'e Ağıt

Hikâyesi: Âşık Hacı Akkuş Kayseri'de oturan kızına gidip geldiği zamanlar burada kızının komşusu olan polisle tanışır ve polisle bir dostluğu oluşur. Polis, görevi sırasında bir suçlu tarafından vurulur ve şehit olur. Bunun üzerine Âşık Hacı Akkuş bu ağıdı yakar.

Annem babam beni polis ettiler
Düşmanlar aşıma zehir kattılar
Cenazemi bayrakla örttüler
Hakkınızı helal edin ölürüm anam

Açman annem yaralarım sızılar
Böyleymiş alnımdaki yazılar
Size emanetim körpe kuzular
Oğlum şehit diye ağlama anam
Yarım kaldı yapacağım işlerim
Elbet bir gün çıkar dedim düşlerim
Ayrıldık kayboldu arkadaşlarım
Ölmedin şehidin yiğidin anam

Hiç görmedim sevenimi, dostumu
Türk evladı inkâr etmez aslını
Derin örtün mezarımın üstünü
Ağlayıp sesini duymayım anam

Kahpe düşman pusu kurmuş yoluma
Kurban olam ana böyle ölüme
Şehit diye yaratanın yoluna
Ağlama arkamdan kurbanım anam

Ateşler kavurdu yaktı bağrımı
Acımadı hiç bilmedim ağrımı

Rezil etmeyin başka küçük yavrumu
Şehit oldu oğlun ağlama anam

Türkiye’de büyük bir oldu faciya
Can dayanmaz dostlar böyle acıya
Selam söyleyin benden Aşık Hacıya
Arkamdan ağıtlar söylesin anam (K97)

YA-4

Askere Giden Oğula Ağıt

Hikayesi: Yakup ismindeki oğlu askere gittiğinde, davarlarını güdecek kimse kalmayan Fatma teyze, saman karşılığında davarı çobana verir. Çoban bir ay güttükten sonra, artık davarı güdemeyeceğini söyler. Bunun üzerine Fatma teyze bu ağıtı yakar.

İndim de ırmağın yalısına
Davarı koyverdim çalısına
Bir mektup yazsam valisine
Salma mı ola kuzum seni

Ayvalının şirin çeşme
Çeşme yaramı deşme
Gökten giden turnalar
Hakkâri’den öte uçma

Ayvalıya ekdim bostan
Dillere oldum destan
Baş güvencim, büyük Osman
O da gütmem dedi

Yine gördüm dağlar yazını
Felek dindirmiyor sızımı
Yalvarırım binbaşılar
Tez gönderin benim kuzumu

Zebilin koca keler
Taşın üstünde keklik öter
Acep çavuşlar mı döver
Vuran eller kırılısın yavruma

Çıktım da koca oluğu seyran eyledim
Dertliyim de bir türkü söyledim
Mektup ile çiçek yolladım
Sen ağlama asker kuzum (K81)

YA-5

Hikâyesi: Yahyalı'nın Kesteliç mahallesinde Barut Mehmet isminde bir genç öldürülerek bir mağaraya atılır. Bunun üzerine şu ağıt yakılmıştır.

Karakaya karakaya
Çıkın bakın doğan aya
Aştı gitti şu gedigi
Göremedim doya doya

Kesteliç'in yolu yonga
Günden önce düşer gölge
Mehmet'imi öldürmüşler
Kara kekil iki yarga

Kesteliç'ten yürüdüler
Belkuyu'yu bürüdüler
Zalim imiş gavur düşman
İpe takıp sürüdüler

Kesteliç'in ardı ketir
Bindikleri siyah katır
Gidin bakın emmileri
Yedi gündür inde yatır

Ezgin hey dağlar ezgin
Kesteliç'in içi bozgun
İyi bakın kesteliçli
İne me dönüyor kuzgun

Ellerine kına yakın
Kaldırın boyuna takın
Burada murat alamamış
Mezarına bayrak takın (K57)

YA-6

Hikâyesi: Yahyalı'nın yenice mahallesinden bir genç askerdeyken, gece eğitiminden döndüğü sırada hastalanır ve ölür. Bunun üzerine babası şu ağıda yakar:

Garip anam yol üstünde durursa
Kara saçlarını elpik elpik yolarsa
Nerde kaldı benim oğlum diye sorarsa
Aylatmayın anamı yolda deyin

Felek beni çeke çeke getirdin
Sanki beni muradıma yetirdin
Derdim bir iken bine yetirdin
Sılama hasret gönderdin felek

Kara ceketimi örtün yüzüme
Sinekler konmasın ela gözüme
Benden selam söylen sevdiceğime
Gayrı ben sılaya varamaz oldum (K68)

YA-7

Arap atlar aşkın olur
Al çıfalar bişkin olur
Böyle yiğidin anası
Ölmez ama şaşkın olur

Bir kar yağar toza toza
Aştım kuytuluktan yüze
Suyu soğuk otu taze
Gidelim gelin yaylaya

Dede dağı yüksek bakar
Göğoluk da çağlar akar
Bu gelinin bebekleri
Ölmez ama boyun büker

Tor katıra yük vururum
Yuları elime alırım
Gafil gitme aslan oğlum
Adana'ya yol salarım

Kalenin yapısı taştan
Yatamadım kara düştün
Sorardım da aslan oğlum
Havadaki uçan kuştan

Nere varsam her dert bizim
Ardı golanlı gısrak bizim
Niye bayıra kondun kuzum
Mor çiçekli yurtlar bizim

Zebil'in geçidi derin
Almanın gölgesi serin
Sana derim bre gelin
Hani uzun boylu yârin (K90)

YA-8

Hikayesi: Bir genç yeni evli iken askere gider. Kendisinden uzun zaman haber alınmaz. Bunun üzerine oğlunun öldüğünü sanan baba, gelinini kendine nikâhlar. Bir

müddet sonra da askere giden oğlan döner ve durumu öğrenir. Bunun üzerine genç şu ağıtı yakar:

Bir gömlek diktirdim yakası nazik
Kollarına girmiş burma bilezik
Öpmeye kıyamam, sevmeye yazık
Baba ne dedin de aldın Suna'mı

Bir gömlek diktirdim yanı dizinde
Çifte çifte benleri var yüzünde
Böyle güzellik mi olur Türkmen kızında
Baba ne dedin de aldın Suna'mı

Bir gömlek diktirdim yanı dilmeli
Kul olup da kapınıza gelmeli
Oğul gitmeylen gelin mi almalı
Baba ne dedin de aldın Suna'mı

Bodrum önünde oturan kızlar
Baba sende yok mu utanır yüzler
Herkes gelinin evine gizler
Baba ne dedin de aldın Suna'mı (K87)

YA-9

Hikayesi : Oğlu adana'ya gurbete göçüp gittiğinde, annesi oğluna şu ağıtı yakmış:

Gidin turnalar belik belik
Göğdere'de alın soluk
Ölümden üstün geliyor
Yavrum bana bu ayrılık

Koyun iner yatağına
Arı gelir peteğine
Kuzum baban çadır açtı

Dönbere'nin eteğine

Enginli yüksekli dağlar
Dilim söyler gözüm ağlar
İbişim ile Eşrefim
El içinde melül ağlar (K101)

YA-10

Hikayesi: Eşi askere giderken, eşini uğurlamaya amcası ve halasından başka kimse gelmez. Bunun üzerine Ayşe ana şu ağıtı yakar:

Ar ediyom ağlamaya
Çeşit başı bağlamaya
Emmin ile бүbün geldi
Eşim seni yollamaya

Kefenlinin yolu iki
Birbirine kavuşuyor

Uğramamış emmimoğlu
Niye doğru savuşuyor (K101)

7.1.5. Tekerleme

Çocuk oyunlarının vazgeçilmez unsurlarından birisini tekerlemeler meydana getirmektedir. Çocuk oyunu tekerlemelerinin ise hemen akla gelenleri «ebe seçimi» ile ilgili oyunbazı tekerlemeleridir. Doğduğum ve ilk çocukluk yıllarımı geçirdiğim Yozgat'ın Sarıkaya ilçesine bağlı Pınarkaya köyünde sözünü ettiğimiz oyun başında söylenen «ebe seçimi» ile ilgili tekerlemelere «sayışmaca» denilmektedir. Ebe seçimine başlarken de «sayışma yapmak», «sayışmak» gibi fiiller kullanılmaktadır.. «Bilmece bildirmece el üstünde kaydırmaca» bilmeceesindeki çocuksu hava, «sayışmaca» kelimesinde de karşımıza çıkıyor ve hemen bizi çocukların dünyasına çekiveriyor. Araştırmacılara, «oyun tekerlemeleri» başlığı ile verilen ve çocukların sihirli dünyasının kapılarını aralamamıza yardımcı olan bu ürünlerin özel bir adının olması gerekir diye düşünüyoruz. Yukarıdaki tanımlardan da anlaşıldığı gibi tekerlemeler, çeşitli ses tekrarlarından, basmakalıp sözlerin kullanıldığı eğlence

amaçlı söylenen, söz sanatları kullanılarak ve çocuksu bir üslupla meydana getirilirler (Oğuz,1997: 24).

Yahyalı yöresinden derlediğimiz 12 tane tekerleme şu şekildedir:

1. Oyun Tekerlemeleri

2. Bağımsız Tekerlemeler

1. Oyun Tekerlemeleri

YTE-1

Komşu komşu huuu!

Oğlun eve geldi mi?

Geldi.

Ne getirdi?

İnci boncuk.

Kime kime?

Sana bana.

Başka kime?

Kara kediye.

Kara kedi nerde?

Ağaca çıktı.

Ağaç nerde?

Balta kesti.

Balta nerde?

Suya düştü.

Su nerde?

İnek içti.

İnek nerde?

Dağa kaçtı.

Dağ nerde?

Yandı bitti kül oldu (K100)

YTE-2

Portakalı soydum soydum,

Başucuma koydum,

Ben bir yalan uydurdum.

Duma duma dum,
Kırmızı mum,
Dolapta pekmez
Yala yala bitmez,
Ayşecik cik cik cik
Fatmacık cık cık cık
Sen bu oyundan çık (K89).

YTE-3

Aç kapıyı bezirgan başı
Kapı hakkı ne verirsin
Arkamdaki yadigar olsun
Bir sıçan iki sıçan
Üçüncüde deliğe kaçan (K28)

YTE-4

Elif be te se
Cim dallı köse
Arap atladı girdi kümese
Ayın ahirette
Gayın gaflette
Sen bunların hesabını
Nasıl verecen ahirette (K27)

YTE-5

Kapıdan tavşan geçti mi ?
Geçti
Tuttun mu ?
Tuttum
Kestin mi?
Kestim
Tuzladın mı?
Tuzladım
Pişirdin mi?
Pişirdim
Bana ayırdın mı?

Ayırdım
Hangi dolaba koydun?
Çık çık dolaba koydum
Haydi, al getir
Getiremem
Niye getiremezsin?
Kara kediler yemiş
Vay vay miyav. (K29)

YTE-6

O piti piti
Karamela sepeti
Terazi lastik
Jimnastik
Biz size geldik bitlendik
Hamama gittik temizlendik
Dik dik dik
Sen bu oyundan çık (K94).

YTE-7

Nallı tavşan
Çullu kuduz
Dört boz eşşek
Dört yayman
Altı kartal alttan kalkar
Yedi kartal yerden kalkar
Sekiz kartal seker kalkar
Dokuz kartal doyar kalkar
On kartal oynar kalkar, sat (K22).

YTE-8

Bir mal aldım beşe
Sermayesi altıya
İstediler yediye
Ben vermedim sekize
Sen al dokuza

Ver ona ver ona (K41).

YTE-9

Ooo ...

İğne battı

Canımı yaktı

Tombul kuş, arabaya koş

Arabanın tekeri

İstanbul'un şekeri

Hop hop altın top

Bundan başka oyun yok (K47).

YTE-10

Mustafa mıstık

Arabaya kıstık

Üç mum yaktık

Seyrine batık (K49).

2. Bağımsız tekerlemeler

YTE-11

Bu köşe yaz köşesi

Şu köşe kış köşesi

Ortada su şişesi (K75)

YTE-12

Hakkı hakkıya gitmiş,

Hakkı hakkıdan hakkını istemiş,

Hakkı hakkının hakkını vermeyince

Hakkı hakkının hakkından gelmiş (K99)

7.2. Manzum-Mensur Karışık Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

7.2.1. Bilmece

Bilmecelerin konusuna insan hayatının her alanı girmektedir. Örneğin uygarlığımızı oluşturan maddi eşyalar, insanlar, hayvanlar, yiyecek ve içecek maddeleri, çeşitli maddi varlıklar, dini inançlar ve sosyal olaylar bilmecelerde ele

alınmaktadır. İşte bundan dolayı bilmeceler bir halkın maddi ve manevi kültürünü yansıtmaktadır (Alperen1996:117).

Edebiyat ve folklor dünyasının kültür bahçesi olan bilmeceler, her milletin maddi ve manevi kültürüne açılan bir penceredir. Bilmeceler de toplumun geçirdiği evrime paralel olarak değişime uğramışlardır. Günümüzün basın yayın araçlarında bilmece türü yerini bulmacaya ve bilgi yarışmalarına bırakmıştır. Radyo ve televizyonda Batı dünyasının “Quiz” adını verdiği organize bilgi yarışmaları düzenlenmektedir. Soru ve cevap şeklinde geçen bu bilgi yarışmalarında sorulan soruların belirli bir zamanda cevaplandırılması istenmektedir. Çağımızın bilmecesi sayılan bu bilgi yarışmaları ne yazık ki toplumun kültürünü değil, bireylerin genel kültürünü (ansiklopedik bilgiyi) yansıtmaktadır (Alperen1996:125).

Yahyalı’da bilmece kış akşamları insanların bir araya gelerek sohbet ettikleri zamanlarda ve çeşitli eğlence gecelerinde ve topluca yapılan işlerde biraz da işin yorgunluğunu ve yoğunluğunu bir kenara bırakıp eğlenceli bir duruma getirmek için yapılmakta ve bu şekilde bu kültür yaşatılmaktadır. Bilmeceler soranlar ve bilenlerin hem kültürünü hem de zekâsını ortaya çıkarmaktadır.

Yahyalı yöresinden derlediğimiz bilmeceler şunlardır:

YB-1

Yol üstünde kitli sandık. (Mezar) (K93, K94)

YB-2

Arabadan atladı, pantolonu patladı (Karpuz) (K81, K82)

YB-3

Yazın giyinir, kışın soyunur. (Ağaç) (K83, K90)

YB-4

Benim bir kızım var

Gece gündüz resim yapar (Ayna) (K78, K79)

YB-5

Yer altında sakallı dede? (Havuç) (K95, K96)

YB-6

Yer altında sakallı dede? (Havuç) (K8, K13)

YB-7

Pazardan alınmaz

Bir yere koyulmaz

Tadına doymaz (Uyku) (K19, K23)

YB-8

Çarşıdan aldım bir tane

Eve geldim bin tane (Nar) (K14, K29)

YB-9

Ben giderim o gider,

Arkamda tin tin eder (Gölge) (K4, K8)

YB-10

Abdest alır namaz kılmaz

Cemaatten geri kalmaz (Cenaze) (K21, K27)

YB-11

Alaca mezar

Dünyayı gezer (Göz) (K31, K33)

YB-12

Altay yattı

Altay kalktı (Kırmızı tay) (K39, K41)

YB-13

Sarp kaya yüzünde bir tutam ot (Sakal) (K21, K22)

YB-14

Alaca mezar

Dünyayı gezer (Göz) (K25, K27)

YB-15

Küçücük fıçıcık

İçi dolu turşucuk (Limon) (K11, K12)

YB-16

Altı ayağı var altında

Bir kuyruğu var sırtında

Hem Allah'ın yolunda

Hem kulun elinde (Terazi) (K14, K16)

YB-17

Ateşe girer yanmaz

Suya girer ıslanmaz (Güneş) (K24, K25)

YB-18

Benim bir gelinim var

Gelenin gidenin elini öper (Zemberek) (K11, K12)

YB-19

Yarım kaşık

İki duvara yapışık (Kulak) (K16, K18)

YB-20

Biz biz idik

Otuz iki kız idik

Ezildik büzüldük

İki duvara dizildik (Dişler) (K55, K58)

YB-21

Beyaz saray içinde
Sarı sultan oturur (Yumurta) (K67, K84)

YB-22

Çin çini harman
Kubbesi tamam
Ben bir kız aldım
Babası imam (Saat) (K54, K56)

YB-23

Açıldı sandık
Döküldü fındık (Keçi boku) (K63, K70)

YB-24

Allah yapar yapısını
Bıçak açar kapısını (Karpuz) (K27, K33)

YB-25

Attım rafa
Bir kuru kafa
Yemesi tatlı
Maymun suratlı (Hindistan Cevizi) (K10, K18)

YB-26

Anam tutar
Babam sokar (Ceket) (K11)

YB-27

Bilmece bildirmece
Buz üstünde kaydırmaca (Kızak) (K17)

YB-28

Dağdan gelir

Taştan gelir

G.tü açık

Eniştem gelir (Keçi) (K27)

YB-29

Buradan vurdum kılıcı

Halep'ten çıktı bir ucu (Şimşek) (K33, K45)

YB-30

Azar azar büyür

Azar azar küçülür (Ay dede) (K11, K13)

YB-31

Dağdan gelir takla makla

Aman abla beni sakla (Çiğ) (K2, K13)

YB-32

Dağdan gelir tıklar mıkır

Ayağında gümüş bakır (Kaplumbağa) (K32, K43)

YB-33

Etten Kantar

Altın tartar (Kulak) (K51)

YB-34

Gökyüzünde yarım ayna (Ay) (K56, K68)

YB-35

Helemez hülemez

Ocak başına varamaz (Tere yağı) (K74, K87)

YB-36

Karakoyun meler gelir

Dağı taşı deler gelir (Tren) (K94)

YB-37

Üstü çayır biçilir

Altı çeşme içilir (Koyun) (K5, K15)

YB-38

Parasını el alır

Dumanını yel alır

Zehir'i sana kalır (Sigara) (K23 K38)

YB-39

Nefesi var canı yok

Derisi var kanı yok (Körük) (K44)

YB-40

Mavi atlas

İğne batmaz

Arşın yetmez

Makas kesmez

Terzi dikmez (Gökyüzü) (K81, K83)

YB-41

Uzun kuyu, dümbül suyu

Alan alır, içen ölür (Tüfek) (K95)

YB-42

Gezer gezer izi yok

Çörek yapar tuzu yok (Arı, Bal) (K63)

YB-43

Dağdan gelir ok gibi

Eli ayağı yok gibi

Eğilir bir su içer

Meler oğlak gibi (Yılan) (K5, K15)

YB-44

Yer altında demir kazık (Havuç) (K23)

YB-45

Harun uyandı

Cama dayandı

Cam kırıldı

Kana boyandı (Kızılıcık) (K38)

7.2.2. Atasözü

Atasözlerinin yapılmasını veya yapılmamasını ön gördüğü davranışlar manzumesi olarak ortak zihniyet gelmektedir. Daha önce de işaret edildiği gibi içten dışa doğru bir tavır alışım ifadesi olarak ortak zihniyetin, Türk dünyasının ortak kültürel motiflerini ve bunlara bağlı sosyal ve kültürel değerlerin var olduğu zeminin atasözleri bazında ne kadar sağlam bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Hiç şüphesiz Türk dünyası atasözleri içinde yer alan bazı atasözleri taşıdıkları evrensel değerler bakımından dünyadaki birçok milletin atasözüyle de benzerlik taşıyabilirler. Ancak Türk dünyasının geleneklerini görenekleri ifade eden ve onun ortak duygu ve düşüncelerinin ürünü olup hayat tarzını ifade edenler ortak psikolojik yapının ve ortak ruhun da temelini oluşturmaktadır. Uzun siyasi ve coğrafi ayrılıklardan sonra birbirini tanıma fırsatı bulan bu kardeş toplulukların birbirlerini en iyi tanıyabilecekleri zeminin halk kültürü ve özellikle de atasözleri olduğunu anlaşılmaktadır (Çobanoğlu, 2003:11).

Atasözü ve deyimlerin kısaltılarak kullanımı çağrışıma dayalı kullanılırken, okurun zihninde yarım bırakılmış kısımlar doldurulabilmektedir. Atasözleri insan zihninde yer edinmiş olduğundan kalıplaşmış bu sözlerden yaralanmak metni daha algılanır kılabilir, ayrıca metne canlılık da kazandırabilir. Gazete yazarının işlediği

konuya uygun bir şekilde kalıp sözden faydalanmasına neden olarak, yazısında deneyim sonucu genel kabul görmüş bir gerçeği yansıtmaya önem verdiğini dolayısıyla yazısındaki fikrî yönünü sağlamlaştırmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Zaten kısa ve özlü bir anlatımı olan atasözleri ve deyimlerin kısaltılarak kullanılmasını, okurun zihnini harekete geçirmesine ve boşlukların doldurulmasına olanak sağladığı için bu durum bir anlamda yazarın okuru ile kurduğu iletişimle açıklanabilir. Yani gazete yazarı, metninde işlediği konuya uygun olarak seçtiği kalıplaşmış sözü, yarım bırakarak okurun bu boşlukları doldurmasını saklayarak okuru yazının içine dâhil etmiş ve böylece yazının etki gücünü arttırmış olabilir. Ancak burada asıl dikkati çeken, sözlü kültürün bir parçası olan atasözü ve deyimlerin kısaltılmış olsa bile bizim zihnimizde bir bütün olarak tamamlanabilmesidir. Sözlü kültür döneminde ortaya çıkan atasözü ve deyimleri, yazılı kültürde kullanıyor olmamız bizlerin yazıyı içselleştiremediğimizi mi göstermektedir? Sözel anlatı kalıplarından olan atasözü ve deyimlerin modern yaşamda kullanılıyor olması, elbette bizi sözlü kültürün bir parçası haline getirmez. Ancak yazılı kültürde de sözlü kültür izlerinin hâlâ bulunduğu göz ardı edilemez. Kalıp ifadeler her ne kadar sıkı sıkıya bağlı olduğumuzu iddia edemesek de sözlü kültür, sürekliliğini bir şekilde-kısaltma yoluyla olduğu gibi sağlamaktadır. Dolayısıyla atasözleri ve deyimlerin çağdaş kent yaşamında bir işleve sahip olduğu göz önünde bulundurulursa bunları “dil kalıntıları” olarak değerlendiremeyiz. Yazının içselleştirildiği modern yaşamda sözlü kültür değerlerinin kullanıyor olması da Ong’un ifadesiyle “sözlü geleneğin direnişi”ni göstermektedir (Tuğcu, 2005:88).

Halk arasında söylenen atasözleri o topluma ait insanların hayat anlayışını, yaşam tarzını yansıtmaktadır. Ele alınan atasözleri o bölgede yaşayan insanların hayata bakış açısını ve hayata ne anlam yüklediklerini bize göstermektedir. Atasözleri aynı zamanda içerisinde toplumsal kural ve kaideleri de barındırmaktadır. Atasözlerine bakarak ait olduğu toplumda oluşan kural ve kaideler hakkında bazı bilgilere ulaşabiliriz. Aynı zamanda yapılması ya da yapılmaması gereken davranış biçimlerinin toplum içerisinde ayıplanıp ayıplanmayacağı, ya da o davranış toplumun nasıl tepki verebileceği hakkında atasözleri bizi bilgi sahibi etmektedir.

Yahyalı'dan derlenen atasözleri yukarıdaki sınıflandırmaya göre değerlendirilmiştir:

-A-

YAS-1

Abanın kıymeti yağmurda bilinir (K1, K3).

YAS-2

Abdalın korkağı taşın büyüğüne saldırır (K4, K7).

YAS-3

Abdala padişahlık vermişler, ilk babasını asmış (K11, K23).

YAS-4

Acele giden ecele gider (K6, K9).

YAS-5

Acele işe şeytan karışır (K13, K14).

YAS-6

Acı patlıcanı kırağı çalmaz (K17, K73).

YAS-7

Aç tavuk kendini darı ambarında sanırmış (K52, K78).

YAS-8

Aç it fırın yararmış (K81, K90).

YAS-9

Aç bırakma hırsız olur çok kızma arsız olur (K18).

YAS-10

Ağaçtan maşa cingenden paşa olmaz (K21).

YAS-11

Ağlamayan ocuğa meme vermezler (K25).

YAS-12

Akacak kan damarda durmaz (K31).

YAS-13

Akılsız iti yol gocatır (K38, K52).

YAS-14

Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir (K71).

YAS-15

Alışmış kudurmuştan beterdir (K75).

YAS-16

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al (K4, K7).

YAS-17

Ananın bastığı yavru ezilmez (K6, K9).

YAS-18

Analı oğlak yarda, anasız oğlak yerde oynar (K12, K31).

YAS-19

Aptalın karnı doyunca gözü yolda olurmuş (K14, K17).

YAS-20

Aptal düğünden, ocuk oyundan bıkmaz (K52).

YAS-21

Arsızın kıına kazık batmış anam bu çatırtı nerden geliyor demiş (K81, K90).

YAS-22

Atasözü tutmayan uluyu uluyu kurt getirirmiş (K18).

YAS-23

Atına bakan ardına bakmaz (K21).

-B-

YAS-24

Baba oğula bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş (K25).

YAS-25

Bal yiyen baldan usanır (K31).

YAS-26

Bakarsan bağ bakmazsan dağ olur (K38).

YAS-27

Baş olda soğan başı ol (K52).

YAS-28

Başa gelen çekilir (K71).

YAS-29

Bekara karı boşamak kolay (K75).

YAS-30

Besledik büyüttük danayı, tanımaz oldu anayı (K91).

YAS-31

Beylik atın dişine bakılmaz (K2).

YAS-32

Biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar (K6).

YAS-33

Boş teneke tangırdar (K7, K13).

-C-

YAS-33

Can çıkmadan huy çıkmaz (K30).

YAS-34

Can boğazdan gelir (K49).

-Ç-

YAS-35

Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yere görünme (K1).

YAS-36

Çalma el kapısını çalarlar senin kapını (K3, K4).

YAS-37

Çıra dibine kör (K9).

YAS-38

Çocuğa yumuş buyur arkasından sen de git (K18).

YAS-39

Çocuktan al haberi, verir kubarı kubarı (K21).

YAS-40

Çok gezen tavukayağında bok getirir (K30).

YAS-41

Çok mal haramsız, çok laf yalansız olmaz (K35, K43).

-D-

YAS-42

Damlaya damlaya göl olur, akar gider sel olur (K29, K30).

YAS-43

Davetsiz gelen döşeksiz yatar (K15).

YAS-44

Davul dengi dengine çalar (K22).

YAS-45

Davulun sesi uzaktan hoş gelir (K23).

YAS-46

Derdini söylemeyen derman bulamaz (K85).

YAS-47

Deli yüzünden değil, sözünden belli olur (K87).

YAS-48

Deliye her gün bayram (K24).

YAS-49

Derviş dervişi bulur tekkede, hacı hacıyı bulur Mekke'de, deli deliyi bulur dakkada (K51).

YAS-50

Dinsizin hakkından imansız gelir (K54).

YAS-51

Doğru duvar yıkılmaz (K56).

YAS-52

Dost acı söyler (K71).

YAS-53

Dost başa düşman ayağa bakarmış (K76).

YAS-54

Dökme suyla değirmen dönmez (K48).

YAS-55

Dumansız baca, çekişmedik karı koca olmaz (K41)

YAS-56

Duvarı nem, insanı gam çürütür (K33).

-E-

YAS-57

Eceli gelen it cami duvarına işer (K27).

YAS-58

El atına binen tez iner (K84).

YAS-59

El elin eşğini türkü çağırarak arar (K61).

YAS-60

El ile gelen düğün bayram (K56).

YAS-61

El oğluna güvenme akan suya dayanma (K63).

YAS-62

El yarası geçer de dil yarası geçmez (K82).

YAS-63

Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır (K97).

YAS-64

Eşşek hoşaftan ne anlar suyunu içer, tanesini bırakır (K8).

YAS-65

Eşğini sağlam bağla, komşunu hırsız tutma (K57).

YAS-66

Ev alma komşu al (K60).

YAS-67

Ev yapanla evlenene Allah yardım eder (K67).

- F-**YAS-68**

Fazla mal göz çıkarmaz (K53).

YAS-69

Fakirin derdi ölünce biter (K55).

-G-**YAS-70**

Gelen gideni aratır (K65).

YAS-71

Gelin ata binmiş, 'ya nasip' demiş (K99).

YAS-72

Gönülsüz iş ya karın ağrıtır ya baş (K100).

YAS-73

Görünen köy kılavuz istemez (K20, K28).

YAS-74

Görelim Mevla neyler, neylerse güzel eyler (K32, K34).

YAS-75

Göz görmezse gönül katlanır (K58, K86).

YAS-76

Gülme komşuna gelir başına (K62).

YAS-77

Gülü seven dikenine katlanır (K64).

YAS-78

Gül dikensiz, güzel kusursuz olmaz (K66).

YAS-79

Gün doğmadan neler doğar (K69).

-H-**YAS-80**

Hacı hacı olmaz gitmeyle Mekke'ye, eşşek at olmaz, taş çekmeyle tekkeye (K26).

YAS-81

Hamama giren terler (K37).

YAS-82

Hanım kırarsa kaza, halayık kırarsa ceza (K47).

YAS-83

Harman döven öküzün ağı bağlanmaz (K45).

YAS-84

Harmanda dirgen yiyen sıpa, yılına kadar acısını unutmaz (K16).

YAS-85

Havlayan köpek ısırılmaz (K19).

YAS-86

Haydan gelen huya gider (K36).

YAS-87

Hazıra dağ dayanmaz (K50).

YAS-88

Her horoz kendi küllüğünde öter (K70).

YAS-89

Helal kazanç ile yağlı pilav yenmez (K73, K80).

YAS-90

Her gördüğün sakallıyı deden sanma (K83).

YAS-91

Her kaşığın kısmeti bir olmaz (K19).

YAS-92

Her inişin bir yokuşu vardır (K21).

YAS-93

Her yiğidin gönlünde bir aslan yatar(K30).

YAS-94

Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır (K39).

YAS-95

Hileciden yumurta alan içinde sarısını bulamaz (K58).

YAS-96

Hırsız içerden olursa kapı kilit tutmaz (K81).

YAS-97

Huyly huyundan vazgeçmez (K85).

YAS-98

Horoz ölür gözü çöplükte kalır (K96).

-I-

YAS-99

Irmak kenarına çeşme yapılmaz (K98).

YAS-100

Irmaktan geçerken at değiştirilmez (K52).

YAS-101

Isıracak it dişini göstermez (K55).

-İ-

YAS-102

İki cambaz bir iptе oynamaz (K59).

YAS-103

İşine hor bakan boynuna torba takar (K1, K2).

YAS-104

İşleyen demir ııldar (K3, K4).

YAS-105

İte dalaşacağına çalıyı dolaş (K5).

YAS-106

İt iti ısırmaz (K16).

YAS-107

İt ite buyurur itte döner kuyruğına buyurur (K21).

YAS-108

İt ürür kervan yürür (K23).

YAS-109

İyilik et denize at, balık bilmezse Halık bilir (K43).

YAS-110

İki gönül bir olunca samanlık seyran olur (K49).

-K-

YAS-111

Kabahatte gizli, ibadette (K50).

YAS-112

Kalkanın yerini, ölenin avradını alırlar (K53).

YAS-113

Kancık it kuyruk sallamazsa, erkek it dolanmaz (K55).

YAS-114

Karga ile gezen boka, bülbülle gezen güle konar (K64).

YAS-115

Kargaya yavrusu şahin görünürmüş (K81).

YAS-116

Kedi kıcıını görmüş, 'ben bu yaradan ölürüm' demiş (K89).

YAS-117

Kedinin boynuna ciğer asılmaz (K74).

YAS-118

Kedinin kusurunu önüne koyarlar, öyle döverler (K80).

YAS-119

Kırığına güvenen ersiz kalır (K95).

YAS-120

Kızı kendi haline bırakırsan, ya davulcuya kaçar ya zurnacıya (K96).

YAS-121

Kimse kimsenin çukurunu doldurmaz (K98).

YAS-122

Kul dara düşmeden Hızır yetişmez (K51).

-L-

YAS-123

Laf lafı açar (K59).

-M-

YAS-124

Mal insana hem dost hem düşmandır (K62).

YAS-125

Malın iyisini Pazar, ölünün iyisini mezar bilir (K72, K76).

YAS-126

Mal canın yongasıdır (K6).

YAS-127

Mart kapıdan baktırır kazma kürek yaktırır (K7).

YAS-128

Meyve veren ağaç taşlanır (K49).

YAS-129

Merhametten maraz doğar (K78).

YAS-130

Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer (K80).

YAS-131

Minareyi çalan kılıfını hazırlar (K56).

YAS-132

Mum dibine kör (K16).

-N-

YAS-133

Namazda gözü olmayanın ezanda kulağı olmaz (K48).

YAS-134

Nasihat istersen tembele yumuş buyur (K9).

YAS-135

Ne ekersen onu biçersin (K18).

YAS-136

Ne oldum deme, ne olacağım de (K22).

YAS-137

Ne kadar da bilsen bir bilene danış (K63, K65).

-O-

YAS-138

Odunun iyisi meşe, avradın iyisi eşe (K74, K82).

YAS-139

Oğlan dayıya, kız bübüye çeker (K83).

YAS-140

Olacakla öleceğe çare olmaz (K21, K67).

YAS-141

Olan dört bağlar, olmayan dert (K95).

YAS-142

Osuruklu göte arpa ekmeği bahane (K98).

YAS-143

Olsa ile bulsayı ekmişler, yel ile yuf bitmiş (K25, K27).

YAS-144

Orospunun yemini şeyi görene kadar (K47).

YAS-145

Oynamayan gelin yerim dar dermiş (K53).

-Ö-

YAS-146

Öfke baldan tatlıdır (K60, K73).

YAS-147

Öfkeyle kalkan zararlar oturur (K89).

YAS-148

Öküzün alını sakar, lakabını başkasına takar (K95).

YAS-149

Öksüz oynasa çıkmış, ay akşamdan doğmuş (K14, K19).

YAS-150

Öksüzün bağına vurmuşlar, vay arkam demiş (K25).

YAS-151

Ölüye giden ağlar, düğüne giden oynar (K33).

YAS-152

Ölmüş eşek kurttan korkmaz (K41).

YAS-153

Önceden gerek idi bu tımar, öldü eşek kaldı semer (K45).

-P-

YAS-154

Papaz her gün pilav yemez (K47).

YAS-155

Para ile imanın kimde olduğu belli olmaz (K51, K58).

YAS-156

Pire itte bit yiğitte bulunur (K64).

-R-

YAS-157

Rüzgar eken fırtına biçer (K67).

YAS-158

Rüzgarlı havanın kuytusı, yağmurlu havanın uykusu (K68, K84).

-S-

YAS-159

Sabrın sonu selamettir (K42).

YAS-160

Sabreden derviş muradına ermiş (K46).

YAS-161

Saç altında saç yatır, bacın senden de aç yatır (K81).

YAS-162

Sağır duymaz uydurur (K90, K97).

YAS-163

Sakal bıyığa denk olmayınca berber ne yapsın (K99).

YAS-164

Sarımsağı gelin etmişler kırk gün kokusu çıkmamış (K19, K26).

YAS-165

Sabahın şerri akşamın hayrından yeğdir (K28, K29).

YAS-166

Sel ile gelen yel ile gider (K41, K44).

YAS-167

Sıçan sidiğinin denize faydası vardır (K48, K59).

YAS-168

Sona kalan dona kalır (K6, K7).

YAS-169

Söyleme sırrını dostuna o da söyler dostuna (K2, K13).

YAS-170

Suyun süzüleninden kork, çağlayanından geç (K30, K49).

YAS-171

Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar (K17, K19).

YAS-172

Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer (K28, K31).

-Ş-**YAS-173**

Şubatın sonundan, martın onundan kork (K35).

-T-**YAS-174**

Tandır başında bağ dikmek kolay olur (K38, K43).

YAS-175

Talihsiz hacıyı at üstünde yılan sokar (K54, K58).

YAS-176

Tavşanı tazı tutar, çalımı avcı satar (K9, K18).

YAS-177

Tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış (K50).

YAS-178

Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır (K63).

YAS-179

Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz (K77).

YAS-180

Tedbirini al takdirini Allah'a bırak (K80, K98).

YAS-181

Tezekten terazinin boktan olur dirhemi (K99).

YAS-182

Tırnağın varsa başını kaşı (K2, K10).

-U-

YAS-183

Ucuz etin yahnisi yavan olur (K16, K20).

YAS-184

Uluyu dinlemeyen ulur (K24, K30).

YAS-185

Ummadığın taş baş yarar (K42).

YAS-186

Utanmazın yüzüne tükürsen, yağmur yağıyor der (K49).

-Ü-

YAS-187

Üç kuruşluk eşğin, beş paralık sıpası olur (K66).

YAS-188

Havlamasını bilmeyen köpek, sürüye kurt getirir (K22).

YAS-189

Üzüm üzüme baka baka kararır (K54).

-V-

YAS-190

Vakitsiz öten horozun başını keserler (K63, K71).

YAS-191

Vardığın yer kör ise gözünü kırpa bak (K74).

YAS-192

Varsa hünerin, her yerde vardır yerin (K81, K83).

-Y-

YAS-193

Yalancının ipiyle kuyuya inilmez (K95, K97).

YAS-194

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar (K100).

YAS-195

Yal yiyecek enik gözünden belli olur (K5, K15).

YAS-196

Yara sıcakken sarılır (K23).

YAS-197

Yemeyenin malını bir yiyen bulunur (K38).

YAS-198

Yetim malı yiyen onmaz (K44).

YAS-199

Yılanın sevmediği ot deliğinde biter (K56, K68).

YAS-200

Yolcu yolunda gerek (K74, K87).

YAS-201

Yoldan giden yorulmaz (K94, K100).

YAS-202

Yumurtadan çıkmış kabuğunu beğenmez (K94).

-Z-**YAS-203**

Zararın neresinden dönersen kardır (K25, K32).

YAS-204

Zelzeleyi gören, yağmura razı gelir (K43).

YAS-205

Zengin malı züğürdün ağzını yorar (K51).

YAS-206

Zorla güzellik olmaz (K92).

YAS-207

Zor kapıdan girerse, şeriat bacadan çıkar (K23,K24).

7.2.3. Deyim

Kelimenin gerçek anlamı dışında kullanılan, tamamen farklı bir anlam taşıyan kalıplaşmış ifadeler deyim denmektedir. Deyimler toplumun ortak kültürel belleğinden süzülerek gelmiş, o topluma mal olmuş, nesilden nesile söylenerek aktarılmış sözlü kültür ürünüdür. Orhun yazıtlarında, uygar dönemlerinden günümüze kadar gelmiş bir çok deyimle karşılaşırız. Bu durumda bize deyimlerin çok eski zamanlardan günümüze kadar geldiğini göstermektedir.

Şükrü Elçin, deyimleri, yaygınlıklarına ve kullanım durumlarına göre dört gruba ayırmıştır:

- Genel olanlar (Sözlü kullanıştakiler ve yazıya geçenler)
- Bölge karakteri gösterenler
- Türkiye dışındaki Türk lehçelerinde yaşayanlar
- Eskiden kullanılıp bugün unutulmuşlar (Elçin, 1986:644)

Yahyalı yöresinden derlenen deyimler şunlardır:

-A-

YD-1

Abayı yakmak (K91).

YD-2

Abbas yolcu (K92).

YD-3

Abdesti daralmak (K97).

YD-4

Acın yatıp gücün kalkmak (K81).

YD-5

Acısını çıkarmak (K82).

YD-6

Açık kapı bırakmak (K92).

YD-7

Açlıktan nefesi kokmak (K97).

YD-8

Açtı ağzını yumdu gözünü (K16).

YD-9

Adam yerine koymak (K18).

YD-10

Adet yerini bulsun (K23).

YD-11

Ağırdan almak (K47).

YD-12

Ağız açtırmamak (K67).

YD-13

Ağız aramak (K85).

YD-14

Ağız birliği etmek (K89).

YD-15

Ağızına bal sürmek (K95).

YD-16

Ağızına geleni söylemek (K96).

YD-17

Ağızına tükürdüğüm (K98).

YD-18

Ağızından baklayı çıkarmak (K4, K7).

YD-19

Ağızından kaçırmak (K11).

YD-20

Ağızını toplamak (K23).

YD-21

Ağızının tadı bozulmak (K9).

YD-22

Ağızı pis (K6).

YD-23

Ağızıyla kuş tutmak (K12).

YD-24

Akıl karı değil (K31).

YD-25

Akıl küpü (K55).

YD-26

Aklına gelen başına gelmek (K13, K14).

YD-27

Aklı sıra (K17).

YD-28

Alacağın olsun (K91).

YD-29

Alan razı satan razı (K97).

YD-30

Al birini vur ötekine (K80).

YD-31

Alnını karışlamak (K75).

YD-32

Ana baba günü (K76).

YD-33

Ana bezi kardeş sarığı (K77).

YD-34

Anasının gözü (K78).

YD-35

Angazlanmak (K79).

YD-36

Apar topar (K80).

YD-37

Aslı astarı olmamak (K89, K93).

YD-38

Alttan almak (K94, K95).

YD-39

Arasından su sızmamak (K96, K98).

YD-40

Arı kovanına çöp sokmak (K84, K85).

YD-41

Ayağını denk al (K86, K87).

-B-

YD-42

Barut fıçısı gibi olmak (K88).

YD-43

Baş övmek (K61).

YD-44

Baş göz etmek (K67).

YD-45

Başı kıçı belli değil (K68).

YD-46

Başa kakınç etmek (K73).

YD-47

Başından savmak (K74).

YD-48

Beti benzi atmak (K66).

YD-49

Beyninden vurulmuşa dönmeğ (K69).

YD-50

Bıçak kemiğe dayandı (K70).

YD-51

Bir ayağı çukurda (K71).

YD-52

Bir uval inciri berbat etmek (K72).

YD-53

Bir kaşık suda boğmak (K56).

YD-54

Bir kulağından girip öbür kulağından çıkmak (K62).

YD-55

Bobalı boynuna (K63).

YD-56

Boğazından yukarı kırk armut alır (K64).

YD-57

Bok yoluna gitmek (K65).

YD-58

Boyunun ölüsünü almak (K53).

YD-59

Bozuk atmak (K55).

YD-60

Bozuntuya vermemek (K57).

YD-61

Bbrlenmek (K58).

YD-62

Burnu büyük (K59).

YD-63

Burnu havada (K56).

-C-

YD-64

Can havliyle (K62).

YD-65

Canı çekmek (K63).

YD-66

Canına değsin (K64).

YD-67

Canına okumak (K65).

YD-68

Canına tak etmek (K53).

YD-69

Canından bezmek (K55).

YD-70

Canını dişine takmak (K57).

YD-71

Canı pek (K59).

YD-72

Canı tez (K49).

YD-73

Cartayı çekmek (K50).

YD-74

Cart curt etmek (K51).

YD-75

Cehenneme kadar yolu var (K52).

YD-76

Çecikleri gevşemek (K54).

YD-77

Cılık çıkmak (K43).

YD-78

Cırbıtı çıkmak (K45).

YD-78

Cin fikirli (K46).

YD-79

Cinin yattığı yeri bilmek (K47).

-Ç-**YD-80**

Çam devirmek (K48).

YD-81

Çam yarması (K35).

YD-82

Çanına ot tıkmak (K36).

YD-83

Çantada keklik görmek (K37).

YD-84

Çar çur etmek (K38).

YD-85

Çarık çürük (K42).

YD-86

Çelermek (K44).

YD-87

Çeler meler tutmak (K29).

YD-88

Çil yavrusu gibi dağılmak (K31).

YD-89

Çiğlik etmek (K32).

YD-90

Çivi gibi (K33).

YD-91

Çötül çötül (K34).

YD-92

Çürük çıkmak (K23).

-D-

YD-93

Dağdan gelip bağdakini kovmak (K24).

YD-94

Damarına basmak (K25).

YD-95

Dananın kuyruğu koptu (K53).

YD-96

Darısı başına (K27).

YD-97

Defterini dürmek (K28).

YD-98

Deli divane olmak (K16).

YD-99

Dert yanmak (K17).

YD-100

Dırdır etmek (K18).

YD-101

Dile düşmek (K21).

YD-102

Dilinde tüy bitmek (K22).

YD-103

Diş bilemek (K9).

YD-104

Dokuz doğurmak (K10).

YD-105

Dost kazığı (K11).

YD-106

Dört ayağının üstüne düşmek (K12).

YD-107

Dört dönmek (K13).

YD-108

Dört elle sarılmak (K14).

YD-109

Duman attırmak (K6).

YD-110

Dünyayı dar etmek (K7).

-E-

YD-111

Eceline susamak (K8).

YD-112

Ekmeğine yağ sürmek (K15).

YD-113

Ekmek düşmanı (K19).

YD-114

El aleme karşı (K9, K10).

YD-115

El çekmek (K11).

YD-116

El değmemiş (K12).

YD-117

Eli dar (K13).

YD-118

Elifi gorse mertek zanneder (K14).

YD-119

El oğelemek (K16).

YD-120

Ensese kalın (K6).

YD-121

Esamese okunmaz (K7).

YD-122

Eski amlar bardak oldu (K8).

YD-123

Etek dolusu (K15).

YD-124

Eyvallahı olmamak (K19).

-F-**YD-125**

Fasulye gibi kendini nimetten saymak (K3, K4, K5).

YD-126

Felekten bir gün çalmak (K95).

YD-127

Fesat çıkarmak (K96).

YD-128

Fırıldak çevirmek (K97).

YD-129

Fırırığı yelli (K98).

YD-130

Fit olmak (K99).

YD-131

Fitne fücür (K100).

YD-132

Fit vermek (K85).

-G-**YD-133**

Gadasını almak (K86).

YD-134

Gafil avlanmak (K87, K88).

YD-135

Gavura kızıp orucu yemek (K89, K93).

YD-136

Gecesini gündüzüne katmak (K95, K96).

YD-137

Gelen ağam giden paşam (K98, K99).

YD-138

Gel git akıllı (K5).

YD-139

Gıcık vermek (K15).

YD-140

Gına gelmek (K23).

YD-141

Gödeni yarık (K38).

YD-142

Göğ tepeli (K44).

YD-143

Gölermek (K56).

YD-144

Gölgesinden korkmak (K68).

YD-145

Gönül koymak (K74).

YD-146

Göz boyamak (K87).

YD-147

Gözden düşmek (K94).

YD-148

Göze batmak (K81, K83).

YD-149

Gözü dışarda (K95, K97).

YD-150

Gözü kara (K100).

YD-151

Gözü pörtlemek (K22).

YD-152

Gözü sulu (K54).

YD-153

Güme gitmek (K63).

YD-154

Günahına girmek (K71, K74).

-H-**YD-155**

Hakkından gelmek (K24, K30).

YD-156

Hali duman (K42, K49).

YD-157

Halt etmek (K66).

YD-158

Hapa hap kavuşmak (K1, K2).

YD-159

Hapı yutmak (K10).

YD-160

Hem kel hem fodul (K16).

YD-161

Her tarakta bezi olmak (K20).

YD-162

Hık demiş burnundan düşmüş (K77).

YD-163

Hır çıkarmak (K80).

YD-164

Hışırı çıkmak (K98).

-i-i-**YD-165**

Irgadın orağını saklamak (K99).

YD-166

İçi açılmak (K9).

YD-167

İçi daralmak (K18).

YD-168

İçi dışına çıkmak (K50).

YD-169

İçinden gelmek (K58).

YD-170

İçine kurt düşmek (K63).

YD-171

İflahını kesmek (K38, K43).

YD-172

İmanı gevremek (K54).

YD-173

İpe sapa gelmez (K58).

YD-174

İpi kırmak (K17, K19).

YD-175

İşi tıklarında (K28, K31).

YD-176

İt kılı postal bağı (K35).

-K-

YD-177

Kabak tadı vermek (K6, K7).

YD-178

Kaçın kurası (K2, K13).

YD-179

Kafa kekmek (K30).

YD-180

Kafasına yatmak (K49).

YD-181

Kafa tutmak (K41, K44).

YD-182

Kalıbını basmak (K48).

YD-183

Kancayı takmak (K59).

YD-184

Kapağı atmak (K19).

YD-185

Karnı burnunda (K26).

YD-186

Kaşla göz arasında (K28).

YD-187

Kazan kafalı (K29).

YD-188

Kefeni yırtmak (K42).

YD-189

Kelli felli adam (K46).

YD-190

Kem küm etmek (K81).

YD-191

Kendine yontmak (K90).

YD-192

Kitabına uydurmak (K97).

YD-193

Kulaklarını dikmek (K99).

YD-194

Kulp takmak (K68).

YD-195

Kuyruklu yalan (K84).

YD-196

Kuyruk sallamak (K95).

YD-197

Külahları değişmek (K98).

-L-**YD-198**

Laf aramızda (K51).

YD-199

Laf atmak (K58).

YD-200

Lafa tutmak (K64).

YD-201

Laf ebesi (K67).

YD-202

Lafını ağzına tıkamak (K41).

YD-203

Laf lafı açmak (K45).

YD-204

Laf ola beri gele (K47).

YD-205

Lamı cimi yok (K25).

YD-206

Leb demeden leblebiyi anlamak (K21).

-M-**YD-207**

Madik atmak (K63).

YD-208

Mahalleyi ayağa kaldırmak (K16).

YD-209

Mal bulmuş mağribi gibi sevinmek (K6).

YD-210

Mantar gibi bitmek (K51).

YD-211

Mercimeği fırına vermek (K74).

YD-212

Meteliğe kurşun atmak (K53).

YD-213

Meydan okumak (K55).

YD-214

Mezhebi geniş (K16).

YD-215

Mitili atmak (K1).

YD-216

Mumla aramak (K52).

-N-

YD-217

Nabza göre şerbet vermek (K55).

YD-218

Nalları dikmek (K57).

YD-219

Narına yanmak (K81).

YD-220

Nefes tüketmek (K16).

YD-221

Ne mal olduğu belli (K79).

YD-222

Ne oldum delisi olmak (K94, K42).

YD-223

Nerede o yoğurdun bolluğu (K75).

YD-224

Neye uğradığını şaşırarak (K92).

YD-225

Nutku tutulmak (K26).

-O-

YD-226

Ocağı sönmek (K70).

YD-227

Oflayıp poflamak (K54).

YD-228

Oklava yutmuş gibi durmak (K2).

YD-229

Oldu bittiye getirmek (K50).

YD-230

Olmayacak duaya amin demek (K73).

YD-231

Oralı olmamak (K19).

YD-232

Ortalığı birbirine katmak (K37).

YD-233

O yolun yolcusu (K64).

YD-234

Oyunbozanlık etmek (K28).

-Ö-

YD-235

Ödü patlamak (K55).

YD-236

Öküz altında buzağı aramak (K57).

YD-237

Ölme eşğim ölme (K63).

YD-238

Ölümüne susamak (K41).

YD-239

Ömür törpüsü (K54).

YD-240

Önayak olmak (K22).

YD-241

Öp de başına koy (K30).

YD-242

Özrü kabahatinden beter (K3).

-P-

YD-243

Paçavrasını çıkarmak (K6).

YD-245

Paldır küldür (K52).

YD-246

Parmağında oynatmak (K21).

YD-247

Patlak vermek (K78).

YD-248

Patavatsızlık etmek (K14).

YD-249

Pestilini çıkarmak (K9).

YD-250

Pılıyı pırtıyı toplamak (K3).

YD-251

Pisi pisine gitmek (K4).

YD-252

Punduna getirmek (K12).

YD-253

Püsküllü bela (K17).

-R-

YD-254

Rafa kaldırmak (K81).

YD-255

Rahat yüzü görmemek (K25).

YD-256

Rayından çıkmak (K71).

YD-257

Rest çekmek (K13).

YD-258

Ruhu duymamak (K9).

-S-

YD-259

Sağlam pabuç değil (K35).

YD-260

Sakalı değirmende ağartmak (K23).

YD-261

Selamsız geçmek (K56).

YD-262

Selamı sabahı kesmek (K33).

YD-263

Semeriyle seksene mal olmak (K82).

YD-264

Senetsiz küreksiz (K59).

YD-265

Sen sağ ben selamet (K65).

YD-266

Sıtkı sıyrılmak (K32).

YD-267

Sinekten yağ çıkarmak (K66).

YD-268

Su koyuvermek (K47).

YD-269

Su sıçanına dönmek (K36).

YD-270

Sütü bozuk (K80).

YD-271

Süklüm püklüm oturmak (K64).

-Ş-

YD-272

Şamar oğlanına dönmek (K7).

YD-273

Şeytanın bacağına kırmak (K60).

YD-274

Şeytan kulağına kurşun (K71).

-T-

YD-275

Tadı damağında kalmak (K40).

YD-276

Tahtalı köye gitmek (K93).

YD-277

Taşı gediğine koymak (K77).

YD-278

Tasını tarağını toplamak (K94,).

YD-279

Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş (K21).

YD-280

Tepesinden kaynar sular dökülmek (K85).

YD-281

Tereciye tere satmak (K57).

YD-282

Tersinden kalkmak (K4).

YD-283

Tongaya düşmek (K23).

YD-284

Turnayı gözünden vurmak (K64).

YD-285

Tükürdüğünü yalamak (K95).

-U-

YD-286

Ucuz atlatmak (K62).

YD-287

Uçan kuşa borcu olmak (K49).

YD-288

Umurunda olmamak (K9).

YD-289

Utandığından yerin dibine girmek (K74).

-Ü-

YD-290

Üç aşağı beş yukarı (K95).

YD-291

Ümüğünü sıkmak (K47).

YD-292

Üstüne toz kondurmamak (K89).

YD-293

Üstüne yatmak (K25).

-V-

YD-294

Vadesi yetmek (K47).

YD-295

Verip veriştirmek (K64).

YD-296

Veryansın etmek (K95).

YD-297

Vur patlasın çal oynasın (K81).

-Y-

YD-298

Yağlı ballı olmak (K28).

YD-299

Yağmasan da gürle (K48).

YD-300

Yaka silmek (K13).

YD-301

Yan çizmek (K28).

YD-302

Yangına körükle gitmek (K54).

YD-303

Yangından mal kaçırmak (K58).

YD-304

Yaş tahtaya basmamak (K98, K99).

YD-305

Yerden yere vurmak (K16).

YD-306

Yerin dibine girmek (K49).

YD-307

Yolgeçen hanı gibi (K71).

YD-308

Yüreği ağzına gelmek (K97).

-Z-**YD-309**

Zar ağlatmak (K38).

YD-310

Zehir zemberek (K87).

YD-311

Zurnanın zırt dediği yer (K32).

7.2.4. Alkış-Kargış

İnsanların birbirlerine iyi dilek sunmaları, iyiliğini istediklerini göstermek için söyledikleri söz anlamında kullanılmaktadır alkış. Bu söz günümüzde özellikle islamiyetin kabulü ile birlikte unutulmuş, dua olarak isimlendirilmektedir. İnsanlar birbirlerine olan iyi duygularını, iyi dilek ve isteklerini, karşısındakinin iyiliğini istediğini göstermek için kullandıkları kalıplaşmış ve güzel, özlü sözlerdir.

“Alkış” (hayırdua) ya da “kargış” (beddua, ilenç), kişilerin iyilik ya da kötülüklerinin otorite sayılan güçlerden talep edildiği dilek bildiren kalıplaşmış sözlerdir. Birilerini övmek ya da sövmek istediğimizde, sadece kendimize ve üzerinde konuştuğumuz konuya özgü yeni ifadeler üretmek yerine bu kalıp ifadelere başvuruyor olmamız dikkate değer bir olgudur. Kullanıldıkları tikel ve belirli durum ya da bağlamların ötesinde, daha geniş bir çerçevede değerlendirildiklerinde, bu kalıp sözlerin, halkın kimin, neyin iyi ya da kötü olduğuna dair oluşturduğu değer yargılarını da içerdiği anlaşılır. Bu anlamda alkış ve kargışlar, atasözleri ve deyimler gibi sözlü edebiyatın en kısa türlerinden olmakla beraber, bir yandan bireysel duygu ve düşünceleri iletmeye yarayan, öte yandan da halkın uzun süreçler sonucu oluşturduğu değer yargılarının yeniden üretilmelerini sağlayan “kapsül” ifadelerdir (Terzioğlu, 2007:34).

Alkışlar:

YAL-1

Allah analı babalı büyütsün (K95, K97, K98).

YAL-2

Allah birini bin etsin (K23,K24).

YAL-3

Allah bu gününden geri koymasın. (K27, K33).

YAL-4

Allah dert verip derman aratmasın (K62, K63).

YAL-5

Allah gönendirsin (K60, K67).

YAL-6

Allah gönlüne göre versin (K13, K14, K16).

YAL-7

Allah uzun, hayırlı ömürler versin. (K23, K24, K25).

YAL-8

Allah kazadan beladan esirgesin (K39, K41, K43).

YAL-9

Allah ne muradın varsa versin. (K21, K27).

YAL-10

Allah Hızır'a yoldaş etsin (K34, K51).

YAL-11

Allah senden razı olsun. (K14, K29).

YAL-12

Allah tuttuğunu altın etsin. (K57, K67).

YAL-13

Allah yavrularına bağışlasın. (K75, K84).

YAL-14

Allah zeval vermesin. (K8, K13).

YAL-15

Ayağına taş değmesin. (K19, K23).

YAL-16

Birin bin olsun (K27, K31).

YAL-17

Çarşı pazarın bereketli olsun. (K32, K36).

YAL-18

Geçmişlerinin canına değsin (K41, K45).

YAL-19

Gözün aydın olsun (K48, K53).

YAL-20

Rızkın bol olsun (K61, K63).

YAL-21

Su gibi aziz ol (K64, K67).

YAL-22

Tengri yağsun (K73, K79).

YAL-23

Tuttuğun altın olsun. (K74, K77).

YAL-24

Yolun, bahtın açık olsun. (K81, K84).

YAL-25

Yolun, bahtın açık olsun (K86, K87).

Kargışlar:

YKA-1

Adı batasıca. (K52, K54).

YKA-2

Al kanlar içinde kalasın (K56, K63)

YKA-3

Boynun altında kalsın (K65, K69).

YKA-4

Boyun devrilsin (K67, K68).

YKA-5

Ciğerinden tutulasıca (K73, K74).

YKA-6

Gözü kör olasıca (K84).

YKA-7

Gidişin olsun da gelişin olmasın (K85, K86)

YKA-8

İki yakan bir araya gelmesin (K87, K88).

YKA-9

Kara kara dert girsin (K89, K93).

YKA-10

Köküne kıran girsin (K95, K96).

YKA-11

Kurum kurum kuruyasıca (K97, K98).

YKA-12

Sidiğin dursun (K99, K100).

YKA-13

Soyun kurusun (K1, K2).

YKA-14

İki yakan bir araya gelmesin (K3, K4).

YKA-15

Soyun kurusun (K5).

YKA-16

Ocağın sönsün (K6, K7).

YKA-17

Ocağına incir ağacı dikilsin (K8, K15).

YKA-18

Ocağın tütmesin (K19).

YKA-19

Ocağında aş pişmesin (K9).

YKA-20

Onmaz dertlere kalasın (K10).

YKA-21

Tengri canını alsın (K11, K12)

YKA-22

Töremiyesice (K13, K14)

YKA-23

Yaşına doymayasın (K16, K17).

YKA-24

Yek ekmeğe muhtaç olasın (K18, K21).

YKA-25

Yemeden öl (K22, K23, K24).

YKA-26

Yetmeyesice (K25, K27).

YKA-27

Yiğit ölümlerine yat (K29, K31).

YKA-28

Yüzünü şeytan görsün (K58, K59).

YKA-29

Zehir zıkkım olsun (K56, K62, K63).

7.3. Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri**7.3.1. Masal**

Kamus-ı Osmanî'ye göre “masal” kelimesi “mesel”in değiştirilmiş biçimidir. “Mesel”, halk dilinde meşhur olan, âdap ve öğütleri anlatan söz demektir. “Darb-ı mesel”, atalardan kalma hikmetler, ibretli sözler anlamındadır. Buna göre, “masal” Arapça bir kelime olan “mesel”den çıkmıştır....Masalın Uygurca olarak karşılığı “ötünç”tür. “Öd”, “öğüt”, “öd vermek”, öğüt vermek, “ötkünç” de öğüt verici, yahut kıssalı söz, “hikaye” anlamına gelmektedir (Köksal, 1985: 134). Pertev Naili Boratav masalı şöyle tanımlar: “Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarında inandırmak iddiası olmayan kısa anlatı türüdür” (Boratav, 1982: 75).

Masallar kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü verimlerdir. Masalcılar, masalları süsleyerek genişletir, olgunlaştırırlar. Masalcı kahramanlara can vermekle kalmaz; kendi toplumunun diliyle halka dair her şeyi dile getirebilmektedir. Masal anlatılırken ayrıntılara yer verilmez. Zaman ve mekânlar arasında büyük boşluk bırakılmaktadır. (Artun, 2009: 117). Masal anlatan kişilere de “olcu, hekveci, masalcı” gibi adlar verilmektedir. Masallar genellikle yaşlılar tarafından anlatılmaktadır. Gençler kendi aralarında da masal anlatmaktadır. Genellikle yaşlı akrabalarından ve komşulardan öğrenilen bir türdür. Bazen çok masal bilen kişiler anında yeni bir masal yaratabilirler (Artun, 2009: 109).

Hayal ürünü olan masallar, doğaüstü olayların anlatıldığı, kahramanlarının olağanüstü varlıklar ve doğaüstü güçlere sahip olduğu anlatı türleridir. Zaman ve mekân çoğunlukla belirli değildir. Dilden dile anlatılarak sürü gelmektedir. Masalların çocukların kişisel gelişimi, kendini anlatma becerisi ve hayal dünyasının gelişmesi açısından önemi büyüktür. İçerisinde barındırdığı kültür unsurları, atasözleri, deyimler ile birlikte çocukların kültür dünyasına da etki etmekte, ahlaki değerleri barındırması nedeniyle de çocuklarda ahlaki davranışın ne olduğunu öğretici bir anlatı türüdür. Kırklar, yediler, üçler gibi altında mitolojik unsurlar barındıran sayıların masallar içerisinde çokça işlendiğini görmekteyiz. Türk kültüründe ve inanç sisteminde ayrı bir önemi olan bu sayılar masal içerisinde çocukların bilinçaltına yerleştirilmektedir. Çocuklara bulunduğu, içinde yaşadığı kültürün temel taşlarını aşılaman, öğreten masallar bu yönüyle de kültürel aktarım sağlamaktadır.

Stith Thompson’ın, bugün de kabul edilip uygulanan masal tasnifi şöyledir:

1. Hayvan Masalları
2. Asıl Halk Masalları
3. Güldürücü hikâyeler, Nükteli Fıkralar
4. Zincirlemeli Masallar
5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar (Sakaoğlu, 1999: 13).

YM-1

ZALİM AĞA

Köyün birinde namaz kılmayan, zekât vermeyen, çevresindekilere zulmeden, zalim bir ağa varmış. Çok büyük sürüleri olan bu ağanın sürüsünü güden çoban yine günlerden bir gün dağda sürüyü güderken üç tane kurt gelmiş. Kurtlar çobana çok aç olduklarını söylemiş ve sürüden yemek için koyun istemişler. Çoban sürü kendinin olmadığı için veremeyeceğini verirse sürü sahibi ağanın kendine zulmedeceğini söylemiş. Kurtlar da git ağana söyle gel demişler. Ben gidince sürüdeki koyunları yersiniz diyerek kurtlara inanmamış. Kurtlar da çobana biz sana söz verelim sen de git ağana söyle sen gelinceye kadar koyunlara dokunmayacağız. Kurdun bir tanesi ‘eğer sürüden koyun yersem zekâtını vermeyen ozan olayım’, diğer kurt ‘eğer bu sürüden yersem mezardan geçerken türkü söyleyen ozan olayım’, üçüncü kurtta ‘eğer bu sürüden yersem evlilik çağına gelmiş kızını sevdiğine vermeyen ozan olayım’ diyerek yemin etmişler koyunlara dokunmayacaklarına. Bunun üzerine çoban köye gider. Ağa çobanı tek başına görünce birden telaşlanır ve hiddetle koyunlar nerede diye sorar. Çoban korkar ve çekine çekine ağaya durumu anlatır. Ağa hiddetle kurdu yemini mi olur bre saf çoban diyerek kızar. Çoban ağam yemin ettiler diye ısrar edince ağa ne yemin ettiklerini sorar çobana. Çoban; kurdu bir tanesi ‘eğer sürüden koyun yersem zekâtını vermeyen ozan olayım’, diğer kurt ‘eğer bu sürüden yersem mezardan geçerken türkü söyleyen ozan olayım’, üçüncü kurtta ‘eğer bu sürüden yersem evlilik çağına gelmiş kızını sevdiğine vermeyen ozan olayım’ dediler der. Bunun üzerine zalim ağa düşünür ve kurtların saydığı tüm özellikler kendisinde vardır. Bunun bir hikmeti olduğunu düşünür ve çobana ‘ git kurtlara yedikleri kadar ver, ne kadar istiyorlarsa ver’ der. Çoban koşarak sürünün yanına gidiyor arkasından ağa ve adamları da geliyor. Sürünün olduğu yere vardıklarında etrafa bakıyorlar, bir de ne görsünler sürü daha da çoğalmış. Ve ondan sonra ağa köye gelerek köyün imamını çağırıp malının zekâtını veriyor, mezarlıktan geçerken ıslık çalıp türkü söyleme âdetini bırakıyor ve evlilik çağına gelmiş, kimselere vermediği kızını da çoban ile evlendiriyor ve o günden sonra bir daha o kötü davranışları yapmıyor (K97).

7.3.2. Fıkra

Bir nükteyle sona eren, farklı karakterler etrafında kurulmuş kısa anlatmalardır. Türk fıkraları, temsil ettikleri anlayış ve davranışlarla tiplerine göre

gruplanabilir: Nasrettin Hoca, Bektaşî, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Aldar Köse, vd. Bunların dışında Karadenizli, Kayserili, Karatepeli vd. gibi kendi bölgelerinde tanınmış yerel fıkra tipleri de vardır(Artun,2003:52).

Günlük hayatta yaşanan olaylar ve düşünceler ele alınıp işlenir. Vurgulanmak istenen düşünce ön plandadır, ilgi çekici, açık ve akıcı, sade bir dil kullanılır. Daha çok güldürmek ve eğlendirmek amaçlıdır. Ancak fıkralar sadece güldürmezler, aynı zamanda düşündürerek bir olaya farklı bir açıdan bakmayı sağlar. Bu da fıkraların sadece eğlence amaçlı olmadığını, anlatan ve dinleyen kişilerin de bakış açısını değiştirme yönünde eğitici bir yönünün olduğunu göstermektedir. Bazen fıkralar güldürüp düşündürmenin yanında içinde hiciv, yani eleştiri özelliği de taşıyabilir. Toplumda bazı yanlış olan ancak doğruymuş gibi kabul gören davranış, uygulamaları espirili bir dille eleştiren fıkralar da görebiliriz.

Pertev Naili Boratav, fıkraları tiplerine göre iki ana gruba ayırmıştır:

1. Kişileri belli halk tipleri olsun fıkralar. Bu tipler:

a) Ünlü adlar taşıyan ve gerçekten tarihe mal olmuş sayılan kişilerdir: Bekri Mustafa, İncili Çavuş gibi.

b) Özel adlarla anılmayıp bir toplumun zümresini temsil eden kişilerdir: Bektaşî, Tahtacı, Yörük gibi.

2. Belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar: Karı-koca, çocuklarla ana-baba, uşak-efendi, asker-subay vb. gibi. Şaşırtıcılığı ve eğlendiriciliği sadece açık saçık olmaktan gelen fıkralar da bu bölüme girer (Boratav, 2015:96).

Yahyalı yöresinden derlediğimiz fıkralar şunlardır:

YF-1

Avşar bir kadın doğum yapmak için hastaneye gitmiş. Doğum bittikten sonra, doğumu yaptıran hemşirenin parmağındaki yüzüğün kayıp olduğunun farkına varmışlar. Etrafı aramaya başlamış hemşire. Hemşireyi görenler ne olduğunu sorunca, hemşire durumu anlatmış. Hep birden yüzüğü aramaya koyulmuşlar, lakin bulamamışlar. En son yeni doğan bebeği yıkarken bakmışlar ki yüzük bebeğin avucunda. (K93).

YF-2

Yahyalı'da Karaman Ömer amcanın kayın babası ölmüş. Adamın 1 oğlu 4 kızı varmış bir süre sonra adamın çocuklar ve eniştelere toplanıp miras paylaşımı yapmışlar. Uyanık olan diğer eniştelere en güzel bağ, bahçeyi, verimli yerleri kendi hanımlarına, en verimsiz kıraç bir bahçeyi de Karaman Ömer amcanın eşine vermişler. Gel zaman git zaman Karaman Ömer amcaya düşen kıraç yer çok fazla değerlenince, diğer eniştelere toplanıp Ömer amca senin yerinin değeri bizimkilerden fazla tekrar miras paylaşımı yapalım demişler. Bu duruma sinirlenen Karaman Ömer eniştelere şu cevabı verir; “ hanımların iyisini siz aldınız, en kötüsünü bana bıraktınız. Hanımları da değişeceksek, mirastan düşen yerleri de değişelim”. (K86)

YF-3

Hoca ile Derviş

Hoca ile derviş yol arkadaşı olmuşlar, azıklarını alıp yola koyulmuşlar. Az gitmiş uz gitmişler akşam vakti olunca hoca dervişe seslenmiş;

- Derviş sen bekle de ben akşam namazını kılıp geleyim.

Derviş tamam hoca beklerim demiş. Ve hocayı beklemeye başlamış. 10 dakika, 15 dakika derken, aradan yarım saat geçmiş hoca gelmemiş. 1 saatin sonunda hoca çıkıp gelmiş. Derviş merakla sorar;

- Hoca akşam namazı kısa sürer. Sen ne yaptın bu kadar uzadı ?

Hoca cevap verir;

- Kazaya bıraktığım namazları da kıldım derviş efendi

Der ve yola koyulurlar. Yatsı namazı vakti gelince bu defa derviş hocaya seslenir;

- Hoca sen eşyaları bekle de ben yatsı namazını kılıp geleyim.

Hoca derviş beklemeye başlamış. 15 dakika, 30 dakika derken aradan 1 saat geçmiş derviş gelmemiş. Bir müddet daha bekledikten sonra derviş çıka gelmiş. Bu defa hoca sormuş dervişe

- Derviş yatsı namazı uzundur lakin bu kadar da uzun olmaz sen ne yaptın bunca vakit ?

Derviş cevap verir;

- Gelecek namazları da kıldım hoca, o yüzden geç kaldım.

Hoca duruma şaşırır ve dervişe söyler;

- Yahu derviş olur mu hiç öyle şey? Gelecek namaz kılınır mı ?

Derviş de hemen vermiş cevabı;

- Hoca sen veresiye ödüyorsun oluyor da, ben peşin ödüyorum neden olmasın?(K94)

YF-4

Kayserili

Kayserilinin ineği hastalanmış, ne yaptıysa bir türlü ineği iyileştirememiş. Allah'a dua etmiş, “ Allah’ım ineğim iyileşsin, 15 gün oruç tutacağım”. Birkaç gün sonra inek iyileşmiş. Kayserili bunun üzerine verdiği sözü yerine getirmek için başlamış oruç tutmaya. Bir gün, iki gün, beş gün derken on beş gün orucunu tutmuş. On altıncı gün ahıra varsa ki inek ölmüş. Kayserili ne yapacağını şaşırılmış, ineğe mi üzülün, boşa oruç tuttu ona mı yansın derken. Kayserili gökyüzüne bakarak demiş ki “ Allah’ım kandırdım sanma, ben bu ineği kurbanı, orucu da ramazana sayarım, ödeşiriz”. (K27)

YF-5

Öğrenci ve Öğretmen

Üniversitede öğrenciler Biyoloji dersinden sın av olacaktır. Hoca sınav sorularını hazırlar. Sorulardan bir tanesinde kurbağa bacağına resmi vardır ve altında, resimdeki bacak hangi canlıya aittir yazmaktadır. Öğrencinin biri bu soruyu bilemez ve sinirlenerek sınav kâğıdına ismini yazmadan bomboş verir. Sınıftan çıkar. Öğretmen öğrencinin arkasından seslenir ‘evladım gel buruya sen kimsin, adını yaz’. Öğrenci bunun üzerine sınıfın kapısından bacağına uzatır ve seslenir ‘bil bakalım ben kimim’? (K84).

7.3.3. Efsane

Gerçek veya hayalî muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan hikâyelere efsane denilmektedir (Kaya, 2014: 317). Grimm Kardeşler efsaneyi, gerçek veya hayali belirli kişi, olay veya yer hakkında anlatılan hikâyeler olarak

tanımlamaktadır. Efsane ve mitoloji hakkındaki araştırmalarıyla ünlü Max Lüthi ise, efsane kavramını, duygusal bir anlatımla, anlatıcı tarafından bilinçli olarak gerçek olaylar anlatıldığını iddia eden, dinleyicilere bu olayın gerçek olup olmadığını, gerçek ise nasıl olduğunu düşündüren ve bu gerçekten haberdar olmayı isteten, nesilden nesle sözlü aktarım yoluyla geçen ve karakteristik bir şekilde sahip anlatım türünün adı olarak tanımlar (Karadağ, 2004:205).

“Efsane” terimi, dilimize Farsça’dan girmiştir. Batı dillerinde Lâtince “legendus” kökünden çıkan, “legenda, legend, leggenda, leyenda” vb. kelimeler, efsane kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır (Sakaoğlu; 1980:4). Farklı konuları işleyen efsanelerin belli bir üslubu veya şekli yoktur. Kendisine yakın olan masal, destan ve halk hikayeleriyle kıyaslandığında onlardan en farklı özelliği inandırıcı olmasıdır. Efsanelerin diğeri bir önemli özelliği de insanları daima doğruluktan ayrılmamaya davet etmeleridir. Doğruluktan ayrılanlar ya uygun bir şekilde uyarılır veya cezalandırılır. Böylece efsaneler insanları sınırları çizilmiş güzel bir dünyada yaşamaya davet eder (Albayrak, 2004: 152).

Efsanenin en belirgin yönü olan inanışla bağlantısı, bu türe, kutsal bir içerik kazandırmaktadır. Fıkra ve atasözü gibi, yeri geldikçe, bir ders vermek, yol göstermek, açıklama getirmek amaçlarıyla anlatılır. Açıkladığı nesne, olgu gizemli; olağanüstü motiflerle bezelidir. Türk efsanelerinin genel yapısı bu gizemli ve kutsal havayı açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Halkın, bu anlatılara göstermiş olduğu saygı, anlatırken ve dinlerken sergilenen tavırlar, dinsel içerikli efsanede saygıyı; diğeriinde de halk bilgisinin pratiğini sergilemektedir (Karadağ, 1999: 302).

Tanımlarda öne çıkan en önemli özellik, efsanelerin olağanüstü olay ve kişilere dayanmasıdır. Bu olağanüstü olay ve kişiler halkın hayal gücünde ortaya çıkar ve kuşaktan kuşağa aktararak yaşatılır. Bu tanımlar içinden biz şu tanımı efsane için kabul edebiliriz ki, efsane; “Gerçek veya hayali belli kişi, olay veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir”.

Efsanelerde dört ana öge yer alır. Buna göre efsaneler;

1. Kişi, yer ve olaylar hakkında anlatılırlar.
2. Anlatılanların inandırıcılık özelliği vardır.
3. Genellikle kişi ve olaylarda olağanüstü olma özelliği görülür.

4. Belirli bir şekilleri yoktur. Kısa ve konuşma diline yer veren anlatmalardır (Sakaoğlu, 1980:6).

Yahyalı yöresinde anlatılan efsaneleri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

1. Yer adları üzerine anlatılanlar
2. Değişen varlıklarla ilgili olanlar.

YE-1

Yüzüncü yıl mahallesinin üst tarafında bulunan dağda insan ve deve şeklinde bulunan taşlar vardır. Efsaneye göre atı ve devesiyle gâvur zulmünden kaçan bayan ve erkekler gâvur askerine burada yakalanırlar. Kervanda bulunan erkekler gâvur askeri ile çarpışır ve şehit olurlar. Hayatta kalan kadın ve çocuklar Allaha dua eder ‘rabbim bizi taş et, gâvurun eline düşürme’ derler ve oracıkta taş kesilirler (K27, K85, K96).

YE-2

Sultan Süleyman’ın Kuşu

Sultan Süleyman saray yapacaktı, bu sarayı yaparken de kuşlarından yardım istemesi gerekmişti, Sultan Süleyman kuşları çağırması, tüm kuşlar gelmişti ama bir tanesi ailesiyle ilgilendiğini, gelmeyeceğini söylemişti, kuşlar gidip Sultan Süleyman’a o kuşun gelmeyeceğini bildirmişler. Bunun üzerine Sultan Süleyman tekrar haber göndermişti ve bu defa haber getirmeye gelen kuşlar, eğer gelmezse Sultan Süleyman’ın ceza vereceğini söylemişler. Bunu duyan kuş da “Devlet malından bir çöp bile alıp o sarayın duvarına koyarsam, o saray yerle bir olur” demiş. Bunu duyan Sultan Süleyman pişman olmuş ve hazineden aldığı para ile saray yaptırmaktan vaz geçmişti (K84).

YE-3

Zamanın birinde padişah vezirine bölgedeki tüm seyisleri toplayıp getirmesini emreder. Vezir padişahı yanlış anlar ve her yere haber göndererek bölgedeki tüm döyüsleri toplatır, padişahın karşısına getirir. Padişah, karşısına gelen insanlara at tımarı ile ilgili birkaç soru sorar, bakar ki hiçbir şey bilmiyorlar. Vezirine sinirlenir ve “bunlar nasıl seyis, hiçbir şey bilmiyorlar” diye sorar. Bunun üzerine vezir “ efendim siz seyis demediniz, döyüs dediniz. Bende tüm döyüsleri toplayıp getirdim” diye cevap verir. Ortada bir yanlış anlaşılma olduğunu gören Padişah, vezire kızmaktan

vazgeçer ve bu adamları götürüp dağların arasında, akarsu kenarında, insanlardan uzak bir yere yerleştirmesini söyler. Vezir de bunları alıp Yahyalı'ya getirip yerleştirir (K87, K96, K98).

YE-4

Hz. Süleyman cinlere hükmedermiş, cinler insanlara musallat olmasın diye, onları oyalamak için sabahtan akşama kadar, gün boyu dağ yaptırmış. Cinler dağları yapıp bitirince, yarın devam ederiz diyerek ordan ayrılırlarmış. Hz. Süleyman da sabah olup cinler gelene kadar o dağları yıkarmış ve yeniden yaptırmış. Yine bir gün cinler dağı yaparken Hz. Süleyman bastonuna dayanarak onları izlerken ölmüş, fakat bastonuna dayandığı için yere düşmemiş. Cinler de Hz. Süleyman'ın öldüğünü anlamadığı için dağlar yapmaya devam etmişler. Bu günler, haftalarca böyle devam etmiş. Hz Süleyman'ın bastonu ağaçtan olduğu için, bastona kurt girip çürütünce baston kırılıp Hz Süleyman yere düşmüş ve cinler ozaman anlamışlar Hz. Süleyman'ın öldüğünü ve kaçıp gitmişler. Dünyada kalan bu dağların da bu şekilde olduğu söylenir (K81, K98)

YE-5

Taşhan Köyü Efsanesi

İki kardeş varmış, Kardeşlerden biri evli, çoluğu çocuğu var, diğeri bekarmış. Tarlaya ekin ekmişler ve hasat zamanı gelip ekini biçtikten sonra buğdayı bölüşmüşler. Eskiden harman hayvanlarla taşındığı için uzun sürermiş. İki kardeş geceleyin tarlada buğdayın başında uyumuşlar. Evli olan kardeş gece uyanınca bakmış kardeşi uyuyor “ Kardeşim daha bekar, evlenecek, eşya felan alacak ona para lazım” diyerek kendi buğdayının bir kısmını kardeşinin buğdayının üzerine atıyor ve yatıyor. Aradan birkaç saat geçince bekar olan kardeş uyanıyor. Bakıyor abisi uyuyor “ Abimin çoluğu çocuğu var onun paraya ihtiyacı var, ben nasıl olsa bekarım” diyerek kendi buğdayından abisinin buğdayına aktarmış. Sabah kalktıklarında bakıyorlar ki ikisinin de buğdayı fazlalaşmış, taşmış, birbirlerine haset etmedikleri, güzel düşündükleri için Allah onların buğdaylarına bereket vermiş. Ondan sonra oranın ismi Taşhan olmuş (K32, K46)

7.3.4. Halk Hikâyesi

Hikâye, bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması, dramatik yapıda kişi sayısı az kısa anlatıdır. Kaynağını efsaneler, masallar, halk şiirleri vb. den alan halk hikâyeleri, bugün Anadolu'nun pek çok yöresinde sözlü halk geleneğinde yaşamaktadır (Şenesen,2011 : 288).

Bugün teknolojik gelişmeden yeterince nasibini almamış kırılık kesim de halk hikâyeciliği geleneği gerek anlatıcı, gerek dinleyici çevresi olarak devam etmektedir. Ancak zaman geçtikçe gelenek unutulmakta veya en iyimser tahminle büyük değişikliğe gebe görünmektedir. Bugün memleketimizde beş yüzün üzerinde âşık bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı saz çalmasını bilmiyor, bazısının irticali yok, bazısı hiç şiir söyleyemiyor, sadece usta malı satıyor. Uşak'ta gördüğümüz bir ozan ise, ne saz çalıyor, ne şiiri var, ne usta malı söylüyor, ne irticali var. Sadece dükkânında bir tabelası var. Düğünlere türkücü gönderiyor. Organizatörlük yapıyor, Çevresinde bulunan âşıklar(!) ona "ozan* diye hitabediyor ve herkes öyle tanıyor. İzmirli Âşık Durmuş. Saz çalıp deyişat söylüyor. Şiirleri amiyane ve oldukça acemice. Sadece şiire benzemeyen şiirleri var. Hikâye bilmek ustalık gerektirdiği için onun sözünü dahi etmemiz mümkün değil. Erzincanlı Sefil Seyranî, can sıkıntısından şiir yazıyor. Dertli Cafer merakı uğruna yurtdışında biriktirdiği parayı âşık babalarına veriyor (Çetin:1989:22)

Yahyalı yöresinden derlediğimiz halk hikâyeleri şunlardır:

YH-1

ÇOBAN YAKUP İLE KINALI HİKÂYESİ:

Zamanın behrinde Aladağlarda bir Türkmen beyi varmış. Türkmen beyinin güzelliği dillere destan, Kınalı adında bir kızı varmış. Türkmen beyi kızını gözünden sakınır, canından çok severmiş. Türkmen beyi bir gün sürüsüne Yakup adında bir çoban tutmuş. Gel zaman git zaman bu çoban oğlan beyin kızı Kınalı 'ya gönlünü kaptırmış. Bir türlü içindeki sevgisini Kınalı 'ya açamamış. Kınalının sevdası çoban Yakup'un aklını başından almış. Sağım zamanı gelince koyunları Kınalı sağarmış. Yakup Çoban da koyunların kuyruklarına, dağdan topladığı kekikleri, narpuzları, dağ çaylarını tütsüleyip sürermiş. Kınalı, Yakup'un kendini sevdiğini anlamış sonunda.

Yakup çoban bıkmadan usanmadan tam yedi yıl, koyunların kuyruklarına bu hoş kokuları sürmeye devam etmiş. Beyin kapısındaki günü de dolmaya yakınmış çobanın. Derdini Beyin hanımına açmış Yakup Çoban. Beyin hanımı durumu anlatmış Bey'e, bey de hoş karşılamış. Kınalı Yakup'a verecekmış.

Bir gün Beyin obasına diğer obalardan bir Bey misafir gelmiş, Kınalı' yı görünce beğenmiş ve oğluna istemiş. Kınalının babasının bu işe gönlü vardır lakin Yakup çobana söz vermiştir. Sözüden dönmeyi kendine yedirememiştir ancak Yakup çobanı ikna etmeye çalışmışlar. Kınalının anası ile babası ne dese ne söylese vaz geçmemiş Yakup. Mal mülk teklif etmişler yine ikna olmamış. “Ölürüm de vaz geçmem sevdamdan” demiş. Bakmışlar çare yok. Çoban Yakup'un emeğinin karşılığını verip göndermiş Bey. Beyin sözünden döneceğini anlayan Çoban Yakup, bir yolunu bulup, Kınalının pınara su doldurmaya geldiğinde onunla konuşmuş, anlatmış durumu. Orada sözleşmişler, düğün gecesi pınarın başında buluşacaklar ve kaçaklardır.

Düğün hazırlıkları başlamış ve obada düğün alayı kurulmuş, davullar, zurnalar çalmaya başlamış. Çoban Yakup pınarın başında Kınalısını beklerken, öteden bir çerçi çıkagelmiş. Elini, yüzünü yıkamış. Bakmış Yakup dertli dertli duruyor. Çoban Yakup'a derdini sormuşsa da söylememiş derdini. Biraz ısrar edince, dökmüş içindekini Yakup. Çerçi ile haber yollamış Kınalıya. Çerçi obaya varmış, düğünün yapıldığı çadıra girmiş. Türküler şarkılar söylenmiş, sohbet edilmiş ve düğün sahipleri de çerçiden bir türkü söylemesini istemişler. Çerçi de bakalım ne söylemiş:

Bitti m'ola Şam elinin hurması
Gitti m'ola ela gözün sürmesi
Mısır'ın Bağdat'ın telli turnası
Dostun sana selam saldı Kınalı

Sabahınan seher yeli esince
Gonca gülü bağbanından alınca
Gönül bağı zemheride kalınca
Dostun sana selam saldı Kınalı

Pencereden melül mahzun bakarsın
Ağ ellere elvan kına yakarsın
Mor beliği guluncuna dökersin
Dostun sana selam saldı Kınalı

Bu türküyü duyan Kınalı akşam bir bahane ile pınara gider ve orada Çoban Yakup ile buluşup kaçarlar. Onlar erer muradına biz çıkalım kerevetine. (K97)

YH-2

ELİF'İN HİKÂYESİ:

Aladağ'da kara çadırlı bir Yörük obası varmış. Bu obada bir de Elif adında güzeller güzeli, her görenin vurulduğu bir Yörük kızı varmış. Obadaki tüm gençler Elif'e âşık olmuş, lakin Elif hiç birine bakmamış. Obanın delikanlıları Elif'in dikkatini çekmek için adeta birbirleriyle yarışmış. Gençlerden biri Elif'in gözüne girmeyi başarmış. Elifle sözleşip kaçmaya karar veriyorlar. Bir gece dolunayın ışığında almış bohçasını eline, düşmüş o yiğidin peşine. Obadan epey uzaklaşmışlar. Sabah olunca İlbey'i adında bir aşiret beyinin obasını varmışlar.

Elif güzel mi güzel, kaşları yay, kirpikleri ok, ceylan gözlü bir kız. Oba Bey'inin dikkatini çekmiş. Bir oyun edip, Elif'i bekâr olan oğluna almayı düşünmüş. Obanın beyi bir bahane ile Elifin sevgilisini şehre yollamış. Elif yalnız kalınca beyin oğlu Elif'e yanaşmış, yanaşmış fakat Elif kız Beyoğlu'na yüz vermemiş. Elif'ten yüz bulamayan Beyoğlu, zorbalığa başvurmuş, silahını çekerek 'ya benle gelirsin, ya da seni vururum' diyerek Elif'i korkutmaya çalışmış. Elif, Beyoğlu'na boyun eğmeyince aralarında arbede çıkmış ve silah patlamış. Elif göğsünden vurulup oracıkta can vermiş. Silah sesine gelen oba halkı ve obanın beyi Elif'in öldüğünü görünce, çadırlarını söküp, yüklemişler atlara ve orayı terk etmişler. Şehre giden delikanlı obaya gelip kimseleri göremeyince deliye dönmüş, divane gibi bir sağa bir sola koştururken oracıkta güzel elifin ölüsünü görmüş ve düşmüş bunların peşine. Obanın ardından yetişip, önlerini kesmiş, halk etme gitme dese de, delikanlının öfkesini yenememişler ve hemen oracıkta İlbey'ini de oğlunu da öldürmüş. İntikamını almış ve Elif'in yanına gelerek şu türküyü söylemiş:

Elif'in devesi çaydan sulanır
Ardı gelir Aladağ'ı dolanır
Elif'i gördükçe burcum bulanır

Elin göçtü, göçmüyon mu Elif'im?

Şaştım Allah'im da, anam ben şaştım
Görünen dağları yar ilen aştım
İlbey'i derler de bir beye düştüm
Elin göçtü, göçmüyon mu Elif'im?

Neneydi Beyoğlu'n gömleğin dikmek?
Ucunun yivin belirsiz etmek
Al kanlar içinde belenip yatmak
Elin göçtü, göçmüyon mu Elif'im?

Elif dedim yorganını kaldırdım
Ağ ellerim al kanına daldırdım
Seni öldüreni ben de öldürdüm
Elin göçtü, göçmüyon mu Elif'im?

Issız kalmış yurtlarının taşları
Akıttım gözümünden kanlı yaşları
Elifimin çatık, karakaşları
Elin göçtü, göçmüyon mu Elif'im?

Sabahınan seher ile geleyim
Söyle dillerine kurban olayım
Anan sorsa, ben ne cevap vereyim?
Elin göçtü, göçmüyon mu Elif'im (K97)

YH-3

OZAN İLE CEYLAN HİKÂYESİ

Köyün birinde sekiz çocuklu bir aile yaşarmış. Ailenin durumu iyi değilmiş, bir gün aile reisi evlatlarını toplamış ve çocuklarına 'evlatlarım, ben size bakamıyorum, durumumuz yok, buralardan gidin, kendinize iş bulun, çalışın' demiş. Bunun üzerine çocukların her biri, başka memleketlere, iş bulmak için gitmişler.

Oğlanlardan adı Ozan olan çocuk Aladağlarda bir aşiret beyinin yanına gidip iş istemiş. Bey evlat sen kimsin, nesin, nerelisin diye bir dizi soru sorduktan sonra, Ozan'ı çoban olarak yanına almak istemiş, lakin çocuğu çoban olarak almadan önce, denemek istemiş. Aşiret beyi eşinden bir sofraya hazırlamasını istemiş. Sofra hazırlandıktan sonra, beyin eşi merak etmiş ve sormuş; 'sofrayı ne için hazırlattın' diye. Bey cevap vermiş 'hanım, bakalım çocuk nasıl yemek yiyor, yemeği nasıl yerse işi de öyle yapar' demiş. Çocuk günlerin de verdiği açlıkla, sofraya bir oturuşta ne varsa bir çırpıda yemiş, bitirmiş. Bunu gören Bey aradığımız çobanı şimdi bulduk demiş ve çocuğu çoban olarak işe almış. Çocuk, yirmi yıl, bu Bey'in koyununu götürmüş. Aşiret beyinin Ceylan adında bir kızı varmış, kızın güzelliği dillere destan imiş. Günde beş defa görücü gelirmiş kızı. Çoban Ozan zanla Ceylan'a aşık olmuş ve gizliden gizliye kız ile görüşürlermiş. Kızın isteyeni çok olduğu için, bir gün gelen görücüsüne vermek isterler. Kız bu isteği kabul etmeyerek çoban Ozan'da gönlü olduğunu söyler. Bey bu durumu öğrenince Ozan'a sorar ve onun da Ceylan'da gönlü olduğunu anlar. Ozan'ı bu sevdadan vaz geçirmek için bey iki şart öne sürer. İlk olarak 'tüm koyunları iyice tuzlayıp üç gün su içirmeyeceksin ve dördüncü gün koyunları suyun başına getirip su içirmeden geri getirebilirsen Ceylanı sana vereceğim' der. Çoban Ozan bunu kabul eder ve koyunu tuzlar. Bey duruma inanmayarak atına binip gelmiş gözleriyle görmek için biraz daha tuz vermiş ve dağıtmasını istemiş. Ozan o tuzu da vermiş. Koyunları ağıla koyup üç gün beklettikten sonra Bey ile birlikte koyunları suya doğru götürmüşler. Koyunlar tam su içecekken Çoban Ozan sürüsünü, kaval çalarak çağırmaya başlamış. Kaval çalmaya başlayınca tüm sürü su içmeden Çobana doğru dönüp gelmeye başlamış ancak sürü içerisinde bir kara koyun varmış, o dönmemiş. Suyun kenarına gelip ayağını yere vurarak bir suya bir de çobana bakıyormuş. Bunun üzerine Çoban Ozan bir türkü tutturmuş, bakalım ne söylemiş;

Bahar geldi yaylara göçersen
Ağa ile aramızı açarsan
Ceylan elden gider suyun içersen
İçme kara koyun dön gel ardımdan

Bu türküden sonra karakoyun çoban Ozan'ın peşine düşüp gelir. Bunu gören Bey Ozan'a gelip birinci sınavı geçtin, şimdi sıra ikinci şartta der. Çoban sorar ikinci şart nedir? Bey söyler; 5 ay daha bu sürüyü güdeceksin, beş ayın sonunda da şuradaki

yüksek duvardan diğer tarafa koyunları tek tek atabilersen Ceylan ile evlenmene izin veririm. Çoban Ozan, bu şartı da kabul eder. Bey eve gelir, hanımına çobanın azığına bundan sonra sadece soğan ve ekme koymasını söyler. Hanım da Bey'in dediğini yapar. Yine bir gün Çoban Ozan sürüyü güderken, aksakallı, ak saçlı bir dede beyaz bir atın üzerinde çobanın yanına gelir. Çoban Ozan aksakallı dedeyi yemek yemesi için buyur eder. Çoban, azık bohçasını açınca, azıkta soğan ve ekme olduğunu görür. Aksakallı dede yemeği yerken çobanın başından geçenleri dinler ve Bey'in Çoban Ozan'ı güçsüz düşürmek istediğini anlar. Çobana soğanı yerken soğanın içerisindeki zarı çıkararak yemesini, eğer o zarı çıkarmadan yerse zayıflayıp, güçten düşeceğini söyler ve çoban bundan sonra her gün aksakallı dedenin dediği şekilde yer.

Zaman geçtikçe çobanın zayıflamadığını gören beyin hanımı, eşine çobanın zayıflamadığını söyler. Bey de hanımına 'boş ver hanım, köpeğin yavuzu leş başında belli olur' diyerek cevap vermişti. Çoban Ozan koyunları az güder uz güder ve beş ayı doldurur. Beş ayın sonunda tüm sürüyü o yüksek duvarın yanına getirirler. Çoban Ozan koyunları tek tek duvardan diğer tarafa atmış ve Ceylan kız ile evlenmişler. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine. (K97)

YH-4

BAHTSIZ GELİN HİKÂYESİ

Aşiret beylerinden biri 40 gün 40 gece yaptığı bir düğünle oğlunu evlendirir. Düğünde develer, koyunlar kesilip, şatafatlı sofralar kurulur. Davullar zurnalar eşliğinde gelin alınır. Attan indirilen gelin, dualarla gelin çadırına konur. Akşam olunca damadın arkadaşları, damadı gelinin çadırına götürürler. Damat çadıra girer girmez içeri yığılır kalır. Gelin korkar, telaşa kapılır, ne yapacağını bilemez. Feryatlar figanlar içerisinde ağlamaya bağırma başlarken oba halkı toplanır, bakarlar ki beyin oğlu ölmüş. Ağa oğlunun öldüğünü görünce, onu gelinin öldürdüğünü düşünür ve bir ağıt yakar.

Büyük Maraş ulu imiş

Bura kervan yolu imiş

Tez gel anam tez gel

Meğer gelin deli imiş

Karalı bayrak kaldırdım

Çifte davullar dövdürdüm
Kınamayın beni dostlar
Kadersiz gelin getirdim

Gül oğlum gelir birazdan
Çıkamaz çöpten firezden
Ne sen aldın, ne ben aldım
Elin aldığı murattan

Gelini babasının obasına geri yollamak isterler. Gelin buna üzülür, üstüne kayınbabasının söylediği ağıdı da duyar ve içerler. Cevap vermek ister, lakin gelinin konuşması hoş karşılanmaz. Gelinde kayınbabasına şu türkü ile derdini anlatır.

Süpürmedim avlunuzu
Allah bozdu kavlimizi
Gelin kadersiz diyorsun
Ben mi öldürdüm oğlunuzu

Karalı bayrak kalkar mı?
Her gelin bayrak çeker mi?
Yok muydu başka oğlun?
Gelin geriye gider mi?

Bir yağlık aldım yarıya
Ucun bağladım sarıya
Elden ele gelin geldim
Nasıl giderim geriye

Alma ahtım toparlandı
Şafak yerler sakarlandı
Anan baban benden bildi
Uyan gülüm sabah oldu

Bacıların çiftler geldi

Gülüm sana birden noldu
Duvağım yüzümde kaldı
Uyan gülüm sabah oldu (K87)

YH-5

KUYRUK ACISI

Geçimini ormancılıkla sağlayan bir vatandaş baltasını alır ormana gider. Ormanda ağaç keser, öğleye doğru adamın oğlu öğle yemeği olarak babasına bir bakraç süt getirir. Köylü ağaç kesmeye devam ederken oğluna; ‘yakınıma gelme ağaç devrilmek üzere bakracı oradaki meşe ağacının dibine bırak’ der. Oğlu bakracı bırakır oradan uzaklaşır. Köylü ağacı keser, işlerini bitirir. Karnı da acıkmıştır. Meşe ağacının yanına gider oğlunun getirdiği sütü içmek için varır. Bir de bakar ki bakraçta süt yok, bir tane altın var. Hayretler içinde kalır. Akşam eve gelince olayı evdekilere anlatır. Evdekilerde hayretler içerisinde kalır. Derken bir sonraki gün köylü yine ormana gider oğlu yine süt getirir. Aynı yere koyar, bu sefer oğlan bir yere gizlenir. Sütün akıbetini merak eder, bir süre sonra yılan gelir, sütü içer gider. Bu durum günlerce devam eder. Bir gün köylünün oğlu nefsine yenilir ve derki; ‘bu böyle olmayacak, her gün bir altın az oluyor. Yılanı öldürürsem altınların hepsi benim olur.’ Yılanı öldürme planı yapar. Eline güzel, keskin bir balta ve süt bakracını alır ormana gider. Orada yılanı bekler, yılan gelir, tam sütü içerken köylünün oğlu, elindeki balta ile yılanı öldürmeye kalkar, ilk hamlesinde yılanın kuyruğunu keser, yılan o acıyla köylünün oğlunu sokar ve oğlan oracıkta ölür. Köylü evlat acısıyla yanarken, gel zaman git zaman yine bir bakraç süt alıp, ormana, o meşe ağacının yanına gider ve bakracı bırakıp yılanı beklemeye koyulur. Derken yılan çıkar gelir köylü döner yılan derki; ‘Ey yılan, gel biz seninle eskisi gibi dost olalım.’ yılan köylüye şu cevabi verir; ‘Ey insanoğlu, sende evlat acısı var bende ise kuyruk acısı’ biz seninle bir daha dost olamayız (K97).

YH-6

GİZZİK DURAN HİKAYESİ

Gizzik Duran 1897 yılında bugünkü Adana’nın Saimbeyli ilçesine bağlı Cumhurlu köyünde doğmuştu. Kayseri’nin güney sahasında bulunan; Develi, Yahyalı, Tomarza, Pınarbaşı, Sarız gibi yöreler ile Adana’ya bağlı Saimbeyli, Tufanbeyli, Feke, Kozan, Osmaniye’ye bağlı Kadırlı gibi yörelerde ve Kahramanmaraş’ın

Göksun, Andırın, Afşin ilçelerinde nesilden nesile Ermenilere karşı kahramanlığı ve hikayeleri anlatılan bir şahsiyettir.

Yahyalının Avlağa, Yeşilköy, Deli Ali Uşağı köylerinde anlatılan hikayesi ise şöyledir;

Dedem (Mustafa ÇELİKKANAT), Karaisali’de jandarma olarak askerlik yapıyormuş o zamanlar, Gizzik Duran da eşkıyaymış. O dönem de Gizzik Duran’la ilgili vur emri çıkmış. Feke’nin üzerindeki yüce dağda kaldığının haberini almışlar. Dedem keskin nişancı olarak birkaç asker ve bir yüzbaşı ile birlikte Gizzik Duran’ı yakalamaya gitmişler. Bunu orada ormanın içinde bir ay kadar aramışlar, bulamamışlar. Öğle vakti ormanın içine pusu atmışlar beklemeye başlamışlar. Bir süre sonra ormanın arasından tüfeği omzuna atıp kollarını üstüne geçirmiş, sallana sallana bir adamın geldiğini görmüşler. Adamı yakalamışlar, sorgulayınca adamın Kel Kadı Osman diye biri olduğunu, Gizzik Duran’ın yanındaki arkadaşı olduğunu öğrenince Gizzik Duran’ın nerede olduğunu sormuşlar. O da “ valla biz onunla bundan bir ay önce Pınarın başında kalırdık, orada ben uyurken o nöbet tutardı, o uyurken ben nöbet tutardım. Benim nöbet sıram gelince Gizzik duran uyumaya başladı, onun uyuduğu sırada ben mavzerimi kafasına dayadım siktim, fakat o benden şüphelendiği için benim mavzerimin iğnesini kırmış, silah patlamayınca uyandı ve bu bölgeyi terk et, nerede karşıma çıkarsan seni orada öldüreceğim dedi ve beni gönderdi. Bir ay oldu nerde olduğunu ne yaptığımı bilmem” der. Yüzbaşı Kel Kadı Osman’a daha önce kalıp, saklandıkları yeri ve nasıl yakalayabileceklerini sorar. O da cevap olarak “ Gizzik Duran eve geleceği zaman yüce dağa çıkar ve oradan evine bakar. Evin etrafında beyaz çamaşır seriliyse müfreze yok eve gel, çamaşır asılı değilse müfreze var eve gelme işaretidir.” Der. Yüzbaşı bu bilgileri alır ve birliğine döner. O dönemde Ermenilerin falan Türk halkına saldırıları olur ve kurtuluş savaşı için de eşkıyalara af çıkar ve Kuvayı milliye için çağırılırlar. Gizzik Duran’da dağda bu mücadele için bölgeye döner ve kimi halktan kimi askerlerden oluşan kendine müfreze seçer. Seçerken de dedemi öğrenmiştir ve beni ormanda keskin nişancı olarak vurmaya gelen Mustafa sen misin? Diye sorar ve dedem de evet benim der. Aralarında mavzerle atış yaparlar ve tamam Mustafa sende iyi nişancısın der ve dedemi müfrezesine alır. Ermeniler, Tufanbeyli’de okul gibi bir yere o bölgenin halkını doldurmuşlar zulüm ediyorlarmış. Gizzik duran müfreze ile oradaki halkı kurtarmaya gitmişler. Gece Ermeniler oranın etrafında eğlence yaparlarken havaya

açtıkları ateş sonucu müfrezeden biri yaralanmış. Gizzik Duran bu yaralıya bakmış iyileşecek bir durumu yok, boğazına çökmüş ve öldürmüş. Bu yaralı inler, ses çıkarır bizi burada ele verir. O yüzden öldürdüm der ve yavaş yavaş okula doğru varırlar ve oradaki insanları kurtarırlar. İçeri girdiklerindeki manzara çok fenaymış, bayanların göğüslerini yüzüp omuzlarına atmışlar, hamilelerin karnını yarmışlar, küçük bebekleri haşlayıp kuzu bunlar diyerek annelerine yedirdiklerinden, kimini kazığa oturttuklarından bahsederdi dedem. Dedem askerden döndükten sonra Gizzik Duran'ın Feke taraflarında birileriyle kavga edip, birilerini öldürüp tekrar dağa kaçtığını, daha sonra jandarma ile çatışıp öldürüldüğünü söylerdi (K93).

7.4. Çocuk Oyunları

Çocuk oyunları çocukların zekâlarının ürünüdür. Milli kültürün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Genel olarak yaş gruplarına göre,35, 5-10 ve 10-15 yaşlarında değişik oyunlar oynanmaktadır. Bu oyunların en önemli tarafı çocukların eseri olmalarıdır (Yamakoğlu, 2002: 2).

Oyun çocukların eğlenceli vakit geçirmelerini ve sosyalleşmelerini sağlayan bireysel ya da toplu olarak gerçekleştirilen etkinliklerin tümü olarak adlandırılabilir. Oyun sözcüğü Türkçede geniş anlama sahiptir. Deyim anlamlarının yanı sıra dans manası da vardır. Daha geniş manada çocukların daha az ölçüde ise büyüklerin sadece eğlenme yoluyla vakit geçirmelerini sağlayan eylemler olarak nitelendirilebilir. Cirit, güreş, horoz dövüşü, saklambaç, bilye topaç, âşık gibi oyunlar Anadolu'da en çok karşımıza çıkan oyunlardır (Boratav, 1984: 232).

Çocukların oynadığı oyunların bir kısmını büyükler küçükler için oynamaktadırlar. Çocuklara özgü oyunların bir kısmını ise çocuğun tek başına ya da arkadaşlarıyla oynadığı oyunlar oluşturmaktadır. Büyüklerin küçükler için çıkardıkları oyunlar çeşitlilik göstermektedir. Sırf çocuğu eğlendirmek için tekerlemeler söylenerek çocuğun boynu gıdıklanır veya çocuğu eğlendirecek sözler ve hareketler ona yürüme, konuşmayı, kendi vücudunu, çevresindeki öğretmeyi amaç edinen oyunlar oynanır (Boratav, 1984: 237).

Bir milleti oluşturan unsurların en önemli parçalarından birisidir dil ve kültür. Dilini ve kültürünü kaybeden, unutan bir millet yok olmaya, başkalaşmaya, asimile olmaya mahkûmdur. Bu bakımdan dil ve kültürel öğeler geçmişten geleceğe, dünden bu güne, nesilden nesile aktarılmalıdır. Yeni nesile öğretilmelidir. Bir nesilden diğer

nesile kültür ve dil aktarımı da birçok şeyle olabilmektedir. Bu unsurlardan bir tanesi de çocuk oyunlarıdır. Çocukların o yüksek enerjisini atmakta, bu enerjiyi atarken de kişisel, zihinsel, bedensel becerilerini geliştirici, eğlendiren en önemli araç çocuk oyunlarıdır. Bu oyunların içerisinde çocukların ait olduğu kültürden izler taşıyan çocuk oyunları, çocuklara hem kültürünü aşulamakta hem de unutulmasının, yok olmasının önüne geçmektedir. Çocuk oyunları, içerisinde barındırdığı dil öğeleriyle de çocukların hem kelime dağarcığını artırmakta hem de anadilinin temel yapı taşlarını pekiştirmektedir.

YÇO-1

Kızgın Taş

Gece oynanan bir oyundur. Köyün çocukları gece köy meydanına toplanır, beşer veya altışar kişilik iki gruba ayrılır, küçük bir taş kızdırılır (Isıtılır) bir yere saklanır veya atılırdı. Taşı bulan buldum diye bağırırdı ve kendi kalesine kaçırdı. Diğer grup taşı bulana hücum edip almaya çalışırlardı. Galip gelen yani taşı bulan taraf kaleye kadar kaybedenlerin sırtlarına binip giderlerdi (K91, K92, K97).

YÇO-2

Hamam Kızdı

Oyun iki grup halinde oynanmaktadır. Gruplar eşleşir ve her grup ebesini seçer. Ebe seçilirken şu tekerleme sayılır.

İnne minne

Ucu dinne

Fil filleyce

Kuş dilleyce

Leke lüke

Pirinç

Turunç

Ebeler belirlendikten sonra, iki grup bir araya gelerek yazı turu atar ve cezalı grup belirlenir. Cezalı grup kollarını birbirinin omuzuna atarak kendi aralarında daire oluştururlar. Cezalı grubun ebesi “hamam kızdı” diye bağırır ve oyun başlar. Ebenin görevi kendi grubunun oyuncularının sırtına diğer grubun oyuncularının binmesini önlemektir. Diğer grubun üyeleri, daire oluşturan grubun oyuncuların sırtına binmeye

çalışır. Cezalı grubun oyuncularının sırtına binen oyuncular düşerse ve zeminle temas ederse yanarlar. Bu sırada ebe karşı grubun oyuncularından birisini arkadaşlarının sırtına binmeden yakalarsa bu sefer diğer grup cezalı duruma geçer ((K70, K73, K80, K83).

YÇO-3

Tura Oyunu

Düğünlerde akşam erkek çocuklar ve gençler tarafından oynanır. Gençler aralarında iki grup oluşturur. Gruplar karşılıklı olarak dizilirler. Oyuna ilk başlayacak grup belirlenir ve belirlenen gruptan bir ebe seçilir. Ebe eline para veya bir yüzük alır. Kendi grubunun arkasına geçer ve gruptaki herkesin elini arkasına götürmesini ve avcunu açmasını ister. Herkese tek tek eğilerek elindeki parayı veya yüzüğü koymış gibi yapar ve en sonunda birinin avcuna bırakır. Karşı gruba sorar “yüzük kimde?” diye. Gruptan bir kişi cevap verir. Eğer yüzüğün kimde olduğunu bilirlerse yüzük saklama sırası diğer gruba geçer. Bilemezlerse, grubun ebesi, karşı tarafın oyuncularının avuç içine birer kez tura ile vurur (K12, K15, K22, 27, K63).

YÇO-4

Dalya oyunu

On bir tane küçük yassı taş toplanır. Bu taşlar birbiri üzerine konarak dizilir. Ebe taşları saçağının arasına alır. Oyuncular bir top alır ve 20-25 metrelik mesafeden taşlara doğru topu atarlar. Bu sırada ebe “ortada kuyu var yandan geç” diye seslenir. Topu atan oyuncu taşları vurarak devirmişse, ebe topu alır ve taşları deviren oyuncuyu topla vurmaya çalışır. Bu esnada diğer oyuncular taşları tekrar dizmeye çalışır. Ebe oyuncuyu topla vurmada taşı dizerlerse “dalya” diye bağırlar. Kovalamaca biter. Eğer taşlar dizilmeden ebe kaçan oyuncuyu topla vurursa bu defa vurulan kişi ebe olur (K9, K12, K31).

YÇO-5

Eşim eşim seni iten kim? Oyunu

Altı, yedi kişilik grubun, bazen de daha fazla kişinin katılarak oynayabildiği bir oyun olan eşim eşim seni iten kim oyunu; öncelikle oyuncuların kendi aralarından bir ebe seçerek başlar. Tüm oyuncular ebe olarak seçilen kişinin arkasına sırası ile dizilirler. Ebeyi bi kişilerin arasından birisi parmağıyla sırtından iter. Oyunvuların

içinden birisi de ebeye ‘eşim eşim seni iten kim’ diye sorar. Ebe olan kişi kendisini iten kişinin kim olduğunu bilmeye çalışır. İten kişinin kim olduğunu tahmin ederse o kişi ebe olur. Eğer bilemezse kendisi ebe olmaya devam eder (K21, K25, K31).

YÇO-6

Ala dana oyunu

Çocuklar toplanır ve dairesel bir biçimde ayaklarını uzatarak otururlar. İçlerinden bir ebe tespiti yapılır. Ebe, çocukların ayaklarını şu tekerleme ile saymaya başlar.

Ala dana kara dana
Şükür bizi yaradana
Öğcü gele öğümüze
Ala tabak gele
Gönümüzü ala
Bir murt iki murt üç murt...
On murt
Commurt

Sayılan ayaklar geriye çekilir, sıra en son ayağa gelince:

En son ayakta çekicim var
Vermem beşe
Çalarım taşa
Hingog
Hingog

Der ve vurur. Oyun böyle devam eder. (K71, K75, K91).

YÇO-7

Ayağım yağlı oyunu

Çocuklar oyun oynayacakları alana toplanırlar ve aralarında iki grup oluştururlar. Aralarında 50-100 metre mesafe bulunacak şekilde iki taş konur ve bunlar kale olur. Takımlar kale adı verdikleri bu taşların yakınına yerleşirler. Aralarında yazı turu atılır. Kazanan takımdan bir oyuncu “ayağım yağlı” diye bağırarak oyun alanının ortasına gelir. Diğer takımdan bir kişi de aynı şekilde kendi

kalelerindeki taşa ayağını basarak ‘ayağım yağlı’ diye bağırarak oyun alanının ortasına gelen kişiyi yakalamaya uğraşır. Kaçan kişi kendi kalesine kadar kovalanır. Kalesine varan kişi kurtulmuş olur. Eğer kaleye varamadan yakalanırsa oyun dışı kalır. Kaçan kişi kendi kalesindeki taşa dokunduğu an arkadaşlarından biri ayağım yağlı diye bağırarak çıkar ve karşı takımın oyuncusunu kovalamaya başlar. Yakalama işi bu şekilde devam eder. Hangi grubun oyuncusu biterse, o grup yenilmiş sayılır ve kazanan grubun oyuncularını sırtına alarak bir kaleden diğer kaleye kadar taşırlar (K7, K38, K86).

YÇO-8

Körebe oyunu

Oyuncular kendi aralarından bir ebe belirler. Ebenin gözü bir nesne yardımıyla göremeyecek şekilde bağlanır. Oyunun başlaması ile birlikte oyuncular kör ebeye dokunmaya çalışır ve çimdik atarlar. Bu esnada kör ebeye yakalanmamaya çalışır. Eğer yakalanırlarsa kör ebe kendileri olurlar (K26, K37, K47, K45).

YÇO-9

Saklanmaç (sinmeç) oyunu

Çocuklar kendi aralarından bir ebe seçerler. Bu seçim genellikle tekerleme sayarak olur. Ebe oyunun başlayınca yönünü duvara döner. Ebe oyuncular tarafından belirlenmiş olan sayıya kadar o şekilde etrafa bakmadan sayar. Önceden belirlenen sayıya kadar sayar. Sonra önüm, arkam, sağım, solum söbe der eliyle duvara vurur. Oyun başlar ve ebe sinen oyuncuları bulmak için aramaya çıkar. Ebenin bulduğu oyuncu olursa adını söyleyerek, sayı saydığı duvara koşar. Söbeleme yerine kim sonra gelirse o kişi ebe olur. Eğer ebeden önce, ebenin bulduğu oyuncu gelirse, tüm oyuncular hep bir ağızdan “çanak çömlek patladı” diye bağırırlar. Ebe tekrar ebelik yapmaya devam eder (K16, K19, K36, K50).

YÇO-10

Sürek oyunu

Düz bir alan üzerine “T” şeklinde altı tane kare çizilir. Genelde iki oyuncu ile oynanır ancak eşleşerek de 2 den fazla oyuncu ile oynanabilir. Düz/yassı yuvarlak bir taş sürek olarak kullanılır. Sürek 1. basamağa atılır. Süreğin atıldığı basamağa basmadan diğer basamağa atlanır. Tek ayak üzerinde sekerek sırasıyla, çizgilere

basmamak şartıyla, 6. Basamağa ve oradan tekrar birinci basamağa sekerek gelinir. Sürek yere basan tek ayak ile dışarı çıkarılır. Oyun bu şekilde 6. Basamağa kadar gider. Altıncı basamakta tekrar birinci basamağa gitmeden sürek dışarı çıkarılır. Oyunun ikinci bölümüne geçilir. Altıncı basamağın yanından sürek birlere atılır. Buna ters birler denir. Sekerek birlere kadar gidilir ve bu sefer sürek birlerden altılara kadar yere basan tek ayak ile sürülerek çizgilere basmadan getirilir ve altılardan dışarı çıkarılır. Bundan sonra sürek birlerin çizgisi dışına atılır. Oyun iki kişi veya grup olarak oynanıyorsa onlardan izin istenir. Eğer izin verirlerse yürüyerek, izin vermezlerse sekerek, gözü kapalı olarak, süreğin yanına gidilir ve üzerine basar. Basamayan kaybetmiş sayılır. Oyun sırasında çizgiye basılır veya sürek çizgi üzerine gelirse oyun sırası diğer oyuncuya geçer. Sıra ikinci bölüme gelir. Bu kama alma bölümüdür. Kama alan kişi ikinci basamağa çömelerek ya da oturarak süreği arkasına atar. Sürek hangi basamağa düşerse orası kama olur ve çarpı şeklinde çizilir. Kamayı alan taraf oyunu kazanmış olur. Bir, iki, üç, dördüncü basamakların hepsi kama/çarpı olunca oyun tamamlanmış olur. En çok kaması olan taraf oyunu kazanmıştır (K1, K2, K5, K7,K11, K14, K18).

YÇO-11

Happak oyunu

En az beş kişi ile oynanan bir oyundur. Yere küçük bir daire çizilerek içerisine yumurta büyüklüğünde bir taş konur. Bu taşa “milkiş” adı verilir. Milkiş denen taşa 10-15 metre uzaklıkta düz bir çizgi çizilir. Tüm oyuncular bu çizginin gerisine geçerler. Oyuncular ellerine yuvarlak taş alırlar buna Happak denir. Happaklarını milkişe en yakın mesafeye atmaya çalışırlar. Happağı milkişe en yakın düşüren oyuna başlar. Milkişe en uzak olan da ebe olur. Oyuncular çizgi gerisinden Happağı milkişe vurmaya çalışırlar. Atarken de

Happak hüppek

Demir züppek

Milkiş

Yağniş yakın düş

diyerek atarlar. Milkişi daire dışına çıkarmaya çalışırlar. Ebe milkişi geriye getirene kadar, oyuncular yerlerine kaçarlar. Eğer kaçamaz ise happağının üzerine ayağıyla basar ve ebeye yakalanmadan kaçmaya çalışır. Eğer oyuncu happağının kaldırır

kaldırmaz ebe ona vurursa, vurulan oyuncu ebe olur. Eğer atılan Happak milkişi varamamışsa, ebe happağının yanına oyuncu getirtmez. Happağının yanına oyuncu gelmeye çalışırken vurulursa ebe olur. Amaç ebeye yakalanmadan happağını alıp kaçmaktır (K53, K54, K60, K61, K85).

YO-12

elik oyunu

Yarım metreden biraz daha uzun bir değnek ve 10 cm uzunluğunda bir değnekten oluşan oyun aletleri vardır. Oyuna başlayacak oyuncu daha önceden hazırlanan iki taş arasına çeliği/kısa olan değneği koyar. Uzun değneği altına uzatarak yukarı kaldırır ve havadayken hızlıca çeliğe vurur. Amaç eliği olabildiğince uzağa atmaktır. Oyuncu elindeki uzun değneği iki taşın arasına koyar. Diğer oyuncu çeliği gittiği yerden alır ve değneği vurmak için atar. Eğer değneği vurursa oyuncular yer değiştirir. Vuramaz ise vuruncaya kadar uğraşır (K69, K70, K71, K72, K52, K91).

YO-13

Tak oyunu

Bu oyun iki oyuncu arasında oynanır. Yapışkan gök renkli çamurdan bir avuç alınır hamur gibi biraz elde yoğrulduktan sonra ortası ukurlaştırılır ve tersine yere çarpılarak patlatılmaya çalışılır. Çamur patlatılmış ise açılan delik, diğer oyuncunun elindeki çamurdan biraz alınarak kapatılır. Oyun sırası diğerine geçer. Oyunculardan birinin çamuru kalmayana kadar devam eder (K20, K26, K40, K36).

YO-14

Kssk oyunu

Kssk, ucu sivri 40-45 cm uzunluğunda değneklerdir. İki kişi veya daha fazla oyuncuyla oynanır. Birinci oyuncu kssğunu kuma veya hayvan tersine, yumuşak olan yere hızlıca vurarak batırır. Diğer oyuncu hem batan kssğu çıkarmak, hem de kendi kssğunu batırmak için vurur. Eğer diğer kssğu devirebilirse, devrilen Kssk önceden açılan çukurun önüne yatırılır. Yıkan oyuncu çukurun ortasına kssğunu batırarak, yatan kssğu ileri götürür. Eğer Kssk bir Kssk boyundan ileri gitmişse o oyuncu ileri giden kssğu alır (K75, K77, K88, K93).

YÇO-15

Çalguru oyunu

İki gruptan oluşan oyuncularla oynanan bir oyundur. Ebe olan grup sabit bir noktada bekler. İçlerinden birisi de ebe seçilir. Diğer grup oyuncuları da ayrı ayrı saklanır. İkinci grup içlerinden birisini ebeyi gözlemesi için kuyruk olarak seçer. Oyun başlayınca ebenin gözleri kapatılır. Ebe yanında kuyruk seçilen kişi ile birlikte ikinci grubun saklanan elemanlarını aramaya başlar. Kuyruk ebenin gittiği yönü yüksek sesle bildirir. Ebe birinci grubun bulunduğu yerden onları göremeyecek şekilde uzaklaşınca, ikinci grubun oyuncuları saklandığı yerden çıkarak birinci grubun oyuncularına vurmaya başlarlar. Bu sırada birinci grubun oyuncuları “çalguru çalguru” diye bağıarak ebeden yardım isterler. Ebe yardım için grup oyuncularının yanına koşar. Kuyruk, ebenin geldiğini arkadaşlarına yüksek sesle haber verir. Ebenin geldiğini duyan ikinci grup oyuncuları kaçır. Ebeye yakalanan oyuncu oyundan elenir. İkinci grubun oyuncuları bitene kadar oyun bu şekilde devam eder. Daha sonra sıra birinci gruba geçer (K74, K85, K97).

YÇO-16

Kundur oyunu

Bu oyun genellikle Perşembe geceleri oynanır. Mahallenin çocukları gece bir araya toplanırlar ve ellerin bir torba alırlar. Bu torbaya 5-6 metre uzunluğunda bir ip bağlarlar. Evlerin damına topluca çıkılır ve torbayı bacadan aşağı sarkıtırlar. Bu arada hep bir ağızdan ‘kunduur’ diye bağırlar. Ev sahibi gelen torbanın içine, evde bulunan çocukların yiyebileceği bir şeyler koyar. Bütün mahalle bu şekilde gezilir. Elde edilen yiyecekleri toplu olarak, çocuklar afiyetle yer (K1, K3, K15, K29, K33).

YÇO-17

Mazak oyunu

Meşe ağacının palamuduna yörede mazak denmektedir. Oyun oynanacak yer düz ve temiz olmalıdır. İki kişi veya daha fazla kişi ile oynanır. Oyunu başlarken her oyuncu mazağını ayrı ayrı yerlere koyar. Oyunculardan birisi, diğerinin mazağını vurmak için kendi mazağına çitmek vurur ve oyun başlar. Diğer oyuncular da sırasıyla vurmaya çalışır. Vurulan oyun dışı kalır (K68, K79, K94, K42).

YÇO-18

Sinsin oyunu

Baharın gelişiyle birlikte bir anlamda onu kutlamak amacıyla geceleri oynanan bir oyundur. Çocuklar veya gençler mahalle meydanına toplanırlar ve ortaya büyükçe bir ateş yakarlar. Ateşin etrafında halay çekilerek veya birbirini kovalayarak dolanırlar. Arada ateş üzerinden atlayarak diğer tarafa da geçerler (K4, K16, K21, K30, K39).

SONUÇ

Bir toplumun, toplumu oluşturan bireylerin hayat görüşünü, yaşam biçimini, davranışlarını, bir olay karşısındaki tutum ve davranışlarını, çevresini algılama şekli açıklamada, anlamlandırmada; toplumsal yaşamı düzenleyen yazılı ve sözlü kuralları ortaya koyan, gelenek ve görenekleri gözler önüne sermede folklorun rolü ve önemi büyüktür. Folklorun içerisinde atasözleri, deyimler, fıkralar, bilmeceler, destanlar, efsaneler, tekerlemeler, maniler, ninniler, türküler, ağıtlar, dilek ve temenniler, dualar ve beddualar, inançlar, halk hekimliği, vb. gibi birçok sözlü ve yazılı kültür ürünleri yer almaktadır. İnsanın meydana getirdiği birçok şey folklorun konusudur. Bir milletin tarihi ve kültür tarihi hakkında bilgi edinmek istiyorsak, geçmişten günümüze kadar geçen süreçte meydana getirilen kültür ürünlerine bakmak yeterli olacaktır. Folklorun işlevlerinden biri de bu kültür ürünlerinin, kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayarak, gelecek nesillerin benliğini ve kimliğini unutmasını engellemektir. Folklor ürünleri, bir topluma ait bireylerin eğitilmesi ve belirli bir dünya görüşünün oluşturulması, çevresini anlamlandırmasına da yardımcı olmaktadır. Bireyin içinde yaşadığı toplumun duygu, düşünce, hayat anlayışı, bir olay karşısında nasıl bir tutum sergileyeceği, davranış biçimi gibi birçok şeyi folklor ürünleri içerisinde bulabiliriz. Bu kültür ürünleri bu yönüyle de birey için eğitici ve öğretici olmaktadır. Örneğin destanlarda bir milletin siyasi hayatını, milletin başından geçen önemli tarihi olayları, kutsal değerleri, sanat hayatını görebiliriz, toplum bireyleri içinde bulunduğu topluma ait destanları dinleyerek, kendi kutsal değerlerini öğrenmekte, sanat anlayışını oluşturmaktadır. Yine fıkra gibi anlatı türlerinde de o milletin kıvrak zekâsını, hazır cevaplılığını, hicvini ve espri anlayışını görebilmekteyiz. Deyim, fıkra, atasözleri, destan, efsane masal, hikâye vb. gibi tüm bu folklor ürünleri, dinleyicilerine neyin yanlış olduğunu, neyin yapılmaması gerektiğini, kimlere güvenilebileceklerini veya kimlere güvenmeyeceklerini, çevresine ve insanlara nasıl davranması gerektiği gibi birçok olumlu ve güzel davranışı bazen güldürerek, bazen de düşündürerek öğretmektedir. Folklor ürünleri, toplum bireyleri arasındaki ilişkileri düzenleyerek, toplum içinde var olan kuralların uygulanması ve yapılmasını bireye telkin eder. Bu yönüyle de folklor ürünleri, bireylerin eğitimine katkı sağlamakta ve toplum ahlakının korunmasında önemli rol oynamaktadır.

Gelenek ve göreneklere bağlılığın sıkı olduğu toplumlarda, aile ve akraba ilişkilerinin de kuvvetli olduğu görülmektedir. Bireyler arasındaki akrabalık, eş, dost

ilişkilerinin kuvvetli olmasında folklor ürünlerinin yeri yadsınamaz. Yahyalı yöresinde yaşayan insanlar arasında da gelenek ve göreneklere sıkı sıkıya bir bağlılık gözlenmektedir. Doğum, doğum öncesi, kısırlığı gidermekle ilgili uygulamalar, gebelikten kaçınma uygulamaları, hamilelik başlayınca doğacak çocuğun sağlıklı doğması ve cinsiyetini belirleme ile ilgili uygulamalar, gebe kadının kaçındığı uygulamalar, doğuma hazırlık, göbek kesme, lohusa kadın ile ilgili adet ve uygulamalar, al basması, kırk basması, isim koyma, aydaşlık, huy kesme, diş hediği, evlenme ve evlendirme biçimleri, söz kesme, nişan, düğün, ölüm, ölünün yıkanması ve kefenleme, ölünün gömülmesinde uygulanan adetler ve inançlar, gibi geçiş dönemi uygulamalarının birçoğunun yörede uygulandığını, bazı uygulamaların ise ‘Aydaş çocuğun alınıp mezara götürülerek iki mezar arasına konması ve annesine tekrar çeşitli uygulamalar yapılarak verilmesi’ gibi, günümüzde uygulanmadığını, unutulmuş olduğunu tespit ettik. Çocuğun diğer eşi olarak kabul edilen göbek bağı, bebeğin gelecekteki kaderini etkilediği, mesleği, işi, hayatı üzerinde etkisinin olduğuna inanılmaktadır. Bebeğin ilk banyosunu yaptırırken, bebek tuzlama ritüeli de uygulanmaktadır. Bu ritüel, çocuğun derisinin sıkı olacağı, canının berk olacağı, terinin kokmayacağı inancı ile alakalıdır. Bu uygulamalar yörede eskiye göre azalmakla birlikte halen sürmektedir. Bebeğe al basmasından veya alkarısından korumak için bir takım dinsel-büyüsel ritüeller de uygulanmaktadır. Al basmasın diye iki lohusa kadın bir araya getirilmez, eğer gelirlerse birbirleriyle iğne değişirler. Yine yeni doğum yapmış bir kadının oturduğu evin yakınlarına yeni evlenmiş bir kadın gelirse, birbirlerinin alı karışmasın diye, lohusa kadının oturduğu evden alçak bir yerde oturtulur. Yörede goncalas olarak da adlandırılan alkarısının elinde boncukları vardır. Lohusa kadının evine gelip, ağzı açık bir kap içerisinde su bulursa boncukları bu kaba atar ve çocuğu kaçıtır. Boncukları alan birisi olursa al karısı bir daha o eve uğramaz. Yöredeki bu ve buna benzer birçok uygulama ve inançların birçoğu eski Türk inanç sistemleri ile bağlantılıdır. Yöredeki bazı inanç ve uygulamalarda da İslamiyet öncesi Türk kültürünün izleri görülmektedir. Yörede gelenek ve göreneklere bağlılığın sıkı olduğu, akraba ilişkilerinin kuvvetli olduğu gözlemlenebilmektedir. Bölgede yaylacılık faaliyetinin halen yaşatılıyor olması, geçmişten gelen konar-göçer hayatın izlerinin silinmediği, yaylacılık yapılarak devam ettirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu yaşam tarzının getirmiş olduğu ‘koç katımı’ gibi bazı adet ve uygulamaların da yörede halen devam ettiği görülmektedir.

Yapmış olduğumuz çalışma neticesinde yöreden 30 türkü, 11 ninni, 10, ağıt, 85 mani, 12 tekerleme olmak üzere 148 adet manzum eser derledik. Buna ek olarak 207 atasözü, 25 tane alkış, 29 adet kargış, 311 adet deyim ve 45 adet bilmece olmak üzere 617 adet manzum mensur anonim halk edebiyatı ürünü derledik. Masal anlatma geleneğinin günümüzde artık kalmaması nedeniyle sadece 1 adet masal derleyebildik. 5 tane efsane, 5 adet fıkra ve 6 adet halk hikayesi de yöreden derleyebildiğimiz anonim halk edebiyatı mensur eserleri ürünleridir. Yapmış olduğumuz çalışma neticesinde eski Türk kültüründen gelen birçok kültürel unsurların halen bölge kültürü içerisinde yaşatıldığı görülmektedir. Ancak günümüzde birçok gelenek görenek ve kültür unsurunun da değiştiği veya tamamen unutulduğu gözlemlenmektedir. Popüler kültürün de etkisiyle, yöre insanının yaşam tarzında ve oluşan yeni kültür ürünlerinde eskiye göre çokça farklılıklar gözlemlenmektedir.

KAYNAKÇA

I. KAYNAK KİŞİLER

- K1:** Ali POSTALLI: 56 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Gazibeyli Mahallesi.
- K2:** Züleyha POSTALLI: 57 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Gazibeyli Mahallesi.
- K3:** Kadir EROĞLU: 58 yaşında, ilkokul mezunu, serbest, Seydili Mahallesi.
- K4:** Nimet EROĞLU: 53 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Seydili Mahallesi.
- K5:** Sıddık TAKTAK: 58 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Gazibeyli Mahallesi.
- K6:** Dürdane İŞCİL: 51 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Değirmen Ocağı Köyü.
- K7:** Mehmet CEYHAN: 56 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Delialiuşağı Köyü
- K8:** Mustafa DÜŞÜNCELİ: 63 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Ulupınar köyü
- K9:** Hayrettin KARAGÖZ: 52 yaşında, ilkokul mezunu, serbest, 75. Yıl Mahallesi.
- K10:** Kamil KILCAN: 61 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Fetullah Mahallesi
- K11:** Döndü GÜRLEK: 72 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, İsmet Mahallesi.
- K12:** Yakup ÇAMLI: 55 yaşında, ilkokul mezunu, serbest, Seydili Mahallesi.
- K13:** Ayşe UYAR: 54 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, 100. Yıl Mahallesi.
- K14:** Leylefer YAMAN: 61 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Gazibeyli Mahallesi
- K15:** Ahmet AKDUMAN: 65 yaşında, İlkokul mezunu, emekli, Çubuk Harmanı.
- K16:** Hatice ÇİFTÇİ: 57 yaşında, okuryazarlığı var, ev hanımı, 100. Yıl Mahallesi.
- K17:** Yılmaz ŞAHİN: 50 yaşında, ortaokul mezunu, çiftçi, Senir Köy
- K18:** Rukiye TAKTAK: 51 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Gazibeyli Mahallesi.
- K19:** Saniye CEYHAN: 51 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Delialiuşağı Köyü.
- K20:** Emine DÜŞÜNCELİ: 60 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Ulupınar Köyü.
- K21:** Sare KARAGÖZ: 51 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, 75. Yıl Mahallesi.

- K22:** Ahmet GÜRLEK: 73 yaşında, okur yazarlığı yok, emekli, İsmet Mahallesi.
- K23:** Fatma ÇAMLI: 53 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Seydili Mahallesi.
- K24:** Ahmet UYAR: 54 yaşında, ortaokul mezunu, serbest, 100. Yıl Mahallesi.
- K25:** Yaşar YAMAN: 67 yaşında, okuryazarlığı yok, emekli, Gazibeyli Mahallesi.
- K26:** Fatma AKDUMAN: 62 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Çubuk Harmanı Köyü.
- K27:** Ahmet ÇİFTÇİ: 63 yaşında, İlkokul mezunu, serbest, 100. Yıl Mahallesi.
- K28:** Emine ŞAHİN: 45 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, Senir Köyü.
- K29:** Alaattin DİKME: 50 yaşında, ortaokul mezunu, çiftçi, Kirazlı Köyü.
- K30:** Gül Peri TOKALI: 55 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Ulupınar Köyü.
- K31:** Atila POSTALLI: 58 yaşında, ilkokul mezunu, serbest, Yenice Mahallesi.
- K32:** Nursel EMİNOĞLU: 46 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Taşhan Köyü.
- K33:** Mehmet FINDIKÇI: 60 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Çiğilli Mahallesi.
- K34:** Arife YÜREK: 51 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, İsmet Mahallesi.
- K35:** Bilal AKGÜN: 51 yaşında, ilkokul mezunu, serbest, Balcı çakır Köyü.
- K36:** Enbiya OK: 52 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Çubukharmanı Köyü.
- K37:**Elif AKDUMAN: 64 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Çubukharmanı Köyü.
- K38:** Erol İLÇİN: 50 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Yeşilköy Köyü.
- K39:** Fevzi AKA: 54 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Fetullah Mahallesi.
- K40:** Fatma SARI: 54 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Delialıuşağı Köyü.
- K41:**Muzaffer ÖZKAN: 69 yaşında, okuryazarlığı yok, emekli, Yenice Mahallesi.
- K42:** Ayşe KÜÇÜK: 60 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Çavdaruşağı Köyü.
- K43:** Tülin DİKME: 43 yaşında, İlkokul mezunu, ev hanımı, Kirazlı Köyü.
- K44:** Yahya TOKALI: 59 yaşında, ilkokul mezunu, serbest, Ulupınar Köyü.
- K45:** Gülseren POSTALLI: 60 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Yenice Mahallesi.

- K46:** Mücavidin EMİNOĞLU: 55 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Taşhan Köyü.
- K47:** Akkız FINDIKÇI: 59 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Çiğilli Mahallesi.
- K48:** Murat YÜREK: 55 yaşında, Ortaokul mezunu, serbest, İsmet Mahallesi.
- K49:** Meliha AKGÜN: 51 yaşında, okuryazarlığı yok, ev hanımı, Balcıçakır Köyü.
- K50:** Medine OK: 44 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Çubukharmanı Köyü.
- K51:** Hasan AKDUMAN: 60 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Çubukharmanı Köyü.
- K52:** Zeliha İLÇİN: 40 yaşında, Ortaokul mezunu, ev hanımı, Yeşilköy.
- K53:** Türkan AK: 47 yaşında, ilkokul mezunu, serbest, Fetullah Mahallesi.
- K54:** Hikmet SARI: 58 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Delialıuşağı Köyü.
- K55:** Hatice ÖZKAN: 66 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Yenice Mahallesi.
- K56:** Torun KÜÇÜK: 60 yaşında, okur yazarlığı, emekli, Çavdaruşağı Köyü.
- K57:** Ayşe ALAY: 70 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Kirazlı Köyü.
- K58:** Hatice DELİKTAŞ: 51 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Kirazlı Köyü.
- K59:** Hatice AFERİN: 54 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Gazibeyli Mahallesi.
- K60:** Cennet FINDIKÇI: 70 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Çiğilli Mahallesi.
- K61:** Elif ÇİLİNGİR: 62 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Seydili Mahallesi.
- K62:** Ümmü ÇÖREKÇİ: 52 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Kapuzbaşı Köyü.
- K63:** İsa MACAR: 60 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Ulupınar Köyü.
- K64:** Durdu MACAR: 56 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Ulupınar Köyü.
- K65:** Şerif AKÇAKOCA: 65 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Balcıçakır Köyü.
- K66:** Mehmet AKÇAKOCA: 70 yaşında, okur yazar, emekli, Balcıçakır Köyü.
- K67:** Hatice SEYİS: 54 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Yenice Mahallesi.
- K68:** Yakup SEYİS: 54 yaşında, ilkokul mezunu, serbest, Yenice Mahallesi.
- K69:** Musa TOKALI: 67 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Ulupınar Köyü.

- K70:** Fatma TOKALI: 59 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Ulupınar Köyü.
- K71:** Habip SABAN: 52 yaşında, ilkokul mezunu, serbest, Ulupınar Köyü.
- K72:** Sevim SABAN: 50 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Ulupınar Köyü.
- K73:** Zekerya KULAK: 56 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Süleymanfakılı.
- K74:** Necla KULAK: 55 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Süleymanfakılı.
- K75:** Ömer KARAASLAN: 50 yaşında, ilkokul mezunu, işçi, Avlağa Köyü.
- K76:** Hatice KARAASLAN: 46 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Avlağa Köyü.
- K77:** Kadir AKKUZU: 64 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Delialiuşağı Köyü.
- K78:** Fadıma AKKUZU: 54 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Delialiuşağı Köyü.
- K79:** Zeki TIKI: 49 yaşında, ortaokul mezunu, işçi, Delialiuşağı Köyü.
- K80:** Fatma TIKI: 45 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, Delialiuşağı Köyü.
- K81:** Fatma İLBOĞA: 76 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Avlağa Köyü.
- K82:** Mehmet Ali İLBOĞA: 78 yaşında, okur yazarlığı var, emekli, Avlağa Köyü.
- K83:** Raşit GÖKÇEK: 75 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Avlağa Köyü.
- K84:** Ömer UZUN: 60 yaşında, lise mezunu, muhtar, Fetullah Mahallesi.
- K85:**Emine YALÇINKAYA: 61 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, 100. Yıl Mahallesi.
- K86:** Yusuf YALÇINKAYA: 62 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, 100. Yıl Mahallesi.
- K87:** Osman KÖŞKER: 73 yaşında, üniversite mezunu, emekli öğretmen, 100. Yıl Mahallesi.
- K88:** Fuat TAVŞAN: 52 yaşında, ortaokul mezunu, esnaf, 100. Yıl Mahallesi.
- K89:**Songül HAYVACI: 51 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, Dağbağı Mahallesi.
- K90:** Durdu GÖKGÖZ: 76 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Avlağa Köyü.

- K91:** Süleyman ÇELİKKANAT: 61 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Yeşilköy.
- K92:** Mehmet ÇELEN: 61 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Avlağa Köyü.
- K93:** Kenan ÇELİKKANAT: 61 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, 100. Yıl Mahallesi.
- K94:** Osman DAĞHAN: 65 yaşında, ilkokul mezunu, emekli, Bektaşlı Mahallesi.
- K95:** Emine KÖŞKER: 53 yaşında, ortaokul mezunu, ev hanımı, 100. Yıl Mahallesi.
- K96:** Emiŕe ÇELİKKANAT: 61 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, 100. Yıl Mahallesi.
- K97:** Hacı AKKUŞ: 61 yaşında, ilkokul mezunu, çiftçi, Delialıuşağı Köyü.
- K98:** Fatma ÇELİKKANAT: 64 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, 75. Yıl Mahallesi.
- K99:** Ömer DAĞHAN: 53 yaşında, ilkokul mezunu, işçi, Fetullah Mahallesi.
- K100:** Fatih TÜRK, 38 yaşında, lise mezunu, çiftçi, Bektaşlı Mahallesi.
- K101:** Ayŕe ÇELİKKANAT, 88 yaşında, okur yazarlığı yok, ev hanımı, Avlağa köyü.

II. BASILI KAYNAKLAR

- Acıpayamlı, Orhan (1964), Türkiye’de Yağmur Duası, DTCF Dergisi, C.22, S.3-4
- Aça, Mehmet (2002), “Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: Tuzlama”, Milli Folklor, S.52
- Albayrak, Nurettin (2004), Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, İstanbul. LM Yayınları.
- Alışar, Fahrettin (1997), “Bayramlar ve İçelde Dini Bayram Gelenekleri”, Milli Folklor Dergisi, S.15.
- Alperen, Altan (1996), “Folklor ve Edebiyatın Unutulan Unsuru: Bilmeceler”, Milli Folklor Dergisi, S.31.
- Altın, Tahsin (2014), “Eskişehir İli, Sivrihisar İlçesi (Merkez) Folkloru. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi”, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

- Altun, Işıl (2004), “Kandıra Türkmenlerinde Doğum Evlenme ve Ölüm”, İzmit: Yayıncı Yayınları.
- Ana Britannica (1988), “Bilmece”, c. 4, İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Ana Britannica (1989), “Örf”, c.17, İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Ana Britannica (1991), “Tekerleme”, c. 20, İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Artun, Erman (2008), “Türk Halk Biliminde Mani Söyleme Geleneği, Manilerin İletişim Boyutu ve İşlevselliği”, www.turkoloji.cukurova.edu.tr/HALKBILIM/artun-mani.pd.fw.
- Artun, Erman (2006), Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri, İstanbul: Kitabevi
- Artun, Erman (2006), Adana Halk Kültürü, Adana: Altınkoza Yayıncılık.
- Artun, Erman (2006), Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı, İstanbul Kitabevi.
- Artun, Erman (2016), Türk Halkbilimi, Adana: Karahan Kitabevi.
- Bakırcı, Nedim (2007), “Niğde Folklorunda Çocuk Oyunları”, Milli Folklor Dergisi, Yıl 19, S. 76
- Başçetinçelik, Ayşe (1998), “Adana halk kültüründe geçiş dönemleri, doğum-evlenme-ölüm”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Başçetinçelik, Ayşe (2001), “Dünden bu güne Karaisalı”, Kuvayı Milliye Şenlikleri, ss.2
- Başçetinçelik, Ayşe (2009), “Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm”, Adana: Altın Koza Yayınları.
- Başgöz, İlhan, Tietze, Andreas (1999), “Türk Halkının Bilmeceleri”, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baysal, Nagihan (2015), “Dede Korkut Kitabında Dinsel Büyüsel ve Tabusal Uygulamalar Üzerine Bir İnceleme”, Milli Folklor Dergisi, S.107, ss.77.
- Büyük Larousse (1990), “İskat”, c.10, İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Büyük Larousse (1990), “Masal”, c. 13, İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Büyük Larousse (1991), “Örf”, c.17, İstanbul: Gelişim Yayınları.

- Boratav, Pertev Naili (1982), Folklor ve Edebiyat I-II, İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili (2015), “Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği”, İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili (1994), “100 Soruda Türk Folkloru”, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çeribaş, Mehmet (2004), Kadirli ve Çevre Folklorunda Eski Türk İnançlarının İzleri, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 68.
- Çetin, İsmet (1989), “Halk Hikayeciliği Üzerine”, Milli Folklor Dergisi, S.2.
- Çobanoğlu, Özkul(2003), “Karşılaştırmalı Atasözleri Bağlamında Türk Dünyası Atasözlerinde Sosyo-Kültürel Süreklilik ve Değişme Üzerine Taspitler”, Türk Bilig Dergisi, S.5.
- Demren, Özlem (2006), “Yağmur Yağdırma Ritüeli Çerçevesinde Ortaköy ‘ Yağmur Duası’ ”, Türk Bilig Dergisi, S.12.
- Devellioğlu, Ferit (1998), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dictionnaire Larousse (1993), “Moda”, c.5, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Dilek, İbrahim(1996), “Altay Türklerinde Çocuğun Doğması ve Doğum Günü Kutlamalarına Dair Bazı İnanışlar, Türk Bilig Dergisi, S.1.
- Duvarcı, Ayşe (1993), “Halk Hekimliğinde Ocaklar”, Milli Folklor Dergisi, S.7.
- Ekici, Metin – Fedakar, Pınar (2014), “Gelenek, Aktarma, Dönüşüm ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar ve Nazar Boncuğu, Milli Folklor Dergisi, S.101.
- Emiroğlu, Kudret – Aydın, Suavi (2009), Antropoloji Sözlüğü, Ankara, Bilim ve Sanak Yay. s.174
- Erginer, Gürbüz (1997), “Kurbanın kökenleri ve Anadolu’da kanlı kurban ritüelleri”, Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Ersoy, Ruhi (2002), “Türklerde Ölüm ve Ölülle İlgili Rit ve Ritüeller”, Milli Folklor, S.54.

- Eşmeli, İsmet (2014), “Dinler Tarihi Açısından Gök Cisimleri ve Tabiatla İlgili İnanış ve Uygulamalar”, Dini Araştırmalar Dergisi, C.17, S.45.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1995), “Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri”, İnkılap Yay., İstanbul, s.200
- Gülensoy, Tuncer (2000), ‘Türklerde Ad Verme Geleneği’ ve ‘Hektor’, Milli Folklor Dergisi, S.22,.
- Gürbüz, Elif (2003), “Diş Hediği Geleneğinin Ritüel Karakteri ve Fonksiyonları”, Milli Folklor, S.28.
- İnan, Abdülkadir (1995), Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara: TTK Yayınları, s.167-168
- İnan, Abdülkadir (1995), Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara: TTK Yayınları, s. 174-175
- Kalafat, Yaşar (2000), “Türk Halk İnançlarında Hususiyile Doğu Anadolu’da ve Orta Toroslar ’da “Kırk” Motifi”, Milli Folklor Dergisi, S.22.
- Kalafat, Yaşar (1999), “ Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri, Ankara: Akın yayınları, s.87
- Kaplan, Melike (2015), Geleneksel tedavi pratikleri ve uygulayıcıları: ‘Kadın Şifacılar’, Milli Folklor Dergisi, S. 27.
- Karadağ, Metin (1999), Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri, Ankara: Ürün Yayınları
- Karadağ, Metin (2004), Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri. Ankara: Ürün Yayınları
- Karasoy, Yakup (2015), “Aydaş, Aydaşlık ve Aydaş Olmak Üzerine”, Gazi Üniversitesi Türkiyat Dergisi, s.78
- Kılıçkırın, Mazlum Nusret (1976), “Kilis düğün geleneklerinde cille”, Türk Folklor Araştırmaları, c.16, S.322, s. 7638-7639.
- Korkmaz, Kürşat M. (2005), “Sağdıçlık ve Yengelik Geleneği”, Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.
- Korkmaz, Kürşat M. (2000), “Elli Yıl Önceki Gaziantep’de Gelin ve Damat”, Milli Folklor Dergisi, S.43.

- Köse, Aynur (2014), Değişimin Gölgesindeki Gelenek: Popüler Diziler ve Farklılaşan Ad verme Kültürü, Milli Folklor Dergisi, S.28.
- Köşger, Sami (1994), Türk Kültürü Açısından Yahyalı, Devran Matbaacılık, s.19
- Küçükbasmacı, Gülten(2016), “Kültürel Bellek ve Süreklilik; Kına Gecelerinden Mezuniyet Kınalarına”, Milli Folklor Dergisi, S.112.
- Mohammadi, Abdullah (2015), “Hazara Türklerinin Halk İnançlarında Doğum, Evlenme, Ölüm”, Milli Folklor Dergisi, S.27.
- Oğuz, Öcal (2008), Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, İstanbul: Grafiker Yayınları.
- Oğuz, Öcal (1997), “Çocukların Sayışmacı Dünyası”, Milli Folklor Dergisi, S.16.
- Ölçer Özünel, Evrim (2005), “Kan Olgusunun Soyun Devamlılığı Bağlamındaki Dönüştürücülüğü”, Milli Folklor Dergisi, S.65.
- Örnek, Sedat Veyis (1971), “Anadolu Folklorunda Ölüm”, Ankara:Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Örnek, Sedat Veyis (1976), Türk Halkbilimi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.218.
- Örnek, Sedat Veyis (2000), Türk Halkbilimi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Örnek, Sedat Veyis (2016).Türk Halkbilimi, Bilgesu Yayınevi, Ankara
- Özdemir, Nebi (2005), “Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü”, Akçağ Yay., Ankara, s.114.
- Radloff, Wilhem (1994), “Sibiryadan 2”, Çev. Prof. Dr. Ahmet Temir, İstanbul, s.71
- Saraçoğlu, Hüseyin, Akdeniz Bölgesi, MEB Yay. , İstanbul 1989, s. 13.
- Şimşek, Esmâ (2003), “Anadolu’da Yağmur Duasına Bağlı Olarak Oynanan Bir Oyun: Çömçeli Gelin”, Milli Folklor, S. 60.
- Şimşek, Esmâ (1995), “Ağıtların Halk Edebiyatının Anlatmaya Dayanan Türleri İle Olan Münasebetleri”, Milli Folklor, S. 55.
- Şimşek, Esmâ (2016), “ Anonim Halk Şiiri İçerisinde Ninnilerin Yeri”, Akra Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi, C.4, S.8.

- Şimşek, Esmâ (2017) “Alkarısı inancı ve Bu İnanca Bağlı Olarak Anlatılan Efsaneler, Akra Uluslar Arası Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi, c.5, S.12, s112.
- Şişman, Bekir (2001), “ Anadolu’da Yaşayan Halk İnançlarının Menşei Üzerine Bir Araştırma, Milli Folklor Dergisi, S. 46.
- Terzioğlu, Öykü (2007), “ Alkış ve Kargışların, Sözlü Kültürdeki Yerleşik Kodların Aktarımı ve Yeniden Üretimini Kolaylaştıran Biçimsel Özellikleri, Milli Folklor Dergisi, S.75.
- Tuçcu, Emine (2005), “Kısaltılmış Anlatı Kalıpları: Atasözleri ve deyimler”, Milli Folklor Dergisi, S.103.
- Türker, Ferah –Koçoğlu Gündoğdu, Vildan (2016), “Tıva Türklerinde Geçiş Dönemi Ritüelleri: Doğum, Düğün, Ölüm”, Türk Bilig Dergisi, S.32.
- Yakıcı, Ali(1995), “Düğün Kelimesi ve Kültürümüzdeki Yeri Üzerine”, Milli Folklor Dergisi, S.11.
- Yamakoğlu, Cihan (2002),”Türkiye’de Çocuk Oyunları”, Türk Halk Kültürü Özel Sayısı III, Cilt 13, Sayı 39.
- Yeşil, Yılmaz (2014), “Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum-Evlenme-Ölüm Gelenekleri)”, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yeşil, Yılmaz (2014), 21. YY’da Eğitim ve Toplum Dergisi, c. 3, S.9, s.118
- Yıldırım, Gülay – Ağapınar Şahin, Safiye(2014), “Halk Ebelerinin Doğum Hazırlığı ve Eylemi Sırasındaki Uygulamalarının Modern Tıp ve Tarihi Tıp Kaynaklarındaki Uygulamalarla Karşılaştırılması”, Milli Folklor Dergisi, S.103.
- Yılmaz, Emre (2016), “ Türbe Ziyaretlerinin Sebepleri ve Fert Üzerindeki Etkileri: Bilecik Örneği, mediterraneanJournalofHumanitiesmjh.akdeniz.edu.tr. s. 550-551.

